

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Fatma HAFİF

NÖRO LİNGVİSTİK PROGRAMLAMA (NLP)'NİN ORTAÖĞRETİM SEÇMELİ
PEYGAMBERİMİZİN HAYATI DERSİNDE KULLANILMASI

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2024

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Fatma HAFİF

NÖRO LİNGÜİSTİK PROGRAMLAMA (NLP)'NİN ORTAÖĞRETİM SEÇMELİ
PEYGAMBERİMİZİN HAYATI DERSİNDE KULLANILMASI

Danışman

Doç. Dr. Şeref GÖKÜŞ

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2024

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Fatma HAFİF'in bu çalışması, jürimiz tarafından Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Mehmet ŞAHİN (İmza)
Üye (Danışman) : Doç. Dr. Şeref GÖKÜŞ (İmza)
Üye : Doç. Dr. Kasım KOCAMAN (İmza)

Tez Başlığı: Nöro Linguistik Programlama (NLP)'nin Ortaöğretim Seçmeli
Peygamberimizin Hayatı Dersinde Kullanılması

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 11/07/2024

Mezuniyet Tarihi : 19/09/2024

(İmza)
Prof. Dr. Seda Bayraktar
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Nöro Linguistik Programlama (NLP)’nin Ortaöğretim Seçmeli Peygamberimizin Hayatı Dersinde Kullanılması” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

(İmza)

Fatma HAFİF

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

09/09 / 2024

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Fatma HAFİF
Öğrenci Numarası	202052063017
Anabilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Şeref GÖKÜŞ
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Nöro Linguistik Programlama (NLP)'nin Ortaöğretim Seçmeli Peygamberimizin Hayatı Dersinde Kullanılması
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	2449001470
Rapor Tarihi	09.09.2024
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: % 3 Alıntılar dahil: %5
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,	
Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 144 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımdan yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim. Danışman Öğretim Üyesi Adı Soyadı, Unvanı Doç. Dr. Şeref GÖKÜŞ İmza	

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vi
ÖZET.....	vii
SUMMARY.....	viii
TEŞEKKÜR.....	ix
ÖNSÖZ.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. NLP Nedir?.....	4
1.1.1. NLP'nin Bileşenleri.....	6
1.1.2. NLP Varsayımları.....	11
1.2. NLP'de Modelleme.....	13
1.2.1. Meta Model.....	17
1.2.2. Milton Model.....	21
1.2.3. Nöro-Mantıksal Düzeyler Modeli.....	26
1.3. NLP-Eğitim İlişkisi.....	32

İKİNCİ BÖLÜM ORTAÖĞRETİM SEÇMELİ PEYGAMBERİMİZİN HAYATI DERSİ

2.1. Peygamberimizin Hayatı Dersi Tarihi.....	37
2.2. Peygamberimizin Hayatı Dersinin Amaçları.....	38
2.3. Peygamberimizin Hayatı Dersinin Vizyonu.....	39
2.4. Peygamberimizin Hayatı Dersinin Yapısı.....	39

2.5. Peygamberimizin Hayatı Dersinin İçeriği	39
2.6. NLP'nin Ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı Dersinde Kullanılması	40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. Araştırma Deseni	47
3.2. Çalışma Grubu.....	47
3.3. Veri Toplama Araçları.....	48
3.4. Veri Analizi ve Değerlendirme	51

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAMA

4.1. Ders Akışı Teması	54
4.1.1. Ders Atmosferi	55
4.1.2. İlgi ve Sıkıcılık	56
4.1.3. Disiplin	58
4.2. Grup Çalışması Teması	60
4.2.1. Grup Motivasyonu.....	60
4.2.2. Grup Disiplini.....	62
4.3. Farkındalık Teması.....	63
4.3.1. Bilişsel Farkındalık.....	64
4.3.2. Duyuşsal Farkındalık.....	65
4.3.3. Tarihsel Süreç Farkındalığı	67
4.3.4. Bireysel ve Toplumsal Değişim Farkındalığı.....	69
4.4. Örneklik Teması	70
4.4.1. Empati ve Örnek Alma.....	71
4.5. Ödev Teması.....	75
4.5.1. Hayata Katkı.....	76
4.5.2 Ödev Tutumu.....	77

4.5.3. Ödev Motivasyonu	78
4.6. Öğretmen Gözlemi	80
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	84
KAYNAKÇA.....	100
EK-1- Birinci Hafta Ders Plan ve Raporu	106
EK-2- Birinci Hafta Derslerinde Verilen Çalışma Kâğıtları.....	110
EK-3- İkinci Hafta Ders Plan ve Raporu	112
EK-4- İkinci Hafta Derste Grup Çalışmasında Verilen Çalışma Kâğıdı	115
EK-5- İkinci Hafta Dersi İşlemede Kullanılan Slaytlar.....	116
EK-6- Üçüncü Hafta Ders Plan ve Raporu	117
EK-7- Üçüncü Hafta Derste Verilen Önceki Dersi Hatırlatıcı Doküman	124
EK-8- Üçüncü Hafta Derste Yeniden Düzenlenerek Verilen Metafor Çalışma Kâğıdı.....	125
EK-9- Üçüncü Hafta Derste Tahtaya Çizilen Temsili Hicret Haritası.....	126
EK-10 Üçüncü Derste Verilen Kişisel Modelleme Taslağı	127
ÖZGEÇMİŞ.....	128

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Sağlak Birinin Göz Hareketlerinin Duyu Verileri İşlenirken Gitme Yönleri	7
Şekil 1.2. Temsil Sistemlerinin Evrensel Modelleme İşlemleriyle Model Oluşturması ve Zihindeki Mevcut Modellerle Etkileşimi.....	15
Şekil 1.3. Robert Dilts'in Nöro-Mantıksal Düzeyler Modeli	26
Şekil 2.1. Nöro-Mantıksal Düzeylerin Hz. Muhammed'i Modelleme Formu	44
Şekil 4.1. Ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı Dersinde NLP Temelli Ders İşleniş Modeli	97

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Temsil Sistemlerinin Alt Sistem Ayrıntıları/ Modaliteler.....	8
Tablo 1.2. İnsandaki Kısıtlar	9
Tablo 1.3. Dilde Temsil Sistemlerine Örnekler.....	10
Tablo 1.4. Dil Kalıplarını Meta Modelle İnceleme ve Bozma Teknikleri.....	19
Tablo 1.5. Milton Modelle Mesaj Düzenleme	22
Tablo 1.6. Dilts'in Dil Kalıpları ve Yeniden Çerçevelemeye Örnekler	30
Tablo 1.7. Dört Öğrenme Alanı Birlikteliği	32
Tablo 1.8. Geribildirim Çıktı Kanalları ve Eşleşme Tekniği Yolları	34
Tablo 3.1. Çalışma Grubu Demografik Özellikleri	48
Tablo 4.1. Kategorilerin Temalara Göre Dağılımı	53
Tablo 4.2. Ders Akışı Kodlamaları	54
Tablo 4.3. Grup Çalışması Kodlamaları	60
Tablo 4.4. Farkındalık Kodlamaları.....	63
Tablo 4.5. Örneklik Kodlamaları.....	71
Tablo 4.6. Ödev Kodlamaları	76
Tablo 4.7. Öğretmen Gözlemi Kodlamaları.....	80

KISALTMALAR LİSTESİ

B.Y.	: Basım Yok
Çev.	: Çevirmen ve Çeviri Editörü
Dk.	: Dakika
Dr.	: Doktor
Hız.	: Hazreti
5N 1K	: Ne, nerede, nasıl, neden, ne zaman, kim.
NLP	: Neuro Linguistic Programming
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MIS	: Management Informations Systems
Prof. Dr.	: Profesör Doktor
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
UK	: Ukrayna
U.S.	: United States
Vb.	: Ve benzeri
Vd.	: Ve diğerleri
Vs.	: Ve saire
Yard. Doç.	: Yardımcı Doçent

ÖZET

Bu araştırmanın amacı ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı dersinde Hz. Muhammed'in örnekliğinin anlaşılması ve uygulanması açısından Nöro Lingoistik Programlama (NLP) iletişim ve modelleme tekniklerinin kullanılması durumunu araştırarak sonuçlarını ortaya çıkarmaktır. Durum çalışması kullanılarak hazırlanan araştırmada, NLP temelli Peygamberimizin Hayatı dersi, örnek olarak lise birinci sınıfa üç hafta boyunca müfredata uygun olarak uygulanmıştır. Veri toplama araçları olarak derslerden sonra gönüllü öğrencilerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler, ders gözlemleri ve ders dokümanlarından faydalanılmıştır. Veri analizinde boylamsal kodlamalar ve içerik analizi kullanılmıştır. Araştırma neticesinde ortaya çıkan sonuçlarda öğrenciler dersleri faydalı ve akıcı bulmuş, etkinlik katılımlarını ve öğrenmeyi iyileştirici tavsiyeler vermişlerdir. Derslerin işleniş tarzının Hz. Muhammed'e empati kurdurarak onu anlamayı kolaylaştırması dikkat çeken görüşlerdendir. Derslerde Hz. Muhammed'in İslam'ı yayması ile birlikte ortaya çıkan değişim, bireysel ve toplumsal bazda NLP teknikleri ile irdelenmiştir. Bunun için değişime sebep olan noktalar bulunarak tarihsel süreç temelli analitik okuma yapılmıştır. Bu durum öğrencilerde bilişsel ve duyuşsal farkındalıklara sebep olmuştur. NLP iletişim teknikleri ders anlatımı ve ders içi iletişimde kullanılmıştır. Bu da olumlu bir ders atmosferinin oluşmasına katkı sağlamıştır. Son derste NLP'den faydalanılarak Hz. Muhammed'i modelleme taslağı paylaşılmış, onun hicret başarısındaki örnekliği incelenmiş ve öğrencilere elde edilen sonuçları kendi hayatlarındaki özel meraklarına ulaşma başarısına uyarlayabilecekleri anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Nöro Lingoistik Programlama (NLP), Peygamberimizin Hayatı Dersi, Modelleme, Öğrenci

SUMMARY

USING NEURO LINGUISTIC PROGRAMMING (NLP) IN A SECONDARY EDUCATION ELECTIVE COURSE ON THE LIFE OF THE PROPHET

The aim of this study is to investigate the use of Neuro Linguistic Programming (NLP) communication and modeling techniques in terms of understanding and applying the example of Prophet Muhammad in the secondary education Life of the Prophet course and to reveal the results. In the study, which was prepared using a case study, the NLP-based Life of Our Prophet lesson was applied to the first grade of high school as an example for three weeks in accordance with the curriculum. Semi-structured interviews with volunteer students after the lessons, lesson observations and lesson documents were used as data collection tools. Longitudinal coding and content analysis were used in data analysis. The results of the study revealed that the students found the lessons useful and fluent and gave suggestions to improve their participation in activities and learning. It is noteworthy that the way the lessons are taught makes it easier to understand the Prophet Muhammad by empathizing with him. In the lessons, the change that emerged with the Prophet Muhammad's spread of Islam was analyzed on an individual and social basis with NLP techniques. For this, analytical reading based on the historical process was done by finding the points that caused the change. This situation caused cognitive and affective awareness in students. NLP communication techniques were used in lecturing and in-class communication. This contributed to the creation of a positive lesson atmosphere. In the last lesson, a draft of modeling the Prophet Muhammad using NLP was shared.

Keywords: Religious Education, Neuro Linguistic Programming (NLP), Prophet's Life Lesson, Modeling, Student

TEŞEKKÜR

Öncelikle bu tez için bana inanan ve din eğitiminde nereden nereye geldiğini ve neyin ne olduğunu çok iyi kavratan sayın danışman hocam Doç. Dr. Şeref GÖKÜŞ'e, bilimsel düşünüş ve paradigma konusunda her kelime için titizlikle beceri kazandıran sayın Doç. Dr. Mustafa Fatih AY'a, felsefik bakış açılarıyla zihnimize her kesimi kapsayıcı bir dünya sunan sayın Prof. Dr. Rıfat ATAY'a savunmamda jüri olarak kıymetli görüşleri ile bana katkıda bulunan Sayın Doç. Dr. Kasım KOCAMAN ve Doç. Dr. Mehmet ŞAHİN hocalarıma teşekkür ederim.

Araştırma yaptığım okulda ve MEB kurumunda bana yardımcı olan görevlilere, sınıfını emanet aldığım sayın öğretmenim Fatma Gülşah BİLGİLİ'ye ve her birine ayrı ayrı minnet duyduğum araştırmamdaki öğretim yöntemini tasarlamamda bana canı gönülden yardımcı olan pırıl pırıl dimağlarına erişme imkânı bulduğum sevgili 9-E sınıfı öğrencilerine içtenlikle teşekkür ederim. Onlar bu araştırmaya zihinleriyle ve yürekleriyle dokundular, umarım benim de onlara bir katkı olmuştur.

Benden hayır dualarını esirgemeyen ve beni doğru bakış açısı ile yetiştiren sevgili annem-babam Mustafa ve Saime HAFİF'e, canım kızım Zehra GÜRASLAN'a, hayat arkadaşım Barış Atagün'e çok teşekkür ederim.

Fatma HAFİF

Antalya, 2024

ÖNSÖZ

Bu çalışma ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı dersinde Hz. Muhammed'in örnekliğinin anlaşılması ve uygulanması açısından Nöro Lingoistik Programlama (NLP) iletişim ve modelleme tekniklerinin kullanılması durumunu araştırarak sonuçlarını ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Söz konusu amaca binaen araştırmada derslerde NLP iletişim, motivasyon ve başarı stratejileri teknolojisinden eğitim ve farkındalık stratejileri alanı olarak faydalanılmış, konu çeşitli öğrenme kuramlarından ve eğitim bilimlerinden teorik açıklamalarla temellendirilmiştir. Sahada karşılaşılması muhtemel durumlardan da bir portre ortaya koyan çalışma pek çok özgün faydayı gün yüzüne çıkartmıştır. Hz. Muhammed'in düşünce ve duygu dünyasına empati kurduracak hayalle bilgi üretimi sağlayan yapılandırmacı öğrenme ortamlarındaki öznel bilgilerin oluşması ve bilginin yapılandırılması için NLP stratejileri kullanılmıştır. Yapılandırmacılığın din eğitiminde kullanılması açısından da çalışmanın farklı bir soluk getireceği kanaati ortaya çıkmıştır.

Araştırmada bir lise sınıfına üç hafta boyunca öğretim programına uygun olarak Peygamberimizin Hayatı dersi verilmiş ve her dersten sonra gönüllü öğrencilerden yarı yapılandırılmış görüşmelerle derse dair geribildirimler alınmıştır. Araştırma; sahayı ve lise seviyesini hesaba katan, NLP'yi kullanan uygulamalı bir çalışma olması açısından ilk olmuştur. Öğrencilerin devam eden araştırma süresinde dersin daha hayata yansiyabilir bir forma dönüşmesi ve öznel gelişim hedeflerine teşvik etmesiyle görüş açılarını genişlettikleri görülmüştür. Öğrencilerin Hz. Muhammed'in başarısındaki manevi duruşu ve iklimi yaşayarak nasıl bir yol izlediğini anlamaları ve bunu analitik olarak anlamlandırmaları yoluyla kendi gelişimlerine manevi/spritüel alanı eklemeleri hedeflenmiştir. Bir tarih bilinci oluşturarak başarı ve gelişim sürecinde de aynı tarihi süreçteki gibi ilerleneceği örneği ile zihni metaforlar oluşturmaya önem verilmiştir.

Tezde giriş kısmında problem, amaç, önem, kapsam ve sınırlılıklar zikredilmiş olup birinci bölümde kuramsal çerçeve oluşturmak için NLP'nin neliği, tarihsel arka planı, bileşenleri varsayımları iletişim ve modelleme teknikleri ile NLP eğitim ilişkisi ele alınmıştır.

İkinci bölümde ortaöğretim seçmeli Peygamberimizin Hayatı dersi tarihsel, amaçsal açıdan ele alınarak öğretim programı ve içeriği kısaca anlatılmıştır. Bunun yanı sıra NLP'nin ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı dersinde kullanılması irdelenmiştir. Bu kullanımlarda özellikle kişilik modellemesine uygun teknikler, Hz. Muhammed'i modelleme formu haline getirilmiştir.

Üçüncü bölümde araştırma yöntemi ele alınmış; desen, çalışma grubu, veri toplama araçları, veri analizi ve değerlendirme yöntemleri tanıtılmıştır.

Dördüncü bölümde ise bulgular paylaşılmıştır. Buna göre ders akışı, grup çalışması, farkındalık, örneklik, ödev ve öğretmen gözlemi ortaya çıkan temalardır. Bunların verdiği sonuçlar detaylı şekilde yorumlanarak aynı zamanda ders işlenişi görsel bir model olarak sunulmuştur.

Fatma HAFİF

Antalya, 2024

GİRİŞ

Araştırmanın Problemi

Toplumda iyilik, hoşgörü, güzel ahlak ve adaletin yayılması için Hz. Muhammed gibi model şahsiyetler yüceltilmiştir. Hz. Muhammed hem vahyi getirmiş hem de vahyi önce kendi hayatına uygulayarak rol model olmuştur. Onun hayatını anlayarak kişiliğini örnek almak Türk toplumunda hedeflenen kültürel bir değerdir. Eğitim sisteminde Peygamberimizin Hayatı dersi bu kültürlenme görevi için bir araçtır. Bunun iyi kullanılması için hem eğitim-öğretimin zeminini oluşturan iletişimi hem de insan öğrenmesinin ve kültürlenmesinin temelini oluşturan “*model alma*” işlemini sağlayıcı teknikler gerekmektedir. Neuro Linguistic Programming/Sinir Dil Programlaması (NLP) denen sistem bunları ilkeler, stratejiler, yol ve yöntemler halinde bütünsel olarak barındırmaktadır. Bu araştırmanın problemini ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı dersinde Hz. Muhammed’in örnekliğinin anlaşılması ve uygulanması açısından NLP iletişim ve modelleme tekniklerinin kullanılıp sonuçlarının incelenmesi oluşturmaktadır. Çalışmada ana problem sorusu “Ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı dersinde NLP’nin iletişim ve modelleme tekniklerinin kullanılması ve sonuçları nasıldır?” şeklinde iken alt problem soruları şöyledir:

Ortaöğretimde NLP kullanımı ile hazırlanan Peygamberimizin Hayatı dersi en iyi nasıl dizayn edilebilir?

Bu dizaynda ders içi etkileşim ve iletişim NLP ile nasıl sağlanabilir ve bu nasıl gerçeğe uygun olarak incelenebilir?

NLP ile ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı dersine özgü bir tarz oluşturulabilir mi? Bu olduğunda dersin işleniş modeli nasıl görselleştirilebilir?

Ders plan ve işlenişinde NLP kullanımının durumu nasıl ortaya konabilir?

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı dersinde Hz. Muhammed’in örnekliğinin anlaşılması ve uygulanması açısından Nöro Lingoistik Programlama (NLP) iletişim ve modelleme tekniklerinin kullanılması durumunu araştırarak sonuçlarını ortaya çıkarmaktır. Bu amaçla çalışmada NLP’nin kolaylaştırıcı iletişim tekniklerini, motivasyon ilkelerini ve Hz. Muhammed’in örnekliği için NLP modelleme yöntemlerini ortaöğretim öğrencilerinin gelişim özelliklerine uygun olarak derse entegre etmek hedeflenmektedir. Bu entegrasyon ile NLP sisteminde öngörülen faydaların bazı kavramları destekleme durumu ortaya çıkarılmalıdır. Bu kavramlar öğrenciler için öznellik,

özgünlük, empati, modelleme, motivasyon, soyut düşünme, anlam ve anlayış geliştirme, öğrenmeyi kolaylaştırma, içselleştirme, iletişim ve etkileşim gibi kavramlardır. Bu destekleme durumuna göre ortaöğretimde NLP kullanımı ile Peygamberimizin Hayatı dersi işlenişine dair ayrıntıları sonuçlandırmak ve görsel bir modelle sunmak çalışmanın amacıdır. Ayrıca öğretim sürecini geliştirmek için “*Ne yapmak istedim?*”, “*Daha farklı nasıl öğretebilirim?*”, “*Metodu nasıl kullandım?*” gibi sorularla öğretmenin kendini ve süreci değerlendirdiği, bilgi ve becerilerini nasıl daha iyi uygulayabileceğini irdelediği durumlarla ilgili bulguları çıkarmak da araştırmanın amacı olmuştur. Böylece hem öğrenci hem öğretmen hem de süreç açısından ders içi çeşitli durumlara bakılmak istenmiştir.

Araştırmanın Önemi

Peygamberimizin Hayatı dersi seçmeli olarak 2012 yılından beri liselerde okutulmaktadır. Ders içeriği olarak müfredatta yer alması ile birlikte çeşitli araştırmalara konu olmuştur. İlk araştırmalar dersin kitap ve öğretim programı analizleri ile ilgilidir. Değerler Eğitimi Merkezi’nin Seçmeli Din Eğitimi Dersleri İnceleme ve Değerlendirme Raporu’na göre bu ders duyuşsal özellikleri öğretme açısından sayıca ve nitelik çeşitliliği olarak oldukça az kazanıma sahiptir. Duyuşsal kazanımlar bilişsellikle birlikte değer kazanımı ve kişilik oluşturmaya kapsamaktadır. Peygamberimizin Hayatı dersini ele alan sonraki çalışmalarda mevcut programın eleştirileri yerini branşı iyileştirici adımlara bırakmıştır. Bunlardan biri Yurdakul’un (2016: 80) “*Seçmeli Hz. Muhammed’in Hayatı Dersi 10. Sınıf Müfredat Programının Kavram Haritası Tekniği ile İşlenişi*” adlı yüksek lisans tezidir. Fakat çalışma daha çok bilişsel kazanımlar için kullanılan bir tekniği ele almıştır. Bu araştırma ise ortaöğretim için Peygamberimizin Hayatı dersini NLP kişilik modelleme teknikleri ile bilişsellüğün yanı sıra ağırlıklı olarak duyuşsal özellikleri kazandırma durumunu göstermektedir. Ayrıca araştırmanın önemini ve özgünlüğünü gösteren asıl nokta uygulamaya dayalı olmasıdır. Çünkü daha önce böyle bir çalışma örneği yoktur. NLP’yi din eğitimi açısından inceleyen bir tez araştırması mevcut olup NLP’nin modelleme özelliğinin Hz. Muhammed’i modellemede kullanılabileceğini söylemiş (Gümüş, 2019: 58), fakat bununla ilgili de sistemli bir metodoloji ya da alanda uygulama durumu yoktur. Bu araştırma ise NLP’yi metodolojik olarak örnek alma, empati kurma, hayatını metaforlaştırma unsurları başta olmak üzere pek çok yerde Hz. Muhammed’in kişiliğini ve hayatını öğrenme konusuna entegre etmiş, ayrıca bunu eğitim öğretim ortamında Peygamberimizin Hayatı dersinde işleyiş olarak ortaya koymuştur.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma Hatay ili Yayladağı ilçesindeki Yayladağı Anadolu Lisesi 9. sınıflarından sadece birine MEB müfredatına uygun üç haftalık Peygamberimizin Hayatı ders planı uygulaması yapılarak sınıf içi durumlarla sınırlı tutulmuştur. Ders dışı hazırlık yaptırılması veya ölçme değerlendirme durumları araştırmaya dahil edilmemiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. NLP Nedir?

NLP hakkında kişisel gelişim alanında “*mükemmelliğin bilimi*”, “*etkili başarı ve iletişim stratejileri*” gibi iddialı farklı tanımlar duymak mümkündür. Bunun sebebi NLP'nin aynı eğitimi almış bireyler arasından bazı insanların neden daha başarılı olduğu sorusu ile yola çıkması ve farklı geliştiriciler aracılığıyla da giderek bir metodolojiler bütünü haline gelmesidir. Ayrıca NLP, insan başarısını antropoloji, dilbilim, psikoterapi, psikoloji gibi bilim dallarındaki uzmanların bulgularını inceleyerek ortaya çıkarmayı da amaçlamıştır.

Kurucuları; 1970’li yıllarda California Üniversitesi’nde matematik, bilgisayar dersleri alan ve psikoloji okuyan Richard Bandler ile aynı üniversitede dilbilim asistanı olarak görev yapan John Grinder’dır. Bandler, dönemin önde gelen psikiyatristlerinden aile terapisti Virginia Satir’in konferans kayıtlarını bir yayınevi için yazıya geçirirken, Satir’in bazı dil kalıplarını tekrarladığını fark etmiştir. Başarının modellenip modellenemeyeceği ile ilgili sorular ilk burada ortaya çıkmıştır. Bandler, Gestalt kuramının kurucusu Frits Perls için de benzer bir görev almıştır. Gestalt uygulamalarıyla ilgili video kayıtlarını yazıya dökerek “*Eyewithness for Therapy*” kitabının yayına hazırlanmasına yardım etmekte iken Bandler, Grinder ile birlikte gestalt terapi uygulamalarına katılmıştır. Bu uygulamalarda Bandler rehberlik ederken Grinder onun becerilerini modellemiş, Perls’in sözlü ve sözsüz dil kalıpları üzerine dersler vermiştir. Böylece Perls’i diğerlerinden ayıran davranışlar üzerinde çalışarak başarıya dair neleri nasıl modellemeleri gerektiğini anlamaya çalışmışlardır. Buna yardımcı olan ikinci hamle ise Perls’ten daha farklı karakterde olan ve farklı bir psikoloji kuramı üzerinde duran Satir’i modellemeleri olmuştur. Satir’in Kanada’da düzenlediği bir aylık eğitim programını videoya alma işini Bandler üstlenmiş, böylece modelleme konusunda Perls’te pratikleştirdiği teknikleri Satir’de de uygulama imkânı bulmuştur. Programın son kısmında Satir, eğitime katılanlardan öğrendikleriyle danışmanlık yapmalarını istemiş ancak onların hiçbiri bunda başarı gösterememiştir. Eğitimi videoya alarak tüm sürece tanık olan Bandler, Satir’den izin alarak danışmanlık yapmış ve Satir onun yaptığı tüm uygulama becerilerini doğrulamıştır. Böylece kendi içinde bütün olsa da iki ayrı kuramdaki iki farklı

karakter ve üslupta uzmanın incelenmesiyle modelleme yapmada kullanılacak ortak özellikler daha görünür hale gelmiştir¹.

Modellenen bir başka isim; o sıralar yine California Üniversitesi'nde olan, şizofreni hakkında “*The Double Bind Theory*” adlı ünlü bir makalesi bulunan, psikoterapi, antropoloji, iletişim ve sistemler teorisi hakkında yazıları olan, sibernetik araştırmacısı İngiliz antropolog Gregory Bateson’dır. Onun da katkılarıyla Bandler ve Grinder, mükemmelliğe ait paternleri/örüntüleri (başarıyı ortaya çıkaran etkili iletişim ve etkin düşünmeye dair otomatik davranış kalıplarını) keşfetme ve modelleme yolunda ilerlemişlerdir (Gün, 2013: 13). Bandler ve Grinder, 1975 yılında “*The Structure of Magic*” (Büyünün Yapısı) adlı kitaplarını çıkarmışlardır. Bu kitapta Perls ve Satir’den modellenen dil kalıpları “*meta model*” adı altında tanıtılmıştır (Doğan, 2020: 21). Söz konusu kitap, Bateson’ın çok hoşuna gitmiş ve onların mutlaka ünlü hipnoterapist Milton Ericson ile tanışmaları gerektiğini düşünmüştür. Sonrasında ters meta model olarak da bilinen hipnotik dil kalıpları; Ericson’un modellemesi ile oluşturulmuştur, Bandler ve Grinder buradaki bilgileri de “*Patterns of Hypnotic Techniques of Milton H. Erickson*” adlı kitaplarında paylaşmışlardır².

Bandler’a (2009b: 13) Satir ve Ericson; kendi danışanlarına ulaşması için izin vermiştir. Böylece Bandler; Satir ve Ericson’dan modellediği becerileri danışanlar üzerinde test etmiştir. Gestalt terapi gruplarında ise Bandler Perls’i, Grinder da Bandler’ı modelleyerek aynı başarıları yakalamışlardır (Gün, 2013: 13). Bu danışmanlık süreçlerinde özellikle fobi konusunu da kapsayarak başarı göstermeleri modelleme konusunda kitaplar çıkarmalarına ve 1976’da kişisel başarıyı modelleme buluşlarına NLP ismini vermelerine vesile olmuştur. Sonraki yıllarda NLP öğrencileri ve farklı alan uzmanlarından değişik isimler NLP’nin gelişmesine katkıda bulunmuşlardır. Özellikle Paul Watzlawick’in iletişim teorisi ve Noam Chomsky’nin dönüşümsel dilbilgisi çalışmaları bunlar arasındadır. Ayrıca George Miller, Eugene Galanter, İvan Pavlov gibi isimlerin çalışmalarıyla NLP teknikleri genişletilmiştir (Youell ve Youell, 2022: 16-17).

NLP isminin açılımında N yani “*neuro*”; zihni, beş duyu ile algı ve tepki verme sürecinde rol oynayan sinir sistemini temsil etmektedir. L yani “*linguistic*”; sözlü-sözsüz iletişim kalıplarını, aynı zamanda kişinin iç dünyasıyla olan iletişimini, tecrübe ve düşüncelerine ait zihnin kodlarını temsil etmektedir. P yani “*programming*”; insanların arzu ettikleri hedeflere ulaşmak için gerekli iletişim ve nörolojik süreçlerini düzenleme

¹ <https://sayginsaygin.com/nlp/npl-tarihcesi/> (Erişim Tarihi: 03.11.2023) ; <https://www.nlpgrup.com/nlp-nin-tarihcesi/> (Erişim Tarihi: 02.11.2023)

² <https://www.nlpgrup.com/nlp-nin-tarihcesi/> (Erişim Tarihi: 02.11.2023)

yeteneklerini, değişim araçlarını, içsel kaynaklarını temsil etmektedir³ (Ünsal, B.Y.: 3). NLP; Duyu/Sinir/Zihin-Dil Programlaması gibi adlarla tercüme edilebilmektedir.

NLP'yi bir terapi modeli olarak değil öğrenme aracı olarak gören Bandler, zihnin nasıl öğrendiği üzerinde durmaktadır. Bu bağlamda zihinde iyi canlandırma yapabilmenin modellenmesine önem vermektedir. Örneğin bir derste öğretilen şeyi hayal edebilen öğrenciler derste başarılı oluyor ve edemeyenler olmuyorsa bu, dersin sadece bazı öğrencilerin başarı gösterebileceği bir ders olduğundan değildir. Aksine öğrencilere biraz vakit ayrılıp hayal edebilmeleri, beş duyuyu içeren iyi zihni temsiller kullanabilmeleri öğretildiğinde o dersin daha fazla öğrenci tarafından başarı sağlanabilecek bir ders olduğunu göstermektedir. Mesela “İlk Akabe Biati 622 yılında Medineli 12 kişi ile yapılmıştır.” cümlesi iyi bir kitabi anlatım cümlesi olabilir. Fakat öğrencilerin bahsedilen olayın ortaya çıktığı şartları hissederek hayal edeceği bir süreci anlatan bir cümle değildir. Çünkü nesnel tarzda yazılmış cümleler öğrencinin zihnindeki öznel deneyimleri harekete geçirmekte yetersiz kalmaktadır. Bandler bu konu ile ilgili “Öğrenme sürecini anlatan derslerin çoğu nesnel bir çizgide durmuştur. NLP ise insanların şeyleri öğrenme süreçlerindeki⁴ öznel deneyimlerini ortaya çıkarmaktadır.” demektedir (Bandler ve Grinder, 2016: 157-158).

Etkili iletişim, etkin düşünme ve hızlı öğrenme üzerine bir modelleme sistemi olan NLP, öznel deneyimlerde başarıya yol açan ayrıntıları fark etmek için teknikler sunmaktadır. Söz konusu strateji, pek çok bilimsel çalışmada araştırılmaya layık görülmüştür. İlk yıllarda ortaya çıktığı California Üniversitesi'nde rağbet görmese de şu an o üniversite kampüsünde Robert Dilts'in NLP University adlı bir akademisi vardır⁵. Ayrıca Amerika ve Avrupa'da pek çok NLP şirketi ve enstitüleri kurulmuş, NLP sistemi oldukça yaygınlaşmıştır⁶.

1.1.1. NLP'nin Bileşenleri

Bandler; katıldığı terapi seanslarını ve ilgi duyduğu başarılı psikologları psikoloji kuramları açısından incelememiştir. Olaya bir enformasyon bilimcisi gibi bakmış ve davranışların bir matematiğinin/yapısının olduğunu düşünmüştür. Bu soruların peşinden giderken psikologlar gibi “neden” sorusuna değil, “nasıl” sorusuna yoğunlaşmıştır (Bandler, 2009a: 87). Örneğin hastalar problemlerini anlattığında onların bu sorunları neden yaşadığına değil, nasıl yaşadığına bakmıştır. Çünkü nedeni ne olursa olsun ortaya çıkan problemi

³ <https://nlp.at.com/nlp-nedir.html> (Erişim Tarihi: 02.11.2023)

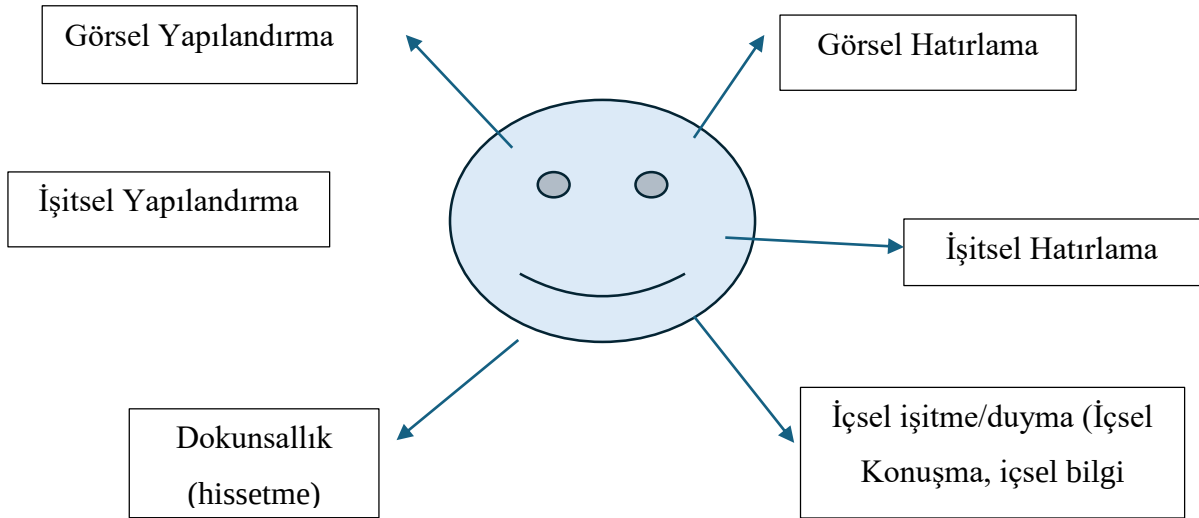
⁴ <https://nlp.at.com/nlp-nedir.html> (Erişim Tarihi: 02.11.2023)

⁵ http://www.nlp.u.com/NLPU_Information.html (Erişim Tarihi: 02.11.2023)

⁶ <https://sayginsaygin.com/nlp/npl-tarihcesi/> (Erişim Tarihi: 03.11.2023) ; <https://www.nlpgrup.com/nlp-nin-tarihcesi/> (Erişim Tarihi: 02.11.2023)

oluşturan davranış, düşünme faaliyeti ve hissetme durumları ona göre bir sorunun değil, öğrenilmiş bir davranış setinin ayrıntılarına dair verileri ifade etmiştir. Bu yapının parçalarının anlaşılması onda istenen şeyin nasıl değiştirileceğini de verecektir. Böylece Bandler, “nasıl” sorusu ile elde ettiği verilerde ayırım yaratan farklılığın ne olduğuna/neyin işe yaradığına ulaşmaya çalışmıştır (2009a: 26). Bateson’ın da aynı şekilde çalışmalarında değişime hizmet eden farklılıkların ne olduğuna dair kritik noktalara yoğunlaştığı görülmüştür (1979: 42). O da “*Bildiğimiz şeyi nasıl biliriz?*” sorusundan yola çıkarak enformasyonu değerlendirmiştir (Bateson, 1979: 4-5; Bandler, 2009a: 54). Bu da sistem giriş ve çıkışı arasındaki bütün ayrımları oluşturan veriler arasından değişimi yaratan farklılıkların enformasyon olarak nitelenmesini sağlamıştır (Yılmaz, 2009: 98).

“N” *Neuro/Sinir-Duyu*: İnsan, dış dünyayla duylar vasıtası ile etkileşim kurmaktadır. Aldığı pek çok veriyi işleyerek dışarı vermesi onunla iletişimi sağlamaktadır. Bandler insanın bilgiyi nasıl işleyip dışarı verdiğine odaklanmıştır. Buradaki süreç için incelediği insanlarda duylara ilişkin ortak sonuçlar dikkatini çekmiştir. Bu enformasyonun nasıl üretildiğine dair en önemli ipuçları iletişimdeki göz hareketleridir. Örneğin sağlıklı kişiler, anımsadıkları şeylerin görüntülerini zihinlerinde belirlediğinde gözleri sağ üst tarafa doğru gitme eğilimindedir.

Şekil 1.1. Sağlak Birinin Göz Hareketlerinin Duyu Verileri İşlenirken Gitme Yönleri⁷

⁷ Solak birinin ise tersidir (Churches ve Terry, 2009: 156-157; Bandler, 2009a: 87). Solak birinde sol taraf hatırlamayı sağ taraf yapılandırmayı temsil etmektedir. Bunlar her insan için kesin olmayabilir. Bandler katıldığı terapi seanslarında hastalarda genel olarak böyle bir durum olduğunu gözlemlemiştir. Hastalardan topladığı bu duyu enformasyonu dikkatini çekmiştir. Onların neden düşündüklerine değil düşünürken duylarını nasıl kullandıklarına yoğunlaşmıştır.

Duyulara ilişkin veriler; kişinin nörolojik olarak bilgiyi nasıl işlediğini, hangi duyuşal temsil sistemlerini baskın olarak tercih ettiğini, davranış ve düşünme yapılarını nasıl oluşturduğunu, zihnindeki düşünme deneyimlerine dair görüntüler ve işitsel kanallar gibi duyuşal sistemlerini nasıl ve hangi sıralama ile kullandığını ele vermektedir. Örneğin büyük bir sorunu olduğunu söyleyen kişi, aslında zihninde büyük bir resim yaratmaktadır. Kişi kendini bu resmin içinde ya da dışında görebilmekte ve gözbebeklerinin büyüüp küçülmesi ile de anlaşılacağı gibi resim; yakınlık-uzaklık mesafesine göre ona yakın, parlak ve hareketli gelebilmekte, diğer duyular ile de bu durum desteklenebilmektedir. Duyuşal sistemler (modaliteler) ve bunların niteliklerini oluşturan alt sistemler (submodaliteler) kişinin algısını meydana getiren modeli/haritayı ortaya koymaktadır. Kişinin bu sistemler üzerindeki kontrolü, anlamı oluşturan görüntülerin sıralama stratejilerini anlaması, sistemleri nitelikleri ile oynayarak farklılaştırma kabiliyeti, modaliteler üzerinde gezinti yapabilmesi onu farklı modeller yaratmaya, yeni bakış açıları geliştirmeye ve farklı hissetmeye sevk etmektedir (Bandler, 2009a: 105-106).

Tablo 1.1. Temsil Sistemlerinin Alt Sistem Ayrıntıları/ Modaliteler (Bandler, 2009a: 316)

GÖRSEL	İŞİTSEL	DOKUNSAL
İçeriden / Dışarıdan Gözlem	Sert/ Yatıştırıcı	Yer
Renkli/ Siyah-Beyaz	Yüksek Sesli/ Yumuşak	Hareket
Hareketli/ Durağan	Başın İçinde/ Dışında	Yön
Yer	Yer (Başın ne tarafı)	Basınç/ Ağırlık
Boyut	Perde	Kapsam (Nerede başladığı ve nerede bittiği)
Yakın/ Orta/ Uzak	Tempo	Isı
Canlı/ Pastel	Sürekli/ Kesintili	Süre
Çerçeve İçinde/ Panoramik	Uzaklık	Yoğunluk
Açık/ Belirsiz	Net/ İç içe Geçmiş	Biçim
2 Boyutlu/ 3 Boyutlu		
Tek/ Çoklu Görüntüler		
Düzenli/ Kesintili		
Tekli/ Çoklu		
Düz/ Eğilmiş		

Neuro yani “sinir” olarak da tercüme ettiğimiz bu bileşende kişinin hem iletişimde hem de hayatı anlamlandırmada yarattığı tüm algılamaları kapsayan modellerin kendisine ne hissettirdiği; sinir sistemine, ruh hallerine, çeşitli bilinç düzeylerine nasıl geldiği incelenmektedir. Söz konusu bileşende insanların kendi dünyalarında gerçeği temsil eden modellerinin/haritalarının işlevsel olup olmamaları önemlidir. Böylece yaratılan anlamların ne kadar işlevsel/yararlı olduğu üzerine değerlendirme yapılabilecektir. Bir modelin işlevsellik

yargısı ise bireyin beş duyusunu içeren nörolojik, dil kullanımını kapsayan sosyal ve kişinin inançları, değerleri, alışkanlık ve kuralları ile şekillenen zihin filtrelerini içeren bireysel kısıtlılıkları ne kadar aştığı ile ilgilidir. Bu doğal nedenlerle ortaya çıkan kısıtlı algı yorumları ve düşünceler gerçeği yansıtmada bazen işlevsel olmayabilir. Bu durumda kişi çaresizlik, değersizlik, yetersizlik, ümitsizlik ve motivasyon eksikliği gibi ruh hallerine girebilir. Kişi eğer kendi sınırlılıklarının farkında olarak içsel kaynaklarını işlevsel kullanırsa yararlı zihin modellerine ulaşacaktır. Ruh halini iyileştirici, kendisini geliştiren işlevsel zihin temsillerine ulaşmak, bireyin mükemmelliği doğuran anlamlar üretmesine ve kolay öğrenmesine yol açacaktır. Bir başka deyişle kişide kısıtlar doğal olarak bulunmaktadır, önemli olan bunun işlevselliği ne kadar desteklediğidir (Bandler, 2009a: 42-43).

Tablo 1.2. İnsandaki Kısıtlar

KISITLAR	İŞLEVSEL OLMAYAN	İŞLEVSEL
Yapısal/Nörolojik	“Ben kim, dünyayı gezmek kim!” (Zihinde resim oluşturmama ve değersizlik/kendini layık görmeme ile yetersizlik kısıtlılığı)	Durumu olmayıp dünyada bazı yerleri gezen insanlar var mıdır? (Soru ile zihindeki resimleri açma, yetersizliğe değil imkânlılık durumlarını araştırmaya yönlendirme)
Toplumsal/Sosyolojik	Coğrafya kaderdir. (Kişinin kendi doğup büyüdüğü toplumun ölçüsünden başkasına geçemeyeceğine dair ümitsizlik kısıtlılığı)	Başka coğrafyalarla benzer ve ayrı yönler var mıdır? Değişen toplumlar hangi ölçülerle değişmiştir?
Kişisel/Psikolojik	Ben bu tezi asla yazamam. (Kendini yetersiz hissetmeye dayalı psikolojik bir kısıtlılık)	Bu tezi yazdıktan sonraki halimde nasıl hissedirdim? Bunu duyumsayabilirim. (Ruh halini olumlu duygulara açma ve psikolojik yeterliliğe adım atma)

“L” *Linguistic /Dil*: Sözlü ve sözsüz tüm iletişimleri kapsayan bu bileşen, kişinin duyularıyla aldığı verilerin zihinde işlendikten sonra çıkışını temsil etmektedir. Dildeki duyuşal ifadelerin incelenmesi kişinin davranış yapısını, düşünme ve öğrenme sürecini nasıl gerçekleştirdiğinin anlaşılması yönünden önemli veriler oluşturmaktadır. Bir kişi konuşurken belli duyu ayrıntılarını içeren ifadeleri daha sık kullanabilir. Söz konusu hususla alakalı örnekler tablo 1.3’de verilmiştir. Bu sık kullanımlara uygun şekilde onunla iletişim kurmak onda öğrenmeyi kolaylaştıracaktır. İlgili uygulama, onun zihninin yatkın olduğu dili kullanmaktır. Seçtiği modaliteleri anlama ve işlevsel şekilde kullanma becerisinin yanı sıra dildeki duyu işaretleri hakkında veri toplamak ve kullandığı duyular üzerinden fark yaratan

ayrıntıları (enformasyonu) keşfederek yeni anlamlar oluşturmak, iletişimi faydalı ve uyumlu şekilde devam ettirmek; etkili iletişimi, kalıcı öğrenmeyi ve değişimi sağlayan unsurlardır (Bandler, 2009a: 101-105).

Tablo 1.3. Dilde Temsil Sistemlerine Örnekler

GÖRME	İŞİTME	DOKUNMA	KOKLAMA	TATMA
Gözünde büyötmek	Can kulağıyla dinlemek	İnsanların hayatına dokunmak	Burnuna pis kokular gelmek	Hayatın tadını almak
Gönöl gözö ile görmek	Kulak kesilmek	Anne eli değmek	Evlat kokusu almak	Ağzında tat kalmamak
Yüzö gözünün önünden gitmemek	Sesi kulağından gitmemek	Yaşadığına değmek	Burnunda tötme	Tadı damağında kalmak
Gözö hiçbir şey görmemek	Ormanın şarkısını dinlemek	Kulağının pasını silmek	Solumak, içine çekmek	Yüreğı ağzına gelmek

“P” Programming/Programlama: Bandler’a göre insan kendi kendini programlayabilen bir varlıktır. Bu programlar otomatik kalıplar olarak insanı bağlayabilir fakat insan bu kalıpları seçebilen ve özgürce kendini programlayan varlıktır (Bandler, 2009a: 22). Birey, kendisi için yararlı yani işlevsel olan zihin haritalarını oluşturduktan sonra bununla ilgili yeterince pratik yaparak alışkanlıklarını, otomatik davranışlarını kazanabilir. İnsan kendisine yararlı olanı her zaman doğal bir şekilde zorlanmadan kabul edebilir mi? Bazen zararlı olduğunu bile bile yaptığı ve istese de bırakamadığı ya da bunu isteyemediğı şeyler yok mudur? Bu durum Bandler’ın Satir’den öğrendiğine göre farklı bir seçeneğı nörolojik olarak tecrübe etmemiş olmaktan ve insanın kendine işlevsel bir yönü seçememiş olmasından kaynaklanmaktadır. Söz konusu durumun ortaya çıkmaması kişinin doğru stratejilerle oluşturulmuş işlevsel değişimlere yönelmesi, kendine bu seçenekleri nörolojik olarak tanıtması ile mümkündür. Bireyin düşünürken kullandığı duyu ve modalite setlerine uyumlu şekilde değişim yönü verilmesi doğal olarak öğrenmesini ve davranış kazanmasını sağlamaktadır. Uyum ve esneklik dirence mahal vermemektedir. Esneklik kişinin seçeneklerinin çok olduğunun bilincinde olmasıdır. Bu seçenek çokluğu durumu, NLP’ye göre farklı ruh hallerine girebilme, farklı hissedebilme seçenekleridir. Çünkü kişi kendi ruhsal durumunu optimize edecek içsel kaynaklara sahiptir.

Programlama bileşeninin kapsadığı bir plan dahilinde program oluşturmak kişinin gideceğı yönü belirlemesi ve amaçlı davranmasını içermektedir. Böylece kişi düşüncelerinin nereye gideceğini ve neyle karşılaşacağını bilerek hayal kırıklığına uğrayabilecek bir kurban gibi davranmayacaktır. Çünkü bir yön ve süreç bilgisine nörolojik olarak sahip şekilde

ilerleyecektir. Bu ilerlemede kişinin işlevsellik içinde çeşitli otomatik davranış kalıpları oluşturmaları ve değişimi kalıcı hale getirmesi Bandler'a göre üç aşamada gerçekleşmektedir:

1. İnsanlar işlevsel olmayan davranış kalıpları için oldukça/bu seçeneği tamamen ortadan kaldırmayı isteyecek kadar rahatsız olmalı ve değişimi arzulamalıdır. Böylece bunu istediklerine ihtiyaç duyarak karar vermelidir.

2. Kişiler içinde bulundukları durumu yeni bakış açısı ile irdeleyip ona göre yeni anlamlar yaratarak tekrar görmelidir.

3. Bireyler, zihinlerinde işlevsel olan ve kendilerine cazip gelecek yeni seçenekler yaratmalıdır ve bu yeni seçenekleri zihinlerine zengin bir tahayyülle tanıtmalıdır.

Satir'e göre insanlar her zaman en iyi seçeneği tercih etmektedir. Fakat bunun için kişinin iyi seçenekleri olması gerekir ki içlerinden en iyisi seçilebilsin ve birey kendini özgür hissetsin. Alternatifleri görmeyen kişiler işlevsiz de olsa tek gördükleri seçeneği yaşayan bir kurban gibi davranmaktadır. Kısıtlı düşünceler yüzünden oluşmuş böyle bir program yerine bilinçli zihinle özgürce tasarlanmış yeni bir program, otomatik ya da düşünmeden yapılan davranışlara bile işlevsel yön verebilecektir. (Bandler, 2009a: 23-26)

1.1.2. NLP Varsayımları

Varsaymak sözlükte “*bir olgunun sonuçlarından yararlanabilmek, bu sonuçlar üzerine düşünce üretebilmek için onu olmuş veya olacak saymak, farz etmek*” manasında kullanılmaktadır⁸. NLP'deki varsayımların kökeni ise başarılarının modellenmeye çalışıldığı uzmanların dil kalıplarıdır. Terapi süreçlerinde tespit edilen dil kalıpları; iletişimin yönünü belirlemede, tepkilerde etkili olacak şekilde ilişkiyi çerçevelemede ve düşünme süreçlerini yönetmede kullanılan inançları ortaya çıkarmıştır. Bandler ve Grinder'ın kendi teknikleriyle inceledikleri terapistlerin iletişimlerine yoğunlaşarak onların başarılarındaki mükemmellik paternleri/örüntüleri yani mükemmel modele dair motifler olarak ortaya attıkları temel inançlardır. Söz konusu varsayımların inanç olarak görülmesinin nedeni; ilkelere kesinlik katılmasından ziyade, öznellik katılmak istendiği içindir. Kişi bu varsayımlara öznel olarak inanıyorsa kullanıp işine yaratabilir. Bu yüzden NLP'nin etkinleştirici/güçlendirici inançları (empowering beliefs), NLP'yi çalıştıran varsayımları (presuppositions) olarak bilinirler. NLP varsayımlarını genel olarak şu şekilde sıralamak mümkündür (Churches ve Terry, 2009: 5-7; Ünsal, B.Y.: 4; Youell ve Youell, 2022: 78-79; Gün, 17-23; Boyes, 2013: 15-18) :

1. Harita bölgenin kendisi değildir, zihnimizde oluşturduğumuz harita (algılarımız) gerçeğin kendisi değildir.

⁸ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 02.11.2023)

2. Aldığımız bütün veriler görsel, işitsel, dokunsal, koku ve tat alma duyuları ile temsil edilebilir. Aynı etkiye sahip olarak hatıra ve hayal, bunun yanında bilgi ve düşünce de bu temsil sistemlerinin dizisi ve birleşimidir.

3. Herhangi bir gerçeğin tecrübe edilmesinin sürecini değiştirmek çoğu zaman o tecrübenin içeriğini (nedenlerini) değiştirmekten daha yararlıdır.

4. Dil içsel deneyimi temsil etmektedir.

5. Her zaman iletişim halinde oluruz. Çünkü insan sosyal bir varlıktır.

6. Direnç uyum yokluğunun bir sonucudur.

7. İletişimde çerçeveyi oluşturan kişi iletişimi ve aksiyonları kontrol edebilir.

8. İletişimin anlamı karşıdan aldığımız tepkiye/yanıta bağlıdır. Bu yüzden bunu kabul etmek, tepkileri kullanışlı hale getirmede yararlı olmaktadır.

9. Bir insanın davranışları olduğu kişiyi yansıtmayabilir, bu yüzden kişiliğe değil davranışa odaklanarak geribildirim verilmesi faydalıdır.

10. Başarısızlık diye bir şey yoktur, geribildirimler vardır.

11. Mevcut davranış o kişi için o anda en uygun olan davranıştır.

12. Her davranışın bir değeri ve o değer anlam bulduğu bir yapısı vardır. Anlamlar bağlamsaldır.

13. Her davranışın altında kişinin sadece kendisi için bile olsa iyi bir niyet yatar.

14. Zihin ve beden bir bütündür, aynı sistemin parçalarıdır.

15. Düşünce ve davranışlarında esnek olan etkileşimde daha çok etkiye sahiptir.

16. Bir insan bir şey yapabiliyorsa başka biri de aynı şeyi öğrenebilir.

17. Herkes ihtiyaç duyduğu içsel kaynaklara sahiptir.

18. Her sorunun bir çözümü vardır.

19. Yapılan şey işe yaramıyorsa başka bir şey yapılmalıdır.

20. İnsan zihni hızlı bir şekilde ve tek seferde deneyerek öğrenebilir. Beynin öznel olarak nasıl öğrendiği tespit edildiğinde öğrenme hızlı ve kolay şekilde gerçekleşir.

21. Bir şeyi küçük parçalara bölerek öğrenme ya da başarıma süreci, her parçanın üzerinde denetim ve bildirimlere açık şekilde yönetilerek sağlanır. Değişim test edilerek kontrol edilmelidir.

Bu maddeler bireyin hem kendisi hem de çevresi ile iletişimi ve ilişkisinde gözetebileceği maddelerdir. Maddelerde sonuçtan çok süreç odaklılığa ve öznelliğe önem verildiği görülmektedir. Bandler'a göre beynin çalışma sisteminin anlaşılması bu maddelere işlevsellik kazandırmakla mümkündür. Beynin başka bir şeye yönlendirmediği aynı şeyi yapmaya devam eden bir sistemi vardır. Bu yüzden hangi yöne gidildiği konusunda kontrol,

denetim gibi kavramlar üzerinde durmaktadır. Satir'den naklettiğine göre insanlar beyinleri tarafından bilinen şeylerin peşinden gitmektedir. Kişisel gelişimciler buna “*konfor alanının dışına çıkmamak*” gibi tabirler kullanabilirler ya da Freud’un haz ilkesi (acıdan kaçıp haza yönelme) akla gelebilir. Fakat asıl olarak beynin yaptığı şey; bildiği şeyin, bilinçli ya da bilinçsiz olarak kişinin hayat yorumunda beynine ne öğretti ise onun peşinden gitmesidir. Bu yüzden insan bir şeyin farkına varıp o şeyi değiştirmedikçe beyin bildiği/öğrendiği şeye yönelmeye devam eder. Bu bir hipnozdur,⁹ yani kişinin sisteminde esnekliğine göre kuvvetlilik derecesi olan bir trans halidir. Kişi bir transtan başka bir transa geçerek davranış sergiler. Bu sistemi işlevsel kullanmak bireyin farkındalık yaratmasına ve arzu ettiği şeyler doğrultusunda değişim için beynini programlamasına bağlıdır (Bandler, 2009a: 19-26). Bu programlama hipnotik bir yönlendirme olacağı için kişide sanatsal düşünmeyi dolayısıyla yaratıcı düşünme süreçlerini devreye sokmaktadır. Değişim için farkındalık ve tüm sürecin yönetilmesi de eleştirel düşünme süreçlerinden faydalanmaya götürecektir. İnsanın amaçlarının farkında olarak “*Değişim için bu faydalı mı? İşe yarıyor mu?*”, “*Bunu nerede kullanacağım?*”, “*Bu davranışın işlevi ne?*”, “*Bu uyumlu mu?*” gibi sorular sorması gerekmektedir. Bazen insanlar işleri ve sağlıkları kötüye gitse bile durup bu gibi sorular sormayı akıllarına getirmemektedir. Bu yüzden işlevsellik; NLP’de sorularla ve geribildirimlerle değişimi test etmek için önemli bir kriterdir. NLP’nin temel strateji yapısı da bu kriterle oluşmaktadır. Terapi süreçlerinden modellenerek ortaya çıkarılan ve terapilerde kullanılabilen bir sistemin bu kritere önem vermesi, terapi süreci temelinde yer alan kişiye işlevsel inanç ve beceriler kazandırma amacı ile paralellik göstermiştir. NLP’nin pragmatik bir yöntem oluşunun kaynağı ve anlamının buraya dayandığı söylenebilir.

1.2. NLP’de Modelleme

NLP’de model kavramı “*harita*” metaforu ile ilişkilendirilmiştir. “*Harita bölge değildir.*” İlkesi, bir bölgenin gerçeği ile haritadaki temsilinin aynı şey olmadığından algılarımız sınırlı olduğu için anlam yaratmada oluşan zihindeki temsilin gerçeğe birebir aynı olmadığı benzetimine dayanmaktadır. Dış dünyayı anlama, öğrenme ve bunları kullanmada ortaya çıkan öznel durumların formüle edilmesi için bu benzetimden yararlanılmıştır. Burada insanın öğrenmesine ve iletişim kurmasına enformasyon biliminde olduğu gibi yaklaşıldığından bahsedilmiştir. Bu durumda beyin genel olarak bilgisayara benzetilmiştir.

⁹ Hipnoz, bir kişinin telkinler veya suni hareketlerle meydana getirdiği bir ruh halidir yani bir transtır (Maviş, 2017:26). Bandler’a göre tüm davranışlar içsel ya da dışsal bir iletişimin sonucudur, hipnotik olarak öğrenilirler ve iletişim de bir hipnozdur (2009a: 19, Churches ve Terriy, 2007: 2).

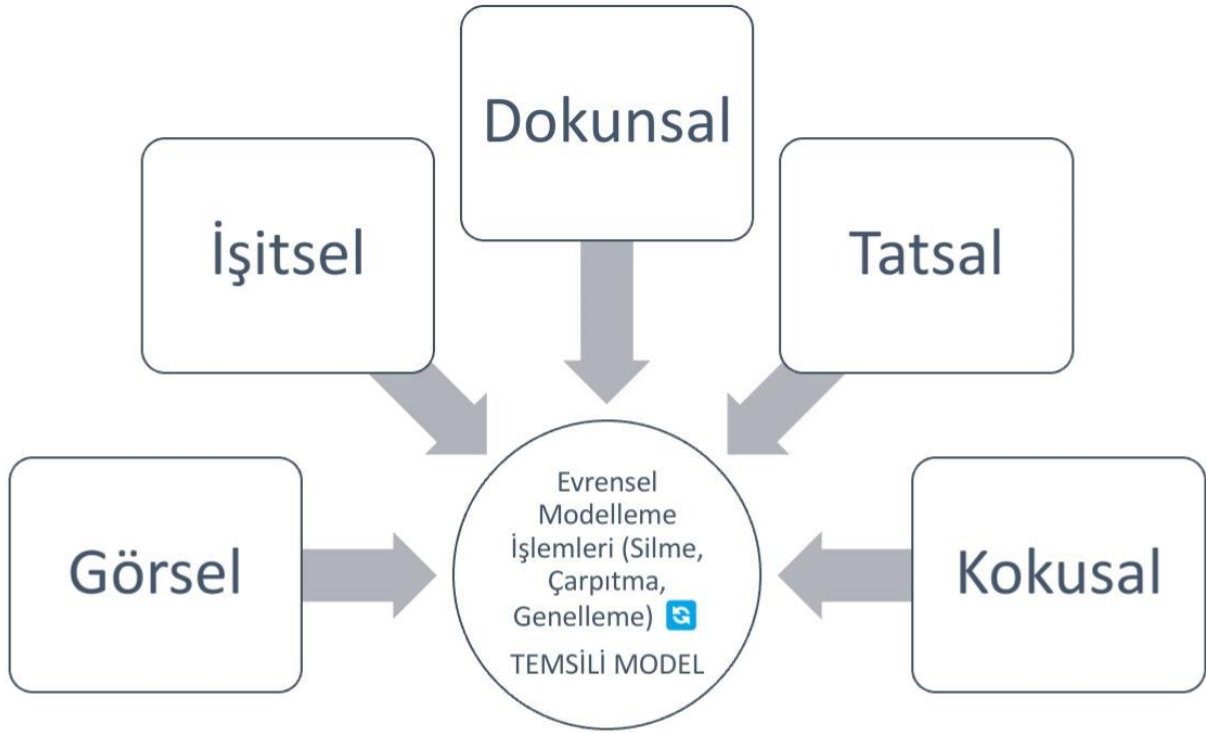
Bilgisayar sistemlerindeki gibi NLP de beynin algılama sistemini bilgi girişi, bilgi işlenişi ve bilgi çıkışı olarak incelemiştir. Beyin nörolojik bağlantılarla bilgisayar sisteminde olduğu gibi kendi dili ve programlaması olan bir sistem olarak modeller üretebilir ve modellerle tanımlanabilir. Buradaki model kavramı tıpkı bilgisayarların yazılımlarında kullanılan modeller gibi anlamlandırılabilir (Churches ve Terry, 2009:1). Yazılım/programlama bir işi yapan komutlar bütünü iken model de bir yazılımın basitleştirilmiş ifadesidir. Yazılım hem bir modelleme aracı hem de modeller oluşturulması ile birlikte süreç merkezli bir mühendisliğe dönüşmektedir¹⁰. Bandler'ın da kendi NLP ürünlerinde insanın en düşük ve en yüksek duygu yoğunluklarını anlayıp bunları kontrol etmesiyle kendini yeterli ve başarılı/dahi hissetme becerisinden yola çıkarak ürettiği insan mühendisliği dizaynı olarak anlattığı program ürünleri bulunmaktadır¹¹.

Bir gerçekliği karmaşıklığından sıyrarak onu basitçe anlatan bir örnek türeten sistem olarak modeller, aynı zamanda herkesin anlayacağı bir dili ve iletişimi de oluşturmaktadır¹². Zihin programı içerisinde ilk deneyimlerden elde edilen öznel modeller (haritalar) hayat boyunca devam eden algıların oluşturduğu zihin haritalarını etkilemektedir. Bu da öznel dili ve iletişimin seyrini, anlam yaratmayı bir örnek zihin modelinden türeyen diğer modelleri doğuran bir süreçtir. Zihin modeli oluşturma NLP açısından şu şekilde ortaya konabilir:

¹⁰ <http://www.javaturk.org/yazilim-gelistirmede-modelleme-modellemeli-mi-modellememeli-mi/> (Erişim Tarihi: 02.11.2023)

¹¹ Valle, <https://www.designhumanengineering.com/> (Erişim Tarihi: 02.11.2023)

¹² <https://ozlemerden.wordpress.com/2012/06/09/model-nedir/> (Erişim Tarihi: 02.11.2023)

Şekil 1.2. Temsil Sistemlerinin Evrensel Modelleme İşlemleriyle Model Oluşturması ve Zihindeki Mevcut Modellerle Etkileşimi

Dış dünyadan gelen verilerin çokluğundan dolayı bir kısmının silindiği, bir bölümünün önceki verilerle karşılaştırıldığı için çarpıtıldığı yani kısmen değiştirildiği ve zihinde genellenerek kategorileştirildiği evrensel modelleme işlemlerinden sonra oluşan zihin haritası; model olarak adlandırılmıştır. Bu iyi-kötü, işlevsel-işlevsiz, olumlu-olumsuz gibi bir ayrıma tutulmadan genel algılama/zihin modeli oluşturma sürecini anlatan bir sistemdir. İlk deneyimlerin verdiği zihinde oluşan örneklerle yeni örnekler oluşturma süreci olarak düşünülebilir (Ünsal, B.Y.: 10-11). Kur'an'da model ve örnek diye çevirebileceğimiz “usve” kavramı da iyi-kötü gibi ayrımları nitelermeyen genel bir kavramdır. Bu yüzden Hz. Muhammet için “hasene” kelimesi ile nitelendirilerek “güzel bir örnek/model” manası kullanılmıştır¹³ (el-İsfehani, 2012: 121). Burada salık verilen husus; gözlemle bir örnek üzerinden modelleme yapılması yani insanın kendine bu modelden yeni örnekler oluşturmastır. Davranış ve kararlar da bundan etkilenecektir. Harita metaforunu inceleyecek olursak bir harita gibi modellerin davranışları ve kararları, insanın kendine çizdiği yönü, nereye nasıl gideceğini bildirdiği anlaşılacaktır.

Haritalar ilk deneyimlerde dolaysız olarak oluşmaktadır. İkincil deneyimlerde ise mevcut haritaların etkisi ile oluşan yorum ve tanımlamalar üzerinden türetilmektedir (Dilts,

¹³ İlgili ayet “Andolsun Allah Rasulünde sizin için, Allah’a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah’ı çokça hatırlayan kimseler için güzel bir örnek vardır.” ayetidir (Ahzap 33/21).

2009: 29). Dilts'in birincil ve ikincil deneyim ayrımı; Bandler'ın zihnin öğrendiğine yönelmesi, ilk oluşan yargılara göre hareket etmesi konusunda verdiği bilgilerle paralellik göstermektedir. Bu bilgiler silme, çarpıtma ve genellemelerin nerelerden kaynaklandığını bulup değişim için araçlar üretirken kolaylık sağlamaktadır. Örneğin kısıtlayıcı yargılara ve inançlara dair zihinde oluşan görüntü ve sesler gibi temsil sistemlerinde yapılan bilinçli oynamalar, içselleştirildiğinde davranışın derin yapısına etki eder hale gelmektedir. Böylece kişinin haritası giderek esnek ve zengin bir model halini almaktadır.

NLP başarının nasıl modelleneceği sorusu üzerinden oluşturulmuştur. Söz konusu sorunun sonucu olarak öğrenmenin önemli bir unsuru olan iletişimde kişinin kendini, içsel konuşmalarını ve başkalarını anlamasındaki öznel haritalama süreçlerini verimli kılacak şekilde uyumlanabilen dil kalıpları modelleri keşfedilmiştir. Bunlar genel olarak meta model ve ters meta model (Milton model) olarak adlandırılan, otomatik düşünme süreçlerinde kısıtlı düşünceleri azaltan ve farkındalık kazandıran dil modelleridir. Ayrıca özellikle NLP geliştiricilerinden Robert Dilts'in ortaya koyduğu bir insanın kişiliğini başarılı bir şekilde modellemeye yönelik modeller vardır. İlgili modelleri birey öznel haritalarına ve model üretme süreçlerine doğru stratejilerle uyumladığında istediği kişiyi daha rahat modelleyecek duruma gelebilmektedir. Dolayısıyla modelleme başkasının başarılarını, yaptıklarını kendi zihninde haritalama sürecidir. Doğru stratejiler ise kişide direnci değil, uyumu ve esnekliği sağlayan başarı stratejileridir. Uyum, kişinin kendi temsil sistemlerine ve haritalarına uyumlu geçişlerle yeni öğrenmelerin kolay ve rahat gerçekleşmesi ile, esneklik ise farklı yöntemleri denemeye devam ederek çözümün var olduğu inancıyla ilgilidir.

NLP oluşumu içerisinde üretilen modeller farkındalığı, değişimi ve öğrenmeyi faydalı hale getirmek için bir harita sunmaya yöneliktir. Meta model dildeki belirginliği ortaya çıkarmak, ters meta model ise dilde ustaca belirsizlik yapmak üzerinedir. Modeller, dilde kullanılagelen belirgin ve belirsiz cümle kalıplarının birtakım kategoriler altında tespit edilmesini içermektedir. Bu kalıpların etkilerinden yola çıkarak daha faydalı şekilde kullanılmalarını amaçlamaktadır.

İnsanın algılarına yönelik beş duyuyu baz alan temsil sistemleri, gerçeğin bütünü kapsayamadığı için çeşitli kodlamalar ve düzenlemelerle temsiller oluşturduğundan bahsedilmiştir. Temsillerin dışarı yansımaları “dil” ile olduğu kabulünden yola çıkarak dil kalıplarının yapıları; bu veri girişi ve çıkışı sürecinde, başka bir deyişle duyuların algılama ve anlamlandırma sürecinde hangi işlemler olduğuna dair bir yargıya götürmüştür. Bu da silme, çarpıtma ve genelleme filtrelerinden geçerek algıların ve anlamların oluştuğu ile ilgilidir. Dildeki yapılar gerçeğin bir kısmının silindiğini, kişinin içsel haritasına/düşünce yapısına göre

çarpıtıldığını ve bir genelleme yapılarak gerçek hakkında yargıya varıldığını göstermektedir. Çevredeki yoğun veri akışının sınırlandırılarak bir anlama kavuşması için yapılan silme, çarpıtma ve genelleme işlemleri hatta buna ek olarak karşılaştırma işlemi evrensel modelleme işlemleridir (Ünsal, B.Y.: 10). Harita, zihnin algıladığı gerçeğin öznel bir yorumudur. Gerçeğin en iyi temsilleri, onu en iyi yansıtan zihinsel haritalar bu filtreleri ve temsil sistemlerini iyi kullanmaktan geçmektedir. Burada dil; gerçeği/olanı algılama deneyiminin dış dünyaya yansımasıdır.

Modeller dili kullanma ve düşünme süreçleri ile ilgili gezinti yapmak için kolaylaştırıcı bir araç niteliğindedir. Meta model detaylara doğru tümünden gelim yöntemiyle ilerlerken, Milton model ise tüme varım yöntemi ile zihinde bütünsellik oluşturmaktadır (Churches ve Terry, 2009: 118). Dilts'in NLP'ye uyumladığı “nöro-mantıksal düzeyler” modeli ise insanın kendi modelini anlaması ve modelleyeceği insanı anlaması için geliştirdiği bir modeldir.

1.2.1. Meta Model

Meta sözcüğü yazılan veya icra edilen bir şeyin kendisine veya aynı türünden bir şeye atıfta bulunurken kullanılmaktadır¹⁴. Meta model bu durumda kişinin zaten zihninde var olan düşünme ve dil kalıpları modelinin nasıl oluştuğuna dair bir üst modeldir. Meta kelimesinin “ötesinde” anlamıyla meta model, “*model ötesinde*” yani “*model hakkında model*” olarak çevrilebilir. Söz konusu model, kişinin zihin haritasında yani kendi öznel dil ve düşünme modelinde işlevsiz olan silme, çarpıtma ve genelleme süreçlerini açığa çıkarmayı ve bunları düzelterek yararlı hale getirmeyi hedeflemektedir veya işlevsel durumlar hakkında ayrıntıları fark ettirerek kişide kullanışlılığı bilinçli olarak artırmayı sağlamaktadır. İlgili modelle alakalı kullanımlar yapılacağı zaman eleştirel düşünme süreçlerinden faydalanılabilir. Teknik olarak 5N 1K (ne, nerede, nasıl, neden, ne zaman, kim) soruları sorulabilir. Meta modelle ilgili işlemler fark edilmeyen ayrıntıları anlamayı sağlamaktadır. Genellerken yapılan silmeleri fark etmek; yapılan yargılamaları irdelemeye, yeni ayrıntılar tanımlayarak yeni genelleme yapacak çerçeveler çizmeye yol açabilir. Böylece farklı bakış açıları keşfetmek, anlayış değişikliğine gitmek, çarpıtmaları yeniden düzenlemek veya kullanışlı durumlar için üst biliş sağlamak kolaylaşmaktadır.

Meta model temsil sistemleri ile kişinin kendi yarattığı zihin haritasındaki zayıf modelleri açığa çıkararak onları düşüncenin kaynağına dair sorular sormaya teşvik etmektedir. Böylece söz konusu model, belirsizliğin verdiği boşlukların olumsuz, karamsar ve güven

¹⁴ <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/meta> (Erişim Tarihi: 02.11.2023)

vermeyen bakış açıları ile işgal edilmesini önlemektedir. Ayrıca meta model, deneyime verilen anlamların tekrar inşa edilmesi için bilinçsizce verilen manaları bozarak yeniden anlamlandırmalarına fırsat oluşturmaktadır. Deneyimlere mana vermede kullanılan içsel tecrübelerin temsili dille olduğu için dil kullanımına meta modelle bir alt yapı hazırlamak üzere kurulmuş cümlelerin özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür (Ünsal, B.Y.: 25) :

1. *İyi ve net kurulmuşlardır.*
2. *Bireyin seçeneği olmadığı cümle kalıplarında herhangi bir özneyi değiştiren silmeler ya da kaynağı belli olmayan alışılmamış silmeler/yanlış bağdaşımalar barındırmazlar. Edilgen yapılar ve tutarsızlıklar buna örnek verilebilir.*
3. *Nominal/adlaştıracak sınıflandırma veya etiketleme yapmazlar. İşlemin eylem veya nesne adıyla değiştirmezler. Örneğin “Hastayım.” yerine “Hastalık geçiriyorum.” demek kişinin kendini kategorileştirmesi yerine gelip geçici bir durum yaşadığını düşündürecek dil kullanımı meta modele uygundur. Bu isimlendirmelerin zihinde donmuşluğunu kaldıran ve aktifleştiren bir yoldur.*
4. *Referans eksikliği olan kelime veya deyiş içermezler.*
5. *Fiilleri yeterince açıklayıcıdır.*
6. *Bireyin seçeneğinin olmadığı cümle kalıplarında araştırılmamış, dayanağı belli olmayan varsayımlar/önkabuller içermezler.*
7. *Konuşmanın yapısını bozacak anlamlar içermezler.*

Meta modelde amaç dilde netleştirme yapmaktır. Sorular sorularak dil kalıplarındaki silme, çarpıtma ve genelleme işlemleri açığa çıkarıldığında davranışın yapısı daha görünür hale gelmektedir. Kişinin kendi davranış yapısını görmesi, onu yeniden anlamlandırma ve niyetini keşfederek yeniden çerçevelemesi mümkün olurken aynı zamanda modellemek istediği davranışın yapısını görmesini de sağlamaktadır. Böylece bu bilgiler, genelleme-silme-çarpıtmaların tekrar sorgulanması ile oluşan boşluklara alınabilecek veya yeni bilgileri saran içgörülerini fark ettirecek fırsatlar doğurabilmektedir. İnsanların değişmesinin önündeki engellerden biri farklı seçenekleri ve olanakları görememiş olmalarıdır. Niyetler ve davranışlar arası ayırım yapılması; anahtar bilgi ve süreçlerin yeniden keşfedilmesi ile yeni bilgi ve çözüm yollarının üretilmesine sebep olmaktadır (Churches ve Terry, 2009: 124-126, 201; Ünsal, B.Y.: 24-28).

Gelişim ve değişim için sınırlayıcı inançlara sahip olmak, olumlu olsa bile inançların üretici tarzda kullanamama sınırlılığının olması ile ilgili sorunların kaynakları genellemelerde aranmalıdır. Genellemeler kişinin kullandığı kelime ve kavramlar arası kurduğu ilişkilerle ilgili yargıları olarak adlandırılabilir. Bu yargılar oluşurken kişinin içsel tecrübelerine

uyumlamak için yaptığı çarpıtma ve silmeler de incelenerek düşünce ve davranış yapısı açığa çıkartılmaktadır. Kişi bu yapıları bozup yeniden düzenleme becerisi geliştirdikçe iletişim ve model almada daha başarılı hale gelecektir. Yapıyı bozma işlemleri daha çok sorularla yapılırken yeniden düzenleme işlemleri daha çok Milton model ile ele alınmaktadır (Churches ve Terry, 2009: 121). Meta modelde genel olarak ele alınan dil kalıpları şu şekildedir (Churches ve Terry, 2009: 121-124; Ünsal, B.Y.: 25-27) :

Tablo 1.4. Dil Kalıplarını Meta Modelle İnceleme ve Bozma Teknikleri

DİL KALIBI	ÖRNEK VE AÇIKLAMA	BOZMA TEKNİĞİ	OLASI FAYDALAR
<i>Basit Silme:</i> Bazı ayrıntıların olmamasıdır. Silinen ayrıntılar asıl dikkat edilmesi gereken şey olabilir.	“Aklım karıştı.”: Aklının tam olarak nasıl karıştığı veya konunun neresinde karıştığı silinmiştir.	Aklını karıştıran nedir? Konunun neresi için daha fazla açıklama istersin?	Burada silinen ayrıntıyı fark etmek genellemenin/sorunun küçülmesini sağlamaktadır.
<i>Karşılaştırmalı Silme:</i> Karşılaştırılan konunun unsurlarının eksik olmasıdır.	“O benden daha iyi.”: Tam olarak hangi konuda iyi olduğu belirtilmemiş ve büyük bir genelleme oluşturulmuştur.	O senden tam olarak hangi konuda daha iyi? Bunu nereden biliyorsun?	Bu tarz genellemeler oluşturmak insanları yapacakları işlerden vazgeçirebilir. Ayrıntıları fark etmek işleri kolay gösterir.
<i>Belirgin Olmayan Fiil:</i> Fiili açıklayan nesne ya da zarfların eklenmediği fiillerdir.	“Çalışmamı engelledi.”: Tam olarak hangi hareketler yapılarak engelleme olduğu atlanmıştır.	Çalışmanı tam olarak nasıl engelledi?	Fiilin oluş sürecine ilişkin hataları ortaya çıkarmak, çözümleri akla getirebilir.
<i>Referans Eksikliği:</i> Atıfta bulunulan kişilerin tam olarak söylenmemesidir.	“Onlar bunu umursamıyor.”: Kimlerin umursamadığı belirtilmemiş.	Umursamayanlar kimler? Neyi umursamıyorlar? Bunu nereden biliyoruz?	Kimlerden bahsedildiğinin açıkça ortaya konması, kişiler hakkında ne kadar genelleme yapılabileceğini ortaya koyabilir.
<i>İsimleştirme:</i> İsimleştirmeler fiilleri isme dönüştürmektedir. Bu da davranışları değiştirilemez nitelikler gibi yansıtan bir çarpıtmadır.	“Kötü bir ilişkimiz var.”: Kurulan ve sürdürülen bir ilişkide bu fiiller silinerek çarpıtılmış ve “kötü” olarak nitelenmiş. “Sevgi özveridir.”:	Birbirimizle nasıl bir ilişki kuralım istersin? İlişkimizi nasıl güzelleştirebiliriz? Bu konuyu başka nasıl adlandırabiliriz? Benim için sevginin özveri olduğunu nereden	İsimleri tekrar fiillere dönüştürmek dinamik ve aktif bir düşünme sürecine girmeyi sağlayacaktır. “Başka?” sorusu ile yeniden isimlendirme yapmak sınırlama yapmadan farklı bakış

	İsimlendirme yapılarak karmaşık eşitlik verilmiş.	biliyorsun?	açılarını çağırabilir. Fazla seçenek olması öznelliğe uyumu artıracaktır.
<i>Önkabuller:</i> İfade edilmeyen ve içerde yer alan bir fikir ya da varsayımın olduğu çarpıtmalardır.	“Eğer konunun ne olduğunu anlasaydın söylediklerimi sorgulamazdın.”	Konunun ne olduğunu anlamadığımı nereden biliyorsun?	Varsayımları ortaya çıkararak altta ne yattığını belirlemek olası önyargıları engelleyerek tekrar düşünmeyi sağlayacaktır.
<i>Neden-Sonuç:</i> Bazı cümlelerde tüm detaylar olmaksızın nedensel bağlantılar kurulabilir. Bu da neden ya da sonuçlarda aşırı genellemelerle yapılan çarpıtmalara yol açmaktadır.	“Beni çok sinirlendiriyorsun.”: Neden sinirlendirildiği konusu paylaşılmamış, bir kişinin bütünü sinirlendirme konusu olarak çarpıtılmış.	Seni tam olarak nasıl sinirlendiriyorum? Seni tam olarak hangi davranışım kızdırıyor?	Sürecin nasıl olduğunu sorgulamak yapılan çarpıtmaya ilişkin ayrıntıları ortaya çıkaracak ve genellemeleri daha faydalı şekilde indirgeyecektir.
<i>Karmaşık Denkleştirme:</i> İki deneyimin tek bir şey olarak görüldüğü durumlarla yapılan çarpıtmalardır.	“Benimle konuşmadığı için beni sevmiyor.”: Birinin konuşmaması ile sevmemesi eşit görülmüş.	Daha önce senle konuşmayan biri oldu mu? Seninle konuşmaması tam olarak nasıl seni sevmediği anlamına geliyor?	Dıştan gözlemlenen durum ile içsel durum arasındaki olası bağlantıları sorgulamak farklı ihtimalleri ve çözüm yollarını görmeyi sağlayacaktır.
<i>Zihin Okuma:</i> Bir kimsenin başka birinin ne düşündüğünü veya içsel durumunun ne olduğunu bildiğini iddia etmesidir.	“Onun için neyin iyi olduğunu en iyi ben bilirim.” “Herkes kötü olduğumu düşünüyor.”	Bunu nasıl biliyorsun? Bunları nereden biliyorsun? Bu konuya dair kanıtların neler?	Bilginin kaynağını ve bilgiyi edinme yollarını sorgulamak, bu tarz çarpıtmaları ortaya çıkarmada etkilidir.
<i>Zorunluluk İçeren İfadeler:</i> “-meli, -malı”, “zorunlu” “gerekir”, “lazım” gibi ifadeler ile bazen zorunluluk anlamlarına varan olanaklılık ifadeleri de farklı ifadelerdir. Geçmişe ait nedenler silindiği genellemelerdir.	“Yapmayacağım.” “Bu şekilde yapmalıyız.” “Bu böyle olmaz.” “Yapamam.” “Bunu yapabiliirdin, neden yapmadın?” “Susmam lazım.”: Geçmiş bağlantılar silinerek genelleme yapılmıştır.	Yapmazsan ne olur? Yaparsan ne olurdu? Yaparsan ne elde edersin? Seni durduran nedir? Sana engel olan neydi/nedir? Daha özgür ve güçlü hissetseydin ne yapardın?	Bu gibi örnekler geçmişte olan durumlardan dolayı söylenmişlerdir ve seçenek azlığını hissettirirler. Geçmişten yeniden çerçeveleyip geleceğe yönelik tercih yapmak aynı şey seçilse bile rahatlatıcıdır.
<i>Evrensel Genelleyici</i>	“Kimse beni	Seni dinleyen kişilerin	Tam tersi bir örneği

<i>Sözcükler:</i> Hepsi, her biri, hiçbir zaman, her zaman, hep, sadece, herkes, her şey, hiç kimse gibi tipik kelimelerdir.	dinlemiyor.” “Hep böyle oluyor.” “Her şey çok kötü.” “Hiç yardım etmiyor.”	olduğu zamanlar oldu mu? Nasıl yani her seferinde mi? Hiç mi yardım görmedin? Farklı şeylerin olduğu zamanlar olmadı mı?	aramak, durumu yeniden çerçevelemeye yardımcı olur.
<i>Edimin Olmayışı:</i> Edim; söz verme, yemin etme, söyleme, iddia etme gibi ifadelerle kullanılan değer yargıları ya da fiillerdir. Edimin olmayışı bu yargıların kime ait olduğunun bilinmemesidir.	“Çocuklar gerçekten de laf dinlemiyor.” “Bunu yapmak yanlış.” “Böyle davranmamız gerekiyor.” “Burada böyle yapılır.”: Daha önce kimin söylediği belli değil.	Bunu daha önce kim söylemiş? Nereden biliyorsun? Böyle olduğunu nereden anlarız?	Yargının kaynağını aramak, sorgulamak içgörüyü çalıştıran bir tekniktir. Bu tarz genellemelerde insanlar daha önce söylenmiş bir söz olduğunu dahi düşünmeyebilir ve genel bir doğru olarak kabul edip geçer.

Tablo 1.4’den de anlaşıldığı gibi silme, çarpıtma ve genelleme işlemleri iç içe geçmiş karmaşık bir süreçtir. Genel olarak gizli varsayımlar ortaya çıkarılarak faydalı ayrıntılara odaklanmak için silmeler belirlenmekte, bu aynı zamanda anlam hataları içeren çarpıtmaları da düzenlemektedir. Genellemelerse bireyin zihinsel haritasının oluşmuş halidir. Kişinin kendi zihinsel haritasını esnek ve işlevsel kullanmasında açık uçlu sorular önemli tekniklerdir. Esneklik; bir çözüm olmazsa diğerine geçebilme, bir fikir işe yaramıyorsa diğerini kullanabilme becerisi için önemlidir. Kişi soruların cevabını vermese bile farklı cevapların olduğu varsayımına ulaşmaktadır ve bu çeşitlilik çaresizlik yerine özgür hissettirecektir. Ayrıca kişinin zihnini düşünmeye sevk edecek bir sürece girmesi kolaylaşmaktadır.

1.2.2. Milton Model

Hipnotik dil kalıpları olarak da bilinen bu model ters meta model olarak da tanımlanmaktadır. Meta modelde modellemenin nasıl olduğuna dair üst model oluşturulması sağlanmakla birlikte ters meta modelde yeni zihin modelinin oluşmuş şekli ile zihin yönlendirilmektedir. Bu süreçler değişim için yön belirlerken nasıl daha kullanışlı iletişim kurulacağı ile ilgili pratik bilgiler sunmaktadır. Meta modelle genelleme, çarpıtma ve silme filtreleri sonucu oluşan anlamların bozulmaya uğratılması; Milton modelle yeni düzenlemelerin yapılması için fırsatlar açığa çıkarmaktadır. Örneğin neyin silindiğini fark etmek genelleme yaparken boşlukları yeniden faydalı şekilde nasıl dolduracağımızın ipuçlarını vermektedir. Bu dil becerileri ton, perde, tempo gibi ses özellikleri ve beden dili ile desteklenen süreçlerdir. Bir konunun gerçekliği (alan) içerisindeki her ayrıntı bilinmeyebilir

fakat bu ayrıntıların amaca uyum noktasında olumlu ve faydalı temsillere doğru içsel yönlendirmeler yapacak şekilde silme, çarpıtma, genelleme süreçleri Milton model sayesinde yapılandırılabilir. Söz konusu modelde, zihin genelleme yaparken boşlukları zihnindeki içsel temsiller ile doldurmaktadır ki (Ünsal, B.Y.: 28), kişinin fizyolojisi de buna uyum sağlamaktadır. Milton modeli, yavaş ve rahatlatıcı ses tonu, sakin nefes alışları eşliğinde boşlukların/silmelerin içsel temsillere yönlendirildiği muğlak, olumlu, tercih-olasılık-seçenek içeren ifadelerle özgür bırakıcı bir tarz oluşturmak; verilmek istenen mesaja karşı direnç oluşturmak yerine kabule geçmeyi kolaylaştırmaktadır. İlgili modelde, öğrenme karşısında direnç oluşturma yerine mesajın yönlendirmesini dikkate almayı, ona odaklanmayı hatta içselleştirmeyi sağlamaktadır. Buradaki içselleştirme, kullanılan dil yapısı sayesinde kişinin yönlendiği içsel temsil arayışının verilen mesajla eşleşmesi/uyumlanması sonucunda oluşmaktadır. Bu, kişinin öznel düşünce ve davranış yapısında (haritasında) verilen mesaja karşı olumlu bir tutum içinde oluşturduğu bir anlamlandırmadır (Churches ve Terry, 2009: 50).

Genel bir prensip olarak hangi bilgi için olursa olsun kişinin doğru dil kalıpları ile sınırlayıcı düşünme yollarıyla direnç oluşturmadan öğrenme ve davranış geliştirme süreci yönlendirilebilir. Bu özellikle pek çok alternatif oluşturularak ve seçeneklerde istenilen cevaplar önceden varsayılarak yapılır (Ünsal, B.Y.: 34). İstendik davranışlar için hedefe ulaşma başarısı ile hayal gücünü geliştirme ve bu beceriyi iyi kullanmak önemlidir. Milton model hayal gücünü harekete geçirecek dil kalıplarını ve cümle örneklerini desteklemektedir. Cümlelerde zorunluluk ve emir ifadeleri yerine gizli emirler vermek, bir şeyin direk kabulünü sunmak yerine istenilen yönde gizli varsayımlar yapmak, cümlelerin anlaşılması için hayal gücünün zaten otomatik olarak çalışacağı ifadelerle yer vermek bu modeldeki genel kullanımlardır. Meta modelde verilen dil kalıplarının kişinin amacına uygun şekilde (ters meta halinde) kullanması Milton model için geçerlidir. Aynı konuların tekrarlanmaması için bu bölümde örnekler üzerinden ilerlemek yerinde olacaktır.

Tablo 1.5. Milton Modelle Mesaj Düzenleme¹⁵

MESAJ	GİZLİ EMİR VEYA VARSAYIM	AÇIKLAMA
O kadar çabuk fikir üretmeyin, zihninize bir süre izin	Fikir üret. Zihnine izin ver.	Burada gizli şekilde muhataba nasıl olsa fikir üretebileceği özgüveni verilmektedir.

¹⁵ Ters meta model (Milton model) kalıplarının temelini hipnoterapist Milton Erickson'un dili hipnotik özellikte kullanmasının modellemesi oluşturmaktadır. Milton Erickson'un terapilerindeki dilin incelenmesiyle elde edilen hipnotik dil kalıplarını Robert Anue derleyerek "Zebu Oyun Kartları" adında bir kart oyunu tasarlamıştır. Böylece hipnotik dil kalıplarını kullanmada beceri kazanmayı kolaylaştırmıştır. Bu kolaylıktan faydalanmak için tabloda yer alan örneklerde bu oyun kartlarındaki cümle kalıpları tarafımızca oluşturulmuştur.

verebilirsiniz.		Kişi ister istemez bu telkini almıştır ve bu sürecin içine doğal şekilde girerek kendini odaklamaktadır.
Tam olarak Hz. Peygamber gibi hissediyor ya da hissetmiyor olabilirsiniz yine de onu örnek alabilirsiniz.	Tam olarak Hz. Peygamber gibi hisset. Onu örnek al.	Burada gizli telkinler zorlama olmaksızın kişinin zihinsel ve duygusal dünyasını cümlede söylenen duygulara açık hale getirmektedir. Olumsuz ifade edilen cümle de bile kişi söylenen şeyin/tarifin ne olduğunu anlamak için o şeye dair hislerin içinde kendini bulur.
Hız. Peygamber gibi toplumun geleneklerinden veya gidişatından farklı bir fikri ya da gerçeği söylediğinde tam olarak neler oluyor?	Hız. Peygamber gibi ol, onun gibi hisset. Farklı bir fikir söyle. Gerçeği söyle. Bunun sana nasıl hissettirdiğini fark et.	Soru sorup bırakmak en doğal zihin yönlendirici yoldur, duygu dünyası da buna eşlik eder. Bu ne kadar çok beş duyu bazlı tasvirlerle desteklenirse o kadar etkili olur.
Belki yaşadığın bir olaydan sonra ilgili bir ayet aklına gelmemiştir, henüz.	Yaşadığın olaylardan sonra ilgili bir ayet aklına getir.	Kişi zorlama olmaksızın yönlendirilen bu telkinde zihnini emri uygulamaya yönlendirirken aynı zamanda bunun olacağına da doğal şekilde inanmış olur.
Er ya da geç yaşadığınla ilgili bir ayet düşündüğünde Allah'ın seninle ulvi olarak konuştuğunu ve yakınlığını derinden hissedersin.	Yaşadığınla ilgili ayetleri düşünürsün. Allah seninle konuşur. Onun yakınlığını derinden hisset.	“Er ya da geç”, “eninde sonunda” ifadeleri kişide mutlaklık ve kesinlik fikrini verir. Bundan sonra istenilen durumun tasvirini vermek kişiyi zihninde o duruma sokar.
Biri inancının kendine ne kadar çok güç vereceğini ve ne kadar çok mücadele edebileceğini bilemeyebilir.	İnanç insana güç verir. Mücadele et. Sınırsızca mücadele edebilirsin.	Kişinin yapmasını istediğimiz şeyler için onun potansiyeline sınır koymadan muğlak bırakarak kullandığımız ifadeler ona olmasını istediğimiz duruma karşı sınırsız potansiyel bakış açısıyla kendini kısıtlamayacağı özgür düşünme olanağı sağlar.
Belki de içinde iyiliğe davet eden duyguların farkına varacaksın.	İçinde iyiliğe davet eden duygular var. Fark et.	“Belki” yine zorlama olmaksızın gizliden verilen emrin yapılabileceğine, olanaklılığına dair ümit aşlamaktadır.
İnsanlar (isim) illa da duygularını dile getirmek zorunda değildir.	Duygularını dile getir.	Bu kişi duygularını dile getirme özgürlüğüne sahip olduğunu hissetmekle birlikte, bir şeyleri duyumsaması ve bunları fark etmesi kaçınılmaz hale gelmektedir.
Öğrendiğiniz şeylere bedeninizin	Öğrendiğin şeylere	Kişinin bedeni ile birlikte işin içinde

nasıl tepki verdiğini fark etmemiş olabilirsiniz.	bedenin tepki verir. Bunları fark edersin.	olduğu şeyler unutulması zor olan şeylerdir. Bu tarz farkındalıklar kalıcılık yaratmaktadır.
Büyük ihtimalle dikkatinizi bir şeye verirken veya ders dinlerken iyi hissetmenin yollarını biliyorsunuz.	Dikkatini ver. Ders dinle. İyi hisset. Bunlar bildiğin yollar.	Bu tarz telkinler kişinin öznel yeteneklerini kullanmasının önünü açarak çözüm sürecine girmesini sağlamaktadır.
Hz. Peygamber bir keresinde sahabesine demişti ki “.....”	“.....” (Burada noktalı yere Hz. Muhammed’in herhangi bir tavsiyesi gelebilir. Gizli emir budur.)	Verilmek istenen emrin, bir hikâye içinde verilmesi, zihnin hikâye dinlemeye yatkınlığı ile emri kolayca almasını sağlamaktadır. Doğrudan tavsiye yerine bu yöntem daha etkilidir.
Muhacir ensar kardeşliğine benzeyen dostluklar kurmayı başarsaydın o zaman neler olurdu bir düşünsene? Bu nasıl bir duygu olurdu? Yeni kurulan bir düzeni bu nasıl etkilerdi?	Muhacir ensar kardeşliğine benzeyen dostluklar kur, bunu başarabilirsin. Bunu hayal et. Bu duyguları hisset. Yeni bir düzen kurulabilir. Bu duygulardan etkilenir. Bunları fark et.	Burada öne sürülen fikir harika bir fırsat olarak sunulmaktadır. Ayrıca açık uçlu soru cümlesi yeni çözüm ve düşünce üretimine zihni yönlendirmektedir. Kişinin bu kalıpta bir cümleye maruz kalması onu istenilen şeyle ilgili hayal kurma yoluna sokmaktadır. Bu da en azından zihnen o şeyin kabulünü mümkün kılmaktadır.
Bazıları Hz. Peygamberin ve sahabenin bunu nasıl başardığını hayal edip hissedebilir.	Hz. Peygamber ve sahabenin nasıl başardığını hayal et. Hisset.	Hayale yönlendirmek, yapılması istenilen davranışa kişiyi zihnen ve duygusal olarak hazırlamaktadır.
Sen de bu deneyimin ufuk açıcı yanlarını bulabilirsin.	Bu deneyimin ufuk açıcı yanları var. Bunları fark et.	Bu deneyimin ufuk açıcı yanları olduğuna dair varsayım verilmiştir. Bunların bulunmasına dair emir verilirken buna yetenekli olduğu güveni verilmiştir.
Çalışmanın sonunda Allah katında iyi bir iş çıkarmanın ne kadar rahatlatıcı bir duygu olduğunu fark edebilirsin.	Allah katında iyi bir iş çıkar. Çalışmanı sonunu hayal et. Sonunda rahatlatıcı bir duygu olduğunu fark et.	Emek verilecek bir sürecin sonucuna dair bir resme yönlendirmek zihnen onun yapılmış bitmiş/bitirilebilir olduğu kabulüne götürür. Bu da bir sürece emek verme alışkanlığı kazandırma konusunda etkilidir.
Bu duygularla çok eğlenme, (çünkü çok eğlenceli) karakterine daha yakın ilgi çekici yönleri de bak.	Bu duygular çok eğlenceli. Karakterine uygun yönler var. Onlarla da ilgilen.	Bu tarz kalıplar kişiyi heyecan, heves, eğlence gibi duygularla olumlu bir amaca yönlendirmek onu doğrudan emre maruz kalma rahatsızlığından kurtarmaktadır. Bir sorunun cevabını arayarak yapılan okumalar kişiyi odaklamaktadır.
Sonuç olarak burada ruhunun	Ruhun Allah’a yaklaşır ve	Burada yine kişiyi sonuca yönlendirerek

Allah'a yaklaştığına ve yüceldiğine dair bir değer bulacaksın.	yücelir. Bu değerlidir. Bu bir sonuçtur, mutlaka olur.	dersi/konuyu hangi amaçla yapacağına dair bir yönlendirme mevcuttur. Ayrıca kişi bir vaat ve ödül durumu telkin edilerek haz almaya yönlendirilmektedir.
Peygamberlik dönemini gözlerinin önüne getirirken, hissettiklerinin farkına varıyor olabilirsin.	Peygamberlik dönemini gözünde canlandır. Hissediyorsun. Farkına var.	Bu tarz kalıplar yine zihni dolaylı olarak hayal kurmaya yönlendirmekte, aynı zamanda duyguları uyandırmaktadır.
Sana ders esnasında sadece tavsiye verebilirdim ama bu tavsiyeleri zaten anlamışsındır.	Çıkarabildiğin dersleri çıkar. Alman gereken tavsiyeleri fark et. Çünkü bunları yapabilecek zekâda, anlayıştasın.	Bu tarz kalıplar da doğrudan emir ya da tavsiye alma rahatsızlığından kişiyi sıyrarak onore edici şekilde istendik davranışlara yönlendirmektedir.

Tablo 1.5'de yer alan bu örneklerde dikkat çeken şey, verilmek istenen mesajın gizli emir şeklinde yumuşatılarak verilmesidir. Böylece kişide dirence yol açmadan en azından onun mesajı zihnen denemesi sağlanmış olur. Bir şeye mecbur tutulmadan verilen mesajlar kabule ve düşünce üretimine yatkınlık sağlamaktadır. Doğrudan verilen tavsiyeler yerine hayal kurmaya sevk eden ifadeler, zihni düşünmeye sürükleyen açık uçlu sorular, hikâyeleştirme ile birine verilen mesajın onda yarattığı etkiyi de resmedecek anlatılar; muhatabın kendi içine dönmesini ve kendi cevaplarını bulmasını sağlayacaktır. Bütün bunlar davranış değişikliği sürecinde özgür düşünme ve karar verme becerisini de geliştirecektir. Kullanılan cümlelerde ustaca belirsizlik yapmanın faydası muhatabın kendi öznel tecrübelerine aykırı bir durum yaratma veya olumsuz yargılama riski taşımamasıdır. Belirsizliklerdeki boşlukları muhatap zihinsel haritasının verdiği kendi özneliği ile doldurabilir, verilen gizli komutlar ise olumlu ve istendik yönde ilerleterek bu durumu muhatabın yaratıcılığına bırakmaktadır. Ders konusunu işlerken neyin belirsizlik yapılarak, neyin meta modelle sorgulatarak verileceği öğretmen tarafından en iyi şekilde geribildirimler göz önünde bulundurularak yönetilmelidir.

1.2.3. Nöro-Mantıksal Düzeyler Modeli

Şekil 1.3. Robert Dilts'in Nöro-Mantıksal Düzeyler Modeli

Nöro-mantıksal düzeyler modeli, NLP geliştiricilerinden Robert Dilts'in "*Dil İllüzyonları*" adıyla NLP dil kalıplarına önerilerde bulunduğu kitabında yer almaktadır. Dilts, geliştirdiği NLP dil kalıplarıyla söz konusu nöro-mantıksal düzeyleri birlikte kullanarak açıklamalarda bulunmuştur. Söz konusu model, dilde kullanılan bazı kişisel kademelerin zihinde ve sinir sisteminde aynı etkiyi yaratmaması ile ilgilidir. Örneğin bir insana "*Senin davranışın iyi.*" demekle "*Sen iyi birisin.*" demenin yarattığı etki aynı değildir. Buna göre üst düzey kişisel kademeler alt düzeyleri etkilemekte ve davranış değişikliklerine sebep olabilmektedir. Fakat her davranış değişikliği kimlik gibi üst düzey kademelere etki etmeyebilir. Sözcükler ve kullanıldıkları yerler değiştirildiğinde etkilerinin farklılaşması illüzyon olarak ifade edilmiştir. Bu aynı zamanda NLP'de dildeki hipnotik özelliklere dikkat çekilmesi gibidir. Hipnozla kastedilen dilde derin odaklanmaların sağlanması ve etkinin artması ile ilgilidir. Sinir sistemindeki bazı özellikler de dilin etkisi ile birlikte nöro-mantıksal düzeylerde ele alınmıştır. Örneğin bir şeyi sadece konu olarak söylemek ile inanarak söylemek arasında fark vardır. Aynı zamanda olumlu/olumsuz düşünceleri inanç ifadeleri ile söylemenin de sinir sistemi üzerinde etkisi daha büyüktür. Çünkü dilin nasıl kullanıldığı; zihni genelleme, çarpıtma, silme işlemlerine yönlendiren algılara ister istemez hipnotik olarak sebep olmaktadır. Bu manada inançlar önemli genellemelerdir ve inanç ifadelerinin dildeki kullanımı da zihinde genellemeye yol açabilmektedir. Nöro-mantıksal düzeyler bir piramit olarak düşünüldüğünde en alt basamaktan tepeye doğru çevresel faktörler, davranışlar,

yetenekler, inanç ve değerler, kimlik ve tinsel faktörler olarak sıralanmaktadır. Piramit en alt basamaktan üste doğru çıktıkça seviyelerin kişideki nörolojik etkileri artmaktadır. En üst seviyedeki tinsel faktörler ve kimlik inançları başta olmak üzere diğer değerlerle deneyimlerin kazandırdığı inançlar kişi için daha derin çabalar içermektedir. Tüm düzeyler; deneyimler sonucu oluşan yargıların farklı çerçevelerdeki ifadelerini kapsamaktadır. Dil deneyimi çerçeveleyen en önemli araç olduğundan dilin farklı nöro-mantıksal düzeylerdeki fonksiyonunu incelemek ve dilde işlevsel çerçeveler üretmek bu modelle birlikte kolaylaşmaktadır (Dilts, 2009: 89).

Nöro-mantıksal düzeyler modeli, NLP'nin birinci ilkesi "Harita alan/bölge değildir." prensibinden doğmuştur. Deneyimin yaşanması ile ortaya çıkan algılar deneyimin kendi gerçekliği ile aynı değildir. Çünkü bazen görülen/yaşanan bir olayın resminin zihinde tüm ayrıntıları ile yer almaması örneğinde olduğu gibi silme, çarpıtma, genelleme filtrelerinden geçerek deneyime dair bilgiler algıya ulaşmaktadır. Algıda neyin silineceği, neyin çarpıtılacağı ve neyin genelleneceği içsel durumlarla ilgilidir. İçsel durumlar temsil sistemlerinde hangi sistem ve alt sistemlerin ön planda kullanıldığı ve kişinin önceki benzer deneyimlerinden yaptığı yargıların ne olduğu ile ilgili olup kişide odağın ne olacağını ve neyin filtreleneceğini belirlemektedir. Bu durum aynı zamanda deneyimi bütün olarak algılamada ortaya çıkan problemlere ya da deneyimi farklı odak noktaları ile değerlendirmelere işaret etmektedir. Harita ile alan arasındaki bu ilişkiler sonucu oluşturulan "anlam" içsel temsil sistemlerinin ne kadar esnek ve ne kadar zengin olursa o kadar çok kısıtlılık problemlerini atlatacak yapıda olmaktadır. İnsan, kişisel dünyasını değerlendirmesinde nöro-mantıksal düzeylerin hepsini birden değerlendiremediği için belli bir nöro-mantıksal düzeyde kalan değerlendirmelerle algılarını oluşturmaktadır. Halbuki her nöro-mantıksal düzeye ayrı ayrı odaklanmak ve değerlendirmelerde bulunmak; kişiye hedeflediği kişilik modellemesinde bütüncül katkı sağlayıcıdır. Yetersizlik, ümitsizlik, değersizlik gibi kısıtlayıcı inanç ve düşüncelere kapılmadan olumlu çerçevede düşünebilmek önemlidir. Modeldeki her bir düzey öznel kimlik ve davranışlara dair kim, ne, nerede, ne zaman, nasıl, neden sorularına karşılık bulunmaktadır. Bu soruların işlevsel şekilde nasıl kullanıldığı olumlu-olumsuz soru çerçeveleri ile uyumlanarak oluşan pratikleriyle modelde verilmiştir. Nöro-mantıksal düzeyler şu şekilde açıklanmaktadır (Dilts, 2009: 242) :

Çevresel Faktörler: Bu düzey davranışlarımızın zeminini oluşturan ilk algı deneyimlerimizin yaşandığı yer ve zamanı, dışsal fırsat ve imkanlarımızı temsil etmektedir. Nerede ve ne zaman sorularının cevapları ve çevreyle alakalı bağlamların etkileri burada yer almaktadır. Bu durum algıların ilk ortaya çıkış noktası olan deneyimin zaman ve mekan

boyutunu oluşturmaktadır. Zaman ve mekân boyutundaki değişiklikler deneyimlere farklı anlamlar yüklememize neden olur.

Davranışlar: Dış çevreden alınan etki ve tepkilerle oluşan davranışlar bu düzeyde incelenmektedir. İlgili düzeyde “ne” sorusuna cevap aranmaktadır. Farklı bağlamlarda davranışların değişik anlamları vardır. Davranışlarda niyet ile onun sonucuna dair ümit ve davranışı gerçekleştirebilme yeterliliğine dair beklentiler arasında ilişki vardır. Ümit ve beklentilerde şüpheyne düşme; çabanın azalmasına yol açmaktadır. NLP, olumsuz düşünceleri giderip olumlu fikirleri geliştirmeye yardımcı olmak için beklentilerle ilgili içsel temsiller ve bunların ana kaynağı olan inançlar üzerinde çalışmayı temel almaktadır (Dilts, 2009: 130-133).

Yetenekler: Zihinsel harita, plan ve stratejiler doğrultusunda davranışlara yön veren yetenekler ve alışkanlıklara burada yer verilmektedir. Söz konusu düzey nasıl sorusuna yanıt aramaktadır. Hangi becerilerin ve düşünme stratejilerinin kazanılarak davranışlara yön verileceği yetenekler düzeyinde incelenmektedir. Burada davranışlar düzeyinden farklı olarak dışsal durumlara yetenekler ölçüsünde seçerek tepki verme vardır. Davranışlar anlık gelişebilir. Yeteneği geliştirmek, yeterliliğe ve istenen sonuçları hak ettiğine inanmayı getirir. Yeterli gelindiğini hissettikçe bu inanç artacaktır. Bu manada yetenekler düzeyi inançlara ve değerlere etki etmektedir. İnanç ve değerler düzeyinde gerçekleşen olumsuz yargıları ise “nasıl” sorusu ile yeniden bu düzeye taşıyarak yapılandırmak mümkündür. Ayrıca NLP’nin en çok ilgilendiği yetenek insanın nasıl öğrendiğidir.

İnanç ve Değerler: Yetenekleri ve davranışları olumlu ve olumsuz olarak etkileyen bu düzey nedenlerin belirlendiği düzeydir. Deneyimlerin sonucunda kişilerin geliştirdiği inançları ve öğrenilen/yaşanan şeylerin değer haline gelmesini inceleyen inanç ve değerler düzeyi neden sorusunun cevaplarını içermektedir. NLP’de inançlar karmaşık eşitlikler ve neden sonuç ilişkileri ile yapılan genellemelerle tespit edilmektedir. Nedenler inançların temelini oluşturduğundan sonuçlar üzerinden nedenlerin tespiti önemlidir. Bu manada kişinin öznel sonuç tahminleri olan beklentileri üzerinde durulmaktadır. Beklentiler yerine geçen kendini gerçekleştiren kehanetler¹⁶ gibi olumsuz yargılar da burada aynı işlev üzerindedir. İnançların sonuç beklentilerini oluşturması ortaya konacak emeğin, aksiyonun ne kadar nitelikli olacağını da ortaya koymaktadır. Örneğin zaten gerçekleşmeyeceğini

¹⁶ Kendini gerçekleştiren kehanet deyimi sosyolog Robert Merton tarafından sosyolojiye kazandırılmıştır. Düşüncelerin onaylanmalarını sağlayacak şekilde davranışlara yol açması ile kendini gerçekleştiren inanışlara dönüşmesini ifade etmektedir. Bu, psikolog Robert Rosenthal’ın katılımcıların deneyicilerin beklentileri doğrultusunda hareket ettiğini anlatan “deneyci yanlılığı” çalışmaları ile benzerlik göstermektedir. Öğretmen-öğrenci ilişkisi de bu doğrultuda değerlendirilebilir (Myers, 2017: 113).

bildiği/beklediği bir mesele için insan daha az çaba gösterecektir. Burada inancı ve beklentiyi işlevsel kullanmak için içsel kaynakları harekete geçirmek önemlidir. Bu da asıl istediğimiz şeyin ne olduğunu bulmak, davranışların atındaki olumlu niyete odaklanarak yeni çerçeveler çizmekle mümkündür. Neden sorusu ile olumlu niyeti açığa çıkaran biri, o niyete ulaşmak için nasıl sorusunu sorarak yeni bir çerçeve çizebilmektedir. Böylece kısıtlayıcı inançları güncellemek; değersizlik, yetersizlik ve ümitsizliğe dayalı sonuç beklentilerini yeniden çerçevelyerek gelecek ümidi, sorumluluk, aidiyet, yeterlilik ve kendini değer görme duygularını içeren inançlara geçmeye yardımcı olacaktır. “Nasıl” sorusu aksiyon almaya ve çözüme geçmeye yarayan çok işlevsel bir sorudur. Bunu olumlu niyet içeren “*Neden/Asıl niyet ne?*” sorusu ile desteklemek güçlü inançları işlevsel ve faydalı hale getirecektir (Dilts, 2009: 126-128).

İnsanın beklentisi, çabasını etkilemektedir. Dolayısıyla kişi inançlarını olumlu niyet çerçeveleri ile güncellendikten sonra beklentilerini istenen sonuç düzeyine getirecektir. Burada farklı bir istenen sonuca geçilerek yeniden sonuç çerçeveleri de oluşturulabilir. Örneğin İslam’ın ilk yayıldığı yıllarda Müslümanların henüz zayıfken ölümü dahi göze alacak direniş göstermelerinin onların dünya ve ölüm ötesi düşüncelerindeki değişimle bekledikleri sonucun istedikleri sonuç çerçevesine gelmesi gibidir. İnançlardaki motivasyon noktaları değerlerle ilişkilidir. Müslümanların Allah sevgisi, cennet vaadi gibi değerleri derin şekilde oluşmuş gözükmetedir. Değerlerin gerçekleşmesine dair kriterler “*Ne olursa bu değer gerçekleştiğini anlarız, bu olduğunda ne hissederiz?*” gibi soruların cevaplarıdır. Kişinin zihninde kendi gerçeklik stratejileri ile bu soruları cevaplama; o değere ne kadar çok temsil sistemlerini çalıştırarak gerçekçi algılarla yaklaşırsa o kadar çok içselleştirdiği anlamına gelmektedir. Özellikle bu ilk yayılış dönemi, Kur’an ayetlerine bakıldığında her temsil sistemine (duyulara ve fizyolojik belirtilere) hitap eden cennet tasvirleri, ayetleri duyduğunda göğüsleri imana açılan, derileri ürperen insanların fizyolojik hallerinin anlatımı ağırlıklı olarak görülmektedir (Zümer 39/22-23, Maide 5/83). Tanrı katında doğru olanı başarmak, Allah’a kavuşmayı ummak gibi manevi bir istenen sonuç çerçevesine yönelmişlerdir. Böylece alaya alınma, eziyet görme durumlarını yenilgi olarak düşünme beklentisinde değillerdir. Çünkü deneyime verdikleri anlam değişmiştir. Faydanın mana ile alakasının kurulması ile duygulara ve manevi bağlantılara önem verilmesi İslam dinini öğreten bir din dersi için arzu edilen metotların önünü açacaktır (Bayraklı, 2016: 187).

Kimlik: Kişinin benlik anlayışı kapsamında inanç ve değerleri ile şekillenen bu düzey; bireyin kimliğinin ve misyonunun ne olduğu konusunu irdelemektedir. Burada kim sorusuna cevaplar aranmaktadır. Diğer düzeylerde yapılan iyileştirmeler ve zengin algılar kimlik

düzeyinde kişisel bütünlüğü sağlayıcı, kişinin kısıtlardan arınarak ideal benliğine daha kolay ulaştırıcı bir yarar sağlamaktadır. Daha önceki düzeyleri kapsayan ve sağlam duruşu destekleyen bu düzey geniş bilgi ağına sahiptir. Bu yüzden alt düzeylerin destekleyici, çelişkisiz, bütüncül bağlantılarla kimlik düzeyiyle ilişki kurması önemlidir. (Dilts, 2009: 128) Düzeyleri birbirinden ayırarak içsel kaynaklara ulaşmak ve düzeyler arası olumlu geçişler yapmak NLP’de önemli becerilerdir. Yetenek ve davranış düzeyinde olan bir olguyu kimlik olarak söylemek, inançlarda derin değişikliklere sebep olabilir. Örneğin “*Yetersiz biriyim.*” gibi kimlik belirten bir cümle yerine “*Bu konuda henüz yeterli başarıya ulaşmadım.*” ifadesi daha az genelleyici ve kullanışlıdır.

Tinsel Faktörler: Birey ve toplumun üzerindeki sebeplerle aşkın düşünce ve duygularla ilgilenen bu düzey kim için ve ne için sorularına yanıt aramaktadır. Söz konusu düzey kişinin kendinden daha büyük bir sistemin parçası olarak kendini anlamlandırmak ile ilgilidir. Bu durum kişinin kendince önem verdiği referans noktalarından hareketle kimlik ve inanç düzeylerine etki etmektedir. Bireyin hayata ve üyesi olduğunu hissettiği sisteme katkıda bulunması gibi amaçlarının olduğu tinsel faktörler düzeyi de piramitin tepe noktası olarak bütün düzeylere etki etmektedir. Bu manada ilgili düzeye ait referans noktaları önemli kaynaklardır. Dolayısıyla yakın çevre olmak üzere bilgi edinilen kaynaklar daha titiz şekilde incelenmelidir. Örneğin Hz. Muhammed’i model almak isteyen bir kişinin bu konudaki bilgilerinin doğruluğunu araştırması ve bunun işlevselliği üzerinde durması, anne-baba gibi kendi hayatında birinci derece öneme sahip kişilerden etkilenecek öğrendiği şeyler için doğru yönde bir etki altında kalıp kalmadığına bakması; sağlıklı bir dini anlayış içinde olduğunu kontrol etmesi gerekmektedir. Böylece başkalarının fikirleriyle değil, kendi kontrol ettiği ve içselleştirmeyi seçtiği fikirler üzerinde kimlik gelişimi sağlanacaktır.

Düzeyler arası geçişler, anlamı yeniden çerçevelemede önemlidir. Tüm yeniden çerçevelemeler kişinin değişim için olumlu niyeti ile kimliğinin onaylayacağı bir yol bulmaktır. Teknikler soru kalıpları ile uygulanmakta ve daha iyi anlaşılmaktadır. Tavsiye edilen dil kalıpları ile oluşturulan teknikler (Dilts, 2009: 289-293) ve örnekleri tablo 1.6’da verilmiştir:

Tablo 1.6. Dilts’in Dil Kalıpları ve Yeniden Çerçevelemeye Örnekler

DİL KALIPLARI:	TEKNİK:	ÖRNEK:
Niyet	Bu inancın altındaki olumlu niyet nedir?	“...Biz onlara sadece bizi Allah’a yaklaştırsınlar diye tapıyoruz...” (Zümer 39/3)

Yeniden Tanımlama	Deneyimi başka nasıl olumlu olarak ifade edebiliriz?	“Ona ‘Cennete gir!’ denince...” (Yasin 36-26) ¹⁷
Sonuç	Olumlu sonuç için asıl istediğimiz şey nedir?	“Muhakkak ki Allah, adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder...” (Nahl 16/90)
Küçük Parçalara Ayırma	İnanç genellemesini değiştirecek daha küçük olumlu unsurlar nedir?	“Hayır! Biz onun parmak uçlarını bile düzenlemeye ölçü koyarız.” (Kıyamet 75/4)
Büyük Parçalara Ayırma	İnanç ilişkisini daha büyük parçalarla olumlu bir perspektife yerleştirecek parçalar nedir?	“Sizi yaratmak mı daha zor yoksa göğü yaratmak mı? Onu Allah bina etti.” (Naziât 79/26)
Benzerlik Bulma/Analoji	İnanç ifadesini açıklayan etki yaratacak benzerlikler neler olabilir?	“Allah iman edenlerin dostudur, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır.” (Bakara 2/257)
Çerçeve Boyutunu Değiştirme	İnancın etkilerini olumlu yönde değiştirecek daha uzun ve kısa zaman dilimi nedir?	“Herhangi birinize ölüm gelip de ‘Ey Rabbim! Beni yakın bir zamana kadar geciktirsen de sadaka verip iyilerden olsam!’ demeden önce, size rızık olarak verdiğimiz şeylerden Allah yolunda harcayın.” (Münâfikûn 63/10)
Farklı Bir İstenen Sonuç	Farklı bir amaç ve arzulanen sonuç ne olabilir?	“Hani Allah size iki taifeden birini, o sizindir diye va'dediyordu. Siz de güçsüz olanın sizin olmasını istiyordunuz. Oysa Allah, sözleriyle hakkı meydana çıkarmak ve kâfirlerin ardını kesmek istiyordu.” (Enfal 8/7)
Dünya Modeli	Farklı bir anlam/dünya modeli ne olabilir?	“Allah yolunda öldürülenleri ölmüşler sanma! Hayır, onlar hayattadır, Rablerinin katında rızıklandırılırlar.” (Al-i İmran 3/169)
Gerçeklik Stratejisi	İnancın doğru kabul edilmesindeki bilişsel süreçler nedir?	“Onun (Kur'an'ın) gerçek olduğu meydana çıkıncaya kadar delillerimizi onlara hem dış dünyada ve hem de kendi içlerinde göstereceğiz. Rabbinin her şeye şahit olması yetmez mi?” (Fussilet 41/53)
Karşıt Örnek	Bu inancın istisnası nedir?	“...Allah'ın izniyle nice az topluluk çok topluluğa galip gelmiştir...” (Bakara 2/249)
Kriter Hiyerarşisi	İnançla ifade edilenden daha güçlü kriter ve ölçüt ne olabilir?	“Güzel bir söz ve bağışlama, peşinden gönül kırma gelen bir sadakadan daha hayırlıdır. Allah, her bakımdan sınırsız zengindir, halîmdir.” (Bakara

¹⁷ Bu ayetin geçtiği pasajda İslam düşmanı olan bir grupun tehditleri ile samimi bir Müslüman'ın uyarılarından oluşan bir tartışma anlatılmaktadır. Müslüman kişi düşmanlar tarafından en sonunda katledilmiştir. Fakat pasajda bu öldürülmeden hiç bahsetmeyerek o kişiye “Cennet’e Gir!” denildiğini söylemektedir. Deneyim, ölüm ya da öldürülme kelimeleri kullanılmaksızın ölümden sonra gerçekleşecek olumlu bir eylemden bahsederek anlatılmıştır.

		2/263)
Kendine Atıf	Davranışın ya da inancın altındaki öznel olumlu niyet ve kriterlere atıfla başka neler yapılabilir?	“Bu iftirayı işittiğiniz zaman, iman eden erkek ve kadınlar, kendi (din kardeş)leri hakkında iyi zan besleyip de, ‘Bu, apaçık bir iftiradır.’ deselerdi ya!” (Nur 24/12)
Meta Çerçeve	Bir inanç hakkındaki algıyı değiştirecek ya da zenginleştirecek başka nasıl bir inanç bulunabilir?	“Baksana, ya o doğru yoldaysa ve sakınmayı emrediyorsa!” (Alak 96/11-12)

Dilts’in tespit ettiği, insanın kendi değer sistemini ve davranışlarını kılavuzlayacak inançlarını oluşturmada zihnini ikna etmesi için kullanabileceği dil çerçevelerine tablo 1.6’da yer verilmiştir. Özellikle Kur’an ayetlerinden verilen örnekler sayesinde yeniden çerçeveleme ile din öğretimi arasında köprü oluşturulmaya çalışılmıştır. Çerçeve yapılarından yola çıkılarak oluşturulan açık uçlu sorular zihni savunmaya sokan “*neden*” sorusu gibi sorgulayıcı ya da suçlayıcı nitelikte olmayıp zihni farklı düşünmeye yönelten “*ne*” ve “*nasıl*” sorularının çeşitli formlarıdır.

1.3. NLP-Eğitim İlişkisi

Eğitim; geniş anlamıyla bir kültürleme yani kişinin doğduğu, yaşadığı çevrenin etkisiyle davranışlarının, kişilik ve tutumlarının şekillenmesi sürecidir. Yaşam içinde kendiliğinden oluşan bu süreç informal bir eğitimidir. Ayrıca ilgili sürece doğal eğitim de denebilir. Daha dar anlamdaki tanımıyla okul ve benzeri kurumlarda formel şekliyle uygulanan eğitim ise amaçlı ve ilkeli, planlı, programlı öğrenme-öğretme yaşantılarından oluşan bir süreçtir. Hem formel hem de informal eğitim sürecinde ortak payda bireyde davranış değişikliği meydana getirmektedir (Demirel ve Kaya, 2020:2-7). Davranış; formel eğitimde program geliştiriciler tarafından duyuş, biliş ve deviniş olarak üç kategoride incelenmektedir. Bu kategoriler hedef belirleme ve eğitim-öğretim faaliyetlerini planlamada kolaylık olması için kavramsal olarak ayrılmıştır. Gerçekte ise insanın davranışları bilgi, duyuş ve becerilerin birleşiminden oluşur (Bacanlı, 2006: 6, 73; Tosun, 2017: 27). Bir formel eğitim türü olan ortaöğretim (lise), derslere ilişkin öğretim programlarında öğrenme alanları, kazanımlar olarak gözetilmektedir. Pek çok çalışmada bunlar bilişsel, duyuşsal ve devinişsel olarak değerlendirilmektedir. Sönmez bu alanlara kendi sezgisel alanını katmıştır. Tüm alanlar birbiriyle yatay kaynaşıklık ve dikey aşamalılık içindedir (Sönmez, 2001: 36) :

Tablo 1.7. Dört Öğrenme Alanı Birlikteliği

BİLİŞSEL	DUYUŞSAL	DEVİNİŞSEL	SEZGİSEL
1. Bilgi	1. Alma	1. Uyarılma	1. Farkına Varma

2. Kavrama	2. Tepkide Bulunma	2. Kılavuz Denetiminde	2. Ayırt Etme
3. Uygulama	3. Değer Verme	Yapma	3. İçe Doğma
4. Analiz	4. Örgütlenme	3. Beceri haline Getirme	4. Denetim Altında
5. Sentez	5. Kişilik Haline Getirme	4. Duruma Uydurma	Tutma
		5. Yaratma	5. Geçmiş ve Gelecek
			İlişkisi Kurma
6. Değerlendirme			

Biliş ve duyuş arasında birbirini destekleyen farkındalıkla başlayan yapıyı ortaya çıkarmak için NLP'den faydalanmak mümkündür. NLP zihnin nasıl çalıştığını dikkate alarak ve iletişimi doğru kullanarak öğretimi kolaylaştırırken her olaydaki değişime ve değişimi asıl ortaya çıkaran şeyi bulmaya odaklanmaktadır. “*Asıl işe yarayan şey ne?*” sorusunun altında değişimin nasıl başladığı, asıl başlatan şeyin ne olduğu sorgulanmaktadır. Derste edinilen bilgiler bu açıdan irdelenerek örüntüler oluşturulduğunda öğrenci Hz. Muhammed’in hayatı ile başlayan İslami değişimle ilgili ya da O’nun başardığı şeyleri nasıl başardığı ile ilgili farkındalık geliştirecektir. Ayrıca kişilik modellemek için kullanılan teknikler duyuşsallığın üst basamakları olan kişilik oluşturma ve kendini değerlendirmeye sistemli katkılar sunacaktır. Bunun yanı sıra sezgisel alanda dikkat çekilen geçmiş ve gelecek ilişkisi kurma basamağı NLP’nin başarıda işe yarayan şeyleri sıralı düşünme stratejisi ile örtüşmektedir.

Türkiye’de eğitim bilimlerinde kabul görmüş eğitim tanımı ise “*Bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yolu ile kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir.*” (Ertürk, 1997:12) şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu tanımda bireyin yaşantıları; öğrenme-öğretme süreçlerini kapsamaktadır. Öğrenme kalıcı izli davranış değişikliği olarak nitelenirken, öğretme de bu değişimi kılavuzlamak, sürece rehberlik etmek olarak ifade edilebilir (Demirel ve Kaya, 2020: 5; Tosun, 2017: 26-27). Bütün eğitim süreçleri bireyin çevresiyle etkileşimi ve iletişimi sonucunda oluşmaktadır. Bu yüzden NLP bir iletişim teknolojisi olarak bu konuda faydalar sunmaktadır. NLP’ye göre bir insan başka bir insanın davranışını değiştiremez, fakat kendi davranışlarını değiştirebilir. Böylece kişi iletişim sürecindeki etkileşimi takip ederek karşıdan aldığı yanıt/sözlü ve sözsüz geribildirimle bakacaktır. Buna göre esnek ve uyumlu olarak davranışlarını değiştirmesi, olumlu iletişim çerçeveleri oluşturması karşıdaki kişinin davranışlarını etkileyecek ve değiştirmesine sebep olacaktır. Eğitimin zeminini oluşturan iletişim konusunun kalıcı izli davranış değişikliğini desteklemesi NLP prensiplerinde bu şekildedir (Churches ve Terry, 2009: 5-7). NLP’de tespit edilen geribildirimlerin çıktı kanallarını bilmek iletişimde yönlendirici fikirlerin bulunması ve yanıtların netleştirilmesi için kolaylık sağlayıcıdır. Bu kanallarla kişi karşıdaki eşleşerek

uyum sağladığı izlenimi vermekte ve iletişimde etkisi altına alabilmektedir. Kanallar ve eşleşme tekniği yollarına dair örnekler tablodaki gibidir (Churches ve Terry, 2009: 25-26) :

Tablo 1.8. Geribildirim Çıktı Kanalları ve Eşleşme Tekniği Yolları

BEDEN	SES	KELİMELER
Jestler	Konuşma Hızı	Genel İfadeler
Duruş	Ses Tonu	Anahtar Sözcükler
Yüz İfadesi	Sesin Seviyesi	Duygusal İfadeler/Teyitler
Nefes Alma Sıklığı	Tempo	Duyusal Sözcük Tercihleri
Başı Yatırma	Perde	Tanımlayıcı Kelimeler
Enerji Seviyesi, Göz Teması	Ritim	Kesinlik İfadeleri
El ve Beden Hareketleri	Tonlamalar	Tekrarlanan Kelimeler

Eğitim tanımındaki “*istendik*” ve “*kasıtlılık*” ifadeleri bir yön ve amaçlılık ifade etmektedir. İsteyen kişi burada açıkça söylenmese de insanın öğrenilecek şeyi benimseyerek o yönde gayret göstermesi için istekli olması gerekmektedir. Bu da eğitimde motivasyonun sağlanması konusunu gündeme getirmektedir (Aydın ve Akyürek, 2020: 16). Motivasyonu kolaylaştırmak için hipnotik dil kalıpları olumlu yönlendiriciler olarak kullanılabilir. İnsanın bir şeyi nasıl isteyeceğini ortaya çıkarmak için meta soruları kullanmak kendisi için doğru motivasyon stratejilerini görmesini sağlayabilir. Bunun yanında kişinin zengin duyu ayrıntılarıyla hedefleri başardığını ya da kazanacağı faydaları hayatında yer ettiğini hayal etmesi; istediği sonucu büyük, parlak, renkli ve hareketli resimler olarak zihninde canlandırması önemli motivasyon teknikleridir. Bu tarz teknikleri hem öğretmen hem öğrenciler uygulayabilir. Pozitif deneyimlerle ilgili zihinde temsil sistemlerini daha belirginleştirmek ve istenen fotoğrafın içine girmek, kendini orada hissetmek; negatif deneyim resimlerinin ise dışına çıkmak, belirsizleştirmek ve uzaklaştırmak; doğru yönelmeyi sağlayan önemli motivasyon teknikleridir (Churches ve Terry, 2009: 93). Ayrıca öğretilen konuların da bu şekilde zengin duyu ayrıntılarıyla öğrencilerin hayal gücünü destekleyecek şekilde verilmesi adım adım öğrenmeyi kolaylaştırdığından öğrenme isteğini artırıcı bir kaynaktır. Duyusal uyarıcılar; algıyı harekete geçiren ve dikkat çeken ayrıntılardır. Bu ayrıntıların zihni derse hazırlayıcı ve kalıcılığı sağlayıcı olduğu söylenebilir.

Modelleme ile öğrenme; gözlem ve taklide dayalı olarak insanın küçüklüğünde daha fazla olmak üzere tüm hayatını kapsayan bir öğrenme türüdür. Söz konusu hem formel hem informal eğitimde görülmekte, NLP’nin de temelini oluşturmaktadır. Modelleme ile öğrenmeyi geniş şekilde ele alan Bandura’nın sosyal bilişsel öğrenme kuramına baktığımızda insanda belli kapasitelere dikkat çekmektedir. NLP teknik ve prensipleri; kuramda bahsedilen sembolleştirme, planlama, öz düzenleme, dolaylı öğrenme (başkasının davranışından öğrenme) ve öz yargılama kapasitelerine (Senemoğlu, 2003: 229-230) katkıda bulunacak

niteliktedir. Çünkü hayal ve gözlem gücünün artması ile kişi başkalarının yaşantılarında başarıyı sağlayan asıl ayrıntıları fark ederek daha rahat dolaylı öğrenebilir. Öğrendikçe kendi hakkındaki başarı yargılarını (öz yargılamasını) ve yeterlilik düzeyini iyileştirebilir. Dil kullanımını belirgin hale getirdikçe ve harita-bölge (algı-gerçeklik) ilgisiyle oluşan anlam verme (Dilts, 2009: 89) becerisini zenginleştirdikçe sembolleştirme kapasitesini arttırabilir. Kişinin NLP'deki planlama ve öz düzenleme stratejilerini kullanması yine bu kapasiteler için kolaylaştırıcı ve motive edici olacaktır. Çünkü kuramda birey-çevre-davranış arasında karşılıklı belirleyicilik ilkesi olduğu (Senemoğlu, 2003: 229) gibi NLP'de planlama stratejisinde kişi kendine bu öğeleri kontrol eden meta sorular sormaktadır (Ünsal, B.Y.: 8):

1. *Tam olarak ne istiyorum?*
2. *Bunu arzu eden ben miyim? Bu istek için hangi içsel kaynaklarım var ve bu kaynaklar benim kontrolümde mi?*
3. *O ruh haline geldiğimi nasıl anlayacağım? Özellikle pozitif anlamda ne göreceğim, ne hissedeceğim?*
4. *O ruh haline gelirim, öğrendiğimi/başardığımı hissedersen ne olacak? Hangi yararlar olacak? Bunların değerli olduğunu nereden biliyorum?*
5. *Bu benim hayatımı nasıl etkileyecek? Çevremdekiler bundan nasıl etkilenecek? Bunun sonuncunda çevremde ne gibi değişiklikler olacak?*

NLP'yi eğitim açısından inceleyen uzmanlar; Türkiye'de son dönemde kullanımı teşvik edilen yapılandırmacı öğrenme yaklaşımına dair stratejiler içerdiğini kaydetmişlerdir (Tosey ve Mathison, 2003; 2010). Özellikle sosyal yapılandırmacılıkta Vygotsky'nin öğrenmede dil ve düşünme süreçlerine dikkat çekmesi gibi NLP de benzer süreçler üzerinde durmuştur. Vygotsky'ye (2018: 90) göre kişinin bazen farkında bile olmadığı içsel konuşmaları; düşünce ve kelimeler arasında anlam ilişkisi kurmaktadır. NLP planlama stratejilerinde olduğu gibi Vygotsky'nin de önemsendiği öz düzenleme süreçlerine neden olan meta sorular; kişiyi içsel konuşmalara yönlendirecek niteliktedir. Bu konuşmalarla onu zihin ve ruh dünyası arasında bağlantı kurmaya teşvik etmiştir. NLP'nin öngördüğü şekilde dil ve nöroloji arasında bağlantı kurmak; dili iyi bir ruh haline getirecek şekilde kullanmayı sağlamaktadır. Bu da sosyal yapılandırmacılığa önemli stratejik bir boyut kazandırıcıdır. Ayrıca Perls'in modellenmesiyle NLP ilkelerini etkileyen Gestalt kuramı; eğitim programları temellendirilirken de kullanılmaktadır. İnsanların dünyayı bütünsel algılama eğiliminde olduğu varsayımına dayanan kuram; parçanın bütüne göre anlamlandırılması ilkesiyle öğrenme yaşantılarının düzenlenmesini sağlamaktadır (Demirel, 2020: 33). NLP'nin iletişim bakış açıları bu yaşantıları düzenlemede pratiklik kazandıracaktır. Yapılandırmacı sınıf

tasarımında da öğrenme; bütünden parçaya geçiş şeklinde benzer bir süreci izlemektedir (Fer ve Cırık, 2007: 287). Ayrıca yapılandırmacılıkta önemli olan öznelilik; NLP'nin kullandığı meta sorularda, iletişim teknikleri ve ilkelerde gözetilmektedir. Bu durum yapılandırmacı derslerin işlenmesini kolaylaştıracaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

ORTAÖĞRETİM SEÇMELİ PEYGAMBERİMİZİN HAYATI DERSİ

Seçmeli olarak okutulan ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı dersinin niteliğini anlamak için güncel tarihine ve öğretim programına bakmak yeterli olacaktır. Öğretim programı; bir dersin farklı sınıf basamaklarında ele alınacak konularını öğretim süreçleri ile ilgili etkinlikleri kapsayan planlanmış yaşantılar düzeneğidir (Demirel, 2020: 6). T.C. Millî Eğitim Bakanlığı'nın hazırladığı öğretim programları; öğrenci farklılıklarını önemseyen, değer ve beceri kazandıran yapıda, anlaşılır ve sade tarzda tasarlanmıştır. Ayrıca programlarda üst bilişsel beceri kullanımına yönlendirmeye, öğrenmelerin birbiriyle ve diğer disiplinlerle güncel şekilde ilişkili olmasına özen gösterilmektedir (MEB, 2018: 1).

MEB öğretim programlarının perspektifi eğitim sisteminde öz değerler ve yetkinliklerle bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip bireyler yetiştirmek üzerinedir. Değerler; ayrı bir program şeklinde değil tüm öğretim programlarının içine dağılarak işlenmektedir. Adalet, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik hasletlerinden oluşan kök değerler diğerlerine kaynaklık etmektedir (MEB, 2018:2).

Ölçme ve değerlendirmenin ise bilme, hissetme ve yapma fiillerini kapsayıcı şekilde çok odaklı, teknik ve akademik standartlara uygun, çeşitli ve esnek anlayışla hazırlanması ve süreç temelli olması öğretim programlarının üzerinde durduğu bir konudur.

2.1. Peygamberimizin Hayatı Dersi Tarihi

Hz. Muhammed'in hayatı, Cumhuriyet döneminde tarih, din bilgisi ve DKAB dersleri içerisindeki ünitelerde yer verilerek işlenmiştir (Yücel, 2019: 64-70). Müstakil ders formunda ise ilk defa seçmeli olarak uygulanmıştır. Seçmeli ders; ortaöğretim kurumları yönetmeliğine göre *“öğrencilerin hedefledikleri ve yöneldikleri alanda gelişmelerine veya ilgi ve istekleri doğrultusunda çeşitli programlarda ilerlemelerine, kişisel yeteneklerini geliştirmelerine imkân sağlayan”* derslerdir. Ders seçimi yapılmasında okulun derslik sayısı, öğretmen temini gibi imkânları da etkili olmaktadır (Resmi Gazete 2013/28758).

Seçmeli derse geçişte 2010 yılında yapılan 18. Milli Eğitim Şurası'nda alınan kararların rolü vardır. Şura'da Anayasa'nın 24. maddesine dayanarak isteyen anne ve babaların çocuklarının ahlaki ve manevi değerlerini geliştirmelerine yardımcı olmak amacıyla seçmeli din eğitimi verilebilmesi için düzenlemeler yapılması gerektiği yönünde bir karar çıkmıştır. 2012 yılında eğitim sisteminde 4+4+4=12 yıllık kesintili zorunlu eğitimin girmesi

ile bu karar doğrultusunda eğitim programında Temel Dini Bilgiler, Kur'an-ı Kerim ve Hz. Muhammed'in Hayatı din dersleri yer almıştır. Hz. Muhammed'in Hayatı, 2012-2013 öğretim yılında 9. sınıftan itibaren haftada iki saat olarak uygulanmaya başlamıştır. (Resmi Gazete, 2012/28261).

Dersin öğretim programı, kitap içeriği ile birlikte ismine de bazı eleştiriler getirilmiştir (Kaymakcan vd., 2013: 52-53). Bu çalışmaların önerileri de dikkate alınarak 2018'de güncellenen öğretim programlarında dersin adı, 2017-2018 öğretim yılından itibaren "*Peygamberimizin Hayatı*" şeklinde değiştirilmiştir (Köse ve Sarıkaya, 2018: 108).

2.2. Peygamberimizin Hayatı Dersinin Amaçları

Peygamberimizin Hayatı dersi; Siyer ilminden yararlanarak ortaöğretimde ve ortaokullarda Hz. Muhammed'in hayatını, yaşam tarzını, Allah'a kulluk görevlerini nasıl yerine getirdiğini, davranışlarını ve sözlerini öğretmeyi sağlayan bir derstir. Ders; Hz. Muhammed'in örnekliğini ve güzel ahlakını kavratması açısından önemlidir. Çünkü Kur'an'ı ve insanlığa verdiği mesajları anlamak, onun esaslarını yaşamak için bir yol göstericiliğe ve örnekliliğe ihtiyaç vardır. Ders, bu ihtiyacı karşılamak için Kur'an'da örnek gösterilen (Bakara, 2/151; Sebe, 34/28; Ahzab, 33/21) Hz. Muhammed'i tanıtmayı ve hayatının evrelerini, aile içi günlük hayatını, çeşitli hasletlerini öğretmeyi amaçlamıştır (Apak vd., B.Y.: 15-16). Dersin öğretim programlarında ise Hz. Muhammed'in herkes için hayatın tamamını kuşatan ideal bir örnek, Allah'ın insanlığa gönderdiği son peygamber olarak Kur'an esaslarını yaşayan bir model olduğu için dersin öğrenilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Kur'an, hadis, siyer ve tarih kaynaklarından faydalanılarak onun hayatını bütünsel olarak vermek için kronolojik ve tematik yaklaşımlarla dersin hazırlandığı söylenmiştir (MEB, 2018: 7).

Amaçlar, öğretim programında maddeler halinde şu şekilde sıralanmıştır (MEB, 2018:7):

- *Peygamberimizin hayatını kronolojik olarak tanınması,*
- *Peygamberimizin beşerî ve nebevi yönünü fark etmesi,*
- *Peygamberimizin örnek kişiliğinin bireysel ve toplumsal yönünü kavraması,*
- *Peygamberimizi severek kendisine örnek alması,*
- *Sünnetin bağlayıcılığını fark etmesi,*
- *Peygamberimizin hayatını bütüncül bir yaklaşımla tanınması,*
- *Sahabenin İslam davetindeki rolünü fark etmesi,*
- *Kültürümüzde Peygamber sevgisinin tezahürlerini fark etmesi amaçlanmaktadır."*

2.3. Peygamberimizin Hayatı Dersinin Vizyonu

Vizyon sözlükteki anlamlara göre ileriye görerek edinilen amaçları kapsamaktadır (<https://sozluk.gov.tr/>). Peygamberimizin Hayatı dersi için 2018 ortaöğretim programında vizyon; “Peygamberimizi tanıyan ve seven; onun beşerî ve nebevi özelliklerini ayırt eden; örnek kişiliğini kendisine rehber edinen ve hayatını bütüncül bir yaklaşımla kavrayan bireyler yetiştirmektir.” şeklinde ifade edilmiştir (MEB, 2018: 8).

2.4. Peygamberimizin Hayatı Dersinin Yapısı

2004 yılından itibaren DKAB öğretim programlarında hâkim olan yapılandırmacı anlayış bu dersin öğretim programında da görülmektedir. Yapılandırmacılık öğrenme odaklı, öğrenme ve değerlendirme süreçlerinin iç içe geçtiği öğrenci merkezli bir öğrenme yaklaşımıdır (Fer ve Cırık; 2007: 169-170). Bu yaklaşımda bilgi yapılandırılarak edinilmektedir. Öğrenme ortamının bu yapılandırmayı etkinliklerle kolaylaştırmasıyla birlikte öğretmen de burada rehber görevi üstlenmektedir (Fer ve Cırık, 2007: 293; MEB, 2018: 8). Programda ölçme ve değerlendirmede çeşitlilik ve esneklik ilkelerinin olması ve hedeflenen duygu, bilgi, beceri ve tutumların öğrenci merkezli “*kazanım*” olarak ifade edilmesi yapılandırmacı (oluşturmacı) anlayışla derslerin ele alınması gerektiğinin göstergesidir (MEB, 2018: 4; Kaymakcan vd., 2013: 16, 36-37).

Program; üniteler, konular, açıklamalar, kazanımlar ve kavramlar şeklinde yapılandırılmıştır. Üniteler dersin konulara ayrılmış ilgili bölümlerini içermektedir. Açıklamalar ise özellikle vurgulanması veya sınırlandırılması gereken hususları işaret etmektedir. Kazanımlar; programın en önemli unsurudur. Kazanımlardaki “*fark eder, örnekliğini kavrar...*” gibi ifadeler sadece bilişsel değil, davranışsal, tutum ve beceri içeren kazanımları da kapsamaktadır (MEB, 2018: 8). Kavramlar hem İslami ilimlerin kendi ıstılahi anlamlarının öğrencilere edindirilmesi açısından (MEB, 2018:9) hem de yapılandırmacılıktaki kavram öğrenimi etrafında bilgilerin yapılandırılması açısından önemlidir (Fer ve Cırık, 2007: 265). Beceri temelli olarak yapılandırılan program, ilkesel olarak bu yapılandırmayı sağlayacak öğrenci merkezli etkinliklerle uygulanmalıdır. Uygulamada öğrenci bireysel farklılık ve gelişim özellikleri, seviyesi, çevre şartları, sevgi temelli öğretim ve kültürel değerler gözetilmelidir. Ayrıca ayet, hadis ve siyerle ilgili temel kaynaklar esas alınarak derslerin planlanması ve işlenmesi beklenmektedir (MEB, 2018: 9).

2.5. Peygamberimizin Hayatı Dersinin İçeriği

İçerik düzenlemesi olarak sarmal yapıda olan ders, farklı konu ve sınıf düzeylerinde kronolojik ve tematik tekrarlarla bütünsel bakış açıları vermeyi hedeflemektedir (MEB, 2018:

1). Sarmal yapı; yapılandırmacı yaklaşımda da tercih edilen (Fer ve Cırık, 2007: 265) doğrusal ve ardışık bir sıra izlemeyen, kapsamı genişleten döngüsel bir içerik düzenlemesidir (Demirel, 2020: 143).

Her sınıf düzeyinde (9-12) dört ünite bulunmaktadır. 9. Sınıf üniteleri “*Risalet Öncesi Arap Yarımadası*”, “*Peygamberimizin Risalet Öncesi Hayatı*”, “*Peygamberimizin Mekke Yılları*” ve “*Peygamberimizin Medine Yılları*” konularından oluşmaktadır. Kronolojik sıralamanın olduğu 9. sınıf lise boyunca öğretilecek tematik konulara temel niteliğindedir. Ayrıca diğer tematik ünitelerde de bazı kronolojik konular işlenmiş, böylece iki yaklaşımın da birbiri içine geçtiği gözlenmektedir.

10. sınıfta “*Şahsiyet Olarak En Güzel Örnek*”, “*Kur’an-ı Kerim’de En Güzel Örnek*”, “*İbadet Hayatında En Güzel Örnek*”, “*Sosyal Hayatta En Güzel Örnek*” konuları yer almaktadır. Bu düzeyde Hz. Muhammed’in hem bireysel hem sosyal yönündeki örneklik işlenmektedir. Onun Kur’an’a karşı görevleri ve ahlaki vasıfları, Allah’la ve insanlarla olan ilişkilerindeki kişilik örnekliği dört üniteye temel konulara ayrılmıştır.

11. sınıftaki üniteler; “*Bir Davetçi Olarak Peygamberimiz*”, “*Bir Eğitimci Olarak Peygamberimiz*”, “*Peygamberimizin Siyasi ve Askeri Yönü*”, “*Peygamberimiz Döneminde Sosyal Hayat*” başlıklarıyla verilmiştir. Kronolojik olarak da karşılığı olan bu konular, denkleştiği zaman dilimlerine dair hayatı daha geniş ölçüde ele almış ve Hz. Muhammed’in farklı rollerini işlemiştir.

12. sınıfa baktığımızda “*Peygamberimize İtaat*”, “*Peygamberimiz ve Sahabe*”, “*Peygamberimiz ve Toplumsal Değişim*”, “*Kültürümüzde Peygamberimiz*” üniteleri yer almaktadır. Bu ünitelerde Hz. Muhammed’in etrafına etkisiyle kurduğu toplumun tutumu, onun kültürlerle etkisi, toplumsal gelişim ve değişim ele alınmıştır. Ayrıca tüm sınıf düzeylerinde hadis (Hz. Muhammed’in sözleri) öğrenimi ve bunun hayata transfer edilebilirliğine dair bölümler bulunmaktadır. Hz. Muhammed’in yanında O’nun yetiştirdiği arkadaşlarının hayatlarına dair pasajlara da yer verilmiştir. Böylece programda farklı yönlerle kuşatılmış bütünsel bir anlayış takip edildiği görülmektedir.

2.6. NLP'nin Ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı Dersinde Kullanılması

Öğretim programının vizyonunda ve amaçlarında geçen “*bütüncül yaklaşım*”, “*tanıma*”, “*hayatını kavrama*”, “*örneklik*”, “*bireysel ve toplumsal yön*”, “*sünnetin bağlayıcılığı*”, “*kültür*”, “*davetteki rolü fark etme*”, “*severek örnek alma*”, “*beşerî ve nebevî özellik*”, “*örnek kişiliği rehber edinme*” ifadeleri NLP ile tasarlanan Peygamberimizin Hayatı dersi için son derece önemlidir. Bu tabirler hem NLP ilkeleri ile hem de modelleme

tekniklerinde öngörülen aşamalarla örtüşmektedir. Bunların her birini teker teker ele alarak açıklık getirmek konuyu anlaşılır kılacaktır:

Bütüncül Yaklaşım: Programda kastedilen bütüncül yaklaşım; kronolojik ve tematik yaklaşımın birlikte harmanlanarak ortaya çıktığı bir eğitim anlayışını yansıtmaktadır. Bunun yanında bütün olarak görülen şeyin Hz. Muhammed'in hayat aşamalarının öğrenciye yansımadaki kapsam genişliğinden söz edilebilir. NLP'nin "*Harita gerçeğin kendisi değildir.*" ilkesi bu yansımayı işlevsel ve zengin hale getirecek dizaynı elde etmek için bir farkındalıktır. İnsanda algılar gerçeğin tümünü alacak nitelikte değildir. Fakat zihindeki temsiller bütünü bir ifade eden haritalar gibidir. Algılar kısıtlı olduğu için bütünü/gerçeği en iyi temsil eden parçaları seçmek ve duyu temsil sistemleri ile zenginleştirmek faydalıdır. Böylece zihinde hayata transfer edilebilir anlam oluşumu, bilgi yapılandırması ve kalıcılık sağlanacaktır. Bir diğer NLP ilkesine göre bir şeyin oluş sürecinden çok ona verilen anlam insanda değişimi sağlayan faydayı oluşturmaktadır. Anlamlar değiştirilebilir, yeniden üretilebilir. Fakat geçmişte olmuş bir şeyin süreci değiştirilemeyecektir. Anlam vermeyi etkili hale getiren NLP'de en sık başvuru teknikler eğitimde de kullanılan metafor üretimi, benzerlik kurma, simülasyon yaratma, canlandırma yöntemleridir. Öğrencinin bu yöntemleri kullanarak Hz. Muhammed'in hayat aşamalarını kendi öznel dünyasında anlamlandıracağı etkinlikler önemlidir.

Tanım: Dilts'in bir insanı tanımak için nöro-mantıksal düzeyler modeli kullanılabilir. Bu düzeyler; çevresel faktörler, davranışlar, beceriler, inanç ve değerler ile tinsel faktörlerdir (Dilts, 2009: 242). Bu modele göre Hz. Muhammed'in bulunduğu çevre onu daha iyi tanımak için düşünülecek ve değerlendirilecektir. Bu çevrede yetiştirilirken ve yaşarken neler yaptığına bakmak, bunların etkilerini düşünmek öğrencide soru işaretleri oluşturup merak unsurunu devreye sokacaktır. Böyle bir çevrede mesleki, sosyal, kültürel, iç ve dış dünyaya dönük olarak ne gibi beceriler edindiğini, bunları hangi anlayış ve inançlarla yapmış olabileceğini düşünmek yine öğrencide Hz. Muhammed'i tanımaya yönelik zihinsel çabayı başlatacaktır. Bunlar öğrenciyi araştırmaya sevk edebileceği gibi, mevcut verilen bilgiler üzerinde öznel zihni deneyimler yapmasını da sağlayabilir. En son nöro-mantıksal düzey olan tinsel faktörler için de Hz. Muhammed'in tüm bu yaşayışının üzerinde en sonunda karar verip benimsediği üst değerler ve aşkın düşünceleri mütalaa edilerek tanınmalıdır.

Hayatını Kavrama ve Örneklik: Bir insanın hayat yolculuğu; onun hakkında önemli kavrayışlar vererek nereden nereye geldiğini gösteren bir pusuladır. Bu yüzden önemli hayatlar için aşamalılık, anlaşılması gereken bir faktördür. Mükemmel bir hayatı anlamak için onun hangi aşamalardan geçip o hale geldiği uygulanabilir ufak hedeflerle daha iyi (ahlaklı)

bir hayat tarzını kazanmaya yönelik bakış açıları oluşturacaktır. Örnek alınmak istenen hayat noktalarını ortaya çıkaran unsurların oluş sırasını gözetmek; NLP’de modelleme başarısı için önemli bir unsurdur. Eğer örnek alınan kişinin edinilecek davranışı ile ilgili bir duyu kullanım sıralaması biliniyorsa bu modellemede önemli bir noktadır. Tarihi bir şahsiyet olduğu için Hz. Muhammed’in davranışlarını ayrıntılı duyu enformasyonu toplayacak şekilde gözlemlemek mümkün değildir. Fakat onun hayatının temelini oluşturan İslam davetinde ilk istenen kelime-i şهادet¹⁸ olduğuna göre şهادet kavramı¹⁹ ile düşünmek O’nu modellemede önemli bir göstergedir. Kur’an’da duyuların imani konularda kavrayışa sebep olacak şekilde kullanılmadığı durumlar eleştirilmiştir (Araf, 7/179; Hacc, 22/46). Ayrıca Kur’an’ın duyulara bakışı insanlığa gönderilen bir kitap olması dolayısıyla görme-duyma yetisi olmayan engelli insanları da kapsayacak şekildedir. Çünkü yaratılıştan ruhla birlikte teşekkül eden özellikler olarak basar (görme), semi’ (işitme) ve fuad (gönül/yoğun şekilde hissetme-karar verme) yetileri vurgulanmıştır (Secde, 32/7-9). Semi’ işitip anlama veya söz dinleme (el-İsfahani, 2012: 749-750), basar (basiret) görüp kavrama (el-İsfahani, 2012: 204-206) ve fuad ise yoğun duygularla yanıp tutuşarak hislerin peşinde gayret etme (el-İsfahani, 2012: 1158-1159) manaları taşımaktadır. NLP’yi Peygamberimizin Hayatı dersinde kullanırken duyuların Kur’an’da ve Hz. Muhammed’in hayatında var olan karşılıklarını da düşünerek teknikleri uygulamak elde edilecek faydaları tamamlayıcı olacaktır.

Beşerî ve Nebevî Özellik: Bu ifade peygamberlik yönü ve insani yön olarak da söylenebilir. Örneklik açısından Kur’an’ın emirlerini olması gerektiği gibi uygulanmasını içeren peygamberlik yönüdür. Örneğin namaz, sadece peygamber nasıl göstermişse o şekilde model alınıp kılınabilir, içindeki ana unsurların yeri ve sayısı değiştirilememektedir; yani farklı bir şekil üretilmeyecektir. Fakat serbest bırakılan Kur’an’a uygun dua ve surelerle namazın zenginleştirilmesi ve böylece kişinin kendi dünyasını katması mümkündür. İnsani yön ise örneklik açısından, kişinin kendi mizacına ve yaşam hedeflerine göre yorumlanarak değerlendirilebilir.

Sünnetin Bağlayıcılığı: Sünnet izlenen yol, yöntem, örnek alınan uygulama anlamındadır (Bedir, 2010). Hz. Muhammed’in dinle ilgili uygulamaları konusunda O’na itaat edilmesi Kur’an (Haşr, 59/24; Nisa, 4/80; Enfal, 8/20) tarafından emredilmiştir. Dini uygulamada ve öğretmede çok dikkatli olan ve buna keyfilik karıştırmayan Hz.

¹⁸ Kelime-i şهادet, “Ben şahitlik ederim ki Allah’tan başka ilah yoktur ve yine şahitlik ederim ki Muhammet onun kulu ve elçisidir.” sözüdür ve bu kabul İslam’ın ilk şartıdır. Bu şarta göre körü körüne bir tapınma değil; görme/shahit olma, gördüğünü onaylama ve bu kararın arkasında durma eylemleri Hz Muhammed’in hayatına ve çağrısına yön vermiştir.

¹⁹ Kavram gözle ya da basiret yoluyla görme-anlama anlamlarında olduğu gibi aynı zamanda “hazır bulunma” anlamına da gelerek bir var oluşu temsil etmektedir (El-İsfahani, 2012: 822-823).

Muhammed'in (Necm, 53/3) bu yöndeki davranışları, öncesi ve sonrası ile bağlantılı olarak incelenmelidir. NLP ilkelerine göre bir insan bir davranışı yaptığında o an başka seçeneğinin olmadığını ve en uygun davranışın o olduğunu düşünerek yapmaktadır. Bu gerçekte böyle olmayabilir fakat insan, davranışında anlık da olsa buna inanarak yapmaktadır. Sünnetin bağlayıcılığında ise gerçekte de iyi/rahmet (Enbiya, 21/107) olup uyulması emredilen davranışlar söz konusu olduğu için sünnetin ortaya çıkışının içsel kaynaklarına empati kurularak, öncesindeki ve sonrasındaki şartlarına bakılarak değerlendirilmesi örneklik konusunda doğru düşünme becerisi kazandıracaktır.

Kültür: Toplumun beklentileri, gelenek ve görenekleri, alışkanlıkları, ürünleri ile şekillenen düşünce yapıları, anlayışlar, yetenekler, motivasyon, duygu, davranış ve beceriler kültürü yansıtmaktadır (Ergün, 1992: 31; Demirel ve Kaya, 2020: 2). NLP yapılandırmacı bir strateji olarak kişinin bulunduğu çevre etkisini test etmeye (ekolojik kontrol) ve farkındalık yaratmaya sevk etmektedir. Kontrol edilmek istenen çevre için “*Buradaki anlayışlar nelerdir?*”, “*Buradaki adetler ve geleneklerin verdiği beceriler nelerdir?*”, “*Davranışların kaynağı nedir?*” gibi sorular sorulabilir. Bu Hz. Muhammed'in geldiği çevreyi anlamak için sorulacağı gibi öğrencinin kendini yapılandıracağı geldiği kültürü anlaması için de uygulanabilir. Böylece öğrenci kültürü üzerine bilgilerini yapılandırabilir, becerilerinin farkına varabilir ve potansiyelini görebilir. Ayrıca Hz. Muhammed'in ve arkadaşlarının kendi kültürlerinde var olan haslet ve becerileri İslam'ı yaşamada nasıl kullandıklarını anlamak, öğrenciye kendi gelişiminde biliş ötesi beceri ve öngörü kazandıracaktır.

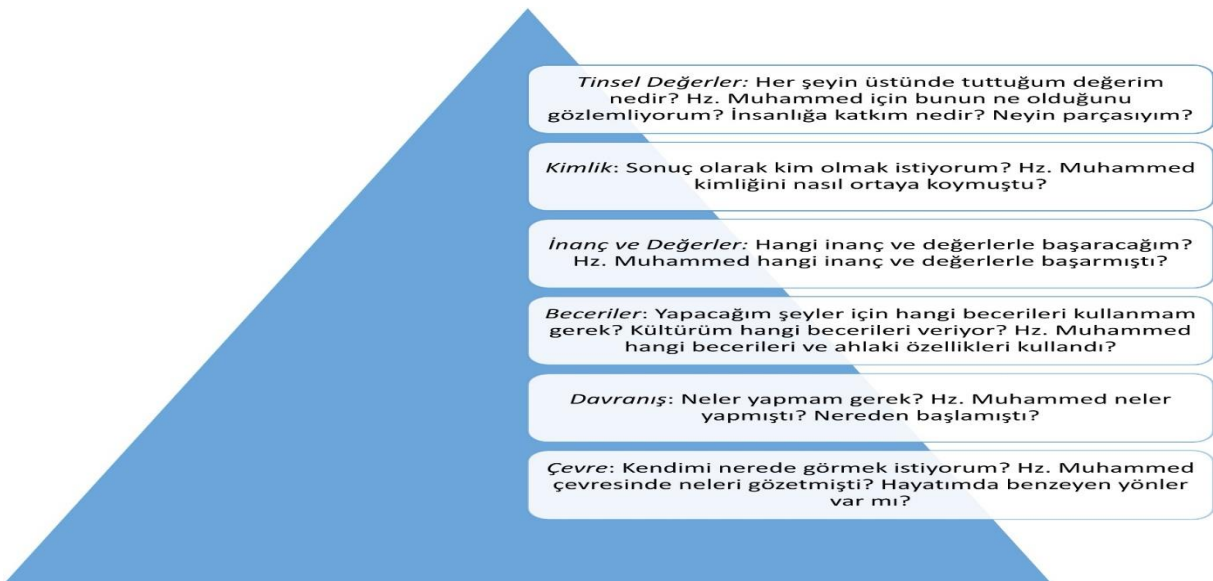
Davetteki Rolü Fark Etme: “*Davetteki rol*”, bir iletişim başarısına işaret etmektedir. Çünkü Hz. Muhammed'in Allah mesajına davetine yakın arkadaşları (sahabe) hem icabet etmiş hem de bu daveti sahiplenmişlerdir. NLP açısından bu başarı incelenmeye değer bir durumdur. Çünkü NLP kendisinde değişimin başarıya ulaşması için bir prosedür barındırmakla birlikte, var olan başarılardaki değişim noktalarını keşfetmeye de yardımcı olmaktadır. Doğru meta soruları sormak gerekli farkındalığı yaratmada önemli bir stratejidir. Meta sorular değişime sebep olan asıl unsurları bulmaya yönelik olmalıdır. İncelenecek kişilerin değişimden önceki değer yargılarıyla değişimden sonraki değer yargılarını karşılaştırmak; onların genellikle hayatlarında neler duyup neler gördüğünü düşünmek, davranışlarının kaynağını sorgulamak öğrencilerin önemli bağlantılar yakalamasını sağlayacaktır.

Severek Örnek Alma: NLP'de modelleme yaparken kişinin duygularını kontrol etmesi ve hedeflerini olumlu duygularla ifade etmesi önemlidir. Bu kontrol için “*Bunu ben mi istiyorum?*”, “*Tam olarak ne istiyorum?*”, “*Bu olduğunda kendimi nasıl hissedeceğim?*” gibi

sorular sorulmaktadır. Bu yaklaşımı kullanmak duyuşsal farkındalık sağlayıcıdır. Böylece öğrencinin öznel modelleme deneyimlerinde severek uygulama yapmasının, kendi hedeflerini keşfetmesinin ve olumlu duyularla kendini motive etmesinin önü açılacaktır.

Bireysel ve Toplumsal Yön: Modelleme hedeflerinde doğru modeli zihinde oluşturmak için kişinin kendisiyle ve diğer insanlarla olan ilişkilerinde denge oluşturması önemlidir. Bu yüzden “*Bu istediğim şey gerçekleştiğinde ne hissedeceğim?*” sorusunun yanı sıra “*Bu olduğunda çevremdekiler ne hissedecek?*”, “*Çevrem bundan nasıl etkilenecek?*” soruları da sorulmaktadır. Kişi bu şekilde hem kendini hem toplumsal ilişkisini kontrol ettiği sorular sorarak kendini başarıyı modellemeye hazırlamaktadır. Hz. Muhammed örnek kişiliğinde pek çok zorluklar aşmış, yeni bir toplumsal düzen kurarak bunu taçlandırmıştır. Hz. Muhammed’i bu gibi sorularla incelemek öğrenciye kendi hayatında da kullanacağı farkındalıklar kazandıracaktır.

Örnek Kişiliği Rehber Edinme: NLP’de planlama stratejisi olarak yukarıda da değinilen sorularla çalışmak; modelleme konusunda kişiye uygun/öznel hedef belirleme motivasyonunu ortaya çıkarmak için yararlanılan araçlardır. Örnek kişiliği rehber edinme hedefi için bu örneklik anlaşılmalıdır. Rehberlik için ise uygun adımlama stratejisinin olduğu bir plan yapılabilir. Böylece kolaydan zora doğru tasarlanabilecek olan bu adımlara göre hareket ederek kişi hayatını kolaylaştırabilir. Dilts’in kişilik tanıma ve modelleme için uygun olan nöro-mantıksal düzeyler modeli bu plan tasarımı için kullanılabilir. Hatta metafor tekniği de buraya eklenebilir. Öğrenci her planladığı şey için bu taslağı kullandığında her adımda Hz. Muhammed’i düşünerek bundan kendi hayatında bir değer ve metafor olarak yararlanabilir. Bunun için nöro-mantıksal düzeyler uygun sorularla Peygamberimizin Hayatı dersi için kullanılacak bir formda şu şekilde kullanılabilir:

Şekil 2.1. Nöro-Mantıksal Düzeylerin Hz. Muhammed’i Modelleme Formu

Şekil 2.1'deki form aynı zamanda NLP'ye göre davranış yapısının incelenmesini de kolaylaştırıcıdır. NLP'de davranış yapısı, surface structure/yüzeysel yapı ve deep structure/derin yapı olarak incelenmektedir. Yüzeysel yapı davranışın görünen kısmı ve kullanılan kelimelerdir. Derin yapı ise davranışa neden olup ortaya çıkaran olaylar, onun altında yatan niyetler ve inançlar, onunla hangi ihtiyaçların karşılandığı gibi konularla ilgili duysal verilerdir (Churches ve Terry, 2009: 200-203; Bandler, 2009a: 305-309). Davranışların bu yapıya göre incelenmesi; anlamların bağlamlarını sorgulatacak, ayet ve hadis kaynaklarına götürerek kaynaklı düşünmeye sevk edecektir. Böylece çevresel ve tarihsel bağlamlar çözümlenebilir ve önemli noktalar rehberlik için metaforlaşabilir. Bu, öğrencinin formda sorduğu sorularla hayatına neyi alabileceğini, hangi keşfettiği düsturu rehber edineceğini hatırlaması için bir yoldur.

Peygamberimizin Hayatı dersinin öğretim programındaki vizyon ve amaçlarda geçen ifadeler NLP'ye göre irdelenmiştir. Son bir yargı ifadesi olarak dersin vizyonunda geçen “*birey yetiştirmek*” söylemine de bakılabilir. Birey yetiştirmede ders uygulamaları ortaöğretimde gerçekleşeceği için bu yaş grubu gelişim özelliklerine dikkat edilmelidir. Genel olarak 14-18 yaş aralığında alınan lise eğitiminde, öğrencilerin hepsinin ergenlik çağına olduğu söylenebilir. Gelişim açısından dersin önemi ve NLP katkısı şu maddelerle özetlenebilir:

1. Dersin rolü ergenin soyut düşünme yetisi açıldığından spiritüel gelişimi açısından önemlidir. Spiritüellik aşkın bir güçle içsel, bütünsel ilişki hissi olarak tarif edilmektedir (Miller, 2020: 15). Aşkın iletişim kurma becerilerini kazanmak ergenlik çağına kritik önemdedir. Bu içsel görev gerçekleşmezse birey ileriki yaşamında bölünmüş bir spiritüel dünyaya sahip olabilir. Gerçekleştiğinde ise derin kavrayış yeteneği, sezgisel ve değer yargılarıyla düşünme kabiliyetleri, içsel pratik yapma becerileri artacaktır (Miller, 2020: 248). NLP'nin nöro-mantıksal düzeylerine göre öğrencinin Hz. Muhammed'i örnek alarak iç dünyasıyla irtibata geçmesi; inanç, niyet ve değerleriyle düşünmesi onu bu gelişim görevini başarmasına hazırlayacaktır.

2. Piaget'ye (1999: 88-92) göre ergenlik dönemi soyut düşünme yetisi ile birlikte metafizik düşünceler, değerlerle bütünsellik, dini duygular gibi çözemediği zihinsel karmaşayı dengelemelidir. Aynı zamanda Freud da bireyde toplum beklentileri, değerler ve kişinin kendi arzuları arasındaki dengeyi yakalama görevinden (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2020: 22) ve ergenlikte sorumluluk duygusu gelişiminden (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2020: 35) bahsetmektedir. Bireysel ve toplumsal hayatta dengeli olmak için örnek alınan Hz. Muhammed'in hayatını anlamak öğrenciye katkı sunmaktadır. Denge unsurlarını

netleştirmek, çözümlemek ve üzerinde çalışmak için NLP pratik araçlar sunmaktadır. Örneğin öğrenci meta soruları sorarak zihin örgülerini, duygularını ve kendisinden beklenenleri keşfedebilir. Nöro-mantıksal düzeyler taslağı ile pek çok hayat bileşenini kontrol ederek plan yapabilir.

3. Rogers’a göre toplumun yüksek beklentileri ile karşılaşan ergende onun gerçek benliği ile zihnindeki ideal benlik arasındaki fark açıldıkça problemler yaşanmaktadır. Üst bilişsel becerilerini kişilik gelişimleri için kullanabilecekleri bu dönemde koşulsuz saygı ve kabul ile yaklaşmak önemlidir (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2020: 294, Aydın, 2007: 146; Smith-Adcock ve Tucker, 2021: 144-145). Gösterilen örnek şahsiyetler işlenirken ergenin zihnine taslaklar ve haritalarla rahat çözümlenebilir şekilde gerçek benliğine yakınlaştırılarak motivasyon artırıcı bir iletişimle verilmelidir. Örneğin Hz. Muhammed’in yaptığı başarıları zihninde büyük bir resimle canlandıran öğrenci, bunu kendisine yakın hissetmesi için NLP’de öngörüldüğü gibi adım adım nasıl ilerlediğini de düşünmelidir. Hz. Muhammed’in ilk vahiy geldiğinde insan olarak nasıl korktuğunu, önce sadece birkaç kişiyle konuşabildiğini, o hallerden ilerideki askeri ve toplumsal başarısına ulaştığını süreç olarak görebilmelidir. Böylece koşulsuz şekilde kendine saygı duyacak ve ilerleyebilecektir. Süreç merkezli bir tarih anlayışı içinde aklın etkin kullanımını sağlamak kimlik oluşumu için önemlidir (Onat, 2013: 15).

4. Dersin kimlik oluşumuna etkisi oldukça olumludur. Çünkü ergenlikte ortaya çıkan kimliğe karşı kimlik kargaşası problemi için rol model ihtiyacını karşılayabilecektir. Bu dönemde ergen, çocukluğundan beri kendine biçilen rolleri yadsıyabilir, çeşitli kimlik özdeşimlerini, değer ve inançlarını inceleyerek onları kabul ya da reddedebilir (Yazgan İnanç ve Yerlikaya: 2020: 167-168). Hz. Muhammed’in kendi dönemindeki yanlışlıkları ortaya çıkaran ve mücadele eden örnekliği ergenin bu gelişim problemini rahatlatılabilir. Burada NLP’nin insanların zihinsel haritalarını ortaya çıkaracak stratejileri tarihi figürlerin karakter analizini yapmak için kullanılabilir. Örneğin duyu bazlı olarak sorulan *“Bu figür ne görüyor? Ne duyuyor?”*, *“Değişimden önce ne görüyor, ne düşünüyordu? Sonrasında ne neyi görmeye başladı? Neyi farklı düşünmeye başladı?”*, *“Neler hissediyor?”*, *“Farklı hissetmesine ne sebep oldu?”* soruları önemli tekniklerdir. Böylece insanların düşünce yapıları ortaya çıkacak, kimlik oluşumunda kabul ve reddedilecek noktalar gün yüzüne çıkacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

3.1. Araştırma Deseni

Sosyal dünyayı alanda araştırma yapıp çeşitli yollarla veri toplayarak anlamlandırmaya çalışan ve o dünyayı görünür kılan araştırmalar nitel araştırmalardır (Bal, 2016: 70-71). Bu yüzden bu çalışma da nitel yöntemle tasarlanmıştır. Araştırmada desen olarak durum çalışması kullanılmıştır. Örnek olay çalışması da denen bu desen; belirli bir topluluk, ilişki ya da proje için duruma ilişkin derinlemesine anlayış sunmak, çeşitli veri toplama araçları ile durum betimlemesi yapmak gibi amaçlarda tercih edilmektedir (Bal, 2016:130). Araştırmadaki durum için üç haftalık ders programı hazırlanmıştır. Bu program Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir Anadolu lisesinde bir sınıfa (9. sınıf) uygulanmıştır. Aynı konunun bir çalışma grubuna belli bir süre uygulanarak tekrar tekrar veri toplanan araştırmalar desenin boylamsal örnek olay tipine girmektedir (Bal, 2016: 131). Bu çalışmada da üç kere aynı sınıfa NLP kullanılarak Peygamberimizin Hayatı dersi verilmiştir. Boylamsal durum çalışmasına uygun olarak doğal okul ortamında “neden” ve “nasıl” sorularının hâkim olduğu derinlemesine ve ayrıntılı bilgi toplama yaklaşımı (Subaşı ve Okumuş, 2017:420-425; Bal, 2016: 130-131) benimsenmiştir.

3.2. Çalışma Grubu

Hatay ili içerisinde bir Anadolu lisesinde 32 kişilik bir 9. sınıf çalışma grubu olarak belirlenmiştir. Sınıfta 11 erkek 21 kız öğrenci bulunmaktadır. Bu sınıfla araştırmanın amacı, süreci, ne işe yarayacağı ve onların kafalarına takılan sorular konusunda bilgilendirici bir toplantı yapılmıştır. Gerekli katılım formları kendileri ve velileri tarafından imzalanmıştır. Bu beyanlara göre araştırmanın herhangi bir aşamasında grubun katılmama özgürlüğü bulunduğu için ona göre hareket edilmiştir. Normal ders saatlerinde peş peşe üç hafta boyunca yıllık ders planlarına uygun olarak ders yapılmıştır. Bu, çalışmanın yapay değil gerçek bir sosyal ortama uygun olmasını sağlamıştır. Dersler için mevcut imkânlarla uygun olarak materyal geliştirilmiş, olağan imkânların dışına çıkılmamıştır. Böylece çalışmada doğal bir gidişat içindeki değişkenler kapsanmıştır. Derslere o gün devamsızlık yapmayan ve nöbet görevi olmayan tüm öğrenciler katılmıştır. Her hafta verilen derslerden sonra gönüllü olan öğrencilerle ayrı ayrı ders hakkında görüşme yapılmıştır. Ayrıca dersler tarafımızca verilmiş olup araştırmaya eşlik eden kurum (MEB) yetkilisi mahiyetinde dersin öğretmeni sadece gözlemci olarak orada bulunmuştur.

Çalışma grubunun özelliklerini temsil etmek için ilk görüşmelerin yapıldığı öğrencilerin demografik bilgileri yeterli görülmüştür.

Tablo 3.1. Çalışma Grubu Demografik Özellikleri

CİNSİYET	ANNE ÖĞRENİM DURUMU	ANNE MESLEĞİ	BABA ÖĞRENİM DURUMU	BABA MESLEĞİ
Erkek	Yüksek Öğretim	Hemşire	Yüksek Öğrenim	Doktor
Kız	Orta Öğretim	Tarım	- (Ayrı yaşıyor.)	-
Kız	İlköğretim	Ev Hanımı	İlköğretim	Yurtdışında İşçi
Kız	İlköğretim	Ev Hanımı	İlköğretim	İşçi
Kız	İlköğretim	Ev Hanımı	İlköğretim	Serbest Meslek
Erkek	Orta Öğretim	Ev Hanımı	Orta Öğretim	Esnaf
Kız	İlköğretim	Ev Hanımı	İlköğretim	Serbest Meslek
Erkek	İlköğretim	Ev Hanımı	Yüksek Öğretim	Özel Güvenlik
Erkek	Yüksek Öğretim	Laborant	-	Şehit
Kız	Orta Öğretim	Ev Hanımı	Yüksek Öğretim	Memur
Kız	İlköğretim	Temizlik Görevlisi	İlköğretim	Serbest Meslek
Kız	İlköğretim	Ev Hanımı	İlköğretim	Arıcı
Kız	İlköğretim	Ev Hanımı	İlköğretim	Araba Tamircisi
Kız	İlköğretim	Ev Hanımı	İlköğretim	Marangoz
Kız	İlköğretim	Ev Hanımı	İlköğretim	Marangoz
Kız	İlköğretim	Çiftçi	İlköğretim	Taş Duvar Ustası
Kız	Yüksek Öğretim	Öğretmen	Orta Öğretim	Engelli Birey
Kız	İlköğretim	Ev Hanımı	İlköğretim	İnşaatçı

3.3. Veri Toplama Araçları

Durum çalışmasında toplanacak veriler için çoklu bilgi kaynakları kullanılarak ayrıntılı bir betimleme yapılmalıdır. Böylece araştırma konusunun güncel bir bağlam ve ortam içerisinde değerlendirilmesi hedeflenmektedir (Creswell, 2020: 98-99; Bal, 2016: 130). Ortaöğretim seçmeli Peygamberimizin Hayatı dersinde NLP'nin kullanılması konusu için veri toplanmasında kullanılan kaynaklar şu şekildedir:

Literatür Bilgileri: Çalışmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesini tamamlamak için literatür taraması yapılmış ve nitel bir veri analiz yöntemi olan doküman incelemesi ile gerekli bilgiler derlenmiştir. Doküman incelemesi; kitap, dergi, rapor, sözlük, metin, makale vb. yazılı belgelerin içeriğini sistematik olarak analiz etmek, lazım olan anlayış ve yorumlamaları ortaya çıkarmak için kullanılmaktadır (Kıral, 2020: 173-174). Ayrıca araştırmada konu edinilen dersin öğretim programı, kitapları ve ilgili yönetmelikler de bu yöntemle incelenmiştir. Derslerde araştırmacının girdiği öğretmen rolü için olması gereken formasyon

bilgileri bunlara uygun şekilde NLP ile uygulanabilecek tarzda yorumlanarak edinilmiştir. Verilen dersler ve görüşmeler dahil öğrencilerle olan tüm iletişim sürecinde ilgili yönetmelik, öğretim programı ve pedagojik formasyon bilgilerine göre hareket edilmiştir. Araştırma, 06.02.2023 tarihli depremden etkilenen Hatay ilinde planlandığından dolayı resmi izin süreci uzun sürmüş ve 2023-2024 eğitim öğretim yılının ikinci döneminde yapılmıştır. Birinci dönemin dersleri NLP'nin verdiği bakış açılarıyla işlenmediğinden hem hatırlatıcı olmak hem de öğrencilerin durumunu anlamak için ilk hafta takip edilen ünitenin (3. ünite) özet niteliğindeki ikinci konusu ayrıntılara girilmeden işlenmiştir. Öğretim programındaki “2.1. Mekke’de İslam’ı Kabul Edenlerin Genel Özellikleri” ve “2.2. Müşriklerin İslam Davetine Karşı Çıkma Sebepleri” başlıkları Mekke’deki İslam daveti ile başlayan değişimin ilk unsurlarını NLP ile ayırt etmek ve oradaki sosyal figürlerin (zengin, köle ve peygamber) kişilik analizlerini yapmak için işlenmiştir. NLP’den iyi bir şekilde faydalanılacağından ve kişilik modellemesi yapılacağından gerekli temel bu şekilde atılmıştır. Öğretim programının farklı bakış açıları kendini tekrarlayan yapısına uyduğu (MEB, 2018: 1) ve yapılandırmacı anlayış ile öğretmenin seviyeye göre ihtiyaç duyduğu dersleri yapması istendiği (MEB, 2018: 5-6) göz önüne alınarak araştırmayı ilk dönem başlatamamanın verdiği eksiklik bu şekilde telafi edilmiştir. Sonraki hafta “8. Yeni Yurt Arayışı”, “8.1. Yesriblilerle İlk Temas” ve “8.2. Akabe Biatleri” işlenmiştir. Son hafta ise “9. Yesrib’e Hicret”, “9.1. Müslümanların Hicreti” ve “9.2. Peygamberimizin Hicreti” başlıkları bitirilerek müfredat planında istenilen yere gelinmiştir.

Öğrencilere Verilen Derslerin Kayıtları: Dersler ses kaydı olarak muhafaza edilmiştir. Çünkü sınıfta kamera bulundurulması öğrenciler açısından rahatsız edici olacağından doğal ortamın bozulmaması için bu yöntem tercih edilmiştir.

Öğrencilerin Derslerdeki Tutumları, Sözlü ve Sözsüz Geribildirimleri: Bu veri kaynaklarına muhafaza edilen ders kayıtlarının yanı sıra öğretmen gözlemi ile ulaşılmıştır. Bu, gözlemcinin topluluğa katıldığı için katılımlı (Tanrıverdi vd., 2018: 249) bir kontrol listesinin kullanılmadığı için ise yapılandırılmamış (Aslan ve Yağcı Özen, 2018: 130) bir gözlem türüdür. Öğretmenlerin öğrencileri gözlemleyerek bilgi toplaması, kanaat oluşturma ve buna göre ders gidişatını yönlendirmesi beklenen bir tutumdur. Aynı zamanda nitel çalışmalar için de gözlem önemli bir veri toplama aracıdır.

Öğrencilere Verilen Derslerin Plan ve Raporları: Ders planları ve bunların uygulamada nasıl seyrettiğine dair raporlar önemli veri kaynaklarıdır. Rapor; bir proje ya da süreçte olayların bilgilerini neden-sonuç ilişkisi gözeterek ayrıntılı şekilde vermek için hazırlanan belgelerdir (Koralp Gürol, 1993: 2-3). Ek-2, 4 ve 7’de sunulan ders raporları; ders

kayıtları, gözlemleri ve öğretmen yorumları ile oluşturulmuştur. Aynı zamanda raporlarda öğretmenin ders hakkındaki yansıtıcı düşüncesi bulunmaktadır. Öğretmenin yansıtıcı düşünme yaparak davranışlarını kontrol etmesi (Yıldız, 2016: 39) ve bunların sonuçlarını fark ederek kendini geliştirmesi önemlidir (Yıldız, 2016: 61). Gelecek dersler de buna göre yönlendirilmiştir. Böylece iyileştirilen ve değiştirilen teknik ve etkinliklere maruz kalan öğrencilerde veri çeşitliliği olması hedeflenmiştir.

Öğrencilerin Derslerde Hazırladıkları Dokümanlar: Bunlar, derslerde öğrencilerden grup çalışması ya da bireysel çalışmalar içinde doldurmaları istenen çalışma kâğıtlarıdır. İlgili dokümanlar, öğrencilerin derste verilmek istenen bakış açılarını kullanıp kullanmadıklarını ya da nasıl kullandıklarını görmek ve bu süreç içerisindeki geribildirimlerini almak içindir.

Kültürel Durumlar: Katılımcıların ve okulun kültürü önemli bir kaynaktır. Çünkü hem ders işlenişinde hem de tüm iletişim süreçlerinde gözden geçirilmiş, veri toplama araçları da buna göre kullanılmıştır.

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formları: Bu formlar üç hafta boyunca her hafta derslerden sonra gönüllü olan öğrencilere ayrı ayrı yüz yüze olarak uygulanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme, araştırmacıya amacına ulaşması için esneklik veren bir usuldür. Görüşme soruları önceden hazır olmakla birlikte, araştırmacı duruma göre soruların yerini değiştirebilir, yeni soru ekleyebilir ya da katılımcının anlayacağı tarzda sorabilir (Bal, 2007: 163). Görüşme formu ek-1’de verilmiştir. Görüşme sorularının başında yer alan “*Bu dersi niçin seçtiniz?*” sorusu es geçilmiştir. Çünkü öğrenciler Peygamberimizin Hayatı dersi seçmeli olsa da kendileri seçmemiştir. Okul idaresi mevcut imkânlarına ve kültürel durumlara göre öyle belirlediği için bu ders alınmaktadır. Kültürel durumları zaten derse yakın olduğu için öğrencilerin bundan rahatsız olmadığı gözlenmiş, genel olarak bu ifade ve davranışlarına yansımıştır. Verilen dersler sosyal yapılandırmacı yaklaşıma uygun olarak bu varsayımla işlenmiş ve aksi bir durumla karşılaşılmamıştır.

Görüşmeler genel olarak “*Dersi nasıl buldunuz?*”, “*Daha iyi nasıl olabilir?*”, “*Olumlu-olumsuz görüşlerinizin nedeni nedir?*”, “*Ne olsaydı daha iyi olurdu?*” gibi sorularla yönlendirilmiştir. Son haftaki görüşmelerde ise yapılan dersin verimliliğini anlamak için öncekilerden farklı olarak “*ödev*” kavramı ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Görüşmeler ses olarak kayıt altına alınmıştır. Gerek bu evrede gerek derste ses kaydı alınması ve çalışma dokümanlarının toplanması evrelerinde kimlik bilgileri gizliliğine riayet edilmiş, bu yüzden görüşmeler için de kodlamalar kullanılmıştır. Birinci hafta verilen derslerden sonra yapılan görüşmelere 14 kız, 4 erkek öğrenci katılmıştır. İkinci hafta 11 kız, 4 erkek ve son hafta da 6 erkek, 7 kız öğrenci katılmıştır. Birinci görüşmelere katılan kız öğrenciler K1, K2, K3...,

erkek öğrenciler E1, E2... kodlarıyla kodlanmıştır. İkinci görüşmelerde kız öğrenciler OK1, OK2, OK3...; erkek öğrenciler OE1, OE2...; üçüncü görüşmelerde ise kız katılımcılar GK1, GK2, GK3..., erkek katılımcılar da GE1, GE2... şeklinde temsil edilmiştir. Görüşmelerde farklı haftalardaki katılımcılar her zaman aynı kişiler olmamıştır. Haftalara göre kodları değişse de araştırma sürecinde aynı kişi olanlar gerek duyuldukça göz önünde bulundurulmuştur. Çünkü bu katılımcılar üç seferde de araştırmacıyla iş birliği yapmış ve veri doyumuna daha çok sebep olmuştur.

3.4. Veri Analizi ve Değerlendirme

Toplanan verilerin araştırma amacına uygun şekilde analizi için içerik analizi tercih edilmiştir. Çünkü içerik analizi ile verilerdeki kalıplar, önyargılar, temalar sistematik şekilde tespit edilmektedir (Bal, 2016: 258). Bu sistematigi kodlamalar, kodların organizesini sağlayan kategoriler ve kategorilerin altında toplandığı temalar oluşturmaktadır. Bunlar döngüler halinde verinin tekrar tekrar kodlanmasını ve bütünsel şekilde yeniden okunmasını sağlayan işlemlerdir (Charmaz, 2015: 171-172; Bal, 2016: 262). Araştırmada uygulanan nitel içerik analizi prosedüründe döngüsel süreci sağlamak için duyguları ve onların dayandığı değerleri ortaya çıkaran kodlamalar (Saldana, 2022: 124, 131) ilk döngü kodlamaları olarak kullanılmıştır. İkinci döngüde yeniden okuma yapılarak kod, kategori ve temalara son şekli verilmiştir. Bunun için zaman içinde toplanan verilerde değişim sürecinin açıklanmasında kullanılan boylamsal kodlama (Saldana, 2022: 135-136) tercih edilmiştir. Kategorilerin oluşmasında ise veri sayısına değil, araştırmanın amacına yönelik anlamların tamamlanması ve çözümlenmesine dikkat edilmiştir (Bal, 2016: 265-266).

Veri analizlerinin değerlendirilmesinde pragmatik ve sosyal yapılandırmacı yorumsal çatılara yoğunlaşmıştır. Pragmatizm *“İşe yarayan şey ne?”*, *“Gerçekten faydalı olan şey ne?”* soruları ile hem katılımcıların hem araştırmacının görüşlerini yansıtabilmektedir. Sosyal yapılandırmacılık ise araştırmacı ve araştırılan iş birliği ile sürecin yapılandırılmasını sağlayan bir çatıdır (Creswell, 2020: 36-37). Araştırma süreci öğrencilerin görüşmelerdeki ve derslerdeki geribildirimleri ile yapılmış, onların iş birliği ile dersin nasıl daha iyi olacağı ve neyin işe yaradığı konuları yorumlanmıştır.

İncelenen sürecin sınırlılıkları üç haftalık ders planı uygulaması ile belirlenmiştir. Buna göre ders programının ölçme ve değerlendirme ögesi sadece ders içi ölçme ve değerlendirmeden ibarettir. Ödev verme, derse önceden hazırlık yaptırma veya külfet içeren bir etkileşim gibi ders dışı bir faaliyet öğrencilere yaptırılmamıştır. Sadece derslerdeki durumlar, ders içi gözlem ve dersten sonraki mülakatlarla ele alınmıştır. Ödev konusu,

verilirse ne olacağı hakkında görüş alınarak irdelenmiş, ders dışı dersle ilgilenme durumuna bu şekilde bakılmıştır. Böylece NLP'nin Peygamberimizin Hayatı dersinde kullanımı ile ilgili faydalı bir portre ortaya çıkarılmıştır.

Araştırmada geçerliğin korunması için görüşmeler titizlikle gerçeğe uygun olarak deşifre edilmiştir. Katılımcıların gerçek düşüncelerini ortaya çıkarmaları için onlara her aşamada rahatlık verilmiş, veri çeşitliliği için ek sorularla kendilerini açmalarına olanak sağlanmıştır. Nitel araştırmalarda kategori ve temaların analitik bağlamlar ve mantıklı teorik açıklamalar yapmaya fırsat vermesi, temaların kategori ve onların altındaki kodları kapsayıcı olması ve bağımsız değerlendirmeler için bunları destekleyen verilerin bulunması önemlidir (Charmaz, 2015: 468). Araştırmanın bu güvenilirlik kriterlerini sağlaması için tema, kategori ve kodların birbirini kapsayacak şekilde neyi tanımladıklarına, verilerin ve verileri temsil eden kodların bu tanımları karşılayıp karşılamadığına dikkat edilmiştir. Ayrıca araştırmada yapılan tüm gözlem ve görüşmeler birbirleri ile tutarlılık arz etmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAMA

Araştırmanın bu aşamasında bulgular, yarı yapılandırılmış görüşme ve öğretmenin ders gözlemleri verilerinin tasnifi ile elde edilmiştir. Görüşme bulguları beş temaya ayrılmıştır. Bunlar ders akışı, farkındalık, grup çalışması, örneklik ve ödev temalarıdır. Bu temalarla öğretmen gözlemine ait bulgular alt kategorileriyle birlikte sunulmuştur. Öğretmen gözlemi aynı zamanda öğrencilerin derslerde grup ve bireysel olarak yazdıkları dokümanlara ait bulguları da kapsamaktadır.

Tablo 4.1. Kategorilerin Temalara Göre Dağılımı

TEMALAR	KATEGORİLER
Ders Akışı	Ders Atmosferi İlgi ve Sıkıcılık Disiplin
Grup Çalışması	Grup Motivasyonu Grup Disiplini
Farkındalık	Bilişsel Farkındalık Duyuşsal Farkındalık Tarihsel Süreç Farkındalığı Bireysel ve Toplumsal Değişim Farkındalığı
Örneklik	Örnek Alma Empati
Ödev	Hayata Katkı Ödev Tutumu Ödev Motivasyonu
Öğretmen Gözlemi	Değişimi Hissettiren Tepkiler Dikkatli Dinlenen Yerler ve Şaşkınlık Hissi

Öğrencilerin her ifade ve davranışı titizlikle kodlanmış, benzer kodlar yeniden kodlanarak uygun kategorileri ortaya çıkarmıştır. Böylece NLP ile Peygamberimizin Hayatı dersinin işlenişini her açıdan ele alarak durum analizini ortaya çıkaran bulgular öğretmen gözlemi ile birlikte altı temada toplanmıştır. Temalardan ders akışı; dersin gidişatı ile ilgili öğrencilerin duygu ve düşüncelerini yansıtmaktadır. Sınıfın genel atmosferinin nasıl olduğu, dersin öğrencilerin ilgisini çekip çekmediği ve sınıf içi disiplin konuları buradaki kategorilerde yer almıştır. Farkındalık teması; öğrencilerin biliş, duyuş farkındalıkları ile ilgili kategorileri ele almıştır. Ayrıca veriler bireysel ve toplumsal değişim ve tarihsel süreç bağlamındaki farkındalıkları yoğunlukta içerdiğinden bunlar da kategorilendirilmiştir. Grup

çalışması, derste öğrencilerin zihinlerini hareketlendirmek ve bilgilerini kullanmalarını sağlamak amacıyla yapılan grup etkinlikleri hakkındaki bulguları kapsamaktadır. Bu tema, grup çalışmasına motive olmuş öğrencilerin düşüncelerini grup motivasyonu kategorisinde, motive olamayanların ise nasıl disipline olacağı ile ilgili bulguları grup disiplini kategorisinde incelemektedir. Örneklik, NLP ile hedeflenen Hz. Muhammed'i modelleme süreçleri ile ilgili bulguları içermektedir. O'nu anlamaya dair bulgular empati, örnek almayı içeren bulgular ise örnek alma kategorisindedir. Ödev teması NLP ile örnekliğin derli toplu bir şekilde analizini ortaya koyan taslağın (şekil 2.1) kullanımı ile ilgilidir. Hayata katkı, ödev tutumu ve ödev motivasyonu olarak üç kategoride tasnif edilen tema, ders dışında da konuya vakit ayrılıp ayrılmayacağını anlama fırsatı vermiştir. Öğretmen gözleminde, derste NLP kullanımı açısından önemli noktalara öğrencilerin verdikleri tepkiler ele almıştır. Bunlar değişimi hissettiren tepkiler, dikkatli dinlenen yerler ve şaşkınlık hissi olarak sınıflandırılmıştır.

Öğrenci kodlamalarında E ve K olarak tek harfli kodlama ilk hafta görüşmelerindeki erkek ve kız öğrencileri, OE-OK ve GE-GK olan çift harfli kodlamalar ise ikinci ve üçüncü haftadaki erkek ve kız öğrencileri temsil etmektedir.

4.1. Ders Akışı Teması

Ders akışı, dersin gidişatında kullanılan etkinlik, anlatım, örneklendirme, materyal, yöntem ve teknik gibi ögeler hakkındaki görüşleri içermektedir. Bu tema, bu ögeleri oluşturan iletişim ve etkileşim unsurlarının yönlendirdiği genel hava ve dersi takip hakkındaki bulguları toparlamıştır. Dersin tüm ögeleriyle öğrencileri sürüklediği hava ders atmosferi kategorisinde incelenmiştir. Olumlu ve olumsuz görüşlerde ilgi ve sıkıcılığın nasıl etkilendiğine dair kısım ise ayrı kategoriye alınmıştır. Diğer olumsuz görüş ve tavsiyeler de disiplin konusunda toplanmıştır. İncelenen kodlarla birlikte kategorileri şu şekilde tablolaştırmak mümkündür:

Tablo 4.2. Ders Akışı Kodlamaları

DERS ATMOSFERİ	İLGİ VE SIKICILIK	DİSİPLİN
Etkilenmek	Beğenmek ve Eğlenmek	Gürültüde Sadece Bildiğini
Keyif Almak	Tarz Değişikliği	Duyuma
Olay ve Durum Hikâyelendirmesi	Rutin Dışına Çıkmak Görsel Destek	Ses Şikâyeti
Öğretmen Neşesi	Kararlılık	Beklenti Farklılığı ve Kopma
İfade Rahatlığı Verme	Akıcılık	Rutin Değişikliği
Giderek Açılma	Dinlemede Kolaylık	Değişime Direnç
Ayrıntılı Açık Anlatım	Anlama ve Görme	Disiplin Önerileri
	Belirsizlik ve Yetersizlik	Kalp Kırılmaya Karşı Adalet
	Sınav ve Kitap Takibi	Motivasyonu
	Örnek Tamamlama	Disiplinde Kararlılık

	Aşamalılık ve Hayal Tahtada Özet	Kontrol Sorunlu Öğrenci
--	-------------------------------------	-------------------------

4.1.1. Ders Atmosferi

Bu kategori öğrencinin kendini ifade etmede, ders etkinliklerine katılmada ve her öğrenme durumunda kendini rahat hissedip hissetmediği ve sınıftaki havadan memnun olup olmadığı ile ilgili bir kategoridir. Birinci görüşmelerde öğrenciler “*Dersi nasıl buldunuz? Yeterli miydi? Yöntemler, materyaller ve verilen örnekler yeterli miydi?*”, “*Derste belli bir zihni tempo ile yapılanlara odaklanabildiniz mi?*” sorularına “*İyi, yeterliydi, güzel anlattınız.*” gibi olumlu cevaplar vermişlerdir. Hatta E2 “*Önceden önyargılıydım da bugün iyiydi... baya etkili oldu... Ders on numaraydı hocam.*”, E1 “*İşleniş tarzı iyiydi hiçbir kusur bulamadım... hani idareye gitmişim ya ama anladım yani dersi baya iyi anladım.*”, E4 “*Genel olarak öğretici bir ders, bence en iyi yöntem bu.*”, K1 “*Çok güzeldi hocam, sevdim*”, K5 “*Dine böyle daha çok önem veriyorum, çok mutlu oldum.*”, K6 “*Hocam siz gerekeni yapmışsınız zaten.*”, K10 “*Etkinlikler çok keyifliydi.*”, K12 “*Atmosfer olarak, ortaklaşa yaptığımız şeyler olarak yeterince etkilendik.*” sözleriyle daha geniş ifade etmiştir. Sadece K2 “*Yani biraz daha isterdi daha çok açık, Peygamber Efendimizi anlatırken...*” diye eleştirmiştir. Neresinin kapalı olduğu sorulduğunda ise kendisinin “*Ben anladım ama anlamayan biri birazcık daha ister, ben bunları biliyorum.*” demiştir. Onu anlamak için tekrar “*Ne olsaydı iyi olurdu?*” diye sorulduğunda “*Hikâye anlatımı olsaydı iyi olurdu, sonra onun üzerinde neyleri çıkaracağımızı bilmek daha iyi olurdu.*” cevabını vermiştir. Bu dersteki hikâyeleştirmeler, tarihi toplumsal figürlerin kişilik analizleri için figürlerin ne duyduklarını, ne görüp ne hissettiklerini düşündürücü olarak durum hikâyesi tarzında verilmiştir. Öğrenciden geribildirim olarak alınan veriden ise eylemler silsilesi şeklinde devam eden olay hikâyesi formunu istediği görülmüş, gelecek ders için bu göz önüne alınmıştır.

Atmosfer konusunda önemli bir bulgu ise başka derslerde özellikle kendini ifade etmediğini söyleyen K1’in ders içinde geliştirdiği tutumdur. Kendisini “*Normalde kendimi ifade etmiyorum. Sizin dersinizde kendimi yeterince ifade edebildim.*” şeklinde belirtmiştir. K3 de öneri sorulduğunda “*Aslında böyle çok güzel devam ediyor, neşeniz falan, sinirlenen bir hoca değilsiniz, gayet güzel bence, neşe kattınız dersimize.*” demiştir.

İkinci ve üçüncü görüşmelerde benzer şekilde “*İyi, güzeldi...*” gibi olumlu ifadeler kullanılmıştır. Bu derslerde öğrencilerin giderek açıldıklarını gösteren sözleri mevcuttur. Örneğin OK1 “*Biraz anlamaya başladık kâğıtlardan.*”, OK6 “*Bu sefer daha ayrıntılıydı.*”, OK9 “*Daha fazla öğreniyoruz bilmediklerimizi, seviyorum dersi, yeterliydi, güzeldi.*”, OK10 “*Gayet açıklayıcıydı, daha adapte olduk dersin çoğu yerinde.*”, OK7 “*Güzel, iyiydi*

verimliydi... Her şeyi zaten iyi yapmışsınız.”, OK12 “Anlatım biçiminiz çok güzel... eksiksiz...”, GE3 “Bu sefer iyiydi hocam öncekine göre.”, GE4 “Öncekinden iyiydi”, GK4 “Son dersimiz değil mi, daha devam etseydik güzel olurdu.” demiştir. Daha önce eleştiride bulunan K2 ise “Bu sefer istediğin gibi oldu mu?” sorusuna “Evet, iyiydi, kâğıtları ben yazdım zaten.” (OK2) demiştir. Bu öğrenci işleniş olarak olay hikâyesi formunu istediğinden bu dersten memnun kalmıştır. Olumsuz görüşü olan OE1 ilk dersi çok beğense de (E2) ikinci hafta için “Bugün çok verimli değildi, sınıfın çoğu kafa dağınıktı dersler boş olur diye çok şey yapamadık.” demiştir. Bu öğrencinin görüşleri disiplin konusunda ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Olumlu kelime kullanmayan OE2, OK8’in durumu ilgi ve sıkıcılık konusuyla ilgili olduğundan orada değerlendirilmiştir. Üçüncü hafta için olumsuz görüş yoktur. Aksine GK2’nin “Çok güzeldi son dersimiz. Eğlendik.” ifadesi oldukça olumlu bir atmosferi işaret etmiştir.

4.1.2. İlgi ve Sıkıcılık

İlgi duymak, ilgili olmak durumları ile sıkılmak, sıkıcı gelmek genelde verilerde birlikte alınmıştır. Bu yüzden ters yapıda sayılabilecek iki kavramı beraber değerlendirmek bulguları çözümlemede kolaylık sağlamıştır.

Kendini ifade konusunda farklı tutum geliştiren K1 ilgi konusunda da “Dersten önce çok ilgilenmiyordum siz gelmeden önce ama siz geldikten sonra böyle biraz ilgilenmeye başladım.” diyerek bunu desteklemiştir. Diğer olumlu ifadeler; E2 “Ne yalan söyleyeyim ilgimi çekti.”, K4 “İlgimi çekti.”, OK4 “Ders baya iyiydi, özellikle slaytlı örneklerinizi çok beğendim, derse ilgili olmamızı sağladı.” şeklindedir. K3’ün “Zaten seviyorduk, renk kattınız, verdiğiniz örnekleri beğeniyorum.”, E4’ün “İlgimi biraz çekti, normalde hiç çekmiyordu, uyuyorduk derste.” ifadeleri ilgi için her zaman olan şeyden farklı bir şey olduğunu yani rutin değişikliğini göstermektedir. GK3’ün “Güzel bulduk, kitaptan başladınız kâğıt falan vermeye başladınız. Böyle daha iyi anladık, altını falan çizdik... Tahtaya falan yazdınız ya öyle de çok güzel oldu. Kâğıtları dağıtıyorsunuz ya öyle daha güzel eğlenceli oluyor. Hep kâğıtla devam ettik ya böyle daha fazla ilgimi çekmeye başladı. Eskiden ...Hoca kitaptan işliyordu. Birinci ders baya dinliyorduk ama ikinci ders sıkıcı gelmeye başlıyordu.” sözleri tarz değişikliğinin ilgiyi çekmedeki önemini ortaya koymuştur. Değişiklik yönünde talepler de olmuştur. Örneğin OE3 film gösterimi istemiş, K13 “Dışarda etkinlik olsaydı daha iyi olurdu.”, K5 “Akıllı tahtadan açarsanız daha iyi olur.”, OK9 “Tahtamız çalışsa daha iyi olurdu.” demiştir.

İlgili olmanın tersi sayılabilecek sıkıcılık konusu görüşlerde kullanılmıştır. Bu konudaki olumlu ifadeler K12'in *"Topluca yaptığımız için çok daha güzeldi, daha böyle anlayışlı ve hızlı geçti ders, hiç böyle sıkılmadık sıkıntı çekmedik."*, GK6'nın *"Güzeldi... Bu kadarı yeterliydi. Daha fazlasının bizi daraltacağını düşünüyorum ama bu kadarı yeterliydi."*, GK5'in *"Akıcı geçti... daha hızlı geçti çok sıkılmadık derste."*, GK7'nin *"Derslerinizde sunumlar çok iyi olduğu için anlayışta da görmede de hiç sıkıntı çekmiyorum mesela dinlemede, önerecek bir şey yok yani, her şey tam destek ilerliyor."* sözleridir. K12 ile GK5'in sözleri akıcılık ve zamanın hızlı geçmesi özellikleri ile dersin sıkıcı gelmediğini anlatmaktadır. K12 grup çalışmasının anlamayı arttırdığından ve sıkıcılığın gittiğinden bahsetmiştir. GK6 ise dersin sıkıcı olmaması için farklılıkların kararında olmasına vurgu yapmıştır. GK7 anlamayı iyi sağlayan bir sunumun sıkıcılığı giderdiğini söylemiştir. *"Anlamak"* ve duysal olan *"görmek"* kelimesi birlikte kullanıldığından NLP'nin duyuları temel alan anlatımı teşvik etmesi geribildirim niteliğindedir. Kararında olmak, akıcılık, dinlemede kolaylık gibi unsurlar NLP'nin iletişimde ahenk ve uyum konuları ile ilgilidir.

Bu bulgulara ek olarak olumsuz bulguları haftalara göre incelemek iyi bir çözümleme getirecektir. Anlamakta zorluğun verdiği sıkıcılıkla ilgili bulgular; OE2'nin *"Kâğıt üzerinde işleyince biraz sıkıcı oluyor, bir de belki sınava katkısı olmaz diye düşündüm. Sınavda soru soruyorlar. Kâğıtta olunca odaklanamıyoruz. Biraz daha kitaptan gitsek."* ve OE1'in *"Kâğıtlarda örnek yeterli değil... Kâğıtların yarısı dolu, yarısı biz tamamlayalım. Bir kâğıt veriyorsunuz. Siz açıklamadıkça ne olduğunu bilmiyoruz."* sözleridir. İki bulguda da belirsizlikten kaynaklanan bir sıkıntı hali vardır. OE1 derste ki çalışma kâğıtlarının yarısının dolu verilerek belirsizliğin giderilmesini tavsiye etmiştir. OE2 ise bu kâğıtların sınavla ilgisini kuramamış ve bu ilgiyi kurduğu ders kitabına daha çok dönmek istemiştir. Sınavla ilgi kuramamak bir belirsizlik ve *"Odaklanamıyoruz"*, *"Bilmiyoruz"* ifadeleri ile anlaşılan yetersizlik durumu olarak önümüze çıkmaktadır. Örneğin OK8 *"Aşı yaptığımız için kâğıda bakamadım... Hocam sınavda ne yapacağım?"* demiştir. Buna karşın sınavla ilgi kurabilen öğrenciler stresten uzak olumlu dönüt vermişlerdir. Örneğin E1 *"İyi anlattınız mesela tahmin ettiniz mesela sınavda ne çıkabilir... Cahiliye dönemini anlatan... beş madde yazınız."* diyerek derse ilgisini göstermiştir. GE1 ise kendisine *"Değişimle ilgili şeyleri vurgulamam faydalı oldu mu?"* diye sorulduğunda *"Faydalı oldu, sınavda daha iyi çözeriz."* demiştir. İkinci görüşmelerde görülen belirsizlik ve yetersizlik stresi haline üçüncü hafta rastlanmamıştır. Öğrencilerin geribildirimine göre ders plan ve düzenlemeler yapıldığı için eleştiri yapanların olumlu dönütleri olmuştur. GE3'ün *"Bu sefer iyiydi hocam öncekine göre, daha hayal edebildik, kademelerle falan."* olumlu dönütü daha önce kâğıttan odaklanamadığını söyleyen

öğrenciye (OE2) aittir. Konuşmasında “*kademelerle*” diye tarif ettiği doküman ve konu dahil dersin hiçbir parçası sınavla bağlantı kurularak işlenmemiştir. Bu kısımlar doğrudan ders kitabını referans alarak değil NLP teknikleri ile çözümlenerek işlenmiştir. NLP kullanılarak yönlendirilen içeriği (Hz. Muhammed’in başarısını) aşamalı (kademeli) işleme ve hayal unsurları ile öğrenme yaklaşımı öğrencinin geribildirimine olumlu şekilde yansımıştır.

Ders kitabı öğrencilerin ilgisi için bağlayıcıdır. Fakat şikâyet edilen durumlar da vardır. OK9 “*Kitaptan bilmediğimiz şeylerin altını da çiziyorduk eve gidip tekrarlıyoruz onları.*”, K2 “*Kitaptan takip sınıfın sessizliğini arttırıyor, bu da dersin açık anlaşılır olmasını sağlıyor...*” demiştir. Yine de kitap hakkında şikâyetler vardır. OE4 “*Kitap da çok iyi anlatmıyor. Bir de uzun cümleler kullanıyor falan kısaltım kullanmıyor, kısaltma kullansalar daha iyi de işte uzatıyorlar... cümleler baya uzun daha kısa olabilir.*” derken, GE1 de “*Ders iyi geçiyor da biraz daha ders açık olursa iyi olur... Kitaptan okurken daha fazla açıklanması lazım hocam.*” diyerek müdahalesiz kitap anlatımını kapalı bulduğunu anlatmaktadır. Konunun tahtada özetlendiği hatırlatıldığında “*Öyle daha iyi anladık hocam.*” demiştir. Tahtada anlatımın özellikle kullanıldığı Hz. Muhammed’in hicreti konusudur. GE3 bu konuyu söyleyerek “*Hicret... ilgimi çekti.*” ifadesini kullanmıştır. GK1 “*Güzeldi, anladım.*” derken, GK4’e değişim kurallarını çıkarmanın ve yorumlamanın nasıl olduğu sorulduğunda “*Daha güzel oluyor hocam.*” diye karşılık vermiştir.

4.1.3. Disiplin

Öğrenciler derste bir kısım öğrencilerin ses yapması dersi kötü etkilemiştir: K7 “*Ortaydı, güzeldi, seslerden dolayı hiçbir şey anlamadım.*”, K8 “*Şimdi sınıfı susturmak gerekiyor, sınıf fazla konuştuğu için anlamıyorlar. Anlamadıkları için de sorun çıkıyor.*” demiştir. K13 “*Anlaşıldı ama sınıfın yarısı dinlemiyordu, bazı kişiler olmasa daha iyi olurdu.*” diyerek belli kişilere işaret etmiştir. Birinci hafta bu öğrenciler de dâhil ders hakkında genellikle olumlu bulgular olmasına rağmen gürültü durumu rahatsız etmiştir. İkinci hafta derslerde yaşanan bazı öğrencilerin aşı olması, dersin birinin aşıya ayrılması, akıllı tahta bozuk olduğu için görsel slayt takibi yapılamaması, dersin boş geçeceğinin sanılması gibi başka olumsuz durumlarla birlikte daha çok gürültü şikâyeti olmuştur. “*Hocam ben biliyordum bunları zaten. Hocam erkeklerin yüzünden hiçbir şey duymadım, arkadaki seslerden... Sussalar iyi olur, duymuyorum.*” diyen OK8 derste sadece bildiklerini ayırt etmiştir. OK10 “*Biraz sınıfta gürültü vardı ama yine iyiydi.*” demiştir. Bunun yanında dersi beğenen ve ilgilenmek isteyenlerin gürültü yapanlar tarafından haksızlığa uğratıldığı yönünde görüşü olanlar öğretmenden daha çok yaptırım beklemektedir. Örneğin OK4 “*Ama sizin daha*

fazla disiplinli olmanızı isterdim, dersi çoğu kişi sabote etmeye çalıştı, derste disiplinli sert olsaydınız dersi dinlemek isteyenler de artık dinlemiyordu... Uyarı yapmanızı bekliyorduk... biraz daha sert yaklaşırsanız dersi sabote etmeye cüret edemezler... Dersi dinlemek isteyenler açısından.”, OK5 *“İyiymi bence hocam yeterliydi ama bütün arkadaşlarımdan söylediği gibi arkadaşlardan dolayı dersi dinleyemiyoruz. Hocam mesela geliyorsunuz diyorsunuz ki konuşma, hocam ben konuşmadım ki, biliyoruz yani direk arkada oldukları için...”* diyerek durumu anlatmıştır. OE1 başta olmak üzere şikâyet edilen öğrencilerin yerleri derste değiştirilmek istenmiş fakat bunu yapmak istememişlerdir. Her ne kadar öğretmen rolü ile ders verilse de bu, gönüllüğe dayalı izinli bir tez araştırması olduğundan öğrenciler zorlanamamıştır. Onların derse yönlendirilmeye çalışılması ile yetinilen bu aşamanın öğrencilerin de bildirimleri ile durum analizi yapılmıştır. Öğrencilerin getirdikleri öneriler ders dinleme haklarını korumaya yöneliktir. Bu minvalde OK5 *“Bazı hocalar her birini bir yere atıyor. Gitmezse müdürle tehdit ediyor, bir şekil yapıyorlar.”*, OE4 *“Hocayı (idareci) çağırırsanız dersin yarısında gelir... birkaç kişiye tutanak tuttu.”* demiştir. Aynı zamanda OK9 öğretmen karakteri hakkında geribildirimde bulunarak *“Siz de yeni gelmişsiniz, onların kalbini kırmak da istemiyorsunuz ama çok bir şey anlaşılmıyor onlardan.”* sözüyle bir tespit ve uyarı yapmıştır.

Hakkında gürültü konusunda asıl şikâyet edilen kişi OE1’in konuşmalarından rehberlik servisi ile iş birliği içinde olan ve kendini kontrol etmeye çalışan bir öğrenci olduğu anlaşılmıştır. Bu öğrenci ilk dersi çok beğense de ikinci hafta rutin değişikliğinden rahatsız olmuştur ve sözlerinde beklenmeyen durumların etkisini iyi takip ettiği görülmüştür. Ders konusunda ve “Susun!” uyarısı hakkındaki sözleri şu şekildedir: *“Bugün çok verimli değildi hocam... Siz sus diyorsunuz, bizi kırmak istemiyorsunuz ama hem sizden hem bizden iki taraftan da kaynağı var... (Ses konusundan dolayı grupların yanına gidip anlatma konusunda) haklıydınız hocam orda... (Dersi boş sandıkları için) Dışarı çıkmayı istiyorlardı... olmayınca sınıf da siz de... koptuk. Ders biraz şey yapmıyor hocam... Geçiyor da kafamızda bazı deli sorular var...Bu soruları soruyorsunuz... ne yapacağınızı anlamadım. Empati kurabilmemiz için sınıfın sessiz olması lazım. Hoca değişimi oldu, slayt değişimi oldu... geçen ders sustuk bizim de payımız var tabi... stil farkı, anlatım farkı... Siz kısaca bizi oraya götürmeye çalışıyorsunuz... Ama bir sevgisizlik geldi. Öyle olunca dönemiyorum... (Daha önceki yıllarda) Sınıf değişikliği olmuştu, hoca üstüme düşmüştü ama olmadı.”* Bu ifadeye göre öğrencilerin bir kısmı dersi boş sandıklarından dolayı oluşan beklenti farklılığı hem öğretmenin hem bu öğrencilerin kopmasına sebep olmuştur. OE1 dersi iyi gözlemlemiştir fakat durum değişimine *“Anlamadım... Sevgisizlik geldi...”* sözüyle duygusal olarak direnen

ve anlamlandırmakta zorlandığı gözlenmektedir. GK5 (önceki derste OK4) bu konuda “*Geçen seferkinden daha iyiydi, dinleyebildik ...(OE1) olmadığı için.*” demiştir. Önceki derste sert uyarı yapılmadığı için beklentisi gerçekleşmeyen bu öğrenci durumunu “*Bazı yerlerde o konuya adapte olamıyorum bazı yerlerde özellikle olabiliyorum. Çok dikkati dağılan bir insanım ufak bir seste bile.*” diye izah etmiştir. “*Buna rağmen derste dikkatini topladığın oldu mu?*” diye sorulduğunda “*Evet hocam*” cevabını vermiştir. Bu son görüşmelerde disiplin konusunda başka görüş yoktur.

4.2. Grup Çalışması Teması

Derste önemli bir zaman kaplayan grup çalışması etkinlikleri görüşlerin sıklaştığı bir durum olduğu için ayrı bir temada ele alınmıştır. Birinci ve ikinci haftadaki derslerde grup çalışması yapılmıştır. Dört kişilik grupların birbirleriyle etkileşim halinde dağıtılan çalışma kâğıtlarını doldurmaları üzerine yapılan etkinliklerdir. Kâğıtlar öğrencilerin beraberce akıllarında kalan kadarıyla derste anlatılan konunun çalışma kâğıdına yönergelerle göre geçirilmesinden ibarettir. Bu tema iki kategoride incelenerek kodlara ayrılmıştır.

Tablo 4.3. Grup Çalışması Kodlamaları

GRUP MOTİVASYONU	GRUP DİSİPLİNİ
Ortaklaşa Yapmak	Gruba Katılmama
Bilmediklerini Öğrenmek	Kanka Gruplar
Grubu Kaynaştırmak	Bireysel Çalışma
Arkadaş Yardımı	Karışık Grup Oluşturma
Sohbet Ederek Cevaplamak	Yazma İsteksizliği
Anlatım Becerisi Keşfetmek	Gruba Hazırlıklı Gelme
Manevi Duygu ve Yeni Fikir Paylaşımı	
Çokluk Değeri	
Yazıda Kendini Görme	
Geribildirim Faydası	

4.2.1. Grup Motivasyonu

Öğrenciler grup çalışmaları için kendi motivasyonları hakkında bilgi vermişlerdir. Bazı öğrenciler için dersi iyi bulma ve dersten hoşlanma sebebi olarak daha önde gelmektedir. Örneğin K12 “*Atmosfer olarak ortaklaşa yaptığımız şeyler olarak yeterince etkilendik. Topluca yaptığımız için çok daha güzeldi, Daha böyle anlayışlı ve hızlı geçti ders, hiç böyle sıkılmadık sıkıntı çekmedik.*” demiştir. K9 da “*Çok güzel geçti. Grup çalışması olması, arkadaşlarımla kaynaşmamız, birlikte çözüm bulmamız aşırı hoşuma gitti.*” diyerek bu durumu ifade etmiştir. Ardından derste bilemediklerini öğrenmesine katkısından bahsetmiştir: “*Daha fazla böyle bilmediğim şeyleri öğrenerek daha güzel daha verimli oldu...*” Aynı

zamanda grubu birleştirici tavır takındığını anlatmıştır: “Grup çalışmasında iki arkadaş katılmadı, ama onların da fikrini alıp kaynaştırdık.”. OK12 de benzer şekilde “Grup çalışması olması çok iyiydi bence. Birisi düşüncesini söyledi, birisi yazmaya... ortaklaşa oldu hepsi.” grupça etkinlik yapabildiklerini söylemiştir. Bu şekilde hareket ederek grupta arkadaşlarla konuşmak öğrenmeye katkı sağlamıştır. Bu bağlamda K3 “Grupla daha iyi öğrenmiş olduk arkadaşlarımızla konuştuk... sizi çok iyi anladım.”, K11 “Arkadaşlarımızla sohbet ederek soruların cevaplarını bulduk.”, E4 “Etkinliklere katıldım tabi ki, bir kâğıt çözdüm arkadaşlarımla, anlamadığım yer yok, güzel güzel anladım.” diyerek arkadaş yardımıyla öğrenmede tamlığın sağlandığını ifade etmiştir.

K7 “Canlandırmayı arkadaşlarımdan yardım aldım...” diyerek öğrenmeye uyum sağlamada grup içi yardımlaşmanın kendine sağladığı faydadan bahsetmiştir. Bunun yanında “Kendini yeterince derste ifade edebildin mi?” sorusuna yine grup etkileşiminin verdiği yararlar cevaplandırmıştır: “Normalde edemiyorum ama derste anlatabilme becerimi keşfetmiş oldum... Normalde yapamazdım, yani ağızdan bazı kelimeler çıkmıyor, genelde hep böyle oluyor yani.”. Bunun üzerine “Bu derste oldu mu böyle bir şey?” diye sorulduğunda “Yok, hayır, fazla olmadı.” yanıtını vermiştir. Böylece grup çalışmasında kendini ifade etmekte zorlanan K7’de anlatım becerisi olarak kendini keşfetme yönünde bir motivasyon görülmüştür.

K14 manevi duygu ve amaçlar yönünden grup çalışmasının farklı bir motivasyonundan bahsetmiştir. Duygularını “Genelde başka insanlara bulaşmıyorlar paylaşıyorlar fikirlerine mesela ben bir yol buldum... İnsanlarla konuşmuyorum bunu kafamda bırakıyorum ama paylaştığımda...İslam daha çok paylaşır işte böyle şeyler anladık. Daha fazla İslam kalbimize girdi aklımıza girdi paylaşırken kalbimizi çok giriyor İslam.” şeklinde ifade etmiştir. Böyle diyerek dini bilgi ve duygu paylaşım fikirlerinin daha çok yaygınlaşacağını kastetmiştir. Bu yaklaşımını manevi amaçlara “Cennete girme yolları çok fazla... tüm yollardan girebiliriz ama kalbimizde iman olması lazım elhamdülillah kalbimizde var İnsanlar bazen kalbinden koyuyorlar bazı insanlar hatta kendileriyle bile bunu konuşmuyorlar ama biz birbirimizle paylaştığımızda yani daha içimize giriyor” diyerek bağlamıştır. Böylece insanların imanî duygularını içlerinde saklamadan hatta önce kendileriyle konuşarak sonra etraflarıyla paylaşarak inançlarının artacağını söylemiştir. Bunun yanında dersle ilgili anlama becerisinin daha iyi gerçekleşeceğini düşünmektedir: “İnsanlarla konuşarak hatta bizim düşünmediğimiz şeyler de giriyor aklımıza, yeni şeyler yani insanlarla paylaştığımızda çok güzel şeyler oluyor. Eski insanların yaşadıklarını daha fazla girebiliyoruz, daha fazla anlayabiliyoruz mesela. Benim fikrim var seninle paylaşıyorum,

senin fikrin var benimle paylaşıyorsun, böyle daha iyi olur aklınıza çok şeyler girebilir. İyi anlayabiliriz cennete girme yolları daha fazla olabilir bir iş için paylaşmak çok güzel bir şey.” K14’e göre grup içi konuşmalarda farklı fikir paylaşımları olması; ona insanlarla konuşmanın manevi amaçları gerçekleştirecek yeni düşüncelerin ortaya atılacağını, böylece manevi ödülleri almanın daha çok yolunun bulunacağını hissettirmiştir. Bu şekilde imanî duygularının daha çok içinde yer ettiğini anlatmıştır. Sosyal paylaşımları bu yönde çok güzel bulmaktadır.

E1 *“Kendine değer katabildin mi?”* sorusuna *“Yarı yarıya.”* diye cevap vererek daha farklı bir motivasyona dikkat çekmiştir. Çünkü bunun nedenini *“Benden baya fazla katılan fazla yazan vardı. Mesela ben sekiz satır yazarak yetindim bir kız vardı bir kâğıt yazmıştı maşallah.”* diyerek açıklamıştır. Derslerde herhangi şekilde *“Kim daha çok yazacak?”* gibi sözlerle güdülenme yapılarak rekabet ortamı hazırlanmamıştır. İş birlikli paylaşım ve etkileşim temelli bir ortam hedeflenmiştir. Bu tarz bir motivasyon öğrencinin kendi değerlendirmesidir. Bunun yanı sıra *“Yazmamız iyi oldu.”* cümlesini eklemiştir. Öğretmenin grupları ziyaret ederek geribildirim vermesi konusunda ise *“Fark etmediğimiz şeyleri anlattınız. Faydası oldu.”* demiştir.

4.2.2. Grup Disiplini

Bazı öğrenciler grup çalışmalarından memnun olsalar da buna iştirak etmekte zayıf olan öğrencilerden rahatsız olmuşlardır. Grup çalışması hakkındaki görüşü sorulan OK3 *“Evet hocam, çok güzeldi. Sınıftaki sadece bazı kişiler gerçekten yapmadığı için grup çalışmasında tek kişi yaptığı için diğer kişilere haksızlık olması birazcık şeydi.”* şeklinde cevap vermiştir. E1 de benzer şekilde *“İşte adapte olduk da bazı gruplar kanka oldukları için baya konuştu lar arkaya geçtiler mesela. Siz de fark etmişsinizdir, baya konuştu lar.”* demiştir. Gruplarda yakın arkadaşların fazla konuşması, dersle ilgilenilmemesi gibi durumlar için öğrenciler bazı öneriler de getirmişlerdir. E3 *“Bireysel çalışma daha iyi olur kağıtlarla.”* derken OE4 *“İyi idi. Mesela sınıfı iki kısma ayırsaydınız daha iyi olurdu. A kısmı B kısmı. Karışık olsaydı, herkes istediği arkadaşla grup kurdu.”* diyerek tavsiyede bulunmuştur. OK1 *“Kağıtla... herkes katılmıyor tek tek olsa daha iyi olur... grup halinde sadece biri yazıyor... biri düşüncelerini yazıyor diğerleri yazmıyor... istemiyorlar.”* tespitleri ile E3’e katılmıştır. K8’in sözleri ise *“Dörtlü gruba ayrıldık ya mesela o konu ile ilgili tasarım verin. Mesela peygamberimiz şu dönemde ne yaptı falan, onu araştırıp gelsinler.”* şeklindedir. Böylece ne bireyselliği ne grup paylaşımını es geçerek gruba hazırlıklı gelmeyi teklif eden bir bildirimde bulunmuştur.

4.3. Farkındalık Teması

Görüşmelerin bir kısmında öğrencilerin ders içeriğine yönelik bilgi ve duygu ağırlıklı konuşmaları olduğu için farkındalık adlı bu tema doğmuştur. “*Dersin duygularınıza nasıl hitap ettiğini düşünüyorsunuz?*”, “*Dersin hayatınıza anlam kattığını düşünüyor musunuz? Olumlu ve olumsuz görüşlerinizin nedenini açıklar mısınız?*” soruları ile aranan cevaplar daha çok bu temada toplanmıştır. Aynı zamanda NLP ile ulaşılmak istenen farkındalıkların öğrencilere nasıl yansıdığı hakkındaki bulguları içermektedir. Farkındalık, bilişsel farkındalık, duyuşsal farkındalık, tarihsel süreç farkındalığı ve bireysel ve toplumsal değişim farkındalığı olmak üzere dört kategoriye ayrılmıştır.

Tablo 4.4. Farkındalık Kodlamaları

BİLİŞSEL FARKINDALIK	DUYUŞSAL FARKINDALIK	TARİHSEL SÜREÇ FARKINDALIĞI	BİREYSEL VE TOPLUMSAL DEĞİŞİM FARKINDALIĞI
Farklı Bakış	Düşünmenin İyi	Gözünüzü Kapatın Komutu	İslam Öncesi ve Sonrası
Açısıyla Düşünme	Gelmesi	Hayalle Empati Bağlantısı	Toplumsal Sınıf
Düşünerek Bilgi	Tarihi Olayda Duygu	Hayalle Öğrenme	Toplumsal Sınıf
Bulma	Hissetme	Aklından Geçirme	Farklılığında Algı
Giderek Açılanan	Empatiyle Duyguları	Hayalle Motivasyon Kazanma	Değişimi
Aynı Örnekler	Karşılaştırma	Süreci Hatırlayarak Kararlılık	Geçmişteki ve Şimdiki
Asıl Değişikliği	Önceden	Kazanma	Toplumu Kıyaslama
Sağlayan Düşünme	Hissedilmeyen	Eski Hayatları Hayalle Anlama	Değer Sistemi
Faaliyeti	Duyguları Fark Etme	Bugünkü Yaşamı Etkileyen Süreç	Aklındakinden
Açıklayıcı Örnekler	Sonradan Müslüman	Algısı	Bambaşka Şekilde
Kafada Oluşturma	Olma Duygusu	Zorluklardan Geçme	İnanmak
Geribildirim Alma	Söz Verilmesinden	Nedensel Bağlantı Kurma	Doğuştan ve Sonradan
Zihinsel Kodlama	Etkilenmek	Zihinde Canlandırarak O Anı	Müslümanlık
Bildiğini Daha İyi	O Anı Canlandırarak	Yaşama	Müslüman Toplumda İyi
Öğrenme	Huzur Bulma	Hayalle Bilgi ve Anlam Katma	ve Kötü İnsanların
Kalıcılık	Peygambere	Tarihi Süreci Mantıklı Şekilde	Olması
Yol	Yaklaştığını	Anlama	İnsanın Az
Göstericilik/Liderlik	Hissetme	Değişim Farkındalığı ile Yaratıcı	Değişebileceği
Misyonunu Anlama	İbadet Motivasyonu	Ders İşlenişi	Değişime Gerçekçi Bakış
Hicret Planı	Değer Anlama	Süreçte Aşama Aşama İlerleme	Açısıyla Bakma
Kâğıt Üzerinde			Hz. Peygamberin Güzel
Zihinsel Çözüm			Ahlakının Yayılması
Üretme Alanı			

4.3.1. Bilişsel Farkındalık

Öğrenci ifadelerinde bilişle ilgili farkındalıkların ağır bastığı düşünülen bulgular bilişsel farkındalık kategorisinde değerlendirilmiştir. E1'in "Cahiliye dönemini sizin anlattığınız gibi düşündüğümüz zaman... hayal etmemiz değişik oldu evet, bilgi kattı." cümlesi derste farklı bir bakış açısına yönlendiğini göstermektedir. K4 "Bakış açımda değişim biraz oldu evet...", K7 "Evet... değişim oldu.", K10 "Çoğu şeyi bildiğim için çok değişmedi ama yine de değişen oldu." demiştir. K14'ün Hz. Muhammed zamanındaki Müslümanları kastederek söylediği "Düşünmesek bunları bilmiycez. Ama düşünürsek onların çok garip bir hayat yaşadıklarını hissedeceğiz." ifadesi; düşünme ile bilgi bularak öğrenme durumunu dile getirmiştir. "Verdiğiniz bilgileri doğru amaçlı düşünemedim." diyen K8, geribildirim faydası sorulduğunda "Evet." yanıtını vermiştir. Ayrıca "İlgimi çekti. Köleler nasıl yaşadı zenginler ne yaptı onlara. Sizi çok iyi anladım." diye ilave etmiştir. K12 "Verdiğiniz örnekler çok yeterliydi, daha iyi kafamızda oluşmasını sağladı." diyerek bilişsel durumunu anlatmıştır. K11 Hz. Muhammed'i kastederek "Daha çok özelliğini tanımış olduk.", K3 "Hayatını daha fazla öğrenmeye başladım, bu kadarını bilmiyordum." demiştir. K3'e "Hayatına anlam kattı mı?" diye sorulduğunda "Evet! Aslında bir değişiklik oldu." karşılığını vermiştir. Bilişsel değişiklik hakkındaki bu bulguların yanında derslerde uyuduğu bilgisini veren E4, ilk dersin verdiği asıl değişikliği "Düşündük ya o sadece faydalı oldu." sözüyle ifade etmiştir. E4, E1, K14'ün kastettiği düşünme faaliyeti derste verilen tarihsel dönem figürlerinin (zengin, köle ve peygamber) davranış, duygu ve düşüncelerine yönelik zihnî simülasyon yaptırılmasıdır.

K10 dersteki bilişsellik sebebi "Örnekleriniz gayet açıklayıcı idi o yüzden." diye açıklamıştır. Ayrıca "Verdiğiniz örneklerden ne demek istediğinizi anladık, gayet kodladık." diyerek bellek kalıcılığına da işaret etmiştir. K7 ise örnekler konusunda "Yeterliydi, fazlası da oldu." diye cevap vermiştir. E3, Hz. Muhammed'i anlama konusunda bilişsel farkındalığı ön plana çıkaran "Önceden daha merhametli adaletli diyordum, şimdi daha da yol gösterici diyorum" ifadesini kullanmıştır. İkinci görüşmelerde OK10'un "Bahsettiğiniz örneklerde petekler falan vardı. Dinin nasıl çoğaldığı... onlar çok güzel örneklerdi bizim için." sözü metafor/benzetim örnekleri ile dersin nasıl faydalı olduğunu göstermiştir. OK5'in yeni bakış açılarını kastederek "Keşfettim, her şeyin başında sabır olduğunu, (Hz. Muhammed'in) her şeye sabırla başladığını... biliyordum zaten de daha da iyi öğrendim." sözü örneklerin bilişsel yararını desteklemektedir. Çalışma kağıtlarını daha önce eksik bulan GE4 son derste bu durum düzeltildiğinde "O da olmuş, güzel olmuş." demiştir. GE1 üzerinde konuşulan konular için "Daha kalıcı." diye söylemiştir. GE5 son derste anlatılan Hz. Muhammed'in hicreti için

“Mesela nasıl planladığını en baştan her şeyi planladığını, hicretin başından sonuna kadar... bu farklı geldi.” demiştir. Bu kısım NLP’nin dil kullanımı tavsiyelerinden özellikle karşıdakinin önceden bildiği varsayımından hareketle yapılan kapalı anlatımların kaldırılması (meta model) ve meta soru sorma teknikleri ile anlatılmıştır. Böylece GE5’in dediği gibi her şeyi düşünülmüş hicret planı göz önüne serilmiştir.

GK7 her derste verilen ve giderek geliştirilen konuları hatırlatıcı ve kişisel-grupsal çalışma için kullanılan kâğıtlar için “Her defasında aynı örneklendirmeyi kâğıtlar biçiminde yaptığımız için bence grup çalışması adına da çok iyi oluyor, öyle daha iyi oluyor, giderek daha iyi anlıyorsunuz mesela örneklerle ilk iki örnekte anlamadığınızı sonraki örneklerde daha da açıklayıcı olduğunuz için daha da anlıyoruz.” demiştir. Bu öğrencinin bilişselliği, giderek açılan aynı örneklerin birbirini takip etmesiyle daha iyi anlama durumunu taşımaktadır. Bunun yanında değişimle ilgili noktaların vurgulanmasını beğenmiştir; fakat zihinsel çözümleme yaparak konuya yaklaşmaktadır. Değişimle ilgili uygulamalar sorulduğunda “Güzeldi de hocam ben böyle uygulayamıyorum yani mesela orada örneği yazıyorsam beynimde farklı bir şey dönüyor sizin söylediğinizle o yazdığım şey çağrışmıyor artık o kadar farklı yazıyorum siz örnekleri yazıyorsunuz ben geri geçiriyorum ama sanki beynimdeki şey farklı gibi yani daha farklı geliyor sonra benim beynimdeki örnekleri de yazıyorum o şekilde birbirlerine uyuyor.” ifadesini kullanmıştır. Buna göre bilişsel farkındalık için öğrenci kâğıt üzerinde kendi kafasındaki ve öğretilendeki bilgileri karşılaştırarak zihinsel uzlaşya varan çözüm üretme alanı bulmuştur.

NLP’de özellikle meta sorularla zihni uyarma, yönlendirme, simulasyon ve benzetme/metafor yöntemi kullanılarak düşündürme tekniklerinin sonucu olarak derste daha çok bilişsel olarak değerlendirilecek görüşler bu şekildedir. Öğrencilerin ders içeriğine dair diğer görüşleri öbür kategorilere dağılmıştır.

4.3.2. Duyuşsal Farkındalık

Öğrenci ifadelerinde duyuşla ilgili farkındalıkların ağır bastığı düşünülen bulgular bu kategoridedir. Burada bilgilerin ya da bilişselliğin verdiği duyguları ifade eden bulgular üzerine yoğunlaşmıştır. K9 “*Sizin düşündürme tavsiyeniz çok iyi geldi.*” sözüyle bilgi içeriğine dair yönlendirmenin verdiği duygudan bahsetmiştir. E1 “*Köleleri düşündüğümüz zaman üzülüyoruz da zenginleri düşündüğümüz zaman onlar keşke ölse.*” demiştir. GE2 Hz. Muhammed hakkında “*Taif’te taşlandığı için kötü hissettim.*” derken “*Derste peki?*” diye sorulduğunda “*Onda iyi hissettim o kadar insanın güvenini kazanmış.*” demiştir. K3 de benzer şekilde “*Onun yerine koysam kendimi kötü hissedirim, hani ilk şeylerde dışlanmaya başladı,*

sonradan sevmeye başladı... baya zorluklardan geçmiş.” diye söylemiştir. GE3 de benzer bir konu hakkında duygularını anlatarak *“Peygamberimizin yaptığı böyle nasıl deyim biz olsaydık orda ümitsizliğe kapılırdık ya da korkardık ya da sabırsız gibi cesur olamazdık ama Peygamberimiz cesur davranmış yani ümitsizliğe kapılmamış.”* şeklinde konuşmuştur. GE3 bu ifadeyle bahsedilen dönemde Hz. Muhammed’in yerine kendini koyarak olası duygularıyla Hz. Muhammed’in duygu ve tutumlarını karşılaştırmıştır.

K14 derste verilmek istenen bakış açısına daha yakın duygusal bir duruma girmiştir. O’na bakış açısını ve duygularını daha iyi ifade etme fırsatı vermek için *“Düşün ki sana değer verilmeyen bir hayatın içindesin biri gelip Allah bizimle konuşuyor, bizi gözetiyor dediği zaman...”* diye sorulduğunda *“Çok güzel hissedecektim, hayatımın değiştiğini hissedecektim... Onlar kendilerini değersiz bir halden çok değerli bir iş olduğunu hissedecekler. Bu şeyler çok garip bizim hissedemeyeceğimiz şeyler...Biz doğduğumuzdan beri Müslümandık, bunları hissetmedik. Ama onu tahmin edebiliriz en azından. Bizim hayatımız bambaşka, biz burda doğduk, Müslümandık, ... Ama onlar ilk kez öğrendiler... Garip birşey.”* cevabıyla karşılaşılmıştır. Bu, NLP’nin öngördüğü değişim öncesi ve sonrasıyla düşünerek karar verme soruları ile tarihsel süreci irdelemenin ve hayal gücü ile empati kurmanın sonucudur. K14 burada o devirdeki Müslümanların Allah’ın vahiyle konuşmasından önce ve sonra ne hissettiklerini düşünmüş, sonrasında bunu kendi hayatıyla kıyaslayarak *“Bizim hayatımız bambaşka, biz burda doğduk, Müslümandık, ... Ama onlar ilk kez öğrendiler... Garip birşey.”* sözüyle şaşkınlığını dile getirmiştir.

OK6 Akabe görüşmelerinde Yesriblilerin Hz. Muhammed ve arkadaşlarını himaye ve bir dizi anlaşma maddeleri için söz vermelerini kastederek *“En çok şeyde söz verdikleri yer, söz veriyorlar işte bir daha çocuklarımızı öldürmeyeceğiz zina yapmayacağız orası çok iyiydi.”* demiştir. Derste bu kısmın iyi anlaşılması için nasıl bir yükün altına girerek söz verdikleri, neye söz verdikleri vurgulanmıştır. OK6 da buna mukabil söz verilmesinden etkilendiğini söylemiştir. OK12 ders anlatımı konusunda *“Sanki o anda yaşayabiliyormuşsun gibi, o huzuru sana veriyor. Eksiksiz ve güzel anlatımlıydı.”* ifadesini kullanmıştır. Benzer şekilde E1 de *“Peygamberimize yaklaştığımızı hissediyoruz. Mesela onun yaptığı şeyleri duymak, onun hayatını duymak...”* diyerek duygularını belirtmiştir.

GE2 bu dersin farkı konusunda *“İbadeti daha çok göze aldım, değerini anladım.”* demiştir. Hangi konuların buna sebep olduğu sorulduğunda ise *“Cennetle cehennem.”* cevabını vermiştir. Bu konu Hz. Muhammed’in başarısındaki örnekliği öğrencilere kendi hayatlarında uygulama tavsiyesi üzerine geçmiştir. Onlara özel merakları sorulduğunda bir tanesi *“Cennet.”* cevabını vermiş ve bu merakın insanları sanatsal uğraşlara yönlendirdiği

paylaşılmıştır. Cehennem konusu ise doğrudan geçmemiştir. Bu dersin GE2'yi manevi kararlara yaklaştırdığı görüşme ifadesinden anlaşılmaktadır. Ayrıca “*değerini anlamak*” da duyuşsal bir davranıştır.

4.3.3. Tarihsel Süreç Farkındalığı

Bu kategori öğrencilerin tarihsel süreç hakkında geliştirdikleri biliş ve duyuş farkındalıklarını içermektedir. NLP tekniklerinden özellikle beş duyu bazlı hayal gücünü kullanma ve nöro-mantıksal düzeyler ile bu farkındalık verilmeye çalışılmış, bunun sonucunda verilere de yansıdığı için bu tema bulgulara yer almıştır.

Süreç farkındalığı kazandırmak için yapılan etkinliklerden biri öğrencilerin zihinsel canlandırma yapabilecekleri sözel bir simülasyon yapılmasıdır. Bu simülasyon NLP dil teknikleri ve “*Ne görüyor? Ne duyuyor?*” tarzında beş duyu bazlı meta sorular kullanılarak hazırlanmıştır. Bu yöntem için K10 “*Gözlerinizi kapat hayal edin dediğinizde direk başladık yapmaya direk de daldık. Empati kurmayı böyle daha iyi anladım böyle hayal ederek...Hani siz dediniz güneşi falan hissedin kendimi baya orada hissettim.*” diyerek uyum gösterdiğini ifade etmiştir. Ayrıca derste hedeflendiği gibi hayalle empati kurarak sürece bakabilmiştir.

Tarihi süreci gözünde canlandırma hakkında K14'ün “*Tüm bunları hayal ederek öğrendik hayal çok güzel bir şey, İslam'la ilgili en güzel şey hayal. Gerçek dünyada göremediğimiz şeyleri hayalde görebiliriz.*” sözü zikredilmelidir. Öğrenci bu söze eşlik eden bir dizi destekleyici görüş bildirmiştir. “*İşte gerçekten o dönem zordu. Onların gerçek hislerini hissetmeyiz de onların yaşadığını yaşamadığımız için ama aklımızdan geçirebiliriz.*” sözüyle hayalle bilgiyi keşfetmeye dair bir tespite bulunmuştur. “*Onlar cenneti hayal ederek yaşadılar ve cennete gidecekler. O insanları hayal ederek iyi olmamız lazım onlar gibi olmamız lazım. Onların yaşadığını hatırlayarak İslam'ı tutmamız lazım, cenneti hayal ederek.*” cümlesi ile de hayalle nasıl motivasyon kazanıldığını açıklamıştır. Tarihteki Müslüman insanların nasıl motive olduklarını, yaşadıkları zorlukları nasıl aştıklarını zihninde canlandırmaktadır. Bu süreci hatırlayarak onlar gibi cenneti hayalle motivasyon kazanmayı, dini amaçlarını gerçekleştirmeyi tavsiye etmektedir. Sonrasında öğrencinin “*İnsanlar İslam'ı bırakıp gidecekler hayal olmasaydı. İnsanlar cenneti hayal ederek İslam'ı daha fazla tutuyolar. İnsanların dini bırakacaklarını hissettiklerinde cenneti hayal ederek devam etmeleri gerekiyor.*” sözleri hayalle dini amaçlarda nasıl kararlılık kazanıldığı ve bunun devam etmesi lazım geldiği üzerinde durmuştur. Annesi öğretmen, babası engelli birey olan ve resim yapmaya meraklı olduğu gözlenen K14 son olarak hayal kurma yöntemi hakkında “*İnsanın aklında ve kalbinde en güzel şey hayal.*” demiştir. Bunun üzerine kendisine “*Seni*

garip bir havaya soktuk sanırım.” diye sorulduğunda “Güzel bir gariplik!” ve “Eski insanların hayatını anlamak çok güzel bir şey.” diyerek hayranlık ifadesi kullanmıştır. K3 de “Eskiden neler yaşamışlar onu görüyoruz.” diyerek farkındalığını belirtmiştir. K3 aynı zamanda Hz. Muhammed hakkındaki “O’nun yerine koyduğumda üzülecek durumda kötü bir şeyler yaşamış, iyi şeyler de yaşamış aslında, bizim hayatımızı baya baya etkilemiş.” cümlesiyle bugünkü yaşamları etkileyen süreç algısını ortaya koymuştur. K3’ün aynı zamanda “Hani ilk şeylerde dışlanmaya başladı, sonradan seilmeye başladı... baya zorluklardan geçmiş.” sözü de zorluklardan geçerek ilerleyen bir süreç farkındalığına işaret etmektedir.

OK3 dersin fonksiyonu ve derste öğrendiklerini *“Daha fazla düşünmemizi daha fazla geçmişte olanları, peygamberimizin yaptığı düşünceleri hangi nedenle yaptığını mesela hani iyilikle yavaş yavaş başladığı yolda büyütürken yavaş yavaş ilave ederek vazgeçmemiş”* sözleriyle özetlemiştir. Dersteki ilerleyişte neden sonuç ilişkisi kurarak yavaş yavaş ilerleyen bir süreç algısı ile Hz. Muhammed’in davranışlarını tahlil etmiştir. OK10 *“Canlandırma betimlemeler... iyice kafada şeyoldu.”* derken OE1 de dersin tarihsel süreci işlemesi için seçilen eğitim durumunu *“Siz kısaca bizi oraya götürmeye çalışıyorsunuz.”* şeklinde nitelemiştir. Dersteki canlandırmaların karşılık bulduğu diğer bulgular da vardır. GK7 *“Güzeldi. O anı yaşıyorsun, konuşurken hayallere dalıyorsun.”*, OK12 *“Hem hayal olarak bilgimi arttırıyor hem her açıdan hayatımıza anlam kattı.”* diye ifade etmiştir. GK7 hayali o anı yaşamakla, OK12 bilgi artırımı ve hayat anlamı ile birleştirmiştir.

Bunların yanında derslerde tarihsel süreci Hz. Muhammed’in peygamber olması ile başlayan değişim süreci olarak okumak için NLP’den faydalanarak değişime neden olan kuralları çıkartma teknikleri uygulanmıştır. Bu konuda GK7 *“Değişimle ilgili şeyler... kuralları falan çıkardık, güzeldi, yaratıcı bişey olmuş. Bu açıdan daha güzel daha mantıklı düşünmemizi sağladı.”* demiştir. GK6’ya *“Değişimle ilgili şeyler yol gösterici oldu mu?”* diye sorulduğunda ise *“Oldu hocam. Level level atladığımız ve ekleyerek ilerlediğimiz için güzeldi.”* diye karşılık vermiştir. Burada değişimin kurallarını çıkarmak üzere verilen çalışma kâğıtları ve yapılan ders anlatımı GK7’ye göre yaratıcı bir ders işlenişidir ve tarihsel süreci mantıklı şekilde anlamayı sağlamıştır. GK6’ya göre ise tarihsel süreçteki başarıya çıkan değişimin aşama aşama çözümlenerek anlatılması yol göstericidir. Ayrıca *“level level”* olarak anlatılan Hz. Muhammed’in örnekliğinin anlaşılması ve planlanması için kullanılan NLP nöro-mantıksal düzeyler taslağıdır (şekil 2.1). İki öğrencinin dersin bu yönünü güzel bulma sebepleri bu şekildedir.

4.3.4. Bireysel ve Toplumsal Değişim Farkındalığı

Dersin verdiği değişimle ilgili farkındalıkların bireysel ve toplumsal yansımalarına dair bulgular ayrı bir kategoriye alınmıştır. İlgili bulgulara bakıldığında E1 “*Kölelerin adapte olmaları için onlar hayatları boyunca köle olmak zorundalar...Mesela Hz. Bilal miydi ilk ezan okuyan İslam’da baya önemli bir konumu var ilk ezan okuyan...mesela Eskiden siyahiler direk köle oluyordu şimdi siyahi iş adamları olmaya başladı... Düşünce tarzı değişti... Hayatları boyunca iş yapmak zorunda olmadılar.*” demiştir. Bu şekilde toplumsal sınıf farklılığına dair İslam’dan öncesi ve sonrasına dair çıkarımlarda bulunmuştur. E1’in verdiği örnekler derste verilen örnekler değildir. Derste sosyal figürlerin vahiy öncesi ve sonrasına dair hisleri ve düşüncelerinin neler olabileceği üzerinde durulmuştur. Böylece sosyal figürler (köle, zengin ve peygamber) açısından bu değişim süreci tahlil edilmiştir. E1’in de kendi bilgilerini benzer şekilde İslam öncesi ve sonrası tahlilleriyle birleştirdiği gözlenmektedir. Sosyal sınıf farkının ve ırksal farklılıklara bakışın değişimi ile ilgili görüşlerini dile getirmiştir. E1 ilk ders hakkındaki bu görüşmede şu anki toplumun durumunu da değerlendiren sözler sarf etmiştir: “*Şu an bazı kişiler o dönemki köleler gibi yaşıyor. Köleler köle kalıyor zenginler zengin kalıyor... Az değişiklik var da zenginler mesela her zaman zengin kalıyor, köleler de her zaman köle kalıyor.*” Bunun üzerine onların değer sistemlerinin olup olmadığı sorulduğunda “*Değer sistemleri var da işe yaramıyor.*” diye yanıt vermiştir.

K14’ün ilk Müslümanların dinlerini edinme süreçleri ile kendi toplumunu karşılaştırması daha farklıdır. “*Bizim hayatımız bambaşka, biz burda doğduk, Müslümandık, Ama onlar ilk kez öğrendiler... Çok garip bir şey. Ama en azından onların sevabı bizden daha fazla çünkü onlar aklında bambaşka bir şey vardı ama hemen değiştirdiler Müslüman olmak için. Cenneti hayal ederek yaşadılar sonuçta öldükten sonra ahirette cennete girecekler iyi bir şey kalplerine iman girmesi zordu ama işte girdi.*” sözleri ile o zamanki bireysel ve toplumsal değişimi şaşkınlıkla karşılamıştır. Çünkü kendi toplumu sayesinde oluşan inanç ile sonradan edinilen inanç arasındaki duygu, bilgi ve davranış kazanım farkını anlamıştır. Bununla birlikte “*Bizden daha iyi olanlar da var bizden kötü olanlar da var ama biz o iyi insanları hayal ederek hayatımızı devam etmemiz lazım.*” şeklinde sözlerini devam ettirmiştir. Burada geçmişteki ilk Müslüman toplumda iyi ve kötü insanlar olabileceğini, iyi insanlardan hayalle yapılan çıkarımların şu anki hayatlara geçirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

İlk görüşmelerde ortaya çıkan bu görüşlerden sonra son görüşmelerde de bireysel ve toplumsal değişim üzerine konuşmalar olmuştur. Görüşlerin sahibi GE5, E1 kodlu öğrenci ile aynı kişidir. İnsanların değişmesi konusunda “*Böyle düşünmem ben... farklı... mesela benim düşüncem nasıl, insan o kadar değişemez, insan kaldığı gibi kalır da az bir şey değişebilir,*

yani 180 derece değişmez.” demiştir. Bunun üzerine ilk Müslümanların değişimi sorulduğunda “Değişmişlerse de tam değişmemişlerdir.” cevabına karşılık “Şöyle Medineliler Medineli olmaktan çıkmadı.” dendiğinde “Doğru dine girdiler. Orda değiştiler ama o kadar da değişmediler... O kadar büyük bir değişim olamaz.” diye söylemiştir. Değişimden kastettiği şey sorularak öğrencinin görüşlerini açması sağlanmıştır: “Mesela bir insanın kültürünü unutmaması Medinelilerin Mekke kültürünü benimsemeleri mesela hani Hz. Peygamber Mekkeliydi ya Mekke kültürüyle büyüdü tamamen Mekke kültürünü öğreseydi değişmezler yani... Şu an değiştiler de kaç yüzyıl geçti... İnsan değişir de yüzde yüz değişmez mümkün değil.”. GE5 bu yaklaşımı ile toplumsal ve bireysel değişime “yüzde yüz mümkün” üzerinden oransal bir gerçeklik bağlamında bakmaktadır. Hatta bunun üzerine şöyle bir örnek vermiştir: “Mesela Avrupa’daki ülkeler hani Osmanlı onları fethetmişti ya... Değişmediler mesela.”. Derste NLP’nin insanın değişim için kaynaklarının içsel olarak var olduğu ve kimseyi başkasını değiştiremeyeceği, kişinin sadece kendi davranışlarını değiştirebileceği ilkelerinden yola çıkarak Hz. Muhammed’in peygamberliği ile gelen değişim çözümlenmiştir. Bu çözümlmeye göre Hz. Muhammed ilk vahiy geldiğinde çok korkmuş, sonra içindeki korkuyu imani duygulara ve cesarete çevirerek hareket etmiştir. Yakın çevresinden başlayarak uzak çevrelere doğru peygamberlik görevini yerine getirmiştir. Böylece değişimin yönünün içten dışa doğru olduğu derste vurgulanmıştır. Derste görülen bu konuya istinaden GE5’e şu soru sorulmuştur: “Kimseyi değiştiremezsin ama önce kendinden başlayarak bir değişim yaratabilirsin, buna aklın kesti mi peki?”. Bunun üzerine öğrenci “Evet kesti. Peygamberimizin güzel ahlakı yayıldı orada Müslüman olanlara... savaşları yönetiyordu, Medine’yi yönetti, ilk İslam devletini yönetti.” yanıtını vermiştir.

Bu kategoride incelenen iki öğrencinin de ebeveyni yüksekokul bitirmiştir. Görüşme sorularını cevaplarken ders içeriğiyle işlenişin onları geliştirdiği ve paylaşmak istedikleri düşünceler toplumsal çıkarımlar açısından zengin olmuştur.

4.4. Örneklik Teması

Bu tema, “Dersin Hz. Muhammed’e yönelik bakış açınız üzerinde etkili olduğunu düşünüyor musunuz?”, “Ders, Hz. Muhammed’in kişiliği ve yaptıkları ile ilgili ona karşı empati kurmanıza yardımcı oldu mu? Olumlu-olumsuz görüşlerinizin nedenini açıklar mısınız?” sorularının cevapları ile ilgilidir. Ayrıca empati duygusu içeren görüşleri açmak için “Ders hayatınıza anlam kattı mı?” sorusundan da faydalanılmıştır. Sorular dersin amacı olan örneklik üzerinden sorulduğu için bulgular da bu ilişki üzerinedir. Tema Hz. Muhammed’in örnekliği, örnek alınması ve bu örnekliğin anlaşılması için ona empati

kurulması konularındaki bulguları karşılamaktadır. Ayrıldığı iki kategoriye göre yapılan kodlamalar tablodaki gibidir:

Tablo 4.5. Örneklik Kodlamaları

EMPATİ	ÖRNEK ALMA
Doğal Olarak Empati Kurma	Empatiden Örnek Almaya Geçiş Süreci
Empati Sonucunda Hz. Muhammed'i Anlama	Hz. Muhammed'i Özel Biri Olarak Görme
O'nun Kadar Olamama/O'nun Gibi Olamama	Ahlaki Örneklik
Empatik Düşündürme	İbadet Örnekliği
Empatiyi Direk Örneklik Olarak Görme	Güvenilir Olmak ve Adalet
Zorluk Çekmek	Her Şeyi Baştan Sona Planlamak
Güven Kazanma ve Davasından Dönmemek	Güzel Söz Söylemek
Empatik Hisle Yapmaya Çalışmak	Kalbini Yumuşatmak
Empati İçin Düşünmeyi Sağlayan Geniş Örnekleme Alanı	Örnekliği Hayatına Uyarlamak
Empati İçin Sessiz Ortam	Merhamet, Dürüstlük ve Cömertlik
Empati İçin Yeterli Bilgi Girişi	Yapamadığını Bir Daha Denemek
Ümitsizliğe Kapılmama ve Cesaret	
Hayal Kurabilen ve Kuramayan Öğrencinin Empati Kurabilmesi	

4.4.1. Empati ve Örnek Alma

Tarihsel süreç ve duyuşla ilgili farkındalıklarda da geçen bu konu, bu kategoride özel olarak Hz. Muhammed'in örnekliğinin anlaşılması hakkındaki bulgularla ele alınmıştır. Bu iki kategori kodlamada ayrı ele alınsa da bulgulardaki sunumda birlikte anlatılmak istenmiştir. Çünkü empati, derste örnek alma hedefi için bir ön teknik olarak örnekliğin anlaşılması için uygulanmıştır. Bulgularda da iki kategori iç içe geçmiş şekilde bulunmaktadır. Görüşme sorularını sorarken empati “*Hz. Muhammed'in yerine kendini koyarak anlama*” anlamında sorulmuştur. Kelimenin manası bu şekilde açıklanarak öğrencilerin soruyu anlaması sağlanmıştır. Bazı öğrenciler “*Evet, empati kurdum.*” diyerek olumlu cevaplar vermiş, fakat ayrıntılı açıklama yapmamıştır. Bazı öğrenciler ilgili soru sorulduğu anda düşünerek duygularını dile getirmiştir. Detaylı anlatımlar ve örneklikle ilgili cevaplar burada ele alınmıştır. NLP dil teknikleri ile yapılan sözel anlatımlar dahil olmak üzere dersin işleniş tarzının doğal olarak empati kurdurabilme özelliği de bulgulardan anlaşılmaktadır. Örneğin OK5 “*Anlatımınız gayet yeterli biz anlıyoruz, empati kurabiliyoruz... Ders empati kurmamızı sağlıyor zaten en başta.*” demiştir. Dersin empati kurmaya etkisinin sorulduğu OK1 ise “*Bana göre etkisi oldu.*” diyerek onaylamıştır. Genel olarak bu tarz onaylar görüşmelerde görülmektedir. Derste empati duygusunu eksik yaşadığını söyleyen öğrencilerin görüşleri ile örneklikle bağlantı kuran ifadeler ayrı ayrı ele alınmıştır.

E3 “*Yani şey mesela o dönemde böyle kötü davrandılar ama ona rağmen yani cesaret edip toplamaya çalışmak...*” diyerek kurduğu empatinin sonucunda bulduğu anlamı ifade etmiştir. K12 benzer şekilde empati kurup kuramadığı yönündeki soruya “*Az çok, çektiği zorlukları...*” cevabıyla kısmen kurduğunu ve Hz. Muhammed’in hayatındaki dikkatini çeken “*çektiği zorluklar*” noktasını paylaşmıştır. GK1 de “*Yani zorluklar çekti...*” sözüyle aynı duruma temas etmiştir. OK10 aynı soruya “*Kurabildik az çok O’nu anlayabildik.*” şeklinde yine kısmen empati kurabildiğini ve Hz. Muhammed’i anladığını söylemiştir. K9 “*Empati kurabildim sizin düşündürme tavsiyeniz çok iyi geldi.*” diyerek derste verilen geribildirim etkileşimleri ile empatinin gerçekleştiğine işaret etmiştir. Sonrasında bunun hayatına anlam katıp katmadığı sorulduğunda ise “*Katar, katacaktır da.*” cevabıyla devam eden bir süreci göstermiştir. E1 “*Empati kuruyoruz da ama sürekli kalmıyor işte gidiyor direk mesela din dersine giriyorum artık Müslüman olacağım her namazı kılıcım falan bir hafta sonra her şeyi unutuyor insan.*” sözleriyle empati kurma ile kendi hayatında devam eden süreç arasındaki bağlantıları anlatmıştır. Buna göre sadece araştırma gereği verilen ders değil, genel olarak din dersleri ile ibadet hayatını disipline etmeye çalıştığını fakat zamanla unutkanlık gösterdiğini dile getirmiştir. Verilen dersin farkının ne olduğu sorulduğunda “*Peygamberimize yaklaştığımızı hissediyoruz mesela onu yaptığı şeyleri duymak, onun hayatını duymak...*” ifadelerini kullanmıştır. Empatiyle ilgili duyuşsal bir ders ayrıcalığı görürken, bunu örnekliğe/davranışa çevirmeye çalışmasına rağmen sürecin unutkanlıkla sonuçlandığını söylemiştir.

E4 “*Empati kurabildin mi?*” sorusuna “*Evet, tabi ki, mesela dürüst olmak, cömert olmak, her şey.*” diye cevap vererek empati hakkında doğrudan örnek aldığı özellikleri sıralayıp bağlantı kurmuştur. Aynı şekilde GK2 de “*Örnek aldığın yerler oldu mu?*” sorusuna “*Oldu, merhametini... adaletini dürüstlüğüünü.*” yanıtını vererek ahlaki özelliklere değinmiştir. GE2 empati konusunda “*O kadar insanın güvenini kazanmış... Davasından dönmemiş*” diyerek dikkatini çeken yerleri söylemiştir. “*Onun hayatından neyi örnek alırdın, ne olsa benim işime yarardı derdin?*” sorusuna ise “*Adaletli olması olurdu, güvenilir olması...*” diye cevaplamıştır. GE5 örnek alma konusunda ahlakiliğin yanı sıra zihinsel beceri sayılacak bir hususu “*O nasıl her şeyi planladı mesela en baştan en sona öyle... Artık anladık yani.*” şeklinde dile getirmiştir. İbadet de örnek almak için zikredilen konulardan biridir. GE2 “*Namaz kılmayı falan daha fazla göze aldık yani.*” derken K8 “*Mesela şey hocam pazartesi ve perşembe günleri Peygamberimiz oruç tutuyor ya ben de pazartesi günleri... Oruç tutuyorum onun gibi*” diye söylemiştir. Derste öğrendikleri ile ilgili O’nun yerine kendisini koyma konusundaki fikri için K8 “*Mesela bir kişi bizle konuşuyor onu üzmemek için fazla kötü*

kelimelerden uzak duruyorum ondan... Güzel kelimeler söylerim... kalbine yumuşatmaya onun gibi bir şey.” cevabını vermiştir. Bu öğrencinin Hz. Muhammed’i örnek alma ile ilgili hayatına yaptığı bir uyarlamadır. GK7 hayata katma ve uyarlama konusunda *“Ne kadar olsa katabiliyoruz sonuçta ibadet de olsa ibadet yapabiliyoruz yapmak zorundayız ya öyle bir şekil düşünürken oluyor... Evet, sonuçta özel olarak gördüğümüz için Peygamberimizi biz de uygulayabiliriz”* ifadesini kullanmıştır. Buna göre Hz. Muhammed’i özel biri olarak görmenin örneklige uygulanabilirlik kattığını düşünmüştür. Örnek almaya sebep olan empati kurma hakkında ise *“Kurabiliyorum çünkü örneklemeniz bayağı geniş olduğu için böyle iyice düşünebiliyoruz o ortamı düşünceleri ibadet türlerini aklımıza giriyor yani kalıcı oluyor.”* açıklamasında bulunmuştur. Örneklendirmeleri geniş zeminde açıklamak NLP teknikleri ile yapılan simülasyonlarda gerçekleştirilmiştir. Öğrenci bunun ortam özellikleri, düşünceler ve ibadet türleri açısından kapsayıcı ve kalıcı bir düşünme durumunu ortaya çıkardığını söylemiştir.

Bu cevaplarla birlikte öğrencilerde dikkat çeken bir cevap tipi daha görülmüştür. Bu da *“Hz. Muhammed kadar olamama”* üzerinedir. Örneğin GK7 sözlerine *“Tabii o bizden üstün takva sahibi olduğu için onun kadar yapamayız ama çabalarız biz de sonuçta bizim de üstümüze düşen şeyler var.”* şeklinde devam etmiştir. Dersin empati konusunda hisler uyandırıp uyandırmadığı sorulan GK6 *“Uyandırdı, baya uyandırdı.”* diye cevap vermiştir. Bunun örnek almaya yansımaları ise *“O’nun kadar yapamayacağım belli ama yapmaya çalışırım.”* şeklinde ifade etmiştir. Burada öğrenci kendi potansiyeli hakkında olumsuz bir yargıda bulunsa da gayret etmeye devam edeceğini bildirmiştir. Başka bir olumsuzluk ise El’in sözlerinde görülmektedir: *“Peygamberin döneminde yaşasaydım peygamberin yaptığı işleri yapabilmemiz mümkün olabilirdi... ama tam onun uyguladığı gibi yapamayız... Dönem şartları, hayat şartları.. Mesela o Mekke’de yaşıyordu her yıl hac yapabiliyordu ama şimdiki döneme bakılırsa siyasi durumlar yüzünden hac yapamayan baya insan var siyasi durumlar hayat değişti virüs çıkıyor her yıl savaş çıkıyor her ay.”* Bunun üzerine *“O’na yaklaşamayacağını mı düşünüyorsun?”* sorusu sorulmuş ve *“Hayır yani yaklaşabiliriz de onun katına yükselemeyiz.”* cevabı alınmıştır. Öğrencinin olumsuz görüşüne derste verilmeyen donelerden oluşan argümanları da mevcuttur. Örneğin Hz. Muhammed’in her yıl hacca gitmesi derste verilmemiştir. Daha katı olumsuz cümlelerden oluşan bir yaklaşımla K2 *“Kendini onun yerine koyabildin mi?”* sorusuna *“Hayır ben onun gibi değilim... Onun gibi açık sözlü değilim, hiç kimse kendini onun yerine koyamaz... O çok sıkıntılar çekti zaten hiç kimse koyamaz bence.”* diye karşılık vermiştir. Sonrasında *“Ama o örnek olmak için gelmiş, burada bir çelişki yok mu, Onun yaptıklarını yapamam mı diyorsun?”* diye sorulması K2’ye

“Bazılarını yaparız tabii ki de yaparız ama onun gibi olmayız, herhalde hiç olmayız, hiç kimse ulaşamaz...” yanıtını verdimiştir. Ebeveyni yüksek okul bitirmiş E1 ile ailesi daha az tahsilli olan K2 derste verilmeyen farklı argümanlarla hemen hemen benzer cümleleri kurmuşlardır. K2’ye Hz. Muhammed’in derdini anlayabilme durumu sorulduğunda “Hayır konuşmadık, hiç girmedik bunlara böyle. Daha çok bilgi hiç girmedik.” diyerek bu durum için daha çok bilgi girişi beklediğini söylemiştir. Bunun üzerine kendisine derste söylenen bazı bilgiler hatırlatılarak düşünceleri sorulmuştur: “Hani dedim ya herkes başka bir şey söylerken O farklı bir şey söyledi, öyle bir durumla insan baş başa kalınca ne yapar, bu soruları sordum, bunun empati duyguna etkisi oldu mu onu soruyorum.”. O da “Evet. Oldu herkes karşı çıktı yani...” demiştir. Örneklik noktasında ise “Ben o kadar cesur olamam.” diye cevap vermiştir. K2’nin birinci derslerden sonraki görüşmede verdiği bu cevaplarındaki tutumu dersin amaçlarında hedeflenen tutumlar değildir. İkinci görüşmelerde OK2 koduyla görüşleri alınmıştır. Kendisine empati hakkındaki fikirleri tekrar sorulduğunda “Onun gibi olabiliriz ama onun kadar olamayız... Benzerini yaparız.” yanıtını vermiştir. Üçüncü görüşmelerde ise sadece empati kurduğunu belirtmiştir.

GE3 kendisine hatırlatılmadan derste konuları hatırlayarak “Peygamberimizin yaptığı böyle nasıl deyim biz olsaydık orda ümitsizliğe kapılırdık yani korkardık ya da sabırsız gibi cesur olamazdık ama Peygamberimiz cesur davranmış yani ümitsizliğe kapılmamış.” sözlerini sarf etmiştir. Bu şekilde empati kurduğunu gösteren GE3’e “Bu sana örnek oldu mu? Böyle bir şeyi hayatına katabilir misin?” diye yaklaşıldığında “Evet, hocam bundan sonra yapamadığım şeyi bir daha denerim.” diyerek olumlu cevap vermiştir. Öğrencinin bu yaklaşımı derste Hz. Muhammed hakkında tarihsel olarak verilip NLP ilke ve teknikleri ile tespit edilen anlayışa uygundur.

Bazı öğrenciler empati kuramama sebeplerini derste çok ses yapılmasına bağlamıştır. OE1 “Empati kurabilmemiz için sınıfın sessiz olması lazım.” derken OE4 “Sesten dolayı hiç bir şey kuramadım.” demiştir. O8 de “Çok ses vardı ya hocam.” sözüyle buna katılmıştır.

OK12 hayal yeteneği ile Hz. Muhammed’e empati kurabilmeyi birlikte zikreden “Peygamber Efendimizi yakından tanıma, empati kurma, onu canlandırabiliyorsun o anda yaşayabiliyormuşsun gibi o huzuru sana veriyor.” sözleriyle durumunu anlatmıştır. Buna karşın “Bize film olarak gelse daha iyi. Hayal kuramıyorum. Film olarak olsa hayale gerek kalmazdı.” diyerek hayal kuramadığını söyleyen OE3 empati kurma konusunda yine olumlu yaklaşmıştır. Kendisine “Kendini onların yerine koyabildin mi?” diye sorulduğunda “Biraz koyabildim zor zamanlar geçirdiklerini...” cevabını vermiştir.

Örneklği hayata katkı ve uyarlama süreci olarak ele alan başka bir görüşmede K13 Hz. Muhammed hakkında anlatılanların ilgisini çektiğini ve O'na empati kurduğunu söylemiştir. Bunun hayata katkısı sorulduğunda ise “*Katkı belki sağlar ama sağlamadı şu anda.*” demiştir. Ayrıca derslerin hayata katkısı hakkında “*genel olarak*” böyle bir durumda olduğunu ifade etmiştir. Bu konu ödev temasında ayrıntılı incelenmiştir.

4.5. Ödev Teması

Ödev teması öğrencilerin ödevle karşı tutumunu kapsamaktadır. Ödev, ders dışında dersle ilgilenmeyi sağlayan, bilginin hayata transferi ile ilgili bir alıştırma olarak kullanıldığında öğrencilerin buna tepkileri, verdikleri cevaplar irdelenerek alınan bulgular tasnif edilmiştir. Öğrencilerin Hz. Muhammed'in hayatından öğrendiklerini kendi hayatlarına nasıl örnek aldıkları veya uyarladıkları örneklik temasında açığa çıkarılmıştır. Burada ise bu konuda bir ödev formatı ile öğrenciye yardımcı olunduğunda ortaya çıkan görüşlere bakılmıştır. Buna göre öğrenciye yöneltilen soru, son derste onlara anlatılan Hz. Muhammed'in hicret planlamasını ve başarısını örnek alarak kendi özel merakları ile ilgili plan yapabilecekleri taslakla (şekil 2.1) ilgilidir. NLP nöro-mantıksal düzeyler modelinin Hz. Muhammed'i modelleyecek formu bu taslakta esas alınmıştır. “*Ödev olarak Hz. Muhammed'in hicret planında yaptığı gibi istediğiniz bir merakınıza ulaşmak için kişisel modelleme taslağından faydalanarak adım adım başarıya giden süreci anlatan bir plan yapabilir misiniz?*” sorusu üçüncü mülakatlarda görüşme sorularına eklenmiştir. Proje ödevi olarak da görülecek bu ödev gerekli yönergelerle verildiğinde ne yapacakları öğrencilere sorulmuştur. Sorunun anlaşılmasını kolaylaştırmak için taslağı göre verilecek yönergeler de paylaşılmış ve derste verilen bilgiler hatırlatılmıştır. İlgili yönergeler şu şekildedir:

- Neyi merak ediyorum veya edebilirim?
- Buna ulaşmak için Hz. Muhammed'in hicret planı gibi hedefi tıkayacak yolları gidererek nasıl iyi bir plan yapabilirim?
- Bunun için çevremde neleri değiştirebilirim? Çevremden nasıl yardım alabilirim? Hz. Muhammed neler yapmıştı?
- En yakın hedeflerim neler olabilir? Yakından uzağı doğru nasıl ilerlerim? Neler yapmam gerekir?
- Hangi becerileri kullanabilirim? Hz. Muhammed kendi kültüründe olan becerilerden nasıl faydalanmıştı? Başka neler eklemeliyim?
- Hangi inanç ve değerleri kullanacağım? Hz. Muhammed sabır, tevekkül, ümitli olmak gibi değerleri kullanmıştı. Ben yapacaklarımı değerlerle nasıl birleştiririm?

- Bütün bunlar bana nasıl bir kimlik kazandırır? Nasıl biri olmalıyım?
- Bu kişiliğimle Hz. Muhammed gibi hayata nasıl katkı sunabilirim? Yüksek değerim nedir?

Kategori olarak hayata katkı, ödev tutumu ve ödev motivasyonu şeklinde üç başlık yer almaktadır. Kodları tablodaki gibidir:

Tablo 4.6. Ödev Kodlamaları

HAYATA KATKI	ÖDEV TUTUMU	ÖDEV MOTİVASYONU
Sınava Katkı Aynı Müfredattan Sıkılmak İnternetle Merak Duygusunu Öldürmek Hayat Görüşüne Dair Bir Şey Hissetmemek İbadet Değerini Anlamak Taslakta Kendini ve Ne Yapacağını Görmek	Ödevde Sosyal Etkileşim Ödevden Zevk Almak Olumlu Ödev Tutumu Olumsuz Ödev Tutumu Ödevde Yazmanın Kısa Tutulması	Ödevi Güzel Bulmak Ödevi Ders İçin İyi Bulmak Görev Motivasyonu ile Ödev Yapmak Ödevde Kararlılık Göstermek Ödevde Emek Değeri Vermek Ödev İçin Yeterlilik Motivasyonu Ödevde Açık Yönergeler ve Bilgilendirme Ödevi Verimli Bulma Araştırma, Sunma ve Yazma Motivasyonu Utangaç Öğrencide Yazma Motivasyonu Ödevde Konuyu Belirleme Planlama ve Örnek Alma Başarmak İstenileni Hicret Planına Uyarlama Ödevin Yapılabilirliği ve Geliştiriciliği

4.5.1. Hayata Katkı

Bazı öğrenciler taslak, ders gidişatı ya da ödev hakkındaki konuşmalarda birtakım değerlendirmelerde bulunmuştur. Bunların bir kısmı dersteki taslak konusu kastedilerek bunun hayatlarına anlam katıp katmadığı hakkındaki sorularda ortaya çıkmıştır.

E1 bu konuyu doğrudan dersi anlama ve sınavda başarı sağlama konularına bağlayarak cevaplamıştır. E1 hayata anlam katma sorusuna “*Dersi iyi anladığım için tekrar tekrar kontrol etmek zorunda değil mesela matematikte her soru tarzını kontrol etmek zorundayım. YKS’de fazla net getirmek için ama din değilse dinde direkt anlayabiliyorum sadece dersi iyi anlayıp fazla Kur’an bilgin olsun yeterli.*” şeklinde yaklaşmıştır. Araştırma için verilen ders özelindeki düşüncesi için ise “*Ne yaptınız tahmin ettiniz mesela sınavda ne çıkabilir.*” demiştir.

GE2 dersin kendisine yeni şeyler katıp katmadığı ile ilgili soruya “*Biraz.*” diye cevap vermiştir. Bunun sebebi sorulduğunda “*Zaten bildiğimiz konu vardı hocam her sene mesela aynı, müfredat değişse daha iyi olur ortaokulda hepsini gördük.*” diye yanıtlamıştır. Bu

durumun olumsuzluğuna ilişkin ise “*Sıkıyor hocam her sene aynı konular.*” demiştir. Dersteki taslak üzerine konuşmalar, öğrencilerin özel bir meraklarının olması konuları hatırlatıldığında “*Fazla merakımız yok hocam.*” cevabını vermiştir. Fazla merak olmamasının ve buna vakit ayırmamanın nedenini “*Telefonla fazla oynuyoruz internetle.*” diye göstermiştir. İnternetsiz okulda geçen saatlerde derslerin merak duygusunu teşvik edip etmediği ile ilgili ise bundan şikâyetçi olmadığını, sadece bazı müfredatın değişmesi gerektiğini iletmiştir. Bu öğrenci derste kendisine verilenle yetinen durumda olduğundan “*İnsan bulduğunu yer.*” demiştir. Araştırma için verilen dersin farkını ise ibadeti ve namaz kılmayı daha çok göze almakta, değerini anlamakta bulduğunu dile getirmiştir.

GE1 derste Hz. Muhammed’in ortaya koyduğu mücadele anlatılırken değişimle ilgili noktaların vurgulanması hakkında “*Faydalı oldu, sınavda daha iyi çözeriz.*” derken taslaktan bahsedildiğinde de “*Evet hocam onların üstünde not tutuyorduk sınavda daha fazla yardımcı olur diye.*” demiştir. İki cevapta da öğrencinin sınavı hedef alması üzerine “*Peki hayatınıza bir şey kattı mı onu merak ediyorum bir de. Mesela hayat görüşünde iyiye ya da kötüye giden şeyler oldu mu?*” sorusuyla ondan düşüncelerini açması istenmiştir. O da “*Ne kötüye gitti ne iyiye gitti değişen bir şey olmadı gibi hissediyorum.*” yanıtını vermiştir.

GK8 taslak hakkındaki görüşlerini açarken “*Taslak... nasıl olmak isterdiniz yani dönebilseydiniz yani, güzeldi sanki o ana dönüp ne kadar pişmanlık veya ne kadar doğruluk yanlışlık yaptığımıza dönüp baktım, hem ne yapmak istediğimizi şey yaptık düşündük tekrardan hem de yani kendi... İyi oldu yani.*” cümlelerini kullanmıştır. Öğrenci bu ifadesiyle taslaktan kendini, geçmiş ve gelecek davranışları ile isteklerini görebildiği bir materyal olarak bahsetmiştir. Pişmanlık, doğruluk ve yanlışlıklarını görmesinin yanı sıra yeniden ne yapmak istediğini düşündüğünü kaydetmiştir. Aynı zamanda verdiği bu anlamı güzel ve iyi bulmuştur.

4.5.2 Ödev Tutumu

Üçüncü görüşmelerde modelleme taslağının ödev verilmesi konusu ele alınmıştır. Bunun yanında ikinci görüşmelerde OK12’nin grup ödevi hakkında “*Heyecanlı geçer hem vakit geçirirsin hem de bunu güzelce ve anlayışla bir kişiye sorarak yapabilirsin, onun düşüncesini alabilirsin.*” şeklindeki düşünceleri bulunmaktadır. Buna göre gruba verilen ödevler sosyal etkileşim içinde zevkle yapılabilecek tarzdadır. Üçüncü görüşmelerdeki öğrenciler taslağın ödev olarak verilmesine de sıcak bakmıştır. Bu konuda sadece GE4 olumsuz dönüş yapmıştır. “*Ben yapamazdım... Ben evde hiçbir şey yapmam. Ödev yanlısı değilim... sınava yaparım.*” sözleriyle durumunu belirten öğrenci genel olarak ödev

yapmadığını ve sadece sınava hazırlandığını ifade etmiştir. Buradan anlaşıldığına göre ödev hakkındaki tutumu sırf taslak hakkında değil genel bir durumdur.

Diğer görüşlerde taslağın ödev verilmesi sorusunu her öğrenci “*Yapardım.*” diye cevaplamıştır. Bunun yanında GE5 “*Yazmada sıkıntı var. Mesela on beş sayfa yazılacaksa kimse yazmaz.*” diyerek olumsuz bir tutum kanaatini belirtmiştir. Yazma işi kendini ifade edecek kadar ve yönergeler açık olduğu takdirde taslak ödevinde olumlu tutum gözlenmiştir.

4.5.3. Ödev Motivasyonu

Bu kategoride öğrencilerin ödev yapma kararlarında gözlenen motivasyonlar incelenmiştir. Derste incelenen Hz. Muhammed’i örnek alarak plan yapabilecekleri taslak kâğıdı öğrencilere hatırlatılarak “*Taslağı ödev olarak verseydim yapar mıydın?*” sorusuna tereddüt göstermeden “*Yapardım.*” diyen ve konuyu iyi anladığı için soru sormadan onay veren öğrenciler olmuştur. Örneğin dikkatinin çabuk dağıldığını söyleyen GK5 ile özel meraklarının olmadığını ve bunlarla ilgilenmediğini söyleyen GE2 bunlardandır. Bazıları cevaplarında güzel bulduklarını da ilave etmiştir. GK4 “*Yapardım hocam, güzel olurdu.*” derken GK1 “*Daha iyi olurdu. Yapardım. Ödev diye yapardım ama ilgimi de çekerdi.*” demiştir. GK1 “*ödev diye yapmak*”, “*dersin gidişatı içinde iyi bulmak*” ve “*ilgi duymak*” anlamlarını ifadesinde verirken bir görev motivasyonu göstermiştir. Bunun yanında konuşmasında sıkça dersin nasıl iyi gittiği ve daha iyi nasıl olacağı hakkında tespit ve tavsiye veren GK3 ödev konusuna da aynı tarzda yaklaşarak “*O kâğıdı ödev olarak verebilirdiniz.*” demiştir. Kendisi açısından bakarak daha kararlı ifade kullanan GK6 “*Mutlaka Yapardım hocam. Ne kadar emek verebilirim verirdim.*” diyerek hem “*mutlaka*” diye bir kesinlik kelimesi söylemiş hem de bir “*emek*” değerinden bahsetmiştir.

Bazı öğrencilerin motivasyonlarını kendilerini yeterli görmeleri belirlemiştir. GE3 “*İlgimi çekerdi de hocam kademeleri biraz anlamayabilirdim... bir şekil yapardım da.*” diyerek tereddüt göstermiş, ilgili hatırlatmaların açık yönergeler halinde verileceği ve kafasına takılan şeyleri sorabileceği söylenince kararlılık göstermiştir. GK7 benzer şekilde “*Yapardım da o anlık moduna bağlı derse yatkınsam ve söylediklerinizi hatırlarsam...*” dediğinde zaten yönerge olarak verileceği söylenmiştir. Bu sözden sonra “*O şekilde yaparız.*” demiştir. GK8 “*Evet, tabi ki, bir hedefimi çizersem onu ben araştırırım ona gör kâğıda sunumumu da dökerim yani daha çok netleştiririm... (Proje olarak yapsaydık) baya verimli olurdu.*” diyerek yeterlilik konusunda tereddütsüz cevap vermiş ve araştırma, sunma, netleştirme gibi motivasyonlar göstermiştir. Ayrıca bu faaliyeti verimli bulmuştur. “*Güzel bulurdum bence, araştırırdık yazardık.*” diyen GK2 aynı zamanda özel merakları konusunu dile getirmede

utangaçlık gösterdiğini şu sözlerle belirtmiştir: *“Benim de bir merakım var ama sınıfta söylemeye utandım... Sınıfta herkesin içinde bir şey söylemek... Sevmiyorum. Sizden dolayı da değil, sınıftan dolayı değil, ben utangaç bir tipim, hatta anneme bile bir şey söylemiyorum, utanıyorum.”* Öğrenci bu yaklaşımına rağmen bu ödevi güzel bulabileceğini iletmış ve araştırıp yazma motivasyonu göstermiştir.

Ödev konusunda özel merakları ifade edecek olma durumu da öğrencilere motivasyon katmıştır. GE5 ödev yapma ve bundan zevk alabilme hakkında *“Yapardık yani... zevk alırdım yarı yarıya konuya göre.”* cevabını vermiş, konuyu kendi merakına göre kendisinin seçeceği sözlenince *“Zevk alırdım.”* demiştir. Aynı şekilde *“Araştırmada sıkıntı yok.”* ifadesini kullanmıştır. Bu ödevde örnek alınması istenilen Hz. Muhammed’in hicreti planlama stratejisi hakkında *“Nasıl planladığını en baştan her şeyi planladığını, hicretin başından sonuna kadar, bu farklı geldi.”* diyen GE5’e *“Bunu örnek alabileceğini gözün kesti mi? O başardı ben de başarırım gibi bir duygu gelmedi mi?”* soruları sorulmuştur. O da *“Hayır yani gelmedi.”* yanıtını vermiştir. *“Peki ödevi yapıyor olsaydın?”* dendiğinde ise *“Ödevi yapıyor olsaydık şimdi düşünüürüz de bazıları bulamazlar bazıları bulur.”* şeklinde yaklaşmıştır. Buna göre ödev örnekliği sağlamak için düşündürebilir; fakat bu herkeste görülecek bir şey değildir. GE1 *“Dersi dinlemeden önce mi dinledikten sonra mı... Dersi dinlemedikten önce yapamazdım dersi dinledikten sonra daha iyi yaparım.”* diyerek dersin kendisine verdiği yeterlilikle motive olmuştur. *“Motora ilgin varmış mesela bununla ilgili bir ödev?”* sorusuna karşılık olarak *“Yapardım hocam, gelecekte de yapmayı planlıyorum.”* demesi ile de ilgi alanının kattığı motivasyonu göstermiştir.

“Yok hocam ben yapamazdım ya eve gidince ben hiçbir şey yapmam.” diyen GE4’e neden bu düşüncede olduğunu araştırmak için derste verilen örneklerin kazandırabileceği duygular hakkında *“Peygamberimiz başarmış, ben de O’nun gibi başarırım gibi bir duygu geldi mi?”* diye sorulduğunda şöyle demiştir: *“Öyle bir duygu geldi de hocam nasıl başaracağız Peygamberimiz gibi.”* Bu ifadesine karşılık ödev formatında beklenen durumlar şu şekilde paylaşılmıştır: *“Şöyle bir şey başarmak istediğin her şeyde o adımları kullanabilirsin anladın mı iyi plan yaparsın engelleri iyi gözden geçirirsin ona göre planını iyi kurarsın sıkıştığın yerde de Allah önüne yardım çıkaracak bunu da bilirsin onda çıkardı çünkü.”* Bu cümlelere *“Evet.”* diye onay vermiştir. Sonra *“O zaman insana güven de geliyor mesela umut var olmuş oluyorsun bu duygularını... koruyabilir misin, bu becerilerini geliştirebilir misin?”* denilerek ödevde bahsedilecek duygular ve planlamalar anlatılmıştır. Bunun üzerine öğrenci *“Geliştirebilirim.”* karşılığını vermiştir. Bir ilgi alanını araştırıp neler yapılabileceğini belirleyeceği ve dini duygularını katacağı bir ödev örneklerle anlatılınca

öğrenci, bu tarz bir ödevin yapılabileceğine kanaat getirmiştir. Fakat yine de “*Araştırılabilir hocam ama ben olsam hiç bilmiyorum ben ödev yanlısı değilim, sözlüye olsa da yapmam ama sınava yaparım.*” diyerek olumsuz ödev tutumunu devam ettirmiştir. Sadece dersi derste öğrenerek ve yazılı sınava hazırlanarak konularla ilgilenmektedir.

4.6. Öğretmen Gözlemi

Bu tema derste öğretmenin dikkatini çeken noktaları içermektedir. Öğrencilerin görüşmelerde ders dışı geribildirimleri ders durumunu ortaya koyduğu gibi öğretmenin ders içi aldığı sözlü ve sözsüz geribildirimler ile kendi gözlemi durum tespitine yardımcı olmuştur. Bu her dikkatli öğretmenin bir alet kullanmadan yaptığı, katılımlı ve yapılandırılmamış gözlemdir. İlgili bulgular ortaya çıkarılırken destekleyici olarak derslerin ses kayıtlarından faydalanılmıştır. Üç kategoride kodlama yapılmıştır.

Tablo 4.7. Öğretmen Gözlemi Kodlamaları

DERS İZLENİMLERİNDE DEĞİŞİMİ HİSSETTİREN TEPKİLER	DİKKATLİ DİNLENİLEN YERLER VE ŞAŞIRMA HİSSİ
Tarihi Figürleri Daha Bizim Bildiğimizi Bilmedikleri Zamandan Okumak Hayali Olmamak İroniye Tebessüm ve Espri Karşılığı Soruya Tersinden Düşündürerek Verilen Cevaptan Sonra İtiraz Gelmemesi	Karşılaştırma Sorularıyla Dikkati Toplamak Hz. Muhammed’in Hicret Haritasını Merak Etmek Hz. Muhammed’in Plan Yaptığını Buldurmak Dönem Meslekleri Tasvirleri ile Dikkat Çekmek Kişisel Tecrübe ile Merak Duygusunu Açmak Meraklara Bilimsel Bakış Vermek Cennet Merakına Sanatsal Bakış Vermek

Birinci hafta ilk derste öğrencilere Hz. Muhammed’in nasıl bir topluma peygamber olduğunun anlaşılması için sosyal figürlerin (zengin-köle) ne düşündükleri, nasıl bir hayatlarının olduğu NLP teknikleri ile beş duyu bazlı simülasyon yaptırılarak anlatılmış ve onlara empati kurulması sağlanmıştır. Sonrasında İslam’la tanışınca onların dünyalarında olan değişikliklerle birlikte Hz. Muhammed’in karşılaştığı tepkilerin O’na neler hissettirdiği ve ne yaşattığı “*peygamber figürü*” olarak düşündürülmüştür. Böylece bu karakterler üzerinden toplumdaki duygu ve düşünce değişiminin daha gerçekçi bağlamda neden sonuç ilişkisi kurularak anlaşılması hedeflenmiştir. İlk etkinlik olarak köle ve zengin karakterlerin özelliklerinin çalışma kâğıdına geçirilmesi istenmiştir. Bir öğrenci daha önceki bilgilerinden hareketle kölelerin İslam sonrası yaptıkları fedakârlık ve imanlarını kâğıda yazmıştır. Öğrencinin bulunduğu grup kontrol edilerek bu anlaşıldığında kendisine “*Şu an analiz ettiğin karakterler (köle ve zengin) daha senin bildiklerini bilmiyor. Onlar neyi görüp neyi duyuyor? Önce hiç İslam’la karşılaşmadıkları zamanı düşün.*” denerek yönlendirilmiştir. Nasıl bir halden İslam’a geçtiklerini ve ne hissedebileceklerini anlamak öğrencide şaşkınlık yaratmıştır.

Öğrenci ile kurulan diyalog NLP iletişim tekniği olarak karşıdakinin (öğrencinin) zihin haritasını anlayarak kişinin kendi haritasından ona geçiş yapmasıdır. Dersi anlatmada başarı stratejisi olarak ise önce-sonra sıralaması yaparak değişimin nasıl gerçekleştiğini ortaya çıkarmaktır.

Doldurulan çalışma kâğıtlarında derste anlatılan ifadelere benzer ifadeler kullanmışlardır. Fakat en farklı sayılabilecek ifade köleler için kullandıkları “*Onların hayalleri yoktu.*” cümlesidir. Bu İslam’dan önce kölelerin durumunu izah etmek içindir.

İkinci haftaki derslerde Hz. Muhammed’in örnekliği konusuna ilk haftanın görüşmelerindeki geribildirimlerde “*O’nun gibi olamama*” ya da “*O’nun kadar olamama*” düşüncesine sıkça rastlandığı için öğrencilere cesaret verecek bir ironiye yer verilmiştir. Bu özellikle bazı öğrenciler tarafından tebessümle ve benzer espriyle karşılanmıştır. Yapılan ironi tekniği şu şekilde uygulanmıştır: “*Peygamberimiz yapılması gereken her şeyi yapmış, sevapların hepsini toplamış, bize bir şey kalmamış. Böyle düşünenler var, o zaten her şeyi yapmış başarmış diye.*” sonrasında konu anlatımına devam edilmiştir.

İkinci dersin devamında Akabe Biatlerindeki zina yapmayacaklarına dair söz istenmesi maddesi üzerine bir öğrenci “*Zina niye haram hocam?*” sorusunu sormuştur. Buna şu şekilde cevap verilmiştir: “*Çok güzel bir soru niye haram acaba ben de bunu soracaktım. Neyi hedef alıyor bu madde? Zina neyle ilgili? Tersini düşünün, tersi neyle ilgili? Bir şeyi bilmek için bazen tersini bilmek lazım, tersi ne? (Konuşmalar, afallamalar...) Siz nerede doğdunuz? Ailenizde doğdunuz, ailenizin içinde doğdunuz. Tersi aile kurmaktır. Toplumun temel yapıtaşı ne? Aile. Zina yapmayacak derken yani haksız yere bir kadına bulaşmayacak. Ya onunla bir aile kuracak, onu adam yerine koyacak derler ya. Yani böyle saygın bir hanımefendi yerine koyacak. Değer verecek. Kendisi de bir beyefendi olacak, güzel bir yola baş koyacaklar, anlatabildim mi, sonra da kaçak yollara varmayacaklar. Anladınız mı şimdi? İşte medeniyet böyle kuruluyor.*”. Medeniyet kurulması ile sonrasında gelişen tarihi süreçte bu biatler sayesinde hicret edilen Yesrib’in adının Hz. Muhammed tarafından Medine’ye çevrilerek hedeflenen İslam medeniyetinin temelleri ile ilgili bağlantıdan dolayıdır. Medeniyet ve Medine isim kök birliği ile Akabe biat maddeleri arasında bağlantı kurulmuştur. Bu cevaptan sonra itiraz ya da soru gelmemiştir. NLP tekniği açısından bu soruya olması gerekeni olumlu ifadelerle anlatarak zihne hedef çizme stratejileri uygulanmıştır. Çünkü biat maddesi ile öğrencinin sorusunda istenmeyen şeyden (zina yapmak) bahsedilmektedir. Olumlu ifade ile zihinsel hedef çizmek için istenmeyen/olumsuz şeyin tersi düşündürülerek asıl istenen şey (aile) vurgulanmıştır. Cümlelerle bu şekilde istenen durum tasviri ve Medine-

medeniyet gibi kelime benzerlikleri ile mesaj vermek, NLP'nin Milton model denilen hipnotik dil kullanımıdır.

Üçüncü hafta derste dikkatli dinlenen yerler özellikle gözlemlenmiştir. İlk başta okulun konumuna yakın ana cadde ve yol örnekleri ile Hz. Muhammed'in hicret yolu kıyaslanarak dikkati toparlayıcı sorularla ders açılmıştır. NLP'de metafor üretimi ve zihinsel harita düzenlemek için kullanılan karşılaştırma tekniği burada uygulanmıştır. Önce öğrencilere “*Şu ana caddedeki yol nereye varıyor?*” diye sorulmuş, “*Burdan böyle düz gidersek Antakya'ya varır.*” dendiğinde “*Peki bu normal Antakya'ya giden yolda önünüzde mağara falan var mı?*” diye sorularak kıyaslamalara devam edilmiştir. Doğal olarak bir ana yolda mağara olmadığı söylendiğinde “*Peygamberimiz giderken vardı ama. Sevr mağarası vardı mesela. Niye orda önünde mağara çıkıyor?*” diye sorulmuştur. Bir öğrenci biraz fevrlikle tam da emin olamadan “*Dağ diye.*” demiş ve “*Dağ diye evet. Ama düz yolda aslında dağ yok. Dağların kayaların mağaraların olduğu yerden gidiyor Peygamberimiz. Normal gidilen yolu tercih etmiyor. Niye? Çünkü peşine düşüyorlar.*” diye onaylanarak cevap verilmiştir. “*Normalde bir insan giderken önüne mağara çıkmaz. O zor, kayalık-dağlık yolu tercih ettiği için. Giderken normal yolu tercih etmiyor, bakın kitabınızda harita var.*” diye izah edildiğinde bazı öğrenciler o zamana kadar kitaplarında olan ama görmedikleri hicret yolu ve normal gidiş yolunu gösteren haritaya “*Nerede hocam?*” diye merak kesilmiştir.

Derste dikkatli dinlenen yerlerden biri Hz. Muhammed'in hicretini detaylandıran şu kısımdır: “*Şimdi o dönemki meslekler var. Bunlardan biri de iz sürücülük. Bir insan nereye gitmiş onu hemen çıkarabiliyorlar. İz sürücüleri yollarda takip ediyorlar. Onu öldürmek istiyorlar. İzler ortadan kaybolsun diye Peygamberimiz bir çobanla anlaşıyor, tamam mı? Onlar hareket ettikçe çoban sürüsünü oralarda dolaştırıyor ve izleri yok ediyor. Yani hepsini düşünmüş. Birincisi normal yolu değil, dağlı yolu tercih ediyor, ikincisi çobanla anlaşmış, izleri sildiriyor. Hz. Ebu Bekir'in oğlu geliyor, onlara mağarada yemek getiriyor ve haber getiriyor, istihbaratı çok kuvvetli Peygamberimizin. Bir kişiyle daha anlaşıyor, o da kılavuzluk ediyor. Normal yoldan gitmiyor ya, o da ona yoları gösteriyor, orda her yer birbirine benziyor, buradaki gibi levhalar yok.*”. O dönemin tasvirinin anlaşılması için mesleklerin döneme ait olarak anlatılması dikkati toplayan öğelerden biridir. Bu, NLP'de meta modelle iletişimin varsayımlı gidişatının önüne geçilerek neyin nereden geldiğini gösteren kaynaklı izahlar yapılması ile gerçekleşmiştir. Ders kitabında da iz sürüldüğünden, rehberlik edildiğinden bahsedilmiştir. Fakat bunların dönem şartları için önemli bir meslek olduğunun söylenmemesi NLP'ye göre aslında bilindiği var sayıldığı için bilgilerin silindiği

anlamına gelmektedir. Bu teknikle silinen yerler yerine konmuş ve konunun dikkatli dinlendiği, ek konuşmalarla dersle ilgilenildiği gözlenmiştir.

Hiz. Muhammed'in hicret süreci bütün öğeleri ile anlatıldıktan sonra “*Ne yapmış?*” diye sorulmuştur. Bu soru bazı öğrencilerin şaşkınlık ve hoşlanma arası bir ifade ile “*Plan yapmış.*” cevabını yakalamalarına sebep olmuştur. Beklenen tepki de bu yöndedir. Bunun üzerine eminlikle “*Yaaa! Plan yapmış. Hah! Evet! İşte başarıya giden yollardan biri de bu! Plan yapmak.*” denerek Hiz. Muhammed'in başarısındaki değişime sebep olan örnek alınacak nokta tespit edilmiştir. Bu, derste öğrencilerin dikkatlerini çektiği hissedilen bir an olmuştur. Plan yapmaya dikkat çekmek onlara hicreti plan için bir başarı metaforu olarak hissettirmek içindir. Hicret kötü bir halden iyi bir hale geçiş, kişiliğini ve doğruluğunu yaşamaya geçiş olarak kavramsallaştırılmıştır. Bu kısmın vurgusu daha mühim yapılmakla birlikte derslerde bu şekilde NLP teknikleri ile tarihteki değişimi sağlayan noktalar bulunarak ve metaforlaştırılarak ilerlenmiştir.

Son derste hicret metaforunu kullanarak plan yapabilecekleri kişisel modelleme taslağı dağıtılmış ve anlatılmıştır. Sonrasında öğrencilere özel merakları sorulmuş ve ne hakkında plan yapmak isteyecekleri üzerine bir sohbet yapmak istenmiştir. Fakat onlardan cevap gelmeyince öğretmen şahsi tecrübesini açarak konuşmayı başlatmış ve onları teşvik etmiştir: “*Ben mesela küçükken çok merak ettiğim konu ilkokulda iken... bu niye hızlı öğreniyor, diğeri niye yavaş, niye anlamıyor, öbürü niye daha çabuk anlıyor... bu mesela kafama takıldı. Ben hala aynı soruyu cevaplandırmaya çalışıyorum. Ne yaparsam öğrenci daha iyi öğrenir, bunu düşünüyorum, anlatabildim mi? Bununki gibi kafanızı kurcalayan, merak ettiğiniz şeyler oluyor mu?*” Bu, NLP’de iletişimi başlatanın daha etkili olması ve uyumu yönetmesi ile ilgilidir. Bu izahtan sonra sınıfta konuşmalar olmuş ve bazı öğrenciler kafalarına takılan soruları, bazı meraklarını açmıştır. Bu kısım dikkatle dinlenmiş, herkes birbirinin merakına kulak kesilmiştir. Onlara umut verici şekilde kısa entelektüel cevaplar verilmiştir. Bu merakları inceleyen bilim dalları öğrenci tahminleri alınarak söylenmiştir. Cenneti merak eden bir öğrenciye de bunun insanların çok ilgilendiği, ilham aldığı bir durum olduğu; çok güzel resimler, çok güzel senfonilerin cennet eserleri olarak adlandırıldığı, insanların sanatla bu merakı giderdiği, Kur’an’da da çok güzel tasvirlerin olduğu söylenmiştir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu araştırmada “Ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı dersinde NLP kullanımı incelendiğinde ne gibi durumlar ortaya çıkmaktadır?” sorusu cevaplanmıştır. Örnek bir uygulama neticesinde NLP’nin çeşitli şekillerde hedeflenmiş kullanım bileşenlerini kapsayacak bütünsel sonuçlara ulaşılmıştır. Bu hedefler; yapılandırmacı ve ergen öğrencilerin yeni gelişen soyut düşünme yeteneklerini daha çok kullanabilecekleri bir ortam yaratma, öğrenme alanları hedeflerine ulaşırken duyuşsal özellikleri ihmal etmemektir. Bunları yaparken NLP’den sınıf iklimi oluşturma ve iletişim becerisi gibi konularda yararlanıldığı gibi içerik ve etkinlik organizesinde değişim kuralları çıkarma, tarihsel süreç ve çevre koşullarını gözetme, bilgiyi transfer etme, modelleme teknikleriyle kişilik oluşturma/geliştirme hedeflerini gerçekleştirme durumları için de faydalanılmıştır. Faydalanılan özellikler araştırmada karşılığını bulmuş ve NLP temelli Peygamberimizin Hayatı dersi için kapsayıcı temalar karşımıza çıkmaktadır. Bu temalara göre öğrenciler genel olarak dersleri beğenerek faydalı bulmuşlar ve Hz. Muhammed’e ve tarihsel sürece empati duyarak farkındalık geliştirmişler, ayrıca Hz. Muhammed’i örnek alma konusunda yeni sistemli yollar görmüşlerdir. Alanyazında uygulama ile desteklenerek tasarlanan Peygamberimizin Hayatı dersine özgü tek örnek olay incelemesi bu çalışmadır. Soyut düşünceye dair desteklerin de açıkça ortaya çıkması için liseli öğrenciler üzerinde uygulanmıştır. Benzer konulu bir çalışma olan Senaryo Yaklaşımlı ve Etkinlik Temelli Siyer Öğretimi yöntemi ise ortaokul ile sınırlı tutulmuştur (Yorulmaz, 2018: 135).

Öğrencilerin NLP ile farklı ders işleniş şeklini benimsemelerine yönelik ifadelerinden elde edilen bulgularda derse karşı tamlik hissetme, etkinliklerin kararında olması ve dersin akıcılığı, derste duyu netliği ve mantıklı-analitik düşünme ortamının oluşması, tarihsel bilgiyi metaforla anlatım, sıkıntı çekmeme/kolaylık görme, olası en iyi yöntem için çabalama, anlaşılır sunum yapma, örnekler ve materyal durumları olumlu taraflardır. Bunların yanında bazı öğrencilerin derse dair kendi zihinlerindeki harita ile derste etkinliklerin şekil/model olarak uyum sürecinde odaklanma sorunu yaşadıkları fakat sonradan açıldıkları gözlenmiştir. Örneğin “Kâğıt üzerinde işleyince biraz sıkıcı oluyor, bir de belki sınava katkısı olmaz diye düşündüm... Sınavda soru soruyorlar. Kâğıtta olunca odaklanamıyoruz.” diyen OE2 kodlu öğrenci, sonraki hafta giderek açılmış ve GE3 koduyla “Bu sefer iyiydi hocam öncekine göre. Daha hayal edebildik, kademelerle falan.” demiştir. Haftalara göre kodlar değişse de ifadeler aynı öğrencinindir. Burada çalışmamızca dikkat çekilen nokta öğrenci kendine hitap edilecek ilgi çekici noktayı bulduğunda, etkinliklerin NLP stratejileri ile verilen asıl amacını

hissederek değişikliklere alıştığından yazılı sınav formatına göre düşünmek aklına gelmemiştir. İç motivasyon gerçekleştiğinde sınav gibi dış motivasyonlar sadece ayrıntı olarak kalabilecektir. GE3 kodlu bulguda bahsedilen kademeler, Hz. Muhammed'in başarısı hakkında elde edilen bilgiyi seviye seviye planlama ile bir hayat amacına nasıl transfer edilebileceği hakkında anlatılan konu ve taslak kâğıdı (şekil 2.1) hakkındadır. Önceki derste “*Kâğıtta olunca odaklanamıyoruz.*” diye sınava göre düşünerek derste ki odak noktasını kaçıran öğrencinin tavırları değişmiştir. Doğru amaçla yapılan her yenilik derslere katkı sağlamaktadır. Peygamberimizin Hayatı dersi amaç olarak müfredat yetiştirmek, motivasyon olarak da sınavı geçmekten daha fazlasını hak ettiği ve bu tarz uğraşların da karşılık bulduğu ortadadır.

İlgi ve sıkıcılık kategorisinde “*belirsizlik ve yetersizlik*” kodunun işaret ettiği durumlar, öğrenciler derse alışıp adapte oldukça kendilerini yeterli hissetmeleri ile sonuçlanmıştır. Nitekim son dersten sonraki görüşme bulgularında bu görölmektedir. Bu kodlara “*Hoca değişimi oldu, slayt değişimi oldu... stil farkı, anlatım farkı... bir sevgisizlik geldi. Öyle olunca dönemiyorum... Bir kâğıt veriyorsunuz. Siz açıklamadıkça ne olduğunu bilmiyoruz.*” ifadeleri ile veri örneği olan OE1 kodlu öğrenci dürtüsel davranışları olan ve sınıf disiplinini de zorlayan bir öğrencidir. Dürtüsellik çocuk ve gençler olgunlaştıkça azalabilir ve herkeste zaman zaman olabilir. Olumsuz sonuçlara rağmen bir davranışa tekrarlayan katılımlar dürtüsellik kapsamındadır. Her sınıfta dürtüsellik açısından öne çıkan öğrencilere rastlanabilir. Rutinler, belirsizliğe mahal vermeyen rahatlatıcı ipuçları oluşturmak ve iş birliğinde anlaşılan planlar yapmak bu öğrencilerde güvenli alan oluşturarak işe yarayacaktır. Sonuçları görmede sabırsız davrandıkları için belirsizlikler ve değişiklikler/rutin bozulması stres yaratabilir. Dürtüsel öğrenci, sorunlu davranış tam olarak kontrol edememektedir ve stresle başa çıkmada zorlanabilir. O yüzden onları anlayarak meta/açık-anlaşılar cümlelerle özel geribildirim vermek, yargılamak yerine iş birliğini hedefleyen bir iletişim önemlidir (Küçükyazıcı, 2016). Rehberlik servisi ile iş birliği içinde olmak da yararlıdır. OE1 de rehberlik servisi ile görüşmeler içerisinde olan bir öğrencidir. Kısa süreli bir araştırma uygulaması için adapte olamaması normaldir. Son derse gelmediği için disiplini sağlamak daha kolay olmuştur. Katıldığı dersler sayesinde ise disiplin sorununa yönelik önemli sonuçların bulunmasını sağlamıştır.

Disiplini sağlamanın yapılandırmacı ders ortamlarında zor olduğu bilinmektedir. Öğrencinin aktifliği kabullenmek, yardımcı ve danışman olmak, iş birliği ve grup çalışmalarını teşvik etmek disiplini sağlamada yeterli olmayabilir. Bu yüzden disiplin teorilerinden yardım alınabilir (Çifçili, 2009: 92). NLP açısından insanın sınıf yönetimi de

dahil bütün becerilerinde rol oynayan, davranışlarına yön veren içsel kaynaklarıdır. Herkes ihtiyaç duyduğu içsel kaynaklara sahiptir. Bunları fark etme ve yöneterek kullanmada değerler hiyerarşisi önemlidir. Değerler ve inançlar birlikte daha kuvvetli şekilde davranışların referans noktasını oluşturmaktadır (Dilts, 2009: 109). Kalp kırmama değerini öne koymuş bir öğretmen disiplinde etkisini kaybedebilir. Fakat bu değeri hiç kullanmayan biri ise katı kesilebilir. Yapılandırmacı ortamlarda ise öğrenci etkileşimlerine belli tahammül ve yumuşaklıkta olmak gerekmektedir. Öğrencilerin ifadelerinden anlaşılan haksızlığa duyarlılıkları ve adalet değeri motivasyonunu hatırlatmaları, değerler hiyerarşisinde başa konulması gereken değerlerin adalet olduğunu göstermektedir. Bu şekilde kararlılıkla yönetilen davranışlar istenen etkiyi verecektir. Ayrıca bu, hakka girmeme gibi uyarılarla sınıf içinde herkesin kabul edebileceği bir duyarlılık oluşturacaktır. Bu şekilde öğrencilerin beklentilerine ve değerlerine göre motivasyon belirlemek sadece değerler hiyerarşisi tekniğine değil aynı zamanda beklenti-değer teorisine de uygundur. Bu teoriye göre davranışlarda başarı için beklenti ve değerler önemli motivasyon kaynaklarıdır (Saritepeci, 2018: 30). Davranış nedenlerini buna göre açıklamak, soyut düşünceyi kullanan ve buna ihtiyaç duyan ergenler için sınıfta sosyal uyum becerisi geliştirmede iş birliğine hazırlayıcı olacaktır. Çünkü sosyal duygunun oluşumu iş birliği ile gerçekleşmektedir (Adler, 1999: 80). Kimi zaman bu konularda sınıfa toplantılar yapmak ve kararlılık göstermek olumlu sonuç verecektir (Çifçili, 2009: 95). Benzer duyarlılıklar ve sosyal duygu oluşumu grup çalışması teması için de geçerlidir. Grup oluşumunda dersi destekleyecek şekilde üyelerin birleşmesini sağlamak, ilgilenmeyen öğrencilere tekli çalışma gibi farklı alternatifler sunmak beliren çözümlerdendir. Bunlar için de öğrenci ile iş birliği ilişkisi önemlidir. Yerinden kalkmak, farklı bir yere oturmak konusunda bile bazen ergen öğrencinin itirazı olabilmektedir. Disiplinle vakit kaybetmemek için önceden grup ayarlama ve derse/gruba hazır gelme talimatı verme, anlaşılmaya varma, bilinçli bir grup kültürünü yayma, yapılan işin amacına ve dersi işlemeye katkısına yönelik grup üyelerinin ve ürününün önemini hissettirici bilgilendirme yapma etkili olabilir. Araştırma; sadece ders süresi ve görüşmeler ile sınırlandırıldığı için ders dışı güdülendirme yollarına bu çalışmada gidilmemiştir. Ayrıca araştırmada gönüllülük esas olduğu için araştırmacı-öğretmen rol karmaşasından dolayı disiplin aksamıştır. Fakat bu karmaşanın olmadığı ortamlarda adalet motivasyonu ile disiplin için daha kararlı davranılabilir ve grup kültürü yayıldıkça elde edilen faydalar tüm sınıfta görülebilir. Olumlu verilerle yapılan kodlamalar; ortaklaşa yapma, paylaşım ile bilgi çoğaltmak, grubu kaynaştırma, sohbet ederek çözmek, grupla daha iyi anlamak, anlatabilme becerisi keşfi, arkadaş yardımı, yeni fikirler bulmak şeklinde literatürdeki faydalarla uyumludur. Grup

motivasyonunda çokluk değeri kodu; yapılandırmacı ortamlarda rekabet yerine iş birliği olmasını ve çokluk değeri yerine kalite, nicelik yerine nitelik değerinin olmasını hatırlatmaktadır. Bu özellikler de öğrencilerde gözlem yapılarak onlara kazandırılmalıdır. Böylece öğrenci, daha doğru şekilde yeterliliğini tartabilecektir.

İnsanlarda ilişkiler kavramsal akıl yürütme yoluyla değil hissederek gerçekleşmektedir. Hayatta kalma mekanizması olarak çevreyle uyum için geliştiği düşünülen beyindeki ayna nöron fonksiyonları bu aynalamaya izin vermektedir (Smith-Adcock, 2021: 76-77; Churches ve Terry, 2009: 27). Bunu bilmek, OE1'in "(Dersi boş sandıkları için) *Dışarı çıkmayı istiyorlardı... olmayınca sınıf da siz de... koptuk.*" bildirimini açıklamaktadır. Bir tarafta görülen kararsızlık diğerine de yansıtacaktır. Bu yüzden kararsızlık yerine kararlı bir olumlu yargı hissi üretmek, hatta bunu zihinde canlandırarak desteklemek ayna nöronları etkileyici ve ortamı toparlayıcı olacaktır.

Sınıf atmosferi/iklimi oluşturmada Rogers'ın ötekinin dünyasına giren empatik anlayış, tutarlı davranışla hissettirilen kişinin kendi olma şansının olduğu sahici tutum, güven, takdir ve koşulsuz saygı prensipleri (Dinçer, 2019: 2348-2353) NLP iletişim stratejileriyle birleşerek Peygamberimizin Hayatı dersi işleniş tarzına hayat vermiştir. Kendilerini rahat ve özgür hisseden öğrenciler potansiyellerini ortaya çıkarmıştır. Düşüncesini paylaşmakta utanan, tutukluluk gösteren öğrenciler bile kendilerini yeterince ifade ettiklerini ve anlatım güçlerini keşfettiklerini söylemişlerdir. Ders akışı içindeki sıkıcılıktan uzak zaman algısı ile tarihsel süreç farkındalığındaki zaman algısı, her iki boyut da olumlu seyrettiğinden öğrencide bütünsellik oluşturduğu söylenebilir. Tarihsel analiz ve çıkarım ile eğitim-öğretim-gelişim faaliyetlerinde özdüzenleme yapmak için süreç algısı önemlidir. Zihinde aynı anda iki zıt zaman/süreç algısı olamayacağından bu önemin hissedilmesi için ders atmosferinin, ilgi ve dikkatin verdiği zaman algısı da buna uyumlu yani olumlu olmalıdır. Olumlu kodlamalar özellikle eğlenmek, sevmek, hoşlanmak şeklindedir. Eğlendiğini hissetmek ve memnuniyet ergenlerde beyin yollarını açacaktır. Çünkü stres özellikle bu çağda öğrenmeyi engellemektedir (Jensen ve Nutt, 2021: 188). Motivasyon kaynağı olan ihtiyaçlar için genellikle Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi üzerinde durulmaktadır (Slavin, 2019: 288). Ama eğlenmeyi özellikle öğrenmeyi birlikte getirdiğinden dolayı ihtiyaç olarak gören Glasser'in gerçeklik terapisi kuramı da hatırlanmalıdır. Hiç eğlence ögesi olmadan uzun süre sıkılmaya maruz kalmak; hayattan zevk almanın, eğlenme ve mizah deneyimlerinin verdiği canlılığı, üreticiliği ve dersle olan ilişkiyi bozabilir (Akpınar ve Öz, 2013: 7).

İlgi çekme ve dikkati toplama konusunda bir başka nokta da kararında bir şekilde ders içerisinde tarz ve etkinlik değişikliğine gitmek, sınıftaki sıkılma durumlarını tartarak yenilik

peşinde olmak, zaman zaman tahtada anlatım gibi basit şekilde de olsa rutinin dışına çıkmaktır. Bunun yanı sıra öğrenmede önemli bir unsur olan merak; derslerde üzerinde durulan, teşvik edilen bir durumdur. Merak etme, hayal etme heveslerini dijitalleşmenin getirdiği durumlarla baskı altına alan öğrenciler olabilir. Eğitimciler bu konu hakkında uyanık olmalıdır²⁰. İnternet bağımlılığı bireylerde yakınlık duygu ifadelerini ve düşünme ihtiyacını düşürecek ilintiler ortaya çıkarabilir. Bu da düşünme ihtiyacını ortaya çıkaran merak etme, verilen mesajı inceleme, düşünme gerektiren şeylere ilgi duyma, akademik başarı ve hayattan zevk alma, hayatı anlamlı kılma durumlarıyla bağlantılı olacaktır (Sevinç ve Taş, 2020: 526-534).

NLP'ye göre geribildirim vermenin karşıdan alınan tepkiye göre ilerleyen bir iletişim süreci olduğu söylenmiştir. Bu aslında her şeye çözüm üretilebileceği prensibiyle birleşmektedir. Çünkü bir geribildirimle anlaşılma olmadıysa başka usule, başka bir çözüme geçmeyi salık vermektedir. Bu durumda yaratıcı çözümler üreten, farklı öğretim yol ve stratejileri denemeye hazır bir anlayış ortaya çıkmaktadır. Bir geribildirimle anlaşılmadıysa asla öğrenci hakkında olumsuz bir yargıda bulunmadan aktif olarak başka bir geribildirim yöntemine geçmek; analogilerden, metaforlardan, ironilerden, meta ve açık uçlu sorulardan, farklı dil kalıpları ve örneklerden, akran geribildirimlerinden faydalanmalıdır. Hayal yeteneğini arttırıcı olarak üzerinde kritik yapılabilecek şekilde film gösterimi de tercih edilebilir. Zihnin düşünürken neyi sildiği, neyi çarpıttığı, neyi neyle karşılaştığı ve nasıl genellediğine dair ipuçları önemlidir. Buna göre iletişim yeniden anlamayı ortaya çıkaracak şekilde çerçevelenmelidir. Bu bağlamda derslerdeki her şeyin önceden planlanmış olmamasında da bu sonuçlardan faydalanılmıştır. Ani sorulan sorular, hesapta yokken gelişen durumlar olmuştur. Bu gibi durumlarda beynin öğrenme yollarını ve dilin sinir sistemi üzerindeki etkisini yani nöro-linguistiği bilmek çözüm üretmede yardımcı olmaktadır. Örneğin öğrenci sorduğu soruda neyi varsaymakta ve neye göre bir cevap beklemektedir? Ergenlik döneminde daha çok soyut bağlantıların dikkate alınması beklenmekte, gerçekçi mantıksal cevaplarla doyurulma ihtiyacı olmaktadır. Örneğin derste Akabe anlaşmasının maddelerindeki zina yapmama emri bir öğrencinin dikkatini çekmiş ve “*Zina niye haram hocam?*” diye sormuştur. Belki de sesli düşünmüş, içinden geldiği gibi sormuştur. Bu soruları mutlaka dikkate almak, muhatap alındıklarını hissettirmek, rahatça sorabilecekleri yakınlığı vermek elzemdir. Bu soruya “*Çünkü bu ahlaksızlıktır.*” ya da “*Tanrı öyle istiyor.*” demek bir

²⁰ <https://dijitalanaliz.com/> adresinde Tuncay Dilci'nin öncülük ettiği dijital bağımlılıkla ve sağlıklı dijitalleşme ile ilgili farkındalık yaratıcı çalışmalar, yapay zeka temelli çok boyutlu dijital bağımlılık analizi, önleyici ve tedavi edici tavsiyeler bulmak mümkündür (Erişim Tarihi: 23.05.2024).

cevap değildir, üstelik öğrenciyi alçaltıcı, yargılayıcı da olabilir. NLP açısından sorudaki varsayımı bulmak ve iletişimde oradan yola çıkmayı beceri haline getirmek açıklayıcı pratik cevapları getirecektir. “Zina niye haram hocam?” cümlesi neyi varsayarak sorulmaktadır? Ne olduğunu bildiğini varsaymaktadır. Çünkü nedir değil niye diye sorulmuştur. Ne olduğunu biliyor olmak; neyle ilgili olduğunun, tersinin ne ve neyle ilgili olduğunun biliniyor olunduğunu göstermemektedir. Olumsuz durumlarda o şeyin tersini düşünerek olumlusunu yani asıl istenen tabloyu bulup zihinde modellemek zaten NLP’de önemli bir alışkanlıktır. Öğrenciye meta sorular sorularak asıl istenen tablo olarak saygılı ve aile kurmaya layık gören değerli ilişkiler hedeflendiği, toplumun kendini sorumluluk almayan kaçak yollarla değil, sağlam temellerle var etmesi gerektiği anlatılmıştır. Bu mantıksal bağlantılar kurulduktan sonra tekrar itiraz ya da soru gelmemiştir.

NLP stratejileriyle işlenen dersin uygulanabilirliğini ve doğasını oluşturan empati; hipnotik dil kalıpları, beş duyu bazlı meta sorularla yapılan isteyen “Gözlerinizi kapatın.” komutuna uyduğu simülasyonlarda ve duyu netliği oluşturulan anlatımlarda bu doğayı vermektedir. Bunun sonucunda modelleme ve örnek alma davranışlarının öğrenci kişiliğine eklenmesi beklenmektedir. Modelleme ve örnek almayı içeren bu gelişim sürecinde öğrenciler bu amaçları gerçekleştirmede öngörme/plan yapma kapasitelerini yönetmek ve yansıtıcı düşünme yapmak için kişisel modelleme taslağından faydalanabilir. Ödev temasında işlenen bu konuda “taslakta kendini ve ne yapacağını görmek” kodu buna yönelik izlenimin bir sonucudur. Modelleme ile ilgili süreç için ortaya çıkan bulgular; örneklik temasında empatiden örnek almaya geçiş süreci, Hz. Muhammed’i özel biri olarak görme, ahlaki örneklik, ibadet örnekliği, güvenilir olmak ve adalet, her şeyi baştan sona planlamak, güzel söz söylemek, kalbini yumuşatmak, örnekliği hayatına uyarlamak, merhamet, dürüstlük ve cömertlik, yapamadığını bir daha denemek kodlamalarıyla yansıtılmıştır. Hz. Muhammed’e empatik duyumlarda zorluk çekmek, güven kazanma ve davasından dönmek, ümitsizliğe kapılmama ve cesaret kodlamaları bulunmaktadır. Bunun yanı sıra NLP ilkelerinden yola çıkıldığında öğrencilerin özdüzenlemelerine ve yeterlilik kapasitesine engel kısıtlayıcı inançları bulunduğu görülmüştür. Bu özellikle kutsalla zihin engeli ve empatik karmaşa teşkil eden Hz. Muhammed’le ilgili “O’nun kadar olamama veya O’nun gibi olamama” kodudur. Bu durum, olumsuza yatkınlık ve umutsuzluk barındırmaktadır. Kutsalla zihin engeli aynı zamanda empati kavramıyla ilgili bir karmaşadır. Bazı öğrenciler kendini onun yerine

koymaktan onun gibi düşünmeyi anlamak yerine sanki bir şirk²¹ hassasiyeti gibi davranmışlardır. E1 “*Ona yaklaşabiliriz de onun katına yükselemeyiz...*” derken K1 ise “*Kimse kendini onun yerine koyamaz. Kimse onun gibi olamaz.*” demiştir. K1 sonraki görüşmede OK2 koduyla “*Onun gibi olabiliriz ama onun kadar olamayız... Benzerini yaparız.*” diyerek düşüncesini yumuşatmıştır. E1 ise GE5 koduyla insan değişiminin içten dışa doğru olması konusunda “*Buna aklım kesti. Mesela Peygamberimizin güzel ahlakı yayıldı orada.*” cümlesiyle örnek almayla kişisel ve toplumsal değişim hakkında olabilirliği mantıklı bulunduğunu anlatmıştır. NLP’ye göre değişim, modelleme, örnek alma gibi konularda katı ve kısıtlayıcı düşüncelerin olması başarıyı kısıtlayan durumlardır. Daha olumlu düşüncelerle yapılan güdülenmeler potansiyeli ortaya çıkarıcı ve başarıyı arttırıcıdır. Büyük ölçekte değerlendirmek gerekirse geçmişi kutsallaştırmak, yok saymak ile denk bir işlevle yanlış bir tarih bilincini getirmekte ve toplumların ilerlemesine engel olmaktadır (Onat, 2016: 162).

Değişim hakkında konuşmak, Hz. Muhammed’in hayatını değişim unsurlarına göre incelemek ve tarihin sembolik değerinin artması için değişim metaforları üretmek; öğrencilerde üstbiliş, yansıtıcılık, bireysel ve sosyolojik gözlem kabiliyetlerini kullanacakları bir alan olmuştur. Bu tarz bir içerik organizesinde NLP’den yararlanılmıştır. Çünkü NLP hem bir değişim prosedürünü başarılı insanlardan toplayarak oluşturmuş, hem de modelleme teknikleriyle bir başarıdan gerekli prosedürün nasıl çıkarılabileceğini göstermiştir. Peygamberimizin Hayatı dersi için tarihsel imkânlar ve eğitim-öğretim imkânları elverdiğince uygulanan NLP modelleme ve değişim prosedürlerinin öğrencilerde yansımalarına dair değişim teması önemli sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Soyut düşünme kapasitesinin ilerlemek için alan aradığı bu dönemde ortaya çıkan kodlar gerçekçi bilgi arayışının baskın olduğunu hissettirmektedir. Değişim prosedürlerini kapsayan bu ders içerikleri hakkındaki süreç algısı farkındalık temasında görülmektedir. Tarihsel süreç farkındalığı, bilişsel ve duyuşsal farkındalık, bireysel ve toplumsal değişim farkındalığı ilgili kategorilerdir. Buralardaki bulgular sınıf içinde konuşulan konuların soyut düşüncede anlam örgülerinin genişlediğini göstermektedir. İslamiyet’in doğuşu ve yayılması tarihi, özellikle Hz. Muhammed’in hayatını kapsayan kısmı oldukça umut verici hikâyelerle dolu olsa da gerçekçilik bazen olumsuz örneğe yatkınlığı bunun sonucu olarak da umutsuzluğu doğurabilmektedir. NLP bu durumu da dikkate almaktadır. Özellikle Dilts’in kişideki öznel gerçeklik kriterlerini inceleme teknikleri ile başarısızlık yargısını ortadan kaldırmak için istisnaları ön plana çıkarma

²¹ Şirk, Allah’tan başka varlıklara onun özelliklerini vererek ortak koşmak anlamına gelmektedir. Allah’ın özelliklerini müstakil bir sure olarak anlatan İhlas Suresi’nde (112/1-4) .” şeklindedir. Hz. Muhammed’in ise bir beşer olduğu (İsra, 17/94) ve örnekliliği (Ahzab, 33/21 çeşitli ayetlerde bildirilmiştir.

stratejisi ve olumsuzluğa karşıt örnek oluşturma dil kalıpları bu konuda yol göstericidir. Öğrencilerin değişime olan inançları zedelemekten tarihi gerçekçi bakış açısıyla inceleyerek uygulanabilir, olumlu, kullanışlı ve faydalı değişim tanımları yapılmalıdır. Bunun için öğrencinin zihin haritasındaki tanımla derste kastedilenin benzerliği test edilmelidir. Gelişim için küçük değişikliklerin bile hayati öneme sahip olabileceği, büyük değişimlerin küçük adımlarla meydana geldiği gibi farkındalıklar verilmelidir.

Farkındalık NLP’de ve öğrenme alanlarında değişimi başlatan ilk kıvılcımdır. Empatik düşünme ortamının farkındalıklara yol açarak modelleme zeminini oluşturması bilgiyi yapılandırma ve bilginin transferi için oldukça değerlidir. Öğrencileri duygulandırıcı hiçbir hitabî sunum yapılmayan dersler, sadece duyuları harekete geçiren meta sorular “*Ne görüyorlar? Ne hissediyorlar? Ne duyuyorlar? Siz olsanız ne görür, ne duyar ve ne hissederdiniz?*” sorularıyla ve varsayımları baştan açıkça ortaya koyan meta anlatımlarla zihinsel çerçeveler oluşturmuş²² ve farkındalıklara imkân vermiştir. Hz. Muhammed’in plan yapması da öğrencilerin beğendiği analitik düşüncelere sebep olan bir içerik olarak özdüzenleme ve öngörme kapasiteleri için örnek alınacak bir farkındalık oluşturmuştur (Ek-7).

GK4’ün “*Daha devam etseydik güzel olurdu.*” ifadesinden anlaşıldığı gibi dersi NLP ile özelleştirerek işlemede devamlılığın verimlilik getireceği inancı oluşmuştur. Ödev temasında görüşme yapılan öğrencilerin biri hariç hepsi olumlu bakmış ve verimli olacağına inanmıştır. Bu, portfolyo değerlendirmesi için uygun olan ve son derste anlatılan öğrencilerin özel bir merakları için Hz. Muhammed’i örnek almada kişisel modelleme taslağını kullanarak araştırma ve plan yapacakları bir ödevdir. Hiçbir öğrenci sıkılma-isteksizlik belirtisi göstermemiş, bir tanesi dersle ilgili olmaksızın ödev olgusuna olumsuz tutum içinde olduğunu ifade etmiştir. Genel olarak evde dahi ilgilenecek kadar derse ilgi duymaları, gerçekten faydasına inandıklarını göstermektedir. Ödev yapmada yeterlilik motivasyonu, görev motivasyonu, zevk alma motivasyonu, özel ilgi alanı motivasyonu, ne yapacağını görme motivasyonu, empati ve düşünsellik, grup iş bölümlü araştırma, araştırıp sunma ve netleştirme

²² Zihinsel çerçeve oluşturan ve varsayımı yok eden bir cümleye örnek vermek gerekirse “*İz sürücüler Peygamberimizi takip ediyordu.*” cümlesi yerine “*O devirde iz sürücülük diye bir meslek var, ayak izleri konusunda uzmanca gözleme sahipler. Onlar yüksek vaatler teklif edildiği için Peygamberimizin peşindeydi.*” tarzında bir anlatım o cümledeki iz sürücünün ne olduğunun bilindiğine dair varsayımı yok etmektedir. Açık, anlaşılır anlatımı sağlayan budur. Bol varsayım cümleler hipnotik değerdedir, sorgulamasız olarak kabulendiricidir. NLP’de daha çok zihni sakinleştirmek ve rahatlatmak için kullanılmaktadır. Meta cümleler ise “*Haa öyle ya!*”, “*Hmm meğer öyleymiş!*”, “*Şimdi daha iyi anladım.*” gibi zihni harekete geçirici, uyandırıcı içgörüsels tepkiler vermektedir. Bir başka örnek de tersinden düşündürerek varsayımı yok etmedir. Çünkü bir şeyin tanımını bilmek tersinin tanımını bilmeyi göstermez. Bu varsayımı yok etmek de açıklayıcı ve düşünme bağlantılarını kurdurucudur.

motivasyonu, araştırıp yazma motivasyonu, grup araştırması ve röportaj durumları tespit edilmiştir. Bunlardan dikkat çekici bir husus olarak “*Benim de bir merakım var ama sınıfta söylemeye utandım.*” ifadesiyle utangaç olduğu anlaşılan GK2’nin ödev konusunda “*Güzel bulurdum bence, araştırırdık yazardık.*” demesidir. Ödevi onaylamış ve bunun yanında sunma gibi eylemler yerine en azından yazmayı tercih etmiştir. Yazıya dair ödevler iyi bir beyin açıcı olmasının yanı sıra utangaç öğrencilerin potansiyelini ortaya çıkarma ve iş birliğini kazanma noktasında iyi bir yol olarak görünmektedir. Kendilerini ifade edecek kısıklıkta olmaları ile dersin öğrenildiğinin ve hedef becerileri gelişim seviyelerinin anlaşılmasında devamlı olmaları bu tarz ödevler için yeterlidir. Bazı ödevler geribildirim vererek geliştirme amaçlıdır ve nihai notun değil, gelişimin takibinde süreç temelli değerlendirmenin parçasıdır. Otantik bir değerlendirme olup öğrencinin çabasının anlamlı bir karşılığı olduğunu gördüğü bir süreç olmalıdır. Geribildirimler bu inancı pekiştirmelidir. Güven veren kitap bağlantıları ve doküman takibi de ihmal edilemeyerek sınav hakkındaki kaygılar giderildiğinde süreç daha emin adımlarla ilerlemeci ve yaratıcı, çözüm üretici bir halde olacaktır (McMillan, 2015: 113-114). Çünkü öğrenci keşfettiği potansiyeli ile sınav dahil yapabileceği şeylerin farkında olarak gerçek hayatta kullanımı olan bir bilgiye sahip olduğunu bilecektir. Bu şekilde anlamlı hissetmenin sağlanması spiritüel gelişime katkı sağlayacaktır. Bu, ortaöğretimde NLP ile Peygamberimizin Hayatı dersinin amaçsal işlevliğini kazandıran asıl faydasal düşüncedir. Bu faaliyetler özyeterlilik kazanıldıkça özgüven geliştirecek, ödevlerin faydasal ve entelektüel bağlantıları anlaşıldıkça öğrencinin gözünde dersin akademik itibarını artıracaktır.

Ödev yönergelerine dersteki kavramsallaşmalara paralel olarak öznel duygu ve düşüncelerin paylaşılması eklenmelidir. Örneğin sıradan bir göç olmayan hicret; kötü bir halden iyi bir hale geçiş, kişiliğini ve doğruluğunu yaşamaya geçiş olarak kavramsallaştırılmıştır. Kavram olarak sembolik ve metaforik değeri olmasının söylenmesi öğrenciye uygulanabilir ilkeler kazandırması açısından önemlidir. Böylece öğrenci kişiliğini oluşturduğu özdüzenlemelerinde iyi hale geçiş planlarını başardığında “*Ben de hicret ettim, ben de onlardanım.*” anlayışı geliştirebilir ve ait hissedebilir. Ödev konusunda iş birliği yapmayan öğrenciler için farklı alternatifler sunulmalı ve teşvik edilen ortak anlayışa dahil edilebilmelidir. İlişkiler ve değerlendirmeler; mekanik olmayan sıcakkanlı, adil, öğrenme-gelişim odaklı ve esnek/farklı çözümlere açık özellikte olmalıdır. Ödevler ve derslerde alınan portfolyo ürünleri yeni dersi hazırlamaya yardımcı kaynaklardır. Öğrenciyi tanımaya ve öğrenme stillerini keşfe yönelik mini anketler yapılabilir. Öğrencilerin algı sistemlerine yeterli bilgi girişi olduğunda öğrenciler bağlantılar oluşturacak; etkinlik ve ödevlerle düşündürülmeye çalışıldıklarında giderek daha orijinal ürünlerle gelişim göstereceklerdir

(Jensen, 2006: 96). Hayatla, bilim ve sanatla bağlantı kurmaların artmasıyla devam eden gelişim süreci; NLP’de başarıda istenen hedef için yüksek motivasyon kaynağı yüksek değer (tinsel değer) ile düşünmek ve İslamiyet’te “*salih amel*”²³ kavramına tekabül eden kendine faydayı da aşarak insanlığa katkı sunan bir yapı şeklinde düşünme ve davranış sistemini oluşturmaya evrilecektir. Dersler bu haliyle öğrenme alanlarının bilişsel ve duyuşsal tüm basamaklarını kapsayıcı niteliktedir. Ayrıca değişim kurallarını bulmaya çalışarak Hz. Muhammed’in hayatını anlamaya çalışmak özellikle beyin temelli öğrenmede bahsedilen bilimsel bir iz sürmedir. Bilimsel iz sürme ile hayal gücü birleştirilerek öğrenme gerçekleşmektedir. Üst düzey düşünme beceriler için sanatsal ve entelektüel açılımlarla zengin algısal uyarıcılar yararlıdır (Jensen, 2006: 38).

Öğretmen gözlemi temasından alınacak son nokta; öğretmenin kendi hayatı hakkında zaman zaman kısa açılım yapması, modelleme konusunda model olması, kişilik oluşturma ve hayat planı yapmada nasıl yollar izlediğine dair kendi manasını oluşturduğu metaforlarından, hayat sorularından yer yer örnekler vermesi, öğrencilere rehberlik etmesi, kendi içselleştirdiği bilgeliği, umudu ve heyecanı hissettirmesi dersleri ileri götüren mühim bir dinamik olduğudur.

Peygamberimizin Hayatı dersi için bulgulardan yola çıkarak NLP temelli özgün bir ders işlenişi için özet olarak bazı kuramsal ilkeler şu şekilde sıralanabilir:

1. Öğretimi gelişime sebep olan faydaya göre yönlendirmek için amaç ve sonuçla uyumlu gerçeğin/verilmek istenenin işe yarar güçlü temsillerini oluşturacak stratejiler benimsenmelidir.
2. Sınıf disiplini ve grup disipliniinde adaleti temel alan çözümlere açık olmak ve sözlü-sözsüz tüm geribildirimlere değer vermek gerekmektedir.
3. Motivasyonu sağlamak için buna kaynak oluşturacak ihtiyaçlara bakılarak itki oluşturulabilir. Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisinde fizyolojik ihtiyaçlar, güvenlik, aitlik-sevgi, saygı yoksunluk ihtiyaçları olarak nitelenirken; bile-anlama, estetik ve kendini gerçekleştirme ihtiyaçları gelişim ihtiyaçları olarak geçmektedir (Slavin, 2019: 287-288). Glasser’in gerçeklik terapisi kuramında ise öğrenmeyi birlikte getiren eğlenme/zevk alma, sevgi ve aitlik, hayatta kalma, güç/başarı, özgürlük/bağımsızlık ihtiyaçları ele alınmıştır (Akpınar ve Öz, 2013: 6-7). NLP motivasyon için gerek duyulan ihtiyaçları hissettirerek

²³ Bu kavram bozukluğu ıslah edici/iyileştirici, nefreti ortadan kaldırıncı barışçı, doğayı ve insanlığı iyileştirici işler olarak; fesad/bozguncu işlerin zıddıdır. “*Yeryüzünü ıslahından sonra ifsad etmeyin! Yeryüzünü iyileştirildikten sonra bozguna uğratmayın!*” (A’raf, 7/56) ayetindeki manaya uygun olarak kavramın manası inşa edilmelidir (El-İsfahani, 2012: 868-86). Namaz, oruç gibi ibadet manaları değil insanlığa ve doğaya faydalı/hayırlı, iyileştirici ve barışçı iyi işler manası akla gelmelidir.

güdüleyecek araçlara sahiptir. Beklenti-değer teorisine göre öğrencinin kendinden beklentisinin/yeterliliğinin yanında etkinliğin karşıladığı ihtiyaca göre o işleme değer vermesi motivasyonu sağlamaktadır. NLP stratejileriyle ihtiyacın karşılandığı faydalı sonuç resmedilip fayda açıkça gösterildiğinde motivasyon sağlanacaktır.

4. Öğrencilerin sağlıklı bir din algısı ile uygulanabilir öznel ilkelerini ve kavramsallaştırmalarını oluşturmaları için İslami kavramların Kur'an-ı Kerim'deki kullanımlarına ve Arap diline uygun anlamları verilmelidir. Bu bilimsel iz sürüşün ve bir NLP prensibi olarak kaynaklı düşünmenin gereğidir.

5. Rogers'in koşulsuz saygı prensibinin NLP iletişim stratejileriyle birleşerek atmosfer oluşturulması oldukça yararlıdır. Çünkü öğrenci saygı konusunda yoksunluk yaşayıp bunu sağlamayla uğraşmak yerine olumlu hislerle kendini gerçekleştirme ve ideal benliğine doğru özdüzenleme yapabilme yoluna gidecektir.

6. Öğrencilerin modelleme yapımları ve buna yeterli hissederek kendilerine dair beklenti oluşturmaları süreçlerinin sağlıklı işlemesi koşulsuz saygının yanında gerçek ve ideal benlikleri arasında uçurum ve çelişki olmamasına bağlıdır. Bu yüzden insani özellikleri vurgulanan insan peygamber algısını (Onat, 2016: 202) inşa etmek gerekmektedir. NLP'nin modelleme araçlarıyla bunu kolaylaştırmak yararlıdır. NLP'de hedefe yönelik olumsuz düşünceler zihni kısıtlamaktadır. Bu yüzden örnek alınacak kişi davranışı ve değere karşı kutsallık atfederek uzaklaştırmak onu işlevsizleştirmektir.

7. Sadece Hz. Muhammed'i değil sosyal zemini/sınıfları oluşturan diğer figürleri de karakter analizi yaparak zihniyet yapılarını ve değişimi izlemek önemlidir. Burada beş duyu temelli meta sorular, empatiyi ortaya çıkaran hayal gücü kullanımı işe yaramaktadır. Vahiyle insanların bakış açılarının nasıl değiştiği, iç ve dış gözlemlerinin nasıl olabileceği, değer sistemlerinin nasıl kurulduğu üzerinde durulmalıdır. Buna ait tarihsel deliller varsa aktarılmalı, bunun yanında zihinde canlandırma, soyut düşünme-tahmin etme yoluyla dolaylı yaşantı kapasitesi artırımı ve içsel-öznel süreçlerle bilgiye ulaşılmalıdır. Bu bir *"şehadet/inanışı gözlemleyerek anlama"* sürecidir.

8. NLP değişim prosedürlerinden yola çıkarak içerik organizesi yapmakla üst düzey düşünme becerilerini harekete geçirmek, farklı bakış açılarıyla düşünmeye maruz kalmak önemlidir. Değişim seyrini gözlemlemek ve buna sebep olan asıl püf noktaları bulmak bir üstbilişsel okuma yapmaktır. NLP verilecek tarihsel bilginin seçiminde, organizesinde ve modelleme taslağı kullanımında rol oynayarak buna yardımcı olmaktadır.

9. Süreç algısı hem bir tarih bilinci oluşturmada hem de öğrencinin kendi gelişimi için yansıtıcı düşünme yapması ve öngörme kapasitesini yükseltmesinde önemlidir. Bu yüzden

hem tarihi başarıların hem gelişimin adım adım ilerleyen; ekoloji, kültür, beceri temellerinden etkilenen bir süreç boyutu olduğu işlenmelidir.

10. Öğrencilerin kimi duyuşsal alanda bilgi üretimine daha yatkın olabilir kimi soyut düşünme ve bilişsel alanı daha çok ön plana çıkarabilir. Hayalle bilgi üretimi için temsil sistemlerini kullanmak yeni bakış açıları elde etmede her iki tipi de harekete geçirecektir.

11. “*Bana katılır mısınız?*”, “*Bunu yapabilir misiniz?*”, “*Bunu kim deneyebilir?*”, “*Birlikte deneyebilir miyiz?*” gibi meydan okuyucu davetler öğrencileri yeni anlama formlarına hazırlamakta ve verilen bilgileri bu durumlara transfer etmeyi kolaylaştırmaktadır.

12. Öğrencilerle birlikte dersi ortak yaratımla işlemek için iş birliğini inşa edecek fırsatlar yaratmalıdır. Öğrenci öğretmenin onu geliştireceğine dair rehberliğine, samimiyetine ve uzmanlığına/bilimsel yol göstericiliğine güvenmelidir.

13. Tercih edilen tüm öğrenme yöntemleri sosyal ve bireysel olarak bilgi yapılandırmasının önünü açacak şekilde sembolleştirme kapasitesinin arttırılmasına odaklanmalıdır. Bu anlam ağlarının oluşmasını sağlayıcı ve faydasal durumun hayata aktarılmasında hatırlatıcı kodları sistemleştiricidir. Örneğin “hicret” sembolik bir kavramsallaşma ile daha iyi, onurlu ve özgür bir hale geçişi temsil etmektedir.

14. Nöro-mantıksal düzeyler/kişisel modelleme taslağı (şekil 2.1) hem özel merak alanlarına, gelecek hayallerine dair hem kişilik oluşturma hedeflerine dair uzak ve yakın potansiyel gelişim alanını yönetmek, benlik kontrolü ve plan yapmak için bir araçtır. Öğrenci bu araçla Hz. Muhammed’in hayatından transfer edilebilir doğru tanım ve bakış açılarıyla sembolleşmiş kavramları, düşünüş, duygu ve tavırları, değer ve inançları, kişilik öğretilerini adım adım modelleyebilir. Öğretmen bununla ilgili ödevler ve etkinlikler tasarlayabilir veya mevcut öğretim yöntemlerini buna entegre edebilir.

15. Sisteme modellemeyi destekleyici seçilmiş yeterli bilgi girişi beş duyu bazlı çerçeveler oluşturularak girdikten sonra modellemeyi tamamlayan, bilgiyi işlemeyi sağlayan meydan okuyucu etkinlikler yapılmalıdır. Beyin temelli öğrenmedeki bilimsel tespitler gereği iki işlem birlikte olmamaktadır. Meydan okuyucu etkinlikler; bilgiyi üst düzey şekilde düşünmeyi sağlayan karmaşık etkinliklerdir (Jensen, 2006: 33). Örneğin eleştirel soru hazırlama, tartışma fikirleri bulma, değişim kuralları çıkarma, birlikte konu karakterlerini analiz etme, sembol tasarlama, problem çözme ve farklı hayat alanlarına bilişsel ve duyuşsal bilgiyi transfer eden keşifler ve projeler yapma gibi etkinliklerdir. Bunların öğretmen, akran, grup tarafından verilebilecek geribildirimler ile birlikte yapılan aktif bir süreçle gerçekleşmelidir. Süreci değerlendirmeyi hedefleyen otantik değerlendirmeler kullanılmalıdır. Bu değerlendirmeler süreç içinde öğrenmeyi devam ettirir ve süreçteki performansı

değerlendirmektedir (Fer ve Cırık, 2007: 170). Öğrencilerden yaratıcı fikirlerin çıkması için kuluçka sürelerinin ve zihinsel pratiklerinin olması, ayrıca eğitimin sürece yayılması gerektiği hatırlanmalıdır.

16. Karmaşık etkinlikler potansiyeli ortaya çıkarmakta ve öğrenciler kendi potansiyellerini keşfettikleri için eğlenmektedir. Bu süreçlerde sınıf yönetimi ve değerlendirme yapmak zorlaşabilir. Fakat açık yönergeler, zorluğu ayarlamak ve örneklerle zenginleştirmek, aktif geribildirimlerle süreci ilerletmek kolaylaştırıcıdır. Kararında bir şekilde öğrenme sürecini yeni formlarla yapılandırmak ilgi ve dikkati diri tutabilmektedir.

17. Derste yanlış bakış açıları ironik bir örnekle sonuçları ya da farklı açıdan nasıl görüldüğü gösterilerek mizahi yöntemlerle giderilebilir. Başarısızlık gibi görünen durumlar eğlenceli hatıralara dönüşebilir. NLP’de her başarısızlık bir basamaktır ve başarısızlıklar yerine geribildirimlerin varlığı kabul edilmektedir. Yargılayıcı ya da sürekli nasihat konumunda olan sıkıcılıklar yerine mizahi düşündürücü yöntemler daha yumuşatıcıdır.

18) Öğrencilerin gelişimleri ve özellikleri farklı olduğu için, alternatif ölçme ve değerlendirme yöntemleri geliştirilmelidir. Gelişim ihtiyaçlarına ve yeterliliklerine göre esnek çözümler üretilmelidir. Yazma içeren çalışmalar, kavram haritası, şekil ve tablo üzerinde çalışmak gibi yöntemler hem farklı beyin yollarını ve soyut düşünmeyi harekete geçirdiği için hem de utangaç öğrenciler tercih edeceği için mutlaka öğretime eklenmelidir.

19) Her etkinlikle amaçlanan şeyin açıklanması ve sonunda ne olacağı gayet olumlu/müjdeleyici şekilde resmedilmelidir. Hatta dersin gidişatıyla hedeflenen gelişim süreci hakkında yer yer sohbet edilmelidir. İstenen durumun hem duyu ayrıntılarıyla resmedilmesi hem de edinilecek becerilerin ne işe yarayacağı ve hayat karşılıklarının ne olacağına dair sonuç bilgileri vermek güdülenmeyi ve bilinçlenmeyi sağlayıcıdır.

20) Öğretmenin yerinde dokunuşlarla modelleme konusunda model olması ve kendi içselleştirdiği bilgeliği hissettirmesi önemlidir. Ayrıca Hz. Muhammed’in mücadelesini örnek alması için Kur’an’da pek çok yerde bahsedilen peygamberler mevcuttur. Onun da onları örnek/model alarak ilerlediğine, o ayetlerle ruhunu hazırladığına ve motive olduğuna değinmelidir.

Peygamberimizin Hayatı dersine özgü olarak NLP ilke ve tekniklerinden faydalanılmış araştırma boyunca derslerde kullanılan, durumsal olarak nasıl olduğu ve daha iyi nasıl olabileceği tespit edilen ders işleniş şekli görsel olarak şu şekilde modellenilebilir:

Şekil 4.1. Ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı Dersinde NLP Temelli Ders İşleniş Modeli²⁴

Görselde insan ve kavram ilişkileri, ekoloji, kişilik geliştirme, zihin-duygu gelişimi, biliş-duyuş ve üstbiliş, algı yeteneklerinin kullanımı ve artırılmasına dair pek çok eğitimsel, kuramsal ve İslami ilke birleştirilmiş; her görüntü, resim ve şekil ayrıntısı metaforik olarak düşünülmüştür. Dilts'in ekoloji/çevre, davranışlar, beceriler, inanç ve değerler, kimlik ve nihai amaç ifade eden yüksek/tinsel değerler hakkında ortaya çıkardığı piramit şeklinde yükselen nöro-mantıksal düzeyleri görselde kullanılmıştır. Bu aynı zamanda Bandura'nın birey-davranış-çevre ilişkileri için karşılıklı belirleyici yasalarını da dikkate alan üçgeni de hatırlatmakta ve dikkate almaktadır. Bu yüzden hicreti ifade eden temsili harita görselde kullanılmıştır. Çünkü hicret kişilik oluşumu ve bunun ispatı için bir çevre değişimidir. Bu yüzden takvim başlangıcı olarak bile kullanılmasının gösterdiği gibi İslam tarihinde saygı duyulan, önemli kabul edilen bir olgu ve süreç kavramı olarak da görsel modelde (solda ilk altıgen temsili hicret haritası) yer almaktadır. Birey çevreyi etkileyecek, gerekirse değiştirecek ve çevrenin verdiği etkiyi de olumlu düzeyde kişiliğini oluşturmak için dikkatli şekilde kullanacaktır. NLP stratejileri duyusal keskinliği arttırarak ve hayal gücünü geliştirerek bu dikkati sağlamada, öğrenmeyi gerçekleştirmede, yansıtıcı düşünce yaratma ve otokontrolde kolaylaştırıcıdır. Bunların yanı sıra model; Bandura'nın öngörme, özdüzenleme, özyeterlilik, sembolleştirme kavramlarını içeren modelleme ile öğrenme kuramı ve beyin temelli öğrenme kuramındaki unsurları da taşımaktadır. Peygamberimizin Hayatı öğretim programına uyumlu olduğu gibi öğretim ilkelerini de kapsayan üretici güce sahiptir. Örneğin ödev temasında

²⁴ Görselde en sağdaki altıgen içinde kullanılan resim; Meysem Haduman'ın "Talik yazı ile Fatiha Suresi, imzalı, Hicri 1434" eseri olup <https://www.istanbulantiksanat.com/en/product/2586684/meysem-haduman-talik-yazi-ile-fatiha-suresi-imzali-hicri-1434-tarihli-ebat-3> adresinden alınmıştır (Erişim Tarihi: 29.05.2024).

görüldüğü gibi öğrenciler güncel ve gelecek merak ve planlarına örnekliği/modelleme taslağını uygulayabilir, bilim ve sanat bakış açılarını genişletebilir. Tarihsel süreç bilinci; derslerde hem öğretim ilkelerindeki gibi hem NLP başarı stratejilerindeki gibi yakından uzağa, kolaydan zora gelişim algısı verilerek işlenmiştir.

Bu çalışma ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı dersine özgü bir işleniş olarak öğrenme ilkeleri, kuramları ve alanları, içerik organizesi, sınıf içi iletişim ve atmosfer oluşumunu kapsayıcı şekilde hazırlanmış ve NLP'yi bu bileşenlere kolaylık getirici olarak entegre etmiştir. Öğretmenler branş uzmanlığı ve öğretim yöntemi konusunda ayrı ayrı eğitilseler de ders verirken iki bilgi alanını birleştirmek genel olarak kendilerine bırakılmıştır. Peygamberimizin Hayatı dersi için bu boşluğu doldurmak nesillere sağlıklı bir din algısı ve din dili kazandırmak için önem arz etmektedir. Ayrıca eğitimin sadece bilişsel düzeyde kalmaması ve kişilik oluşumunu kapsayan duyuşsal öğrenme basamaklarına sirayet etmesi derslerde özellikle gözetilmiştir. NLP temelli bu tarzın anlaşılması, kullanılması ve yaygınlaşması çalışmanın başlıca önerisidir. Hatta bunu akademik ders olarak tasarlamak, din dersi öğretmen adaylarına akademik ders olarak okutmak, öğretmenlere ve din görevlilerine öğretmek için hizmet içi eğitim programları hazırlamak yararlıdır.

Hem bu nitel araştırma hem yapılandırmacı öğretim gereği kültürel durumlar gözetildiği için dersler Müslüman öğrencilere özel bir ders öğretim formu olarak anlaşılabilir. Fakat NLP temelli işleniş tarzı çok kültürlü, çok dinli, laik eğitim sistemi için Hz. Muhammed'in vahiy gelmesiyle birlikte yaşanan değişimi anlayarak bu teşekkülden faydalanmak isteyen her kesime uygulanabilir. Somut dönem gelişim özellikleri dikkate alındığı takdirde ergenlik öncesi öğrenciler için, ihtisaslaşmaya dikkat edilerek imam-hatip lise ve ortaokulları için, ihtiyaca göre düzenlenerek engelli bireyler için de uyarlanabilir.

Süreç temelli alternatif ölçme ve değerlendirme yöntemlerine araştırma kısmen ödev teması ile bir örnek teşkil etmektedir. NLP kullanılarak hazırlanan Peygamberimizin Hayatı derslerinde bu durum, puanlama sistemlerini de kapsayacak şekilde farklı örnekler üretilerek çalışılabilir. Ölçme ve değerlendirme; motivasyonun ve gelişim takibinin bir parçasıdır. Fakat öğrenciler bu konuda bir "ortak yazılı" olgusuna teslim bırakılmıştır. Araştırma yaptığımız lise sınıfı için de maalesef durum budur. Psikolojik, pedagojik ve nörolojik değişkenler dikkate alınarak bu konuda farklı fikirlerle çözüm üretici çalışmalar yapılmalıdır. Tabi bu çalışmaların eğitim politikalarını etkilemesi de bir temennidir.

Ders kitapları dilinde de NLP tekniklerinin kullanılması yararlıdır. Öğrencilerin ifadelerinden anlaşıldığı gibi kitaplar açıklamaya muhtaç olarak görülmektedir. Hâlbuki bir öğretmen ders kitabı tercümesiyle uğraşmak yerine özgürce ders işlemek isteyecektir.

Bilimsel kavramlar ortak bir bilim dili oluşturmak için açıklanmaya muhtaç olabilir ama varsayımların kontrollü kullanıldığı sade ve anlaşılır anlatımlar tercih edilmeli, kaynaklara sadık kalınmalıdır.

NLP'nin farklı branş derslerinin öğretilmesinde kullanıldığı çalışmalar yapılmıştır. Bu durum, araştırmanın içerik organizesinde de dikkate alınmıştır. Bu organize transfer edilebilir, ilkeli ve faydalı bilgiyi seçmede kolaylık sağlamıştır. Özellikle içeriğe bir modelleme ve değişim analizi prosedürü uygulamak, teknikleri kullanılır hale getirerek modellemeyi daha sistemli ve öğrenme alanı basamaklarını kapsayıcı şekilde ortaya çıkarmıştır. Yeni yazılan ders kitaplarında ve öğretim programlarında bu çalışmanın ortaya koyduğu bilgiler dikkate alınırsa rahatlıkla içerik ve öğretim programına uyumlanabilecektir.

Bu çalışmadan faydalanmak isteyen tüm eğitimci ve öğretmenlere bazen öğrencilerine bir araştırma görevlisi gibi davranmaları tavsiye edilmektedir. Bu, öğrencilerde bir gözlemci etkisi²⁵ yaratacak ve onlar ilgilenilmenin, izlenmenin verdiği güdülenmeye tutulacaklardır. Öğretmenler de yaptıkları gözlem ve araştırma sonucu öğrencilerin ihtiyaçlarını tespit ederek NLP ile daha rahat çözüm üretebilecektir.

²⁵ Gözlemci etkisi Hawthorne etkisi olarak literatüre geçmiş, bu addaki bir fabrikada yapılan bir araştırmada işçilerin kendilerinin gözlemlendiğini düşündüklerinden dolayı verimi arttırdıklarının anlaşılmasıyla motivasyonda ilgiyi ortaya çıkarmıştır. Çalışanların önlerindeki engellerin kaldırılması, rahat hareket etmelerinin sağlanması, ilgilenildiklerinin bir şekilde gösterilmesi onları güdülemektedir (Şeker, 2014).

KAYNAKÇA

- Adler, A. (1999). *Sosyal Duygunun Gelişiminde Bireysel Psikoloji*. (Çev. H. Özgü). Hayat Yayınları, İstanbul.
- Akpınar, O. ve Öz, F. S. (2013). “Gerçeklik Terapisi: Özellikler, Temel Kavramlar, Tedavi, Uygulama ve Değerlendirme”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 12(43) : 001-022.
- Anue, R. (1997). *Zebu: The Hypnotic Language Card Game*. Metamorphous Press, U.S.
- Aydın, A. (2007). *Eğitim Psikolojisi Gelişim-Öğrenme-Öğretim*. Tek Ağaç Eylül Yayıncılık, Ankara.
- Aydın, Ş. ve Akyürek, S. (Ed.). (2020). *Eğitime Giriş*. Kimlik Yayınları, Kayseri.
- Bacanlı, H. (2006). *Duyuşsal Davranış Eğitimi*. Nobel Yayınları, Ankara.
- Bal, H. (2016). *Nitel Araştırma Yöntem e Teknikleri (Uygulamalı-Örnekle)*. Sentez Yayınları, İstanbul.
- Bandler, R. (2009a). *Trans- Formasyon*. (Çev. E. N. Öztürk), Owo Yayınevi, İstanbul.
- Bandler, R. (2009b). *Eskimeyen Değişim İsteddiğiniz Hayatı Yaratın*. (Çev. E. N. Öztürk), Owo Yayınevi, İstanbul.
- Bandler, R. ve Grinder, J. (2016). *Değişim İçin Beyninizi Kullanın Nöro - Linguistik Programlama*. (Çev. O. Akınbay), Alfa Yayınevi, İstanbul.
- Bateson, G. (1979). *Mind and Nature A Necessary Unity*. E. P. Dutton, New York.
- Bayraklı, B. (2016). *İslam ve Eğitim*. Düşün Yayıncılık, İstanbul.
- Boyes, C. (2013). *Collins Gem 5-Minute NLP*. HarperCollin, UK.
- Charmaz, K. (2015). *Gömülü (Graunded) Teori Yapılandırması Nitel Analiz Uygulama Rehberi*. (Çev. R. Hoş), Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Churches, R. ve Terry, R. (2009). *Eğitim İçin NLP Etkin Bir Eğitim Olmanın Yolu*. (Çev. E. N. Öztürk), Owo Yayınevi, İstanbul.
- Creswell, J. W. (2020). *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. (Çev. M. Bütün ve S. B. Demir), Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Çifçili, V. (2009). “Sınıf İçi Disiplinde Otorite”. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi* 11(1) : 91-103.
- Değerler Eğitimi Merkezi (2013). *Seçmeli Din Eğitimi Dersleri İnceleme ve Değerlendirme Raporu Temel Dini Bilgiler - Hz. Muhammed'in Hayatı - Kur'an-ı Kerim*. Kaymakcan, R. Aşlamacı, İ. Yılmaz, M. ve Telli, A. İstanbul.
- Demirel, Ö. (2020). *Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya*. Pegem Akademi Yayınları, Ankara.

- Demirel, Ö., Kaya, Z. ve Kiroğlu, K. (ed.). (2020). *Eğitime Giriş*. Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Dilts, R. (2009). *Dil İllüzyonları Kelimelerin Büyüsüyle Mutluluğa Ulaşmak*. (Çev. A. V. Çubukçu), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Diğer, D. (2019). “Carl R. Rogers ve Öğrenme Özgürlüğü: Etkili Bir Öğrenme Ortamının Mimarı Olarak Öğretmen ve Öğretmen Tutumları”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 8(4) : 2341-2358.
- Doğan, Ö. (2020). *Farkı Fark Etmek İçin NLP*. Maviçatı Yayınları, İstanbul.
- El-İsfahani R. (2012). *Müfredât el-Fâzi'l-Kur'an: Müfredat Kur'an Kavramları Sözlüğü*. (Çev. Y. Türker), Pınar Yayınları, İstanbul.
- Ertürk, S. (1997). *Eğitimde Program Geliştirme*. Meteksan Yayıncılık, Ankara.
- Fer, S. ve Cırık, İ. (2007). *Yapılandırmacı Öğrenme: Kuramdan Uygulamaya*. Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.
- Gümüş, H. (2019). *Kişisel Gelişimin Din Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya
- Jensen, E. (2006). *Beyin Uyumlu Öğrenme Teaching With The Brain In Mind*. (Çev. A. Doğanay). Nobel Kitabevi, Adana.
- Jensen, F. E. ve Nutt, A. E. (2021). *Ergen Beyni Bir Nörobilimciden Ergen ve Genç Erişkinlerin Yetiştirilmesine İlişkin Hayatta Kalma Rehberi*. (Çev. C. E. Topaktaş), Hep Kitap Yayınları, İstanbul.
- Kıral, B. (2020). “Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi”. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8(15) : 170-189
- Koralp Gürol, Y. (1993). *Etkili Rapor Yazma Teknikleri Rapor Sunumu ve Uygulamaya İlişkin Örnek Olaylar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Köse, F. B. ve Sarıkaya, A. (2018) “Milli Eğitim Bakanlığı Tarafından Hazırlanan Peygamberimizin Hayatı Ve Siyer Ders Kitaplarının Tahlil Ve Tenkidi”. *Siyer Araştırmaları Dergisi* (3) : 107-140.
- Maviş, A. (2017). *Hipnotik Öğrenme*. Yediveren Yayınları, İstanbul.
- Miller, L. (2020). *Çocuklarda Spiritüellik Yaşam Boyu Gelişim İçin Ebeveynliğe Yeni Bilimsel Yaklaşım*. (Çev. Ö. Özarpacı), Pegasus Yayınları, İstanbul.
- McMillan, J. H. (2015). *Sınıf İç Değerlendirme Etkili Ölçütlere Dayalı Etkili Bir Öğretim İçin İlke ve Uygulamalar*. (Çev. A. Arı), Eğitim Yayınevi, Konya.

- Myers, D. G. (2017). *Sosyal Psikoloji*. (Çev. S. Akfırat), Nobel Yayınevi, Ankara.
- Onat, H. (2016). *Türkiye’de Din Anlayışında Değişim Süreci*. Endülüs Yayınları, İstanbul.
- Onat, H. ve Söylemez M. (ed.) (2013). “İslam Bilimleri ve Yöntemi Açısından Tarihin Anlam ve Önemi”. *Kur’an ve İslami İlimlerin Anlaşılmasında Tarihin Önemi*. Ankara Okulu Yayınları, Ankara.
- Piaget, J. (1999). *Çocukta Zihinsel Gelişim*. (Çev. H. Portakal), Cem Yayınevi, İstanbul.
- Saldana, J. (2022). *Nitel Araştırmacılar İçin Kodlama El Kitabı*. (Çev. A. Tüfekçi ve S. N. Şad), Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Saritepeci, M. (2018). “Beklenti-Değer Teorisini Temel Alan Başarı Motivasyonu Ölçeğini Uyarlama Çalışması”. *Uluslararası Eğitim Bilim ve Teknoloji Dergisi* 4(1) : 28-40.
- Senemoğlu, N. (2003). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya*. Gazi Kitabevi, Ankara.
- Sevinç, H. ve Taş, İ. (2020). “Üniversite Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı ile Düşünme İhtiyacı ve Duyguları İfade Etme Arasındaki İlişki” *Yaşadıkça Eğitim Dergisi* 34(2) : 523-541.
- Slavin, R. E. (2019) *Eğitim Psikolojisi Educational Psychology*. (Çev. G. Yüksel), Nobel Yayınevi, Ankara.
- Smith-Adcock, S. ve Tucker, C. (2021). *Çocuk ve Ergenlerde Psikolojik Danışma Kuram, Gelişim ve Farklılıklar Arasında Bağlantı Kurma Counseling Children and Adolescents Connecting Theory, Development and Diversity*. (Çev: T. M. Çaykuş, D. M. Siyez), Nobel Yayınları, Ankara.
- Somuncuoğlu Erkan, F. (2018). *Ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı 9. Sınıf Ders Kitabı*. Dörtel Yayınları, Ankara.
- Sönmez, V. (2001). *Program Geliştirmede Öğretmen Elkitabı*. Anı Yayıncılık, Ankara.
- Subaşı, M. ve Okumuş, K. (2017). “Bir Araştırma Yöntemi Olarak Durum Çalışması”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 21(2) : 419-426.
- Tanrıverdi, H., Köksal, G. ve Aslan, Ş. (Ed.). (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Nicel, Nitel ve Karma Tasarımlar İçin Bir Rehber*. Eğitim Yayınları, Konya.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı (2018). *Ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı*.
- Tosey, P., & Mathison, J. (2010). “Neuro-Linguistic Programming As An Innovation In Education And Teaching”. *Innovations in Education and Teaching International*, 47(3), 317–326.

- Tosey, P. ve Mathison, J. (2003). *Neuro-linguistic programming: Its potential for learning and teaching in formaleducation*. (Paper presented at the European Conference on Educational Research /Avrupa Eğitim Araştırmaları Konferansı'nda Sunulan Bildiri), 17-20 Eylül 2003, Hamburg Üniversitesi.
- Tosun, C. (2017). *Din Eğitimi Bilimine Giriş*. Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Ünsal, S. B. (B. Y.). *Licensed Practitioner of Neuro Linguistic Programming & Motivational Coach Certificate Training with Neuro-Shine Technology Eğitim Kitapçığı*.
- Valle, J. L. ve Bandler, R. (1989) *Licensed Practitioner of Neuro-Linguistic Prpgramming*. Yayınlanmamış Eğitim Kitapçığı.
- Vygotsky, L. S. (2018). *Düşünce ve Dil*. (Çev. B. Erdoğan), Roza Yayınevi, İstanbul.
- Yağcı Özen, M. ve Aslan, Ş. (Ed.). (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Nicel, Nitel ve Karma Tasarımlar İçin Bir Rehber*. Eğitim Yayınları, Konya.
- Yazgan İnanç, B. ve Yerlikaya, E. E. (2020). *Kişilik Kuramları*. Pegem Yayınları, Ankara.
- Yıldız, Z. (2016). *Din Öğretiminde Mesleki Gelişimin Anahtarı Yansıtıcı Düşünme*. Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Yılmaz, M. (2009) “Enformasyon ve Bilgi Kavramları Bağlamında Enformasyon Yönetimi ve Bilgi Yönetimi”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 49(1), 95-118.
- Yorulmaz, B. (2018). *Senaryo Yaklaşımlı ve Etkinlik Temelli Siyer Öğretimi*. Erkam Yayınları, İstanbul.
- Youel, R. ve Youel, C. (2022). *Etkili NLP Becerileri Kendinizi ve Çevrenizi Anlayın İletişim Becerilerinizi Geliştirin ve Etki Oluşturun*. (Çev. S. Yuvarlak), Nova Kitap, İstanbul.
- Yurdakul. H. (2016). *Seçmeli Hz. Muhammed'in Hayatı Dersi 10. Sınıf Müfredat Programının Kavram Haritası Tekniği ile İşleniş*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yücel, T. (2019). *Öğrencilere Göre Ortaöğretim Seçmeli Hz. Muhammed'in Hayatı Dersi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Apak, İ., Dilekçi, F., Efe, F. ve Çelikkol Kara, H. *Ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı 9 Ders Kitabı*. MEB Yayınları. <https://www.eba.gov.tr/dogm-detay/3> (Erişim Tarihi: 26.05.2024)
- Barca, M. (2022) “Stratejik Yönetim” *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*. Tübitak Bilim ve Toplum Başkanlığı Popüler Bilim Yayınları.

- https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/stratejik_yonetim (Erişim Tarihi: 26.05.2024)
- Bedir, M. (2010). “Sünnet”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sunnet--peygamber#1> (Erişim Tarihi: 25.07.2024).
- Cambridge Dictionary. “İngilizcede Meta’nın Anlamı” <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/meta> (Erişim Tarihi: 02.11.2023)
- Dilci, T. “Farkındalığımız Kurtuluşumuzdur. Neden Dijitaliz?” <https://dijitaliz.com/> (Erişim Tarihi: 23.05.2024)
- Dilts, R. B. “What is NLP University?” http://www.nlpu.com/NLPU_Information.html (Erişim Tarihi: 02.11.2023)
- Erden, Ö. (2012). “Model Nedir?” <https://ozlemerden.wordpress.com/2012/06/09/model-nedir/> (Erişim Tarihi: 02.11.2023)
- Haduman, M. “Talik yazı ile Fatiha Suresi, imzalı, Hicri 1434” (<https://www.istanbulantiksanat.com/en/product/2586684/meysen-haduman-talik-yazi-ile-fatiha-suresi-imzali-hicri-1434-tarihli-ebat-3>) (Erişim Tarihi: 29.05.2024)
- Kaldıroğlu, A. (2011). “Yazılım Geliştirmede Modelleme: Modellemeli mi Modellememeli mi?” <http://www.javaturk.org/yazilim-gelistirmede-modelleme-modellemeli-mi-modellememeli-mi/> (Erişim Tarihi: 02.11.2023)
- Küçükyaşıcı, B. (2016) “Dürtüsel Öğrenci 7 İpucu ile Dürtü Kontrolü Dürtüsellği Olan Çocuklara Nasıl Yaklaşılmalı? Çocuklarda Dürtüsellik ve Dürtüsel Davranışlar Nasıl Önlenir?” <https://www.cocukvegenc.com/durtusel-ogrenci-7-ipucu/> (Erişim Tarihi: 26.05.2024)
- NLP Academy Turkey. “NLP Nedir?” <https://nlpat.com/nlp-nedir.html> (Erişim Tarihi: 02.11.2023)
- NLP Grup. “NLP’nin Tarihçesi” <https://www.nlpgrup.com/nlp-nin-tarihcesi/> (Erişim Tarihi: 02.11.2023)
- Resmi Gazete, 11.04.2012, S.28261 İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120411-8.htm> (Erişim Tarihi: 31.08.2024)
- Resmi Gazete 07.09.2013, S.28758. Madde: 78 Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/09/20130907-4.htm> (Erişim Tarihi: 31.08.2024)

- Saygın, O. “NLP Tarihçesi” <https://sayginsaygin.com/nlp/npl-tarihcesi/> (Erişim Tarihi: 03.11.2023)
- Şeker, Ş. E. (2014). “Hawthorne Etkisi (Hawthorne Effect)”. MIS (Management Informations Systems) Ansikloedik Sözlük <https://mis.sadievrenseker.com/2014/10/hawthorne-etkisi-hawthorne-effect/> (Erişim Tarihi: 29.05.2024).
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 02.11.2023)
- Valle, J. L. “What is Design Human Engineering” <https://www.designhumanengineering.com/> (Erişim Tarihi: 02.11.2023)

EK-1- Birinci Hafta Ders Plan ve Raporu

Dersin Adı: Dersin Konusu: (Bu konu doğrudan bu başlıkla ders kitabında ele alınmamıştır fakat geçmiş öğretim sürecini hatırlatıcı ve NLP ile yeniden ele alıcı niteliktedir.)	Peygamberimizin Hayatı 3. Ünite: 2. Mekke’de İslam Davetine Tepkiler, 2.1. Mekke’de İslam’ı Kabul Edenlerin Genel Özellikleri, 2.2. Müşriklerin İslam Davetine Karşı Çıkma Sebepleri.
Dersin Süresi:	30+30=60 dk., iki ders süresi. (30 dk. olmasının nedeni deprem bölgesindeki okullarda ders süresinin on dakika kısaltılmasındandır.)
Dersin Amacı: (Buradaki amaç seçimi, dersin verilmesinin genel amacı olan modelleme/örnek alma sürecinin altyapısını oluşturmaya yöneliktir.)	Mekke’deki temel insan sınıflarındaki figürlerin karakter analizi yapılarak vahiyden önceki ve sonraki hallerini, değer sistemlerini karşılaştırmak ve bunların ilerleyen süreçlere etkisini görmek.
Dersin Kazanımları:	3. Peygamberimizin tebliğine karşı tepkileri nedenleriyle birlikte değerlendirir (MEB, 2018: 16). (NLP ile bu kazanım duyuşsal ve empatik bir işlenişle verilmiştir.)
Ders Etkinlikleri:	Giriş etkinlikleri için açık uçlu sorular, gelişme ve sonuç etkinlikleri için simülasyon ve grup çalışması, özetleme.
Ölçme ve Değerlendirme:	Anlık ve sürekli özel ve genel geribildirimler, soru-cevap etkileşim süreci ve portfolyo.
İşleniş Süreci: Öğretmen olayların yaşandığı tarihteki Mekke’yi hayal ettirir. O devirdeki bir köle hayali kurdurur. Neler yaptığı, dünyayı nasıl görebildiği, neler duyduğu, kendini nasıl değerli hissettiğine dair i bulunur. Aynı süreci zengin karakter için de tekrarlar. Ardından peygamber karakterinin nasıl tebliğ ettiği, nasıl namaz kıldığı ve bunların köle-fakir-zengin zümrelerce nasıl karşılandığı hayal ettirilerek empati kurulması sağlanır.	Yönergeler: Öğrenciler dörtlü gruplara ayrılır. 8 grup olmuştur. Bir karaktere dair simülasyon uygulandıktan sonra gruplara bir çalışma kâğıdı verilerek bu hayalden akıllarında kalanlar, karakterin özellikleri, duygu ve düşünceleri (neler hissettiğine, neler yaptığına, neye değer verdiğine, nasıl değerli hissettiğine dair detaylar) öğrencilerin aralarında tartışarak kendi ifadeleri ile yazmaları istenir. Öğretmen sürekli gruplar arasında dolaşarak geribildirim verir ve alır, tekrar verir ve motive eder, anlaşılmayan yerleri tespit ve takviye eder.
Verilen Simülasyon ve Açık Uçlu Sorular: Şimdi o devirdeki Mekke’ye gitmenizi istiyorum. İsteyen gözlerini kapatabilir. Şimdiki gibi hiçbir teknolojik alet, ışıklandırma vs. yok. Geceleri sadece yıldızlar var. Sadece sarı çöl var. Sarının tüm tonlarını hayal edebilirsiniz. Dağlar koyu sarı kahverengi tonlar. Gündüz	

güneşin sarı ışığının vurduğunu o sıcaklığı hissedelim. Yine aynı sarı-kahverengi tonlarda kerpiçten yapılmış evler, bazıları dar, küçük tepesi hurma dalları ile kapatılmış kapıları örtüden. Bazı evler daha büyük, belki iki katlı. Şimdi bu zamanda yaşayan bir köleyi düşünelim. Ne görüyor? Ne duyuyor? Neler hissediyor? Kendini nasıl değerli hissedebilir? Sadece efendisinin gözüne girebildiğinde mi? Peki şimdi zengin birini düşünelim. Bu kişinin evi büyük; halıları, eşyaları zenginlik içinde. Üzerinde mücevherler, kalın ipekten işlemeli elbiseler var. Başka bir hayatı yok. Sağ zenginlik, solu zenginlik. Bu kişi zenginlikten başka bir şey görmediği için kendini hep öyle zannediyor. Bu onun değişmez bir özelliği gibi. Hatta öbür dünyaya bile gitse orda da böyle olacağını düşünüyor. Çünkü bu kişiye göre Allah kendisini sevdiği için zengin kılmış. Allah'ın sevgili kulu olduğunu düşünüyor, Kâbe'nin yetkilerini eline almış zenginliğinin göstergesi olan süslü altından putlar koymuş. Allah onu sevdiği için zengin kıldığına göre Kâbe üzerinde böyle hakları olduğunu düşünüyor. Peki fakiri niye fakir kılmış? Onu da Allah sevmediği için diye düşünüyor. Doğduğundan beri sadece zenginlik gördüğü için bütün ölçüsü değer yargıları buna göre. Allah da zenginliğe göre seviyor. Peki köleler, fakirler şehirdeki en zengin, okumuş, kültürlü, ticari zekâları yüksek kişiler böyle düşündüğü için onlar bundan etkilenmiş olabilir mi? Onlar değerli hissediyor mu? Allah'ın kendilerini sevdiğini hissederler mi? Yoksa o dönemin güçlülere, iktidarı ellerinde tutan, Kâbe'nin yetkilerini ellerinde tutan ileri gelenlerin düşüncelerinden etkilenmiş olabilirler mi? Onlar da bu güce bakıp kendi değerlerini yok saymış mıdır? Ezilen hayatları içerisinde böyle düşünebilirler.

Şimdi yine aynı Mekke'de tebliğe görevli Peygamberi hayal edelim. Siz hiç herkes farklı düşünürken o düşünülenin tersine bir şey söylediniz mi? Sonra size birden karşı çıkıldığını? Böyle zor bir durumla karşılaştınız mı? İşte böyle bir durumda Hz. Peygamber çok gizli ve planlı hareket etmek durumundaydı. İlk başta bu görev onu korkuttu. Hatta Hz. Hatice “*Sen fakire yardım edersin, yetimin hakkını gözetirsin...*” gibi cümlelerle onu teselli etti sonra kararlı bir şekilde devam etti. Peki onun herkesi eşit gören mesajı nasıl tepki aldı? Zengin olan karakterler bu eşitliği kabul etmek istemedi. Yani kabul edersek öldükten sonra hem bana hem bir köleye nasıl cennet olabilir? O halde istemiyorum. Peki köleler ne düşündü? Bildiğiniz çok yoğun eziyet ve baskılara rağmen efendilerini sözünü dinlemediler? Bunu nasıl yaptılar ve bu gücü nerden buldular? Onlar ilk defa kendilerini değerli hissetti. İlk defa Allah'ın onlara değer verip konuştuğunu anladılar. Allah'ın sevgisinin fakirlik ve zenginliğe göre olmadığını gördüler. Demek ki ben de değerliyim. Bunu hissedebiliyor musunuz?

Peki Peygamberin mesajı böyle hisler uyandırırken onu bir kere daha düşünelim. Kabe'de namaz kılıyor. Gündüz sıcak olduğu için fazla kimse yok. Akşam serinliklerinde ise halk dışarda. Bildiğiniz gibi bu saatlerde kılınan namazlar sesli kılınır. O da sesli okuyo. Fakat bu sesli kılınan namaz müşrikleri çok rahatsız ediyor. Normalde herkes Kâbe'de ibadet hakkına sahip iken ona baskı uygulamaları. Ne okunuyor namazda? Fatiha ne diyordu: “*Hamd alemlerin Rabbi Rahman Rahim Din gününün sahibi Allah'adır. Yalnız sana kulluk eder ve yalnız senden yardım isteriz.*” (Fatiha, 1/1-4). Putları araya sokarak yardım isteyen müşrikler için bu söz nasıl bir etki yaratmış olabilir? Bu ısrarlı vurgu onları çıldırtmış olmalı. Hem de bu kadar veciz ifadeler içinde söylenerek birinin sadece Allah'a yönelip Allah katında onlardan öne geçtiğini görmek, göz göre göre... “*Bizi işte bu dosdoğru yoluna ilet. Kendilerine nimet verdiklerinin, gazaba uğrayan ve sapmışların yoluna değil.*” (Fatiha, 1/5-7). Onların bütün değer sistemi çöküyor burada.

Dersin Raporu: Ders girişinde öğrencilerin dersin önemine ve zorlandıkları noktalara dair sorular sorularak dikkat çekildi ve ihtiyaçlarını fark etmeleri sağlandı. “*Dersi neden alıyoruz?*” sorusuna “*Hız. Muhammed’in hayatını öğrenmek için. Dinimizi anlamak için.*” gibi cevaplar aldıktan sonra soru açıldıkça “*Örnek almak için, yaptıklarını yapmak için.*” gibi modelleme ihtiyacına yönelik cevaplar alındı. Onu ve davranışlarını, o devri görmediğimiz için bu eksikliğin verdiği anlamaya yönelik ihtiyaçlar fark ettirildi. Çözüm olarak hayal gücünü daha iyi kullanacağımız teknikler uygulayacağımız bildirildi. Gruplara ayrılarak çalışma kâğıtları (ek-3) dağıtıldı. Yönergeler basitleştirilerek anlatıldı. Öğrencilerle yeni karşılaşıldığı için grup oluşumu öğrenci rızasına göre ilerledi. Sınıf oturma ve masa-sıra düzeninde değişiklik yapılmadı. Bazı sıralardaki öğrenciler arkalarına dönerek ya da yan yana oturarak grup etkileşimlerini gerçekleştirdiler (Bu vakit kaybolmaması içindi, farklı düzenler oluşturulabilir). Sınıfın genel karakteri sessiz olmadığından derste biraz gürültü sorunu yaşandı. Bu yüzden NLP’nin hipnotik ses tonu ile imgeleme yaptırma tekniği yavaş ses tonu ile değil, soru-cevap etkileşimi ve daha yüksek ses tonu ile uygulandı. İmgeleme yaparken o ortamın renk, ses, şekil, his özellikleri vurgulanarak zihinsel zaman ve mekân çerçevesi belirlendi. Bu çerçeveye karakterler yerleştirildi. Bu karakter özelliklerinin simülasyonları uygulanırken tebliğden önce ve sonraki ruh durumlarının tespitine ve davranış analizlerine önem verildi. Bu NLP başarı stratejilerinde “*sıralama*” özelliğinin öneminden dolayıdır. Her aşamada beş duyuya dair açık uçlu sorularla bu analizler yapıldı: Ne görüyor, ne duyuyor ve ne hissediyordu? Olay gerçekleşikten sonra ne duyuyor, ne görüyor ve ne hissediyor? Çevre ve birey bundan nasıl etkileniyor? Sonra bunlardan yola çıkarak çalışma kâğıtlarını doldurmaya teşvik edilen gruplara ivedilikle ziyaretler yapılarak sürekli anlamadıkları yerler soruldu, kâğıtlarıyla ilgili geribildirimler verildi, empati kurmaları sağlandı. Kâğıdı nasıl kullanacakları, nasıl ifade edecekleri konusunda serbestlik verilerek özgür bir alan açıldı. Grup etkileşimi ile birbirleriyle konuyu tartışmaları, eksiklerini tamamlamaları ve öğretmenden yardım ve rehberlik isteyebilmeleri konuları teşvik edildi. Gruplara ve grup üyelerine tespitlerinden dolayı olumlu ifadeler “*Evet, çok iyi bir noktayı yakalamışsın! Çok doğru! Çok iyi! Evet, tam istediğim gibi beni gerçekten çok iyi anladınız! Tam da bunu demek istedim! Çok güzel olmuş, süper! Aklınızda kalanları yazmanız yeterli, cümle olmasa da olur, anahtar kelimeler de kullanabilirsiniz. Hadi bekliyorum, size güveniyorum. Başlayınca gerisi gelir.*” gibi yeterli ve iyi hissettirecek şekilde kullanıldı. İçerik ayrıntılarına dair sorulan öğrenci sorularında öğrencilerin genel gidişattan farklı olarak zihinlerini düşünsel süreçlere yönelik zorlayıcı bir grup çalışmasına maruz kaldıkları gözlemlendi. Bu yüzden kimi geribildirimlerde kendilerine anlatılardan değil, kendi zihin haritalarından yola çıkarak kâğıtları doldurmak istedikleri görüldü. Bu öğrencilere “*İletişimin anlamı karşıdan aldığımız yanıttır.*” NLP inancı ile kendi zihin haritalarından/önceki alışık olduğu bilgilerden farklı şekilde düşünmeleri haritalar arası farkındalık geliştirilerek ve bağlantı kurularak sağlandı. “*Sen yanlış yapıyorsun. Ben bunu mu dedim!*” gibi yargılayıcı bir ifade yerine “*Bu sana göre böyle.*” ifadesi kullanıldı. “*Fakat şuan analiz ettiğin karakterler daha senin bildiklerini bilmiyor. Onlar neyi görüp neyi duyuyor? Önce hiç İslam’la karşılaşmadıkları zamanı düşün.*” diyerek yaklaşıldı. İstenilen tespitleri bulmaları teşvik edildi ve eksikleri takviye edildi. Ders sonunda grup çalışma kâğıtları portfolyo katkısı olarak toplandı. (Çalışmamız içerisinde kimlik gizliliği korunduğundan kâğıtlara ad-soyad gibi bilgiler yazdırılmamıştır. Fakat normal ders sürecinde bu tarz dokümanlar öğrenci portfolyosu olarak değerlendirilerek süreç tabanlı ölçme işlemi için kullanılabilir.)

Yansıtıcı Düşünce: Bu ders asıl işlenme sırası olan ünite konusu Akabe Biatleri’ne temel oluşturması için Medine’deki karakterler de katılarak uygulanması daha iyi olurdu. Fakat ders süresi kısıtlılığı, öğrenci performanslarının yeni görülmesi, hangi etkinliğe ne kadar süre ayrılacağı konusunda bilgilerin henüz tespit

edilmesi dolayısıyla yetiştirilememiştir. Yine zaman kısıtlılığından dolayı bir sonraki derste daha hızlandırıcı yöntemler tercih edilmiştir. Fakat öğrenciler zihni açıyı farklı maruziyetlere daha çok koşullandıkları durumlara alıştırdığında bilgilerin modelleme çerçeveleriyle toplandığı genel süreçler içerisinde modellemede önemli olan geniş karakter analizlerinin yapıldığı bu tarz etkinlikler daha sık kullanılabilir.

EK-2- Birinci Hafta Derslerinde Verilen Çalışma Kâğıtları

Karakter Analizi – Fakir-Köle

Karakter Analizi - Zengin

Karakter Analizi - Peygamber

EK-3- İkinci Hafta Ders Plan ve Raporu

Dersin Adı:	Peygamberimizin Hayatı
Dersin Konusu:	3. Ünite: 8. Yeni Yurt Arayışı, 8.1. Yesriblilerle İlk Temas ve 8.2. Akabe Biatleri
Dersin Süresi:	30+30=60 dakika iki ders süresi
Dersin Amacı: (Buradaki amaç seçimi, NLP başarı stratejilerindeki püf noktaları mevcut hikâyeden çıkararak modelleme sürecinde kullanılacak başarı adımlarını keşfetmek içindir.)	Akabe görüşmeleriyle birlikte Müslümanların yeni yurt bulmalarına yarayan zemini tahlil ederek başarıya sebep olan noktaları bulmak.
Dersin Kazanımları: (İslam'ın yayılışı burada NLP teknikleriyle incelenen başarıdır. Bu başarıya giden önemli noktalara derste değinilerek kazanım sağlanmıştır.)	8. Akabe Biatleri'nin Yesrib'de İslam'ın yayılışı açısından önemini kavrar. (MEB, 2018: 16)
Ders etkinlikleri:	Giriş etkinlikleri: Ön bilgileri harekete geçirici görsel sunum yorumlama. Gelişme etkinlikleri: NLP farkındalık stratejileri ile konu anlatımı, Akabe görüşmelerine dair simülasyon, buldurma yöntemi ve grup çalışması. Sonuç etkinlikleri: Çalışma sonuçlarının paylaşılması.
Ölçme ve Değerlendirme:	Anlık ve sürekli özel ve genel geribildirimler, soru-cevap etkileşim süreci ve portfolyo.
Verilen Simülasyonlar ve Açık Uçlu Sorular: Hz. Muhammed tebliğ vazifesini yapmak için hac mevsiminde gelen kabileler ile gizlice buluşuyor. Mekke'ye pek çok yerden hac için kabileler geliyor. Peygamberimiz de hep onlarla görüşme yapmak için fırsat kolluyor. Şimdiki gibi hac için konaklamaya yarayacak oteller o zaman yok. Kabileler çadırlarda konaklıyorlar bu çadırların olduğu tepelerden bazıları da Mekke'ye 3 kilometre yakındaki Akabe tepeleri. Çadırların arasında dolaşıyor. Çadırların arasında dolaşan Hz. Peygamberi hayal edebiliyor musunuz? Bunu gizli bir şekilde yapıyor. Onun önemli istihbarat ekibi var. Ona yardımcı oluyorlar, yolları gözlüyorlar, kolluyorlar, haber veriyorlar. Bu gizliliği sağlamak için dikkatli olunması gerekiyor. İlk görüşmede Yesrib'ten gelen Evs kabilesinden 6 kişi ile karşılaşıldı. Bunlar Yesrib'te yıllarca süren savaşlardan muzdarip. Asıl niyetleri bu savaşların bitmesi için Kureyşten Hazreclilere karşı destek almak idi. Niyetlerinin aslında barış olması, savaşı bitirmek istemeleri değişimi sağlayan bir neden oldu. Peygamberimizle buluşunca onun söylediği hak sözler hoşlarına gitti ve barış için umutlandılar. Ertesi yıl 2 Hazrecliyi de katarak 12 kişi olarak geldiler yine Hac mevsiminde sonraki yıl ise 75 kişi oldular. Gördüğünüz gibi çadırların arasında Kureyş'i karşılarına almaktan çekinen kabileler yüzünden muhatap bulmakta zorlanan Peygamberimiz önce 6,	

sonra 12, sonra 75 kişilik bir toplulukla bir araya geldi. Değişim her zaman yakından uzağa, azdan çoğa doğrudur. Birdenbire olmuyor, sabırla büyüyor. Tıpkı çalışma kâğıtlarımızdaki o ceviz gibi. Bir cevizden bir ceviz ağacı çıkmaz mı? Bir ağaçtan bir orman?

Yesriblilerin ne hissettiğini duyumsayabiliyor musunuz? Onlar senelerdir süren savaşın içerisinde kaldılar ve çok acı çektiler. O kadar yoruldu ki “*Artık yeter!*” diyorlar. İşte bir şeyin değişmesini istiyorsak değiştirmek istediğimiz şeye karşı “*Artık yeter!*” diyecek kadar bıkmamız gerekiyor. O zaman yeni kapıların açıldığını görebilirsiniz.

İlk Akabe görüşmelerinde Yesribliler tıpkı Yesribteki Yahudilerin kendi birlik beraberliklerini gelecek bir peygambere ve kitaba bağlamaları gibi üstün bir durumla karşılaştıklarını anladılar. Bunu barış için bir yol olarak gördüler ve Hz. Peygamberin çağrısına kulak verdiler. Ertesi yıl yine Hac mevsiminde 12 kişi olarak geldiklerinde Birinci Akabe Biatı 621 yılında gerçekleşti. Gelen heyet “Allah’a asla şirk koşmayacaklarına, hırsızlık etmeyeceklerine, iftira atmayacaklarına, zina etmeyeceklerine, çocuklarını öldürmeyeceklerine, faydalı işlerde Peygambere karşı gelmeyeceklerine söz verdiler. İslam’ı Yesrib’te yaymak için Mus’ap b. Umeyr’i öğretmen olarak yanlarında götürdüler. Artık Yesrib’te barışın sağlayacak anlamlı bir görevleri var ve yüksek bir değere bağlanan mesaja güveniyorlar. Bu uğrunda mücadele edecekleri kendilerini selamete götürecek kutlu bir değer. Bu onlara umut veriyor. O Yesriblilerin yerinde olsaydınız sizler ne hissederdiniz? O görüşmelerdeki söz istenen emirler size yöneltiyseydi nasıl hissederdiniz, ne derdiniz? Ortadaki değişimin nasıl gerçekleştiğini görebiliyor musunuz? Değişimin anahtarları neler? Yüksek bir değere bağlanmak, vicdanın rahat olması, mesajına güvenmek, umut etmek, 6-12-75 azdan çoğa doğru ilerleyeceğini bilmek, kötü şeylere yeter artık demek, niyeti iyi olmak...

Grup Çalışmasında Verilen Çalışma Kâğıdının NLP Açısından Amacı: NLP’nin işaret ettiği farkındalık stratejileri; bir değişim olduğunda bunu sağlayan asıl noktaları tespit etmek üzerinedir. Başarıya giden temel prensipler; asıl işe yarayan şeyi bulmak, değişimi başlatıp devam ettiren noktaları tespit etmek ile ilgili incelemelerde NLP kitaplarında belirtilmiştir. Bunların başlıcaları odağı beş duyu ile birlikte değişime yöneltmek, yüksek değer ile düşünmek, değiştirilmesi gereken şeyin gerçekten istendiğini anlamak için bir “Yeter!” noktasına gelmek, zihnin nasıl yönlendiğini kontrol ederek strateji geliştirmek, çözüm yolu bulmak ve bu konuda tüm engellerin giderildiği hayal kırıklığına yer vermeyecek bir plan yapmaktır. Bu prensipler Hz. Muhammed’in hayatında da açıkça görülmektedir. Öğrencilerin bu prensiplere yaklaşımları için verilen çalışma kâğıtları onların Hz. Peygamberin hayatında görülen değişime dair püf noktaları buldurma üzerinedir.

Dersin Raporu: Derste slayt yardımı ile simülasyon hedeflendi. Fakat arızalı akıllı tahta, ilk derste öğrencilerin aşırı vurulması gibi sorunlarla karşılaşıldığından ikinci ders öğretmen kendisi slaytı (ek-6) takip ederek etkileşim içerisinde dersi devam ettirdi. Önceki derste zengin-köle karakter tahlillerinden elde edilen bilgileri hatırlatıcı olarak eleştirel düşünmeye katkı sağlamak için bu bilgilere kanıt niteliğindeki Maun Suresi ile “*Malı onu ebedi kılacak sanar.*” (Hümeze, 104/3) ayeti paylaşıldı. Diğer özet bilgiler “Bunları biliyor muydunuz?” başlığı altında paylaşılırken slayt açılmadığı için daha sonra bunlar doküman kâğıt olarak önündeki haftanın dersinde öğrencilere verildi. Bu aynı zamanda NLP’de kaynaklı düşünme prensibi açısından da önemlidir.

Bu ders bilgi verme ağırlıklı olsa da öğrencilerin çalışma kâğıtlarını (ek- 5) doldurmaya çalışmaları onları NLP temelli dersin gidişatına zihnen hazırlaması açısından önemliydi. Çalışma kâğıtlarına dair yönergeler anlaşılmadıkça tekrarlandı, değişime dair noktalar hikâyelendirme sırası ile tekrar tekrar verildi. Öğrenciler bu tarz bir buldurma yöntemini daha önce tecrübe etmediklerinden kolaylaştırıcı geribildirimler daha çok verildi. Dikkat etmeleri gereken ayrıntılar daha çok vurgulandı. Öğrencilerin düşünerek bulmaları, değişim sağlayıcı

sebeplere dair kültürel altyapıları arttıkça hızlanacağı gözlemlendi. Fakat konuların yetişmesi, öğrencilerin kendilerini yetersiz hissetmeyecek derecede zorlantıya maruz kalmalarının gözetilmesi gibi sebeplerle öğretmen yardımı derse daha çok hakim oldu. Bunun yanı sıra öğrencileri harekete geçirmek için onlara empatik sorular sorulması derste kendi fikirlerini de ortaya atmalarına sebep oldu. Bu da dersin gidişatını yönlendirecek yol göstericilerin görülmesini sağladı. Örneğin derste “*Akabe biatlarında olsaydınız orada alınmak istenen sözler size yöneltirse ne hissederdiniz? Bu size güven verir miydi? Ne düşünürdünüz?*” gibi sorulara bazı öğrenciler “*Evet bunu olumlu karşıladık.*”, “*Söz vermek, anlaşma yapmak etkileyici olurdu, buna katılırdık.*” diye cevap verirken bazıları da “*Bu soran kişiye bağlı. Mesela yanımdaki böyle bir söz istese vermezdim.*” diye cevapladı. Buradan hareketle öğrencinin dikkat çektiği tebliğcinin güvenilirliği konusunda Müslümanların zaten kendilerini ispatlayacak çok sınav verdikleri ve davalarında samimiyetlerini ortaya koyacak çok zorluk çektikleri bilgileri üzerinde duruldu. Empatik sorular ile öğrenciler için modellemenin altyapısı bu şekilde hazırlanarak ders işlendi. Gruplar ziyaret edilerek çalışmalarına bakıldı, özel ve genel geribildirimler verildi.

Öğrencilerin zihinlerini zorlamaları için çalışma kağıdının hem metafor, hem değişim için kurallar kısmı boş bırakılmıştı. Metafor kelimesinin anlamı öğrenciler tarafından soruldu, benzerlik, çağrışım gibi anlamları üzerinde duruldu. Çalışma kağıdındaki petek, anahtar ve ceviz resimlerinin metafor olması, 6-12-75 sayılarının metafor olması örnekleri ile değişimin birdenbire değil yavaş yavaş o petekler gibi dizileceği ifade edildi. Son olarak çalışma kâğıtları toplanarak son değerlendirmeler yapıldı. İkinci Akabe Biatı konusunun ayrıntıları yetismeyerek sonraki haftanın dersine bırakıldı.

Verilen çalışma kâğıtlarının değerlendirilmesinde mükemmel içerikler gözlenmesi de belli bir uğraşın olduğu görüldü. Verilen yönergelerin mükemmel şekilde yapılması için bu tarz etkinliklerde öğrencilerin zamanla ustalaşabileceği bir ihtimaldir. Bunun için mevcut aşamada daha kolaylaştırıcı bir yöntemle bu etkinliği yeniden düzenlemenin faydalı olacağı düşünüldü.

Yansıtıcı Düşünce: Bu derste karşılaşılan bazı teknik aksaklıklardan dolayı öğretmenin duygusal formundaki aksamanın öğrenciler tarafından derhal ruhsal olarak okunabildiği görülmüştür. Sınıf disiplinsizliğine yol açan bu durumun giderilmesi için öğretmenin kendine güveninde boşluk olmamasının etkili olacağı anlaşılmıştır. Sınıftaki en disiplinsiz öğrenciden “*Yanımdaki böyle bir söz istese vermezdim.*” gibi değişik tepkilerin çıkması olumlu olmuştur. Sadece mesaj içeriğinin güvenilirliği değil, mesajı söyleyenin güvenilirliği üzerinde de durulmasına sevk etmiştir. Öğrencinin düşüncelerine değer verildiğini daha net tecrübe etmesi ile sınıf disiplini konusunda mutlaka öğretmenle iş birliği içinde olacağını düşünmesi sınıf disiplini konusunda çözüm getirecektir.

EK-4- İkinci Hafta Derste Grup Çalışmasında Verilen Çalışma Kâğıdı

EK-5- İkinci Hafta Dersi İşlemede Kullanılan Slaytlar

BUNLARI BİLİYOR MUYDUNUZ?

İLK İNEN SURENİN FATİHA OLDUĞUNU, ÖZELLİKLE YALNIZ SANA KULLUK EDER YALNIZ SENDEN YARDIM DİLERİZ AYETİNİN KAFİRLERİ RAHATSIZ ETTİĞİNİ

PEYGAMBERİMİZ NAMAZ KILARKEN BU AYET YÜZÜNDEN ÇOK EZİYET GÖRDÜĞÜNÜ

FİL VAKASINDAN SONRA KABEYE İBADET İÇİN GELEN HERKESE HER ZAMAN İYİ DAVRANILIRKEN MÜSLÜMANLARIN BASKI VE EZİYET GÖRDÜĞÜNÜ

DARUL ERKAMDA GİZLİCE PEYGAMBERİMİZİN MÜSLÜMANLARA İSLAMİ ÖĞRETTİĞİNİ

PEYGAMBERİMİZİN KABEYE HACCA GELEN KABİLELERİ GİZLİCE İSLAMA DAVET ETTİĞİNİ

KAFİRLERİN DE HER KABİLEYE GİDİP MUHAMMED'E İNANMAYIN DİYE DİL DÖKTÜĞÜNÜ...

MÜSLÜMANLAR NEDEN VAZGEÇMEDİLER?

- Vahiyle Allah onlarla konuştuğu için kendilerini değerli hissettiler. Özellikle köleler ilk defa değerli hissetti ve çok ezilmelerine rağmen yılmadılar.
- Gençler gibi yeni düşüncelere açık olanlar ile Hz. Ömer ve Hz. Hamza gibi savaşçı mücadeleci kişiler vahye kendini daha çok açtı.
- KUR'AN MESAJINA GÜVENDİLER. Çünkü doğru yol selamete ulaştırır.

YESRİBLİLER NEDEN SICAK BAKTI? DEĞİŞİM NASIL BAŞLADI?

YESRİBDEKİ DURUM:

- Sürekli savaşan iki kabile var: Evs ve Hazrec.
- Bu kavga dan faydalanan Yahudi kabileleri var.
- Yahudiler kendi birliklerini sürekli kendilerine gelecek bir peygambere, kitabı olan bir topluluk olmalarına bağlıyor ve Medineliler bu üstünlüğün farkında.

YESRİBLİLERİN DUYGULARI:

- SAVAŞTAN BIKMIŞ
- YORGUN
- KAN DÖKMEKTEN GİDEN CANLARDAN UZGUN CANI YANMIŞ KAN AĞLIYOR.
- KURTULUŞ ARIYOR.
- YETER ARTIK DİYOR.
- BARİSİ SAĞLAYACAK BİR İŞİK BİR İNANÇ, ÇÖZÜM PEŞİNDE.

MAUN SURESİ

- Dini (Din Gününü/ahireti) yalanlayanı gördün mü?
- İşte o yetimi itip kakar.
- Yoksulu doyurmaya teşvik etmez.
- Vay o namaz kılanların haline!
- Ki onlar namazlarından gafildirler!
- Sadece gösteriş yaparlar.
- En ufak bir yardımı dahi esirgerler.

«SANAR KI
MALI ONU
EBEDİ
KILACAK!»
HÜMEZE
SURESİ- 3.
AYET

YESRİBLİLERLE İLK TEMAS

- Peygamberimiz yine İslam'a davet için Hacı çadırlarında dolaşıyordu.
- Kureyş'ten Evslilere karşı destek almak isteyen 6 Hazreçli ile Akabe tepesinde karşılaştı.
- Onlar İslam'a davete kulak verdiler. Yahudilerinki gibi kendilerini yükseltecek bir peygamber daveti ile karşılaştıklarını anladılar.
- Müslüman oldular ve ertesi sene tekrar buluşmak için söz verdiler.

BİRİNCİ AKABE BİAT - 621

- Yeniden buluştuklarında 10 Evsli ve 2 Hazreçli olarak geldiler.
- Dönerken Mus'ab b. Umeyr'i öğretmen olarak götürdüler.
- Biat ettikleri yani söz verdikleri konular:
 - Allah'a asla ortak koşmayacaklarına
 - Hırsızlık yapmayacaklarına
 - Zina etmeyeceklerine
 - Çocuklarını öldürmeyeceklerine
 - İhtira etmeyeceklerine
 - Hayırlı işlerde Nebi'ye karşı gelmeyeceklerine dair söz verdiler.

İKİNCİ AKABE BİAT - 622

- Peygamberimiz Mus'ab'a soruyor: Vazifeni ne yaptın? Diye. O da İslam'ın konuşulmadığı ev kalmadı, diye cevap veriyor.
- Bu yıl hac mevsiminde Yesrib'ten 75 kişi geliyor. Akabe tepelerinde çadırlarını kuruyorlar. Görüşmeler yine gızlı yapıyor. Biat etmeden önce bu biat gerçekleşirse Kureyş başta olmak üzere Arap kabilelerin düşman olabileceği hatırlatıldı. Sonradan Müslümanları düşmana teslim edeceklerse şimdiden vazgeçmeleri söylendi.
- Bütün bunlara rağmen kabul ettiler. Biat edilen konular:
 - Allah Rasûlünün ve din kardeşlerini canlarını, çocuklarını, eşlerini ve mallarını korudukları gibi koruyacaklarına,
 - her durumda kendisine itaat edeceklerine,
 - varlıkta ve darlıkta mali olarak yardım edeceklerine,
 - iyiliği emredip kötülüğü engelleyeceklerine,
 - kimseden korkmadan hak üzere bulunacaklarına dair söz verdiler.

EK-6- Üçüncü Hafta Ders Plan ve Raporu

Dersin Adı:	Peygamberimizin Hayatı
Dersin Konusu:	3. Ünite: 9. Yesrib'e Hicret, 9.1. Müslümanların Hicreti ve 9.2. Peygamberimizin Hicreti
Dersin Süresi:	30+30=60 İki ders süresi
Dersin Amacı: (Bu amaç seçimi, Dilts'in kişilik modellemesi için uygun olan nöro-mantıksal düzeylerinin kullanılmasını sağlamak içindir.)	Değişimle ilgili noktaları tekrar vurgulamak ve modelleme taslağını öğrencilere tanıtarak kendi hayatlarında uygulamalarını sağlamak.
Dersin Kazanımı: (Bu kazanım uygulanırken Hicretteki adanmışlık, kişiliğini yaşayacak bir ortam aramak temaları üzerinden NLP kişilik modelleme taslağı incelenmiştir.)	9. Yesrib'e hicretin sebeplerini ve önemini kavrar.
Ders Etkinlikleri:	Giriş Etkinliği: Önceki bilgileri hatırlatıcı görsel doküman paylaşımı ve kişisel çalışma kağıdı ile çalışmak. Gelişme Etkinlikleri: Kitaptan okuma ile anlatım ve haritalama, NLP stratejileri ile soru-cevap ve buldurma. Sonuç Etkinlikleri: Nöro-mantıksal düzeyler ile bilginin transformasyonu üzerine çalışmak.
Ölçme ve Değerlendirme:	Portfolyo, Mini Proje Ödevi.
İşleniş Süreci: Verilen metafor çalışma kağıdı ve özet kağıdı (ilk iki doküman) üzerinde kısaca çalışılıp önceki dersin tekrarı yapılarak bağlantılar kurulur. Gelişme bölümü ile ilgi kurmak için başarı stratejisi olan bağlantılar tekrarlanır. Öğrencilerin ders kitabı ile bağlantılarını koparmamak için önemli yerlerin kavram haritası ile vurgulandığı bir okuma yapılır. Konunun bir kısmı bu şekilde klasik tarzda işlenir. Sonrasında tarihi harita (hicret yolu) üzerinden NLP teknikleri ile soru-cevap ve buldurma yöntemi uygulanır. Bulunan özellikler başarı stratejileri olarak metafor kağıdına eklenir. Bilgilerin kişilik tasarımında kullanımı için nöro-mantıksal düzeyler çalışma kağıdı tanıtılarak incelenir.	Etkinliklerle İlgili Yönergeler: Metafor Kağıtları ve hatırlatıcı görsel doküman kağıdı herkese dağıtılır. Bu ders grup değil kişisel çalışma yapılması hedeflenmiştir. Tarihi olayların metaforik olarak hangi başarı stratejisine karşılık geldiği teker teker yazılır. Öğretmen tahtaya yazarken öğrenciler kağıtlarına geçirir. Böylece başarının nasıl adımlandığının bütünsel olarak görülmesi sağlanır. Sonrasında Kişisel Modelleme Taslağı yine herkese dağıtılır. Gerek Hz. Muhammed'in hayatındaki örneklerden gerek kişisel hayattaki örneklerden hareketle her nöro-mantıksal düzey insan üzerindeki etkileriyle birlikte açıklanır.

	Bilgiyi bu taslak yardımı ile kişilik tasarımı yapma ve modelleme olarak taransfer etmek için öğretmen kendi hayatından da örnekler vererek rehberlik eder.
Dersin Raporu: Dersin başında metafor çalışma kağıdı (ek- 9) ile özet dokümanının (ek- 8) verilmesi dikkat çekici oldu. Öğrenciler bunları incelerken neden dağıtıldığına dair açıklamalar aylaşıldı ve metafor olması istenen tarihi ayrıntılar maddeler halinde tahtaya yazıldı. Bunların işaret ettiği başarı stratejileri birlikte hatırlanarak tahtaya geçirildi:	
Metaforik Tarihi Ayrıntılar	İşaret Ettiği Başarı Stratejileri:
1. İlk vahiy geldiğinde korkudan örtünün altında titrerken on yıl sonra Medine Devletinin temelini atan Akabe görüşmelerini yapan bir peygamber 2. İlk önce ve en çok gençler iman ediyor. 3. Savaşçı ve ölüme daha yakın hissedebilen kişiler ahiret inancını daha kolay kabul ediyor çok dünyaya dalan zenginler bunu yapmayabiliyor. 4. Tek Allah inancından güç alıyorlar (vicdanları rahat, Allah katında değerli hissediyorlar, ve özgürler: nefsinin kölesi değil, kula kul değil) 5. Mekkeli Müslümanların mücadele ettikleri davaları var, kendilerini adanmışlar. 6. Evs ve Hazreç kabilelerinin yıllar süren savaşları barışa hasret kalmaları 7. Yesriple ilk görüşme, 1. ve 2. Akabe Biatlerinde kişi sayıları: 6-12-75 8. Kur'an mesajına güveniyorlar, çünkü bu mesajla güzel barış içinde bir toplum kurulabilir. 9. Hicrette Ebu Bekir'in önceden iki deve hazırlaması, Peygamberimizin Hz. Ali'yi yatağına yatırması, gece yola çıkmaları, bir çobanın sürüsüyle izleri kaybettirmesi, , Ebu Bekirin oğlunun yemek ve haber getirmesi, bir kılavuzun yardımını ayarlamaları, dağ yolunu kullanmaları. 10. Sevr Mağarasında yalnızken Allah'ın yardımının gelmesi.	1. Değişimin yönü içerden dışarı doğru 2. Yeni fikirlere açık olmak, dinlemek. 3. Dünya ve ahiret olarak iki yönlü düşünebilmek, risk alabilmek, korkmamak, cennetten umut almak. 4. Değerli hissederek inanıp güvemek. Üst değerle hareket etmek. 5. Adanmışlık ruhu. 6. Olumsuzluklara "Yeter Artık!" diyebilmek. 7. Değişim azdan çoğa, yakından uzağa doğrudur. 8. Mesajına/sözüne güvenmek 9. Plan yapmak. Hicret bir plandır. 10. Dua ve sabır, tevekkül.
Öğrencilerin bu başarı stratejilerini gerçekçi olarak algılamaları için Akabe görüşmeleri ile olan süreç hakkında ve tebliğ başarısı hakkında gerçekçi bilgiler verildi: Hz. Muhammet her zaman hac mevsiminde gelen kabilelere tebliğ ediyordu. Bunlar kabilelerin her zaman direk reddedip karşı çıktığı mesajlar değildi, güzel oldukları ortada idi. Fakat Kureys'i karşılarına alacak gücü kabileler kendilerinde bulmuyorlardı. Yesripliler ise bunu göze aldılar ve bu durumu Yesrip'te barış için kullandılar. Önce altı kişi sonra 12 kişi geldi. Mus'ab bn. Umeyr öğretmen olarak Yedsrib'e gidip gerekli tebliğ faaliyetlerini yürüttü ve Müslümanların oraya gideceği altyapıyı hazırladı. Sonraki yılda ise 75 kişi Akabe'de biat etti. Birinci ve ikinci Akabe biatındaki maddeler sınıfta tartışıldı. Yesripliler'in Hz. Muhammed'i ve Müslümanları himaye etme kararı aynı zamanda o toplumda himaye edilen kişinin canı pahasına bile olsa bu sözden dönmedikleri	

hasleti sayesinde olduğu paylaşıldı²⁶. Çünkü NLP açısından bir işi başarmada ve kişilik tasarımı becerilerin kullanımı, bunların farkında olmak önemlidir. Toplumun nesilleri yetiştirirken kazandırdığı beceriler bazen fark edilmemektedir. Böylece öğrenciler de kendi geleneklerinin/kültürlerinin/yetiştirilme tarzlarının verdiği becerileri görebilirler. Gerçekçi paylaşımlarla öğrencilere tarihsel şartlar gösterilirken başarı için çevresel şartlarını nasıl kontrol edildiği ve uygulanabilir bir başarı modeli gösterilmiş oldu.

Bu çalışma yapılırken 9 ve 10. maddelerin işaret ettiği stratejiler boş bırakıldı. Peygamberimizin hicreti konusu işlendikten sonra buldurma yöntemi ile mevcut stratejiler bulduruldu. Şaşırma hissi ile Hz. Muhammed'in iyi bir "plan" yapmış olduğunun bulunması, her şeyi önceden düşünmüş olduğunun ve engelleri kapatmış olduğunun fark edilmesi sağlandı. Böylece başarıya giden yolda plan yapmanın önemi manevi bir yolculuk ile metaforlaştırıldı.

Hicret konusunda Müslümanların hicreti işlenirken klasik tarzda kitaptan takip edilerek işlenerek öğrencilerin kitapla bağlantısı geliştirildi. Vurgulanan yerler tahtaya yazıldı.

Peygamberimizin Hicreti başlığında ise NLP teknikleriyle konu irdelendi. Bu tekniklere göre öğrencinin bir yerden bir yere gitme konusundaki mevcut tahmini zihinsel modeli ile hicretin nasıl seyrettiği karşılaştırmak için meta sorular sorula sorula ilerlenmiştir. Bunun için kasıtlı olarak hicret yolu düzmüş gibi izlenim veren temsili bir harita (ek-10) tahtaya çizildi. Bu şekilde çizim seçilmesinin sebebi bir çeşit ironi yapmak içindir. Müslümanların ve Hz. Muhammed'in davaları için yurtlarını bırakıp hicret etmeleri şeklindeki ok kadar belli bir hedefti. Fakat hicret yolu aslında okun gösterdiği gibi düz değil çok zahmetli bir yoldu. Öğrencilere onların yolculuk zihin modelleriyle karşılaştırmalı olarak dersi işlemek için hedeflenen diyalog şu şekilde ilerledi:

- Şu ana caddedeki yol nereye varıyor?
- Burdan böyle düz gidersek Antakya'ya varır²⁷.
- Peki bu normal Antakya'ya giden yolda önünüzde mağara falan var mı?
- Yok Hocam.
- Peygamberimiz giderken vardı ama. Sevr mağarası vardı mesela. Niye orda önünde mağara çıkıyor?
- Dağ diye.
- Dağ diye evet. Ama düz yolda aslında dağ yok. Dağların kayaların mağaraların olduğu yerden gidiyor Peygamberimiz. Normal gidilen yolu tercih etmiyor. Niye? Çünkü peşine düşüyorlar, suikast var.
- Hocam uyurken suikast yapmak istemişler.
- Tabi tabi Hz Ali'yi yatağına yatırıyor. Onun kuvvetli bir istihbaratı var. Kâfirlerin planlarını haber alıyor, o yüzden önlem olarak Hz Ali'yi yatağına yerleştiriyor. Bir de öğüt veriyor, emanetler var, insanların emanetleri sen ben gittikten sonra bu emanetleri vereceksin diyor, onun da sözünü alıyor. Hem ölümden dönüyor hem insanların emanetlerini düşünüyor. Öyle de bir durum var. Giderken de

²⁶ Bu, ders kitabında önceden geçen bir konudur. Şimdiki konu ile bağlantı kurulmuştur (Apak vd. B.Y.: 22). Maalesef araştırma yapılan sınıfta ders kitabı olarak tercih edilen Somuncuoğlu'nun kitabında farklı açıdan bakılmış ve bu konu geçmemiştir.

²⁷ Bu cevap tıpkı öğretmenin önceden tahmin ettiği gibiydi. Halbuki yolun diğer tarafından düz gidince Suriye sınırına varmaktadır. Fakat öğrenciler Antakya tarafını söylemeyi tercih etmiştir. Çünkü zihin modellerinde her zaman kullandıkları yol vardır. Bilginin zihinde yapılandırılması için öğrencinin zihin haritasını/modelini düşünerek meta sorularla onun zihin dünyasına girmek istenen bilgiyi oraya koyup yapılandırması için önemli bir yapılandırmacı NLP stratejisidir.

normal yolu tercih etmiyor, bakın kitabınızda harita var.

- Nerede Hocam?
- İşte burda²⁸ (Somuncuoğlu Erkan, 2018: 89). Bir normal yol bir de onun gittiği yol. Sevr mağarası var. Hz Ebubekir ile kalmışlar. Normalde bir insan giderken önüne mağara çıkmaz. O zor yolu tercih ettiği için. Düşünün ben buradan Antakya'ya giderken anayolu tercih etmiyorum; dağlı, kayalık yoldan gidiyorum, ayaklarım çamura batıyor falan. Niye? Çünkü takip edecekler, öldürmeye kalkışacaklar. Böyle zorlu bir yolculuk! Mağaranın adı neydi?
- Sevr mağarası.
- Şimdi o dönemki meslekler var. Bunlardan biri de iz sürücülük. Bir insan nereye gitmiş onu hemen çıkarabiliyorlar. İz sürücüleri yollarda takip ediyorlar. Onu öldürmek istiyorlar. İzler ortadan kaybonsun diye Peygamberimiz bir çobanla anlaşıyor, tamam mı? Onlar hareket ettikçe çoban sürüsünü oralarda dolaştırıyor ve izleri yok ediyor. Yani hepsini düşünmüş. Birincisi normal yolu değil, dağlı yolu tercih ediyor, ikincisi çobanla anlaşmış, izleri sildiriyor. Hz Ebu Bekir'in oğlu geliyor, onlara mağarada yemek getiriyor ve haber getiriyor, istihbaratı çok kuvvetli Peygamberimizin. Bir kişiyle daha anlaşıyor, o da kılavuzluk ediyor. Normal yoldan gitmiyor ya, o da ona yolları gösteriyor, orda heryer birbirine benziyor, buradaki gibi levhalar yok. Bir kılavuz onlara yardımcı oluyor. Bu şekilde can havliyle ölümden döne döne gidiyorlar. Ama peygamberimiz ne yapmış?
- Plan yapmış.
- Yaaa! Plan yapmış. Hah! Evet! İşte başarıya giden yollardan biri de bu! Plan yapmak. Öbür maddeye ekleyelim. Peygamber de olsanız plan yapacaksınız. Bütün her şeyi düşüneceksiniz, nereden tehlike geliyor, başarının önünü ne keser, bunlara bakacaksınız. Ondan sonra da bütün engelleri ortadan kaldıracak bir plan yapacaksınız. Sonra bunlar Sevr mağarasında yalnızken Hz. Ebu Bekir ile az daha yakalanıyorlardı. Oralarda da Allahu Teala yardım ediyor. İlk önce plan yapacaksınız, bütün başarıya giden yolları düşüneceksiniz, dikkatli bir plan yapacaksınız ince ayrıntılarla düşünülmüş, ondan sonra sıkıştığınız yerde Allah da size yardım edecek. Anlatabildim mi? Kural böyle.

Böylece başarı stratejileri hicret konusu içerisinde hikayeleştirme tekniği ile yerleştirilmiş oldu. Hicretin kavram olarak değeri bu hikaye üzerinden “kötü bir yerden inancını, kişiliğini yaşayacağı iyi bir yere gitmek” anlamında işlendi. Modelleme taslağı tanıtılırken kullanıldı. Hicretin bir hatada telafi olmaz sonuçları olan bir kerede gerçekleşmesi gereken bir şey olması öğrencilerin üniversite sınavı durumuna benzetilerek yakınlık kurulmaya çalışıldı.

Hız. Muhammed'i örnek alacakları bir plan yapabilecekleri modelleme taslağı dağıtıldı. Hız. Muhammed'i modelleme fikri öğrencilere çok aşkın ve uzak gelmemesi için gülüşmelere neden olan şu ironiden yararlanıldı: “Peygamberimiz yapılması gereken her şeyi yapmış, sevapların hepsini toplamış, bize bir şey kalmamış. Böyle düşünenler var, o zaten her şeyi yapmış başarmış diye.”

Taslaktaki hiyerarşi tahtaya da yazıldı. Kişilik modelleme planlaması için kişilik kavramı şu şekilde vurgulandı: “Şimdi Peygamber Efendimiz müşriklerin dediklerini yapsaydı, biraz senin tanrına tapalım biraz sen bizimkilere tap, demişlerdi ya, hiç o kadar eziyet çekerler miydi? Yaşadığı yurdu terk etmesine gerek kalır

²⁸ <https://www.eba.gov.tr/dogm-detay/3> (Erişim Tarihi: 26.05.2024) resmi doküman adresinden indirilen MEB yayınlı kitapta (Apak vd.) böyle bir harita mevcut değildir.

mydı? Hayır. Ama geriye peygamberliği kalır mıydı? Kişiliği kalır mıydı? Kalmazdı. Oradaki herkes inandığı gibi yaşamak için mücadele etti.”

Taslak dokümanı tanıtılırken sıcak bağlantılar kurulması için üzerindeki resme dikkat çekilerek devam edildi: *“Bu resmi kızım çizmişti. Üzerine de bu şemayı çıkardım ve bu şekilde hazırladım arkadaşlar. Piramidin en altı çevre. Onlar en üstteki kimlik maddesi için bir Müslüman kimliği ortaya koydular ve sonunda aşağı doğru inançlarına uygun çevreyi bulmayı başardılar.”*

Nöro-mantıksal düzeyleri, her düzeyin sinir sistemine/hislere yaptığı etkiyi anlatmak için şöyle bir deneme yapıldı:

- Şimdi bir şey deneyeceğim kim katılır bana?
- Ben katılıyorum hocam.
- Şimdi bu sırada bulunan tüm maddeleri deneyeceğiz nasıl hissettiğini söyleyeceksin, 1’le 10 arasında bir sayı da verebilirsin. Güzel bir çevrede bulunuyorsun dedim. Nasıl hissettin?
- İyi hissettim.
- Bu davranışın çok güzel şimdi nasıl hissettin?
- Daha iyi.
- Bunu çok iyi beceriyorsun becerin çok güzel dedim. Şimdi nasıl hissettin?
- Daha da iyi hissettim.
- Sen bunu becerirken çok iyi bir inançla yaptın, çok iyi bir ruh haline, inanca sahipsin, değerlerin çok güzel dedim dedim.
- Evet. Daha da iyi hissettim.
- Sen iyi bir insansın dedim. Şimdi nasıl hissettin?
- Çok daha iyi hissettim.
- İşte bunlar bizim sinir sistemimizin özelliği. Bir insana Davranışın iyi!” demekle “İyi bir insansın!” demek arasında fark var, “İyi bir insansın.” demek daha etkili, daha iyi hissettiren bir şey oluyor. Önce iyi bir çevrede olacaksın orada iyi davranışların olacak bu davranışlarla iyi önemli beceriler kazanacaksın hangi becerilerle daha iyi yaparım inanç ve değerlerin de buna göre oluşacak ve sen iyi bir insan olacaksın. İşte Medine’de Peygamberimizin yaptığı değişim de böyle bir şeydi. Medine’nin daha önceki adı neydi? Yesrip. Şimdiki adı ne? Medine. Yani Peygamberimiz buraya Medine dedi, çünkü medeniyeti getirdi, anlatabiliyor muyum? Nasıl getirdi medeniyeti? Hani o Akabe biatındaki maddeler var ya, iftira etmeyecegimize, zina yapamayacağımıza...
- Zina niye haram hocam?
- Çok güzel bir soru niye haram acaba ben de bunu soracaktım. Neyi hedef alıyor bu madde? Zina neyle ilgili? Tersini düşünün, tersi neyle ilgili? Bir şeyi bilmek için bazen tersini bilmek lazım, tersi ne? (Konuşmalar afallamalar) Siz nerede doğdunuz? Ailenizde doğdunuz, ailenizin içinde doğdunuz. Tersi aile kurmaktır. Toplumun temel yapıtaşı ne? Aile. Zina yapmayacak derken yani haksız yere bir kadına bulaşmayacak. Ya onunla bir aile kuracak, onu adam yerine koyacak derler ya. Yani böyle saygın bir hanımefendi yerine koyacak. değer verecek. Kendisi de bir beyefendi olacak, güzel bir yola başkoyacaklar, anlatabildim mi, sonra da kaçak yollara varmayacaklar. Anladınız mı şimdi? İşte medeniyet böyle kuruluyor. İftira etmeyecekler? Tersine yine, tersini düşünün, doğru söz. Toplumdaki herkes güvenilir olursa doğru dürüst alışveriş yaparım, çocuğumu emanet edebilirim, gözüm arkada kalmaz, komşuma güvenirim, komşuluk yaparım, bir şehre yerleşebilirim, yoksa kim

nerden bana iftira edecek diye düşünürüm, güvensiz bir ortam olur. İşte onlar güvensiz bir ortamdan güvenli bir yere gittiler. Hicret demek kötü bir şeyden iyi birşeye hicret demek. Yoksa kişiliklerini bozduktan sonra orada da yaşarlardı ama onlar zor yolu tercih ettiler, kendilerini adadılar. Hırsızlık yapmayacaklarına, iyi işlerde peygambere itaat edeceklerine söz verdiler. (...) Şimdi size dönelim. Bu emirler gibi siz kendi hayatınızda ne yapabilirsiniz yakından uzağa doğru en yakın ne gibi hedefler koyabilirsiniz? O dönemki toplum sert bir toplum olduğu için emirler bu şekilde idi. Şimdi biz tersini, olumlusunu düşünelim. Bu topluma göre düşünelim. Mesela aileye önem vermek diyebiliriz. Aile kurmak, uzak hedef. Bunun peki yakını olarak ne söyleyebilirsiniz?

- Adaletli olmak.
- Adaletli olduğum noktaları düşünebilirim. Nerelerde adaletli? Aile içinde. Şuanki ailenizde adaletli miyim? İnanç ve değerlerimiz konusunda mesela hayattan beklentiler, yetenekler isteklerimiz bana küçük bir mesela amacınızı söyleyin ne olmak isterdiniz? Kendinizi nerede görmek isterdiniz?
- Sınıfı geçmek isterdim.
- Cennette görmek isterdim.
- Peki bu amaca ulaşmak için en yakın ne yapabilirsin?
- İbadet, iyi olmak...
- Mesela medeniyetle ilgili, toplum huzuruna varacak amaçlar ne olabilir? Mesela öfkenizi kontrol edebiliyor musunuz?
- Sabırlı olmak.
- Evet, sabredebiliyor musunuz? Tahammül gücünüzü arttırabiliyor musunuz? Hiç kardeşinize baktınız mı veya bir çocuğa? Bu nasıl birşey düşünebiliyor musunuz? Merak ettikleriniz neler? Bir de bunları çok merak ediyorum. Hayatta ben en çok şu konuyu merak ettim... şimdi derslerimize çalışıyoruz, tamam, doğru, bir de üniversite sınavına hazırlanıyorsunuz, genel olarak yaptığınız şeyler. Bir de böyle özel olarak yaptığınız şeyler oluyor mu, şu meselede şu konuyu özellikle merak ettim? (sessizlik) O zaman merak etmeye de ihtiyacımız var, öyle değil mi? Peygamberimiz mesela Hira mağarasına çıkışı; orada bir kendi iç dünyasına bakıyor, bir toplumu yukardan gözlemliyor, ondan sonra içinde birşeyler oluşuyor, onun üzerine vahiy geliyor, yani bir nevi Allah onu önceden hazırlıyor. Sizin de içinde hazırladığınız konular olacak, Allah'ın içinize doğurduğu şeyler olacak. Bu hiç aklıma gelmemişti ama geldi, sanki Allah bunu istedi de ben bu yola girdim dediğiniz şeyler olacak. (sessizlik). Ben mesela küçükken çok merak ettiğim konu ilkokulda iken falan, birinci sınıftayken işte o niye öyle öğreniyor, öbürü niye öyle öğreniyor, bu niye hızlı öğreniyor, diğeri niye yavaş, niye anlamıyor, öbürü niye daha çabuk anlıyor... bu mesela kafama takıldı. Ben hala aynı soruyu cevaplandırmaya çalışıyorum. Ne yaparsam öğrenci daha iyi öğrenir, bunu düşünüyorum, anlatabildim mi? Bununki gibi kafanızı kurcalayan, merak ettiğiniz şeyler oluyor mu? (Konuşmalar...)

Bunun üzerine bazı öğrenciler özel olarak kafalarına takılan bazı soruları sınıfta sordular. O sorular farklı ifadelerle yansıtılarak merak ettikleri şeyler netleştirildi, bilimsel olarak hangi alanlara tekabül ettikleri konuşuldu. Bazıları cenneti merak etmek gibi ulvi seçenekler de söylediler, onlara da sanatsal alanlardan örnek vererek bu düşüncenin ilham olduğu sanat eserlerinden bahsedildi. Hayali olmayanlar vahiy geldiğinde kendi değerlerini fark eden köleler gibi vahiy bekleyenlere benzetildi.

Sonuç etkinliği olarak bu taslağı kullanarak kendi hayalleri hakkında bir plan sunumu proje ödevi

verilebilirdi. Bu ders araştırmanın son dersi olduğu için vedalaşma ile bitirildi. “*Bu konu hakkında açık yönergeli bir proje ödevi olsaydı ne yapardınız?*” sorusu bu yüzden bu dersten sonraki yapılacak görüşmeler için yarı yapılandırılmış görüşme sorularına eklendi.

Yansıtıcı Düşünce: Öğrencilerin aslında daha çok paylaşacak hayalleri vardı. (Bu aynı zamanda sonraki yarı yapılandırılmış görüşmelerden anlaşılmıştır). Fakat okulda ilk defa onların dünyasına girmeye çalışan bir öğretmenle karşılaşmaları çekinmelerine yol açtı. Başta “Yok.” diyen bazıları ise sonradan hayallerini hatırladı. Yapılandırmacı öğrenme ortamı tasarımıındaki gibi özel ilişkiler geliştirmek, onların kendi öznel düşüncelerine bilgiyi tranfer ederek yapılandırmalarına sebep olacaktır. Bunun için onların dünyalarını keşfetmek isteyen bir öğretmen kendi dünyasından da örnekler vererek rolmodel olması, hatta bu proje ödevini kendisi de yaparak modellemeye rehberlik etmesi ve örnek olması onları şevklendirecektir. Böylece gelişimin yaşam boyu olduğu gösterilecek, birliktelik duyguları pekiştirilecektir.

Sınıf disiplini konusunda asıl sorun çıkaran öğrenci bu derslerde olmadığı için bu sefer sorun yaşanmadı. Bu öğrenci rehberlik servisi ile işbirliği içinde olduğu gözlemlendi. Öğretmenler de bu servisle işbirliği içinde olarak dürtüselliği fazla olan öğrenciler hakkında ortak bir yol çizebilir. Bu öğrencinin alışkanlıklarına çok bağlı olduğu için öğretmen ve tarz değişikliği olmasına yönelik stres yaşadığı gözlemlendi. Eğitim öğretim yılının başından beri bu tarz öğrencilere rutinler oluşturmak, alışkanlık kazandırılıp kontrol altına almak etkili olabilir.

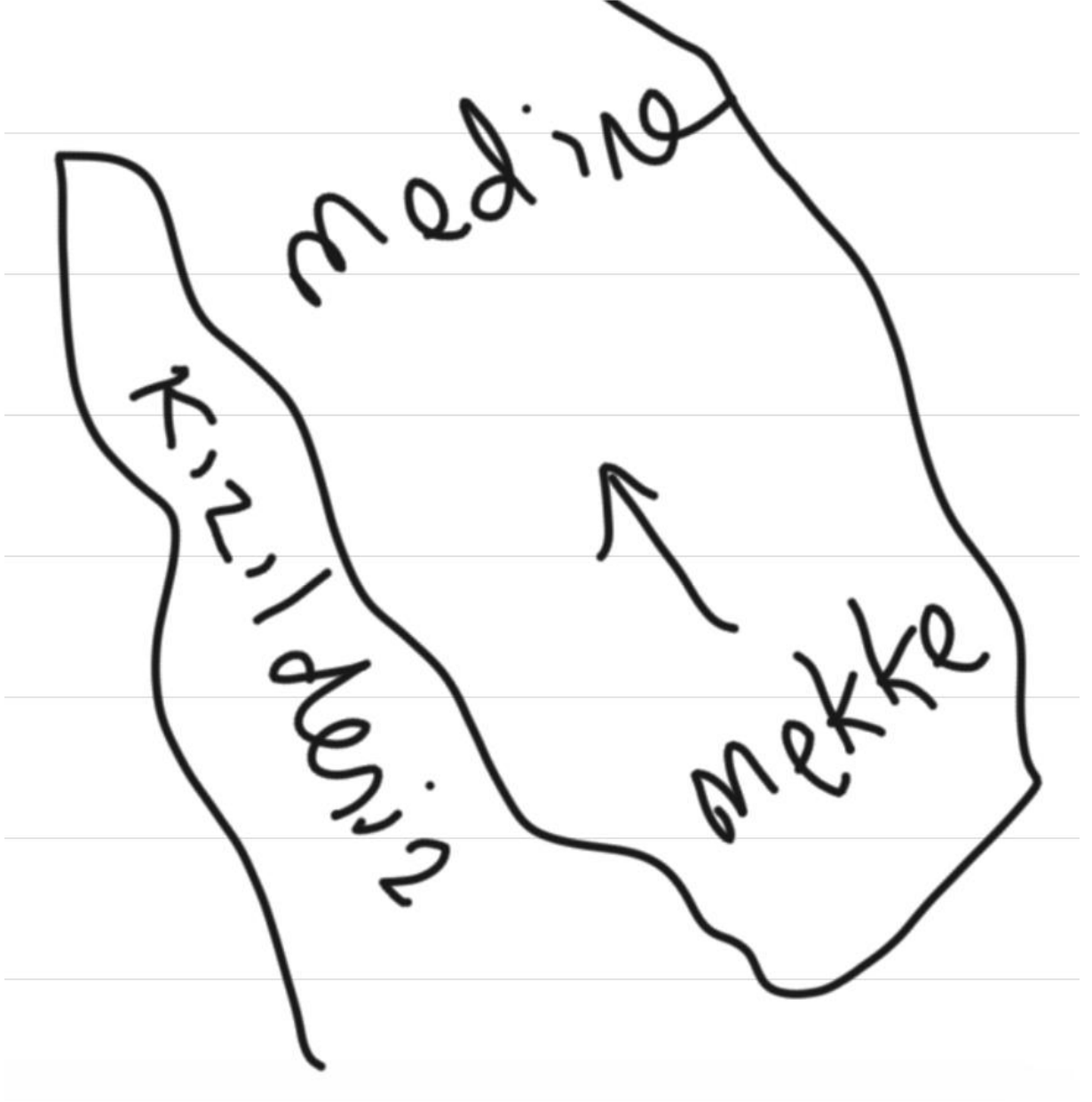
EK-7- Üçüncü Hafta Derste Verilen Önceki Dersi Hatırlatıcı Doküman

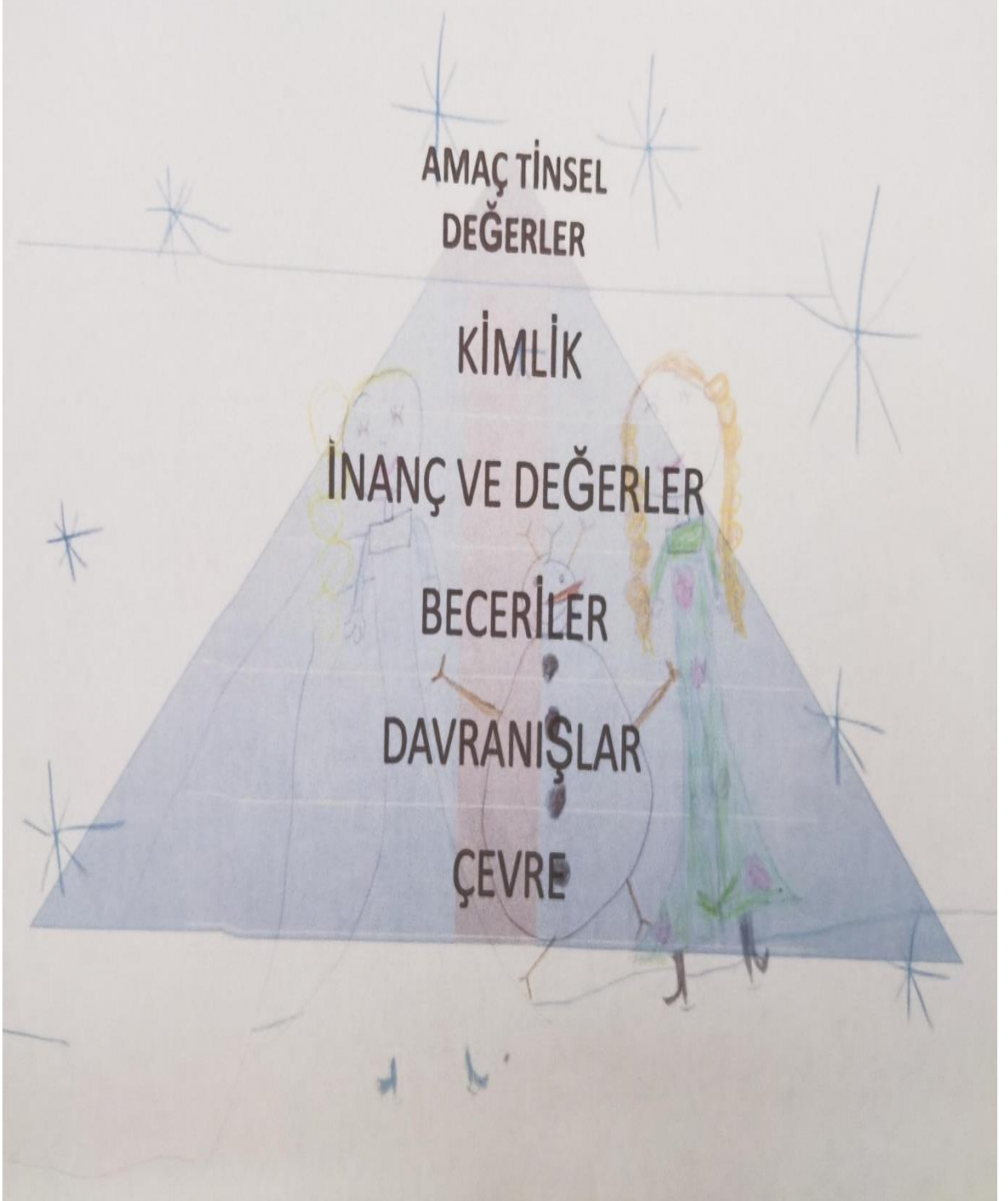
 BUNLARI BİLİYOR MUYDUNUZ? İLK İNEN SURENİN FATİHA OLDUĞUNU, ÖZELLİKLE YALNIZ SANA KULLUK EDER YALNIZ SENDEN YARDIM DİLERİZ AYETİNİN KAFİRLERİ RAHATSIZ ETTİĞİNİ PEYGAMBERİMİZ NAMAZ KILARKEN BU AYET YÜZÜNDEN ÇOK EZİYET GÖRDÜĞÜNÜ FİL VAKASINDAN SONRA KABEYE İBADET İÇİN GELEN HERKESE HER ZAMAN İYİ DAVRANILIRKEN MÜSLÜMANLARIN BASKI VE EZİYET GÖRDÜĞÜNÜ DARUL ERKAMDA GİZLİCE PEYGAMBERİMİZİN MÜSLÜMANLARA İSLAMİ ÖĞRETTİĞİNİ PEYGAMBERİMİZİN KABEYE HACCA GELEN KABİLELERİ GİZLİCE İSLAMA DAVET ETTİĞİNİ KAFİRLERİN DE HER KABİLEYE GİDİP MUHAMMED'E İNANMAYIN DİYE DİL DÖKTÜĞÜNÜ...	MAUN SURESİ ▪ Dini (Din Gününü/ahireti) yalanlayanı gördün mü? ▪ İşte o yetimi itip kakar. ▪ Yoksulu doyurmaya teşvik etmez. ▪ Vay o namaz kılanların haline! ▪ Ki onlar namazlarından gafildirler! ▪ Sadece gösteriş yaparlar. ▪ En ufak bir yardımı dahi esirgerler. «SANAR Kİ MALI ONU EBEDİ KILACAK!» HÜMEZE SURESİ- 3. AYET		
MÜSLÜMANLAR NEDEN VAZGEÇMEDİLER? ▪ Vahiyle Allah onlarla konuştuğu için kendilerini değerli hissettiler. Özellikle köleler ilk defa değerli hissetti ve çok ezilmelerine rağmen yılmadılar. ▪ Gençler gibi yeni düşüncelere açık olanlar ile Hz. Ömer ve Hz Hamza gibi savaşçı mücadeleci kişiler vahye kendini daha çok açtı. ▪ KUR'AN MESAJINA GÜVENDİLER. Çünkü doğru yol selamete ulaştırır.	YESRİBLİLER NEDEN SICAK BAKTI? DEĞİŞİM NASIL BAŞLADI? <table border="0"> <tr> <td data-bbox="845 1254 1117 1742"> YESRİBDEKİ DURUM: ▪ Sürekli savaşan iki kabile var: Evs ve Hazrec. ▪ Bu kavgadan faydalanan Yahudi kabileleri var. ▪ Yahudiler kendi birliklerini sürekli kendilerine gelecek bir peygambere, kitabı olan bir topluluk olmalarına bağlıyor ve Medineliler bu üstünlüğün farkında. </td> <td data-bbox="1133 1254 1388 1742"> YESRİBLİLERİN DUYGULARI: ▪ SAVAŞTAN BIKMIŞ ▪ YORGUN ▪ KAN DÖKMEKTEN GİDEN CANLARDAN ÜZGÜN CANI YANMIŞ KAN AĞLIYOR. ▪ KURTULUŞ ARIYOR. ▪ YETER ARTIK! DİYOR. ▪ BARISI SAĞLAYACAK BİR ISIK BİR İNANÇ, ÇÖZÜM PEŞİNDE. </td> </tr> </table>	YESRİBDEKİ DURUM: ▪ Sürekli savaşan iki kabile var: Evs ve Hazrec. ▪ Bu kavgadan faydalanan Yahudi kabileleri var. ▪ Yahudiler kendi birliklerini sürekli kendilerine gelecek bir peygambere, kitabı olan bir topluluk olmalarına bağlıyor ve Medineliler bu üstünlüğün farkında.	YESRİBLİLERİN DUYGULARI: ▪ SAVAŞTAN BIKMIŞ ▪ YORGUN ▪ KAN DÖKMEKTEN GİDEN CANLARDAN ÜZGÜN CANI YANMIŞ KAN AĞLIYOR. ▪ KURTULUŞ ARIYOR. ▪ YETER ARTIK! DİYOR. ▪ BARISI SAĞLAYACAK BİR ISIK BİR İNANÇ, ÇÖZÜM PEŞİNDE.
YESRİBDEKİ DURUM: ▪ Sürekli savaşan iki kabile var: Evs ve Hazrec. ▪ Bu kavgadan faydalanan Yahudi kabileleri var. ▪ Yahudiler kendi birliklerini sürekli kendilerine gelecek bir peygambere, kitabı olan bir topluluk olmalarına bağlıyor ve Medineliler bu üstünlüğün farkında.	YESRİBLİLERİN DUYGULARI: ▪ SAVAŞTAN BIKMIŞ ▪ YORGUN ▪ KAN DÖKMEKTEN GİDEN CANLARDAN ÜZGÜN CANI YANMIŞ KAN AĞLIYOR. ▪ KURTULUŞ ARIYOR. ▪ YETER ARTIK! DİYOR. ▪ BARISI SAĞLAYACAK BİR ISIK BİR İNANÇ, ÇÖZÜM PEŞİNDE.		

EK-8- Üçüncü Hafta Derste Yeniden Düzenlenerek Verilen Metafor Çalışma Kâğıdı

İlk vahiy geldiğinde korkudan örtünün altında titrerken on yıl sonra Medine devletinin temelini atan Akabe görüşmelerini yapan bir peygamber İlk önce ve en çok gençler iman ediyor.
Savaşçı olan kişiler, ölüme yakın hissedebilen kişiler ahiret inancını daha kolay kabulleniyor. Çok dünyaya dalan zenginler bunu yapmayabiliyor. Tek Allah inancından güç alıyorlar (vicdanları rahat, Allah katında değerli hissediyorlar ve özgürler: nefsinin kölesi değil - kula kul değil) Mekkeli Müslümanların mücadele ettikleri davaları var, kendilerini adanmışlar.
<u>Eys</u> ve <u>Hazrec</u> kabilelerinin yıllar süren savaşları barışa hasret kalmaları
<u>Yesriple</u> ilk görüşme 1. ve 2. Akabe biatlerinde kişi sayıları 6-12-75
Kur'an mesajına güveniyorlar. Çünkü bu mesajla güzel barış içinde bir toplum kurulabilir.
Hicrette Ebu Bekir'in önceden iki deve hazırlaması, Peygamberimizin Hz Ali'yi yatağına yatırması, gece yola çıkmaları, bir çobanın sürüsüyle izleri kaybetmesi, Ebu Bekir'in oğlunun yemek ve haber getirmesi, bir kılavuzun yardımı ayarlamaları, dağ yolunu kullanmaları...
Sevr mağarasında yalnızken... Allah'ın yardımının gelmesi.

EK-9- Üçüncü Hafta Derste Tahtaya Çizilen Temsili Hicret Haritası

EK-10 Üçüncü Derste Verilen Kişisel Modelleme Taslağı

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Fatma HAFİF
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Hatay Anadolu İmam Hatip Lisesi
Lisans Diploması	Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Tezsiz Yüksek Lisans Diploması	Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Tezsiz Yüksek Lisans Programı
Dönem Projesi Konusu	NLP (Neuro Linguistic Programming) Modelleme Tekniği ile DKAB 8. Sınıf Hz. Muhammed'in Örnekliği Ünitesi Ders Programı ve İşlenişi
Tezsiz Yüksek Lisans Proje Konusu	Neuro Linguistic Programming (NLP) Teknolojisinin Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Açısından Yorumlanması
Yabancı Dil	İngilizce
BİLİMSEL FAALİYETLER	
Henüz yayımlanmış bir çalışmam olmamıştır. Mustafa Kemal Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik bölümü ve Anadolu Üniversitesi Sosyoloji bölümü lisans eğitimlerim devam etmektedir.	
İŞ DENEYİMİ	
2013 yılından beri Kur'an kursu öğreticiliği yapmaktayım. Aynı zamanda üniversite yurdunda bir eğitim-öğretim yılı manevi danışmanlık tecrübem olmuştur.	